

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий парк «Наука та безпека»

**ЗАХИСТ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН
ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції
(м. Вінниця, 7 грудня 2022 р.)

Харків
2022

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 20.09.2022 № 40*

Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – 172 с.

Збірник містить наукові розробки курсантів, студентів і науковців Харківського національного університету внутрішніх справ та інших закладів вищої освіти України, присвячені дослідженню теоретичних і прикладних аспектів захисту та дотримання прав громадян органами Національної поліції під час дії правового режиму воєнного стану.

УДК 351.741:[342.72/.73:342.78](477)(06)

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука», сторінка «Конференції, семінари та круглі столи», а також у репозитарії ХНУВС <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АКОПЯН М. А. ПОТЕНЦІАЛ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ	11
СОКУРЕНКО В. В. ОСОБЛИВОСТІ НАДІЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДОДАТКОВИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	12
БАНДУРКА О. М. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	14
МОРГУНОВ О. А. ДИНАМІКА СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ	16
БУРДІН М. Ю. ЗМІНИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	19
ГУСАРОВ С. М. ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	21
БАНДУРКА С. С. ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ МАЄ БУТИ ПРІОРИТЕТНИМ НАПРЯМОМ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	24
БЕЗПАЛОВА О. І. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	25
ВОСКОБОЙНИКОВ В. В. ОСОБЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	27
ГАВРИЛЮК І. Д. ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОЄДНАНИХ З ОТРИМАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ	29
ГЕТМАНЕЦЬ О. П. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	32
ДЕМ'ЯНЧУК Т. Д. АНАЛІЗ І ПРАВОВІ НАСЛІДКИ МЕМОРАНДУМУ ПРО НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	33
ДЕНИЩУК Д. Є. СИРОМЯТНІКОВА М. С. ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	36

ДЖАФАРОВА О. В.	
ШАТРАВА С. О.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	38
ІВАНЧЕНКО О. М.	
ЩОДО ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	41
КОВНАЦЬКИЙ Д. О.	
РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	43
КРИЦАК І. В.	
ШЛЯХ ДО КРИМІНОТЕОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО В АСПЕКТІ ЦІННІСНОГО: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ЗРІЗ	45
МАКАРЕНКО В. С.	
НАСИЛЬСТВО ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ	52
МІАКОТІНА V. V.	
ENSURING HUMAN RIGHTS IN THE FIELD OF NATIONAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF OPPOSING THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION	54
НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ О. В.	
ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ	56
РАДЧЕНКО О. І.	
РІВНОПРАВНІСТЬ ГРОМАДЯН ЧИ НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	58
СОБАКАРЬ А. О.	
ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ КРИТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИДИ.....	60
ШАГАНЕНКО В. П.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	63

СЕКЦІЯ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ

СОКУРЕНКО В. В.	
КРИМІНОЛОГІЯ ВІЙНИ ЯК ТРЕНД РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ	66
БАХАЄВА А. С.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ДИТИНИ-КОЛАБОРАНТА.....	69
БЕРЕЖНА О. М.	
ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ	71
МИЦИК Л. В.	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....	72

СЕКЦІЯ 3
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

ІЩЕНКО І. В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	75
БОНДАР В. В. ПРОЦЕДУРА ПРИТЯГНЕННЯ НПУ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ	78
БУДЬ О. А. АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	80
ВАХНИЦЬКА О. О. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	82
ГУНЬКО К. О. ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	85
ДРОЗНІК Д. Р. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО УСУНЕННЯ ПРОГАЛИН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ, ЩО ЗАВАЖАЮТЬ ЕФЕКТИВНОМУ ВИКОНАННЮ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦІЄЮ	86
КЛЕЦЬ А. В. ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	87
МИРОНЮК Р. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ПОЛІЦІЄЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	90
ПЧЕЛІН В. Б. ПЧЕЛІНА О. В. ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНІ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ	93
СКЛЯР О. С. ДРОЗНІК Д. Р. ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО ТРАНСПОРТУ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ У РОЗПОРЯДЖЕННІ ПОЛІЦІЇ ДІАЛОГУ	95
ТКАЧЕНКО П. І. ТКАЧЕНКО А. О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ СКЛАДНОЇ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ	97

ТКАЧЕНКО П. І.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В РАЙОНАХ ПІДВИЩЕНОЇ КРИМІНОГЕННОЇ ОБСТАНОВКИ СИЛАМИ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	100
---	-----

ШАПОВАЛОВА П. С.

ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	102
---	-----

СЕКЦІЯ 4

**ВИЯВЛЕННЯ ВИПАДКІВ ВЧИНЕННЯ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ
ВІДНОСНО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

БАКІЦЬКИЙ А. А.

ЄРЬОМЕНКО Я. С.

ПОРУШЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	105
--	-----

БАХАЄВА А. С.

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВИПАДКІВ БУЛІНГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	107
--	-----

LISOVOL V. S.

DETECTION OF CASES OF ILLEGAL ACTS AGAINST CHILDREN IN WARTIME CONDITIONS	109
--	-----

МЕРДОВА О. М.

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ, СПРЯМОВАНОЇ НА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110
---	-----

ПОГОРІЛЕЦЬ О. В.

СПЕЦИФІКА ПОВНОВАЖЕНЬ ШКІЛЬНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ТА ВИХОВАТЕЛЯ БЕЗПЕКИ, ЇХ ВІДМІННІСТЬ	112
--	-----

ЯЦИК Ю. Г.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАГАНЬ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ	114
---	-----

СЕКЦІЯ 5

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

ПАРШИКОВ М. С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	117
---	-----

ШЕВЧЕНКО В. О.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	120
--	-----

СЕКЦІЯ 6
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ,
СИСТЕМ ТА ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

DOVHAN K. S. CREATION AND USE OF DATABASES BASED ON TELEGRAM BOTS DURING MARTIAL LAW	122
ZHAROV L. V. CREATING INNOVATIVE SOFTWARE INSTRUMENTS OF INFORMATION WARFARE	124
КАЗАНЧУК І. Д. КОТЕЛЕВЕЦЬ А. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	125

СЕКЦІЯ 7
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПЕРВИННОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ РІЗНИМ
КАТЕГОРІЯМ ГРОМАДЯН

ШУТЯК І. А. ІНШЕКОВ М. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ	128
--	-----

СЕКЦІЯ 8
ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ,
ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

ЄФРЕМОВ А. О. РОЛЬ І МІСЦЕ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	131
ДЯКОВА Ю. В. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ І ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ВОЛОНТЕРАМИ ЗА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	133
ІЛЬНИЦЬКИЙ О. М. ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135
КОБЗЄВА Т. А. ВІДКРИТІСТЬ І ПРОЗОРИСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	136
ТЕЛЬНИЙ М. А. НЕОБХІДНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	139

ЧИШКО К. О.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДОСТАВЛЕННЯ ПОСТАНОВИ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНОГО В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	141
---	-----

СЕКЦІЯ 9

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ПАВЛІЧЕНКО К. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	143
---	-----

БОРТНИК С. М.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	144
--	-----

НОВІЧЕНКО А. В.

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	146
---	-----

СЕКЦІЯ 10

СУЧАСНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ЯЩУК І. П.

ЩОДО ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	149
---	-----

БЕЗПАЛЬКО С. В.

ШАТРАВА С. О.

КРИЩАК І. В.

ДЕНИЩУК Д. Є.

ПОГОРІЛЕЦЬ О. В.

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА: НЕВИРІШЕНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ	151
---	-----

БОРИСОВА К. Є.

СВІТЛИЧНИЙ В. А.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ КІБЕРПОЛІЦІЇ.....	158
--	-----

МАСЛЕННИКОВА С. А.

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)	159
---	-----

ПАНОВА О. О.

НАВЧАННЯ КРИЗЬ ПРАКТИКУ: ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	161
---	-----

ПІДГАЙНА В. В.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ ЩОДО МІСЦЯ РИТОРИКИ В ПІДГОТОВЦІ ПРАВООХОРОНЦЯ.....	162
--	-----

ПУЗАНОВ М. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКИ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАНАТИ Ф-1 ПІД ЧАС ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	164
РУБАН А. В.	
РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ЯК МОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	166
SAZANOVA L. S.	
TRANSFORMING HIGHER EDUCATION INSTITUTION SYSTEM IN WARTIME – THE CHALLENGES OF THE PRESENT	167
САЛМАНОВА О. Ю.	
МАРЧУК М. В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО УКРАЇНИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	169
ЧОРНИЙ А. М.	
ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИХ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	171

СЕКЦІЯ 1

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мері Андраніківна АКОПЯН,
заступниця міністра внутрішніх справ України

ПОТЕНЦІАЛ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У БЕЗПЕКОВІЙ СФЕРІ

Однією з ключових засад забезпечення національної безпеки нашої держави є налагодження ефективного механізму партнерства з Європейським Союзом у безпековій сфері, чого можна досягти в результаті подальшої інтеграції України до європейського безпекового простору шляхом гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, налагодження державно-приватного партнерства у цій сфері, врахування міжнародного досвіду під час оптимізації безпекової політики та приєднання до міжнародних програм співробітництва. Потреба в цьому зумовлена тим колом загроз, що сьогодні стоять перед нашою державою (окупація частин території України, гібридні війни, кібератаки, деструктивна пропаганда, розвідувально-підбивна діяльність проти України, загрози для критичної інфраструктури, нелегальна міграція, підвищення рівня міжнародної злочинності та міжнародного тероризму) та набули особливої небезпеки й актуальності 24 лютого 2022 р. у результаті повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. Отже, мінлива безпекова ситуація та еволюція нормативно-правової бази безпекової політики ЄС та України вимагають також своєчасного коригування планів партнерства [1, с. 44]. Зважаючи на це, на перший план виходять питання підвищення оборонних та безпекових спроможностей нашої держави, досягти чого можна завдяки зміцненню міжнародної підтримки України та ефективному використанню міжнародної допомоги, результатом чого буде створення реальних передумов для забезпечення європейської безпеки.

Розвиток безпекової політики Європейського Союзу завжди визначався впливом низки внутрішніх та зовнішніх чинників, зокрема рівнем готовності країн-членів до поглиблення співробітництва у сфері безпеки, ситуацією на міжнародній арені, взаємодією з НАТО та іншими державами (наприклад, США) в цій галузі [2]. Абсолютна більшість українських і зарубіжних експертів вважають, що Україна спроможна (повною мірою або обмежено) бути важливим партнером ЄС у сфері безпеки за такими напрямками:

- захист східного флангу ЄС від агресивних дій росії;
- практичний досвід протидії російській агресії в підготовці сил ЄС;
- досвід і практична участь у протидії російській пропаганді та дезінформації;
- надання сил і засобів для миротворчих операцій (місій) ЄС;
- обмін досвідом у забезпеченні кібербезпеки;
- участь у спільних антитерористичних заходах;
- участь у спільних заходах протидії незаконному обігу наркотиків;
- співробітництво у протидії незаконній міграції;
- співробітництво в запровадженні інтегрованого управління кордонами [1, с. 6].

Вважаємо за можливе зазначити, що вказані напрями мають загальний характер, що унеможливорює отримання одностайної позиції сторін щодо механізмів та інструментів їх реалізації. На нашу думку, зважаючи на ті події, що відбуваються в Україні протягом останніх п'яти місяців, важливими напрямками співробітництва України з Європейським Союзом можна визначити також такі:

- гуманітарне розмінування територій, забруднених мінновибуховими предметами;

- фіксація та розкриття воєнних злочинів;
- пошук безвісті зниклих людей;
- реабілітація працівників правоохоронних органів, які постраждали внаслідок агресії;
- діяльність пожежно-рятувальних служб у сфері цивільного захисту та ліквідації наслідків збройної агресії;
- надання психологічної підтримки населенню;
- навчання громадян, у першу чергу дітей, мінній грамотності;
- управління міграційними потоками;
- ліквідація наслідків руйнувань на деокупованих територіях та відновлення об'єктів цивільної інфраструктури МВС;
- забезпечення прав і свобод тимчасово переміщених осіб;
- боротьба з незаконним обігом зброї на територіях, де відбувався військовий конфлікт, тощо.

Вказані напрями можуть поширюватися не лише на вироблення спільних алгоритмів дій у конкретних ситуаціях, надання допомоги у проведенні безпекових заходів, а й на підготовку персоналу сектору безпеки і оборони до виконання своїх обов'язків як під час війни, так і під час ліквідації її наслідків. У результаті це може призвести до посилення безпекових спроможностей не лише України, а і країн Європейського Союзу в цілому, оскільки дозволить удосконалити систему планування та виконання безпекових завдань, а також забезпечити якісну реалізацію заходів, визначених у межах цієї системи.

Підсумовуючи, слід наголосити, що партнерство України та ЄС у безпековій сфері повинно викликати не одно-, а двосторонній інтерес у його налагодженні, що зумовлено спільністю безпекових завдань, схожим характером загроз належному функціонуванню безпекового сектору, можливістю України бути не тільки споживачем європейської безпеки, а і її контрибутором. У результаті це дозволить виробити дієвий механізм реабілітації та посткупаційної відбудови України після завершення війни.

Список бібліографічних посилань

1. Мельник О., Пашков М., Поляков Л., Сінгуровський М. Партнерство Україна-ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи : аналіт. доп. Київ, 2021. 69 с.
2. Трансформація політики безпеки ЄС: збільшення автономії чи збереження пріоритету НАТО? // ADASTRA : сайт. 12.01.2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-politiki-bezpeki-yes-zbilshennya-avtonomiyi-chi-zberezhennya-prioritetu-nato>.

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

ОСОБЛИВОСТІ НАДІЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДОДАТКОВИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Запровадження на всій території України воєнного стану зумовило потребу в оновленні законодавства та виробленні концептуально нових підходів до організації діяльності органів поліції. В контексті діяльності органів поліції на перший план висувуються завдання щодо коригування форм і методів їх роботи, оптимізації кола їх повноважень, вироблення нових критеріїв оцінювання ефективності їх діяльності, оновлення підходів

до охорони та захисту прав громадян, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, посилення державного механізму гарантування дотримання прав і свобод окремих категорій громадян.

У зв'язку з уведенням на території нашої держави правового режиму воєнного стану 15 березня 2022 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану», яким органи поліції було наділено додатковими повноваження з метою створення належних умов для протидії внутрішнім загрозам воєнного стану. Так, додатковими повноваженнями поліцейських під час воєнного стану є:

- поліцейський за письмовим запитом одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання завдань і повноважень поліції, зокрема про військовополонених;
- конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охорона їх у залі суду;
- поліцейський може утримувати в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, щодо яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;
- здійснення поліцейським оперативного розмінування: виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів;
- техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, у тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;
- представництво та виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі;
- співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол);
- збір біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання;
- здійснення адміністративного нагляду відповідно до закону.

Варто зазначити, що здійснення органами та підрозділами поліції наведених вище додаткових повноважень під час несення служби сприятиме стабілізації оперативної обстановки з огляду на особливий режим виконання службових обов'язків. Переважна більшість заходів, що вживаються поліцейськими в межах реалізації додаткових повноважень, мають оперативний характер, окремі заходи – превентивний та профілактичний характер, проте всі вони спрямовані на забезпечення належного стану публічного порядку та забезпечення прав громадян.

У результаті аналізу особливостей діяльності органів поліції в умовах воєнного стану зроблено висновок, що реалії сьогодення вимагають вироблення дієвих алгоритмів дій поліцейських в умовах активних бойових дій та на деокупованих територіях, зокрема щодо: розмінування територій та будівель слідчо-оперативними групами, обладнаними пересувними криміналістичними лабораторіями; виявлення колаборантів та диверсійних груп; фіксації та документування воєнних злочинів залежно від їх типу (захист місця злочину, збереження доказів, проведення фото- та відеофіксації, опитування свідків); розслідування окремих видів військових злочинів; здійснення заходів поліцейського піклування з урахуванням суттєвого збільшення кола осіб, які потребують таких заходів; перевірки транспортних засобів на автошляхах та блокпостах; пошуку безвісно зниклих осіб.

Діяльність органів поліції щодо забезпечення прав громадян в умовах правового режиму воєнного стану в Україні має бути орієнтована на підтримання належного стану

безпекового середовища для населення. Повноваження поліції щодо забезпечення прав громадян окреслено в розділі IV Закону України «Про Національну поліцію», проте їх перелік сформовано з урахуванням функціонування органів та підрозділів поліції в умовах мирного часу. Таким чином, зважаючи на те, що діяльність органів поліції в умовах правового режиму воєнного стану супроводжується здійсненням заходів щодо протидії внутрішнім загрозам воєнного стану, коло повноважень органів та підрозділів поліції було розширено в результаті ухвалення Закону України «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану». Це дозволило створити необхідні передумови для виконання органами та підрозділами поліції покладених на них завдань щодо стабілізації оперативної обстановки з огляду на особливий режим виконання службових обов’язків, що ускладнюється внаслідок ведення активних бойових дій, окупації окремих регіонів та населених пунктів, а також необхідністю проведення фільтраційних заходів на деокупованих територіях.

Олександр Маркович БАНДУРКА,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
президент кримінологічної асоціації України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність органів поліції із захисту прав і свобод людини та громадянина є складовою державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану. Поліція діє в межах повноважень, встановлених для неї державою, виконує завдання і функції, передбачені в Законі України «Про Національну поліцію» та в інших нормативно-правових актах. Забезпечуючи публічну безпеку і порядок, охороняючи права та свободи людини, а також інтереси суспільства і держави, протидіючи кримінальним правопорушенням, надаючи в межах, визначених законом, послуги з допомоги особам, які потребують такої допомоги, поліція тим самим реалізує державну політику із захисту прав і свобод людини та громадянина. Поліцейська діяльність, в яких би формах вона не здійснювалася, спрямована на всіх громадян України і тих осіб, які перебувають на її території на законних підставах.

Особливо важливого значення діяльність поліції набула в умовах війни росії проти України, яка порушила права і свободи кожної людини в Україні, інтереси і права кожної юридичної особи.

Офіс уповноваженого Верховної Ради України з прав людини спільно з громадськими організаціями проводить з 1 грудня 10-денний інформаційний марафон до Міжнародного дня прав людини, який відзначається 10 грудня щорічно, за пропозицією Генеральної Асамблеї ООН, знаменуючи річницю ухвалення Асамблеєю Загальної декларації прав людини (10 грудня 1948 р.).

Офіс Омбудсмана повідомляє, що в Україні зареєстровано 4,7 млн внутрішньо переміщених осіб, понад 14,5 млн українців виїхали після 24 лютого за кордон, з них мінімум 11,7 млн в’їхали до країн Європейського Союзу, 7,7 млн зареєстровані в Європі як отримувачі тимчасового захисту. Найбільше громадян України прийняли Польща (3 млн осіб) і Німеччина (понад 1 млн осіб).

24 лютого 2022 р. у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України було введено військовий стан строком на 30 діб, який потім неодноразово продовжувався. У зв'язку з уведенням воєнного стану окремі права людини тимчасово на період воєнного стану можуть обмежуватися, зокрема конституційні права, передбачені ст. 30 Конституції України (кожному гарантується недоторканність житла), ст. 31 (кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції), ст. 32 (ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України), ст. 33 (кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України), ст. 34 (кожному гарантується право на свободу думки, слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань), а також статей 38, 39, 41, 42, 43, 44, 53 Конституції України, які проголошують права громадян України на участь в управлінні державними справами, на вибори, на мирні збори, на володіння і розпорядження своєю власністю, на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, на працю, на страйк, на освіту.

В Україні військовий стан визначається як особливий правовий режим, який вводиться у разі загрози національній безпеці. Згідно зі ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких уведено військовий стан, для забезпечення дотримання норм Конституції та законів України можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації. Рішення про утворення військових адміністрацій ухвалює Президент України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування.

Згідно зі ст. 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено військовий стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) може здійснювати певні заходи правового режиму воєнного стану, зокрема: встановлювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури; запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері; використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ та організацій незалежно від їх форм власності і підпорядкування для потреб оборони; відчужувати майно, що перебуває у приватній власності; вилучати майно державних підприємств для потреб оборони; встановлювати комендантську годину; проводити перевірку документів, огляд речей, вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією; забороняти мирні збори, страйки; проводити евакуацію населення із зони військових дій; встановлювати порядок використання захисних споруд та інші обмеження в інтересах оборони.

Державна політика у сфері захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану забезпечується тим, що в умовах воєнного стану забороняється зміна Конституції України, проведення виборів Президента України, а також виборів Верховної Ради України, органів місцевого самоврядування, проведення всеукраїнських та місцевих референдумів, проведення страйків, масових зібрань та акцій. Державна політика із захисту прав і свобод людини полягає в тому, що, незважаючи на всі складнощі умов воєнного стану, права людини підлягають винятковій охороні. Це зумовлено тим, що положення Конституції України визнають найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку.

Поряд з обмеженням певних прав і свобод людини в умовах воєнного стану Конституція України як основний правовий документ держави містить перелік прав, які не можуть обмежуватися за жодних обставин, навіть в умовах воєнного стану, а саме:

– не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками;

– громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінювати громадянство;

– не можуть бути порушеними невід’ємні права на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

– не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування;

– не можуть бути обмеженими права на життя, на шлюб і рівні права та обов’язки у шлюбі та сім’ї;

– неприпустимим є порушення рівності дітей залежно від їх походження;

– не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу на досудовому слідстві, в судовому процесі та в інших життєвих ситуаціях, коли така правова допомога передбачена в законі.

Як бачимо, основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану, оскільки без забезпечення їх гарантування неможливе існування людини у демократичній державі, якою є Україна, попри те, що росія веде проти неї повномасштабну війну.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Олександр Анатолійович МОРГУНОВ,

доктор юридичних наук, професор,
перший проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2259-3620>

ДИНАМІКА СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ

Конференція присвячена дослідженню питань захисту та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану. Беручи до уваги специфіку закладу, зміст наукового пошуку, акцентовано на проблемах безпеки, протидії злочинності і соціальному розвитку. Тези учасників конференції якісно (*тобто змістовно*) розкривають окремі питання, які мають найбільше значення в перелічених напрямках розбудови держави, а напрацьовані наукові результати повинні створити необхідне підґрунтя для подальшого правового вдосконалення.

Разом із тим всі без винятку аспекти суспільного життя і діяльності держави в умовах сьогодення зазнали негативного впливу від повномасштабної російської військової агресії. Отже, всі наукові рішення та напрацювання конференції (більшою або меншою мірою) будуть пов’язані з подоланням наслідків війни. В цих умовах саме зараз доцільним і актуальним видається зосередитися не лише на пошуку перспективних способів

вирішення окремих проблемних питань, але й чітко зафіксувати ті зміни, яких вже зазнала держава в цілому.

Оскільки практичне впровадження правничих наукових здобутків, як і будь-яка інша державна діяльність, відбувається лише в межах чинного законодавства, то *предметом дослідження* варто обрати динаміку національної законотворчості. А *мету дослідження* спрямувати на оцінку активності використання механізмів законодавчого регулювання в несприятливих умовах сучасності. У такому випадку аналізу будуть піддані статистичні показники, а не зміст правових норм. Отже, результати будуть скоріше кількісними, ніж якісними. Проте саме цей методологічний підхід здатний забезпечити узагальнене вивчення сучасного стану всього державного механізму законодавчого регулювання в цілому. При цьому джерело даних для нашого дослідження вже сформовано, а його робота забезпечена працівниками Управління комп'ютеризованих систем парламенту України. Потрібні нам дані знаходяться в національній базі законодавства (оновлений сайт: zakon.rada.gov.ua), зокрема в розділах «Первинні законодавчі акти», «Розподіл за комітетами ВР» [1].

Щоб охарактеризувати масштаби змісту національної законодавчої бази, одразу наголосимо, що остання нараховує 835 документів, які віднесені до так званих первинних законодавчих актів (тобто таких, що мають самостійний «первинний» текст, в який за необхідності можуть вноситись зміни). Це переважно закони. До них не входять ті акти, які втратили чинність, і такі, що стосуються міжнародних договорів України, згода на обов'язковість та припинення дії яких надана Верховною Радою України.

Для дослідження законодавчої активності Верховної Ради України (далі – ВРУ) візьмо період у 8 місяців (з березня по жовтень включно) та порівняємо показники за 2021 та 2022 роки. Так, у 2021 р. ВРУ було видано 542 документи, з них лише 178 – закони, що становить близько 33 % від загальної кількості актів. Інші документи здебільшого представлені постановами – 364 документи (відповідно майже 67 %). Натомість у 2022 р. за той самий період ВРУ видано 576 документів, з них 274 – закони (майже 48 %), 302 – постанови (близько 52 %).

Найбільш активним місяцем роботи ВРУ в обох випадках був липень. Крім того, з наведених даних випливає, що більшу частину виданих актів у розглянуті періоди становлять не закони, а постанови ВРУ.

Щоб все ж таки отримати узагальнену інформацію про спрямованість опрацьованих парламентом проєктів законів, розглянемо діяльність комітетів ВРУ. Наразі у Верховній Раді України IX скликання сформовано 23 комітети. Всі вони утворені 29 серпня 2019 р. [2]. Проте 18 грудня 2020 р. ВРУ були внесені зміни до назви Комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу (така назва закріплена в новій редакції). Зовсім недавно, 15 серпня 2022 р., була відкоригована назва Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Кожний з 23 комітетів має свої предметні завдання. Найменша їх кількість (4 завдання) визначена для Комітету з питань свободи слова. Найбільш деталізованою (24 завдання) є діяльність Комітету з питань транспорту та інфраструктури. Відповідно до визначеної спрямованості комітетів відбувається визначення головного Комітету при роботі з проєктами нормативних актів. Таких документів за період з 2019 р. по теперішній час нараховується 2 364, з них у 2019 р. опрацьовано 380, у 2020 р. – 619, у 2021 р. – 722, у 2022 р. – 643. З їх загальної кількості близько 40 % становлять проєкти законів.

За весь час роботи діючих комітетів IX скликання статус головних найчастіше був наданий: Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики (11,1 % від загальної кількості); Комітету з питань правоохоронної діяльності (8,4 %); Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування (8,3 %). Кожен з інших комітетів був головним менше у 8 % випадків.

Можливість здійснення деталізованої вибірки за довільними періодами часу щодо навантаження окремих комітетів наразі не передбачена наявними засобами державного вебпорталу. Однак на ньому представлені відомості про напрацювання за роками роботи. Отже, розглянемо відповідну динаміку діяльності названих вище комітетів: Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики: 2019 р. – 54 документи; 2020 р. – 60; 2021 р. – 76; 2022 р. – 73; Комітет з питань правоохоронної діяльності: 2019 р. – 27; 2020 р. – 55; 2021 р. – 59; 2022 р. – 57; Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування: 2019 р. – 43; 2020 р. – 52; 2021 р. – 70; 2022 р. – 31; додатково звернемо увагу на активність Комітету з питань національної безпеки, оборони та розвідки, предмет відання якого безпосередньо пов'язаний з подіями сьогодення: 2019 р. – 14; 2020 р. – 21; 2021 р. – 26; 2022 р. – 69 документів.

Зібрані відомості свідчать про придатність кількісного аналізу для дослідження динаміки національної законотворчості. Опрацьовані за його допомогою дані дозволяють охарактеризувати теперішній стан і працездатність механізмів законодавчого регулювання в умовах негативного впливу повномасштабної російської військової агресії. Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що законодавча активність парламенту за час повномасштабної війни не лише не зменшилася, а навпаки, зросла порівняно з аналогічним попереднім періодом із 178 опрацьованих законів до 274, тобто щонайменше в півтори рази (153,9 %). При цьому питома вага інших виданих нормативно-правових актів (постанов ВРУ) стала меншою. Отже, є свідчення не лише активізації законотворчої діяльності, але й певної оптимізації дій Верховної Ради України. Разом із тим основні напрями законотворчості не змінилися. Як і раніше, активного законодавчого врегулювання найбільше потребують проблеми фінансів, податків, мита і правоохоронної діяльності. Проте деякі зміщення законотворчих акцентів все ж відбулися. Із цілком зрозумілих причин питання організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування наразі вимагали меншої законотворчої уваги. Натомість значення правового врегулювання проблем національної безпеки, оборони та розвідки ситуативно підвищилося. У подальшому, на наш погляд, також можна очікувати на відповідні ситуативні зміни. Проте достатню стійкість законотворчих механізмів і структур законодавчої влади України до негативного впливу війни наразі можна вважати доведеною.

Список бібліографічних посилань

1. Верховна Рада України : офіц. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.
2. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20>.

Михайло Юрійович БУРДІН,
доктор юридичних наук, професор,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6748-3321>

ЗМІНИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 р. розпочалася повномасштабна агресія РФ проти України. Того ж дня у країні було запроваджено воєнний стан, що призвело до суттєвих змін у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема Національної поліції. На тлі зовнішньої агресії її роль у підтриманні внутрішньої безпеки і стабільності суспільства є вирішальною. З огляду на це першочергового значення набувають відповідні норми законів України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про Національну поліцію», які визначають організаційні особливості діяльності органів Національної поліції щодо виконання ними своїх безпосередніх функцій в умовах воєнного стану. Крім цих законів, вже після запровадження воєнного стану в лютому 2022 р. було ухвалено ще декілька важливих законодавчих актів. Серед них:

- Закон України (проект № 7147) «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [1];

- Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про правовий статус осіб, зниклих безвісти” та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов’язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [2];

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану» [3].

Які ж зміни відбулися в зазначених нормативно-правових актах? Зупинимось на деяких, на наш погляд, найбільш важливих. Так, ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» було доповнено частиною четвертою, де зазначається, що під час воєнного стану поліція діє згідно з призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4].

Суттєвих змін зазнала ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», завдяки чому поліцейські отримали цілу низку нових повноважень: приймати екстрені виклики, що надходять на номер 102; надсилати письмові запити до органів державної влади та місцевого самоврядування й отримувати від них на безоплатній основі інформацію, яка необхідна поліції для виконання поставлених перед нею завдань; здійснювати конвоювання осіб; утримувати на законних підставах у ізоляторах тимчасового тримання осіб, які були затримані через вчинення ними правопорушень кримінального чи адміністративного порядку; здійснювати оперативне розмінування у межах власної компетенції; видавати, скасовувати чи продовжувати дію допусків поліцейських щодо здійснення ними вибухотехнічних робіт; забезпечувати техніко-криміналістичний огляд місця події та проведення спеціальних вибухотехнічних робіт у місцях, де сталися вибухи чи надійшли повідомлення щодо виявлення вибухонебезпечних предметів або загрозу вибуху тощо [5].

Законом також передбачено, що за умов воєнного стану відкладається проведення атестування працівників Національної поліції, тимчасово призупиняється здійснення громадського контролю над її діяльністю. Поліцейським призовного віку надається від-

строчка від призову, яка діє протягом періоду їх поліцейської служби. Також під час воєнного стану поліцейські можуть отримувати безоплатне медичне обслуговування у всіх медичних закладах, незалежно від їх форми власності.

Як слушно відмітив професор М. Ковалів, в умовах воєнного стану Національна поліція широко вживає заходів адміністративного припинення, спеціального призначення, їх застосування є переважно прерогативою поліції, що відрізняє їх від заходів припинення загального призначення, які використовуються в діяльності багатьох суб'єктів адміністративно-правової охорони [6, с. 74]. В умовах мирного часу поліцейські можуть застосовувати такі заходи примусу, як фізичний вплив (сила), спеціальні засоби (кийки, кайданки, засоби сльозогінної та дратівної дії тощо), вогнепальну зброю. Звичайно, їх застосування дозволяється лише у чітко визначених законодавством випадках. Поліцейським заборонено застосовувати заходи примусу, не передбачені законом.

Проте в умовах воєнного стану поліцейських наділено правом застосування як заходів примусу, так і підручних засобів, якщо виникає негайна потреба відбити напад чи цього вимагає процес затримання особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір правоохоронцю. До того ж поліцейські отримали можливість застосовувати примусові дії щодо учасників збройної агресії проти нашої держави. У цьому випадку визначені вітчизняним законодавством окремі обмеження та заборони щодо застосування примусових дій можуть бути проігноровані поліцейським, зокрема заходи примусу можуть бути застосовані без попередження, дозволяється нанесення ударів спецзасобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї [7].

Таким чином, в умовах воєнного стану компетенцію Національної поліції було суттєво розширено, особливо в системі примусових заходів, але при цьому її діяльність залишається тільки у правовому полі. Цьому об'єктивно сприяють норми та положення законодавчих актів, що були нами зазначені вище. В цілому вжиті заходи дозволяють забезпечити високу ефективність Національної поліції та виконання нею як звичайних функцій, так і нових завдань, що виникли вже в умовах воєнного стану.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (Вр) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20>.

2. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 14.04.2022 № 2191-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20>.

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2151-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20>.

4. Іщенко Ю., Марченко М. Національна поліція в умовах воєнного стану: зміни в законодавстві // Право в умовах війни : сайт. 16.08.2022. URL: <https://law-in-war.org/nacziionalna-policiya-v-umovah-voyennogo-stanu-zminy-v-zakonodavstvi/>.

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

6. Ковалів М. Роль та місце Національної поліції в умовах воєнного стану // Діяльність державних органів в умовах воєнного стану : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. онлайн-семінару (м. Кривий Ріг, 29 квіт. 2022 р.). Кривий Ріг, 2022. С. 72–75.

7. Моїсєєва А., Мкртичева М. Без жетону і попередження. Які повноваження надано поліцейським на час дії воєнного стану // Закон і Бізнес : сайт. URL: <https://zib.com.ua/ua/151773.html>.

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
професор кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8136-0694>

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із введенням в Україні 24 лютого 2022 р. правового режиму воєнного стану, проведенням бойових дій на її території діяльність всіх державних інституцій, в першу чергу Національної поліції, зазнала суттєвих змін. Однак захист прав людини і громадянина від протиправних посягань є головним обов'язком працівників правоохоронних органів України. Національна поліція України відіграє провідну роль у забезпеченні надійного захисту прав і свобод людини, адже її діяльність безпосередньо спрямована на виконання такого завдання. До того ж одним із найважливіших принципів діяльності поліції згідно зі ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» є забезпечення дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їх реалізації [1].

Тому основою сучасного підходу до діяльності поліції має стати зосередження основних зусиль на її пріоритетних напрямках, спрямованих на захист прав і свобод людини та громадянина в умовах становлення демократичних перетворень. З урахуванням умов воєнного стану Національна поліція докладає системних зусиль у значущих для кожного громадянина України справах – обороні територіальної цілісності держави від збройної агресії, наданні допомоги Збройним Силам України у гідній відсічі ворогу, а також забезпеченні безпеки громадян та захисті від будь-яких порушень їх прав.

Варто відмітити, що процес забезпечення адміністративно-правового захисту прав громадян органами Національної поліції варто аналізувати крізь призму здійснюваного державою адміністративного примусу, який покликаний забезпечувати порядок і систему стримувань громадян від учинення протиправних дій. Враховуючи цю обставину, задля виконання поставлених державою перед поліцією завдань до нормативно-правових актів було внесено значну кількість змін і доповнень, які стосуються організації діяльності органів Національної поліції, повноважень поліцейських, порядку і процедури застосування ними поліцейських заходів у період воєнного стану.

Слід звернути увагу на те, що найбільше змін внесено до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», в результаті чого коло основних повноважень поліцейських значно розширилося [1]. І хоча функціонування такого правоохоронного органу, як поліція, має бути адаптовано до специфіки воєнного часу, практична реалізація принципу забезпечення прав і свобод громадян у діяльності поліції через законодавчі зміни опинилася під загрозою. Як підтвердження цього: ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» законодавцем доповнено частиною четвертою, яка передбачає, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно з призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що

визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Не можна повністю погодитися і з тим, що Закон України «Про Національну поліцію» доповнено ст. 90-1, згідно з якою під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції не здійснюється [1]. Тобто під час воєнного стану не може бути річного звіту про діяльність поліції, прийняття резолюції недовіри керівникам поліції, зустрічей з органами місцевого самоврядування та населенням, залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських. На думку багатьох правозахисників, відсутність громадського контролю не тільки не сприяє належній реалізації громадянами своїх прав і законних інтересів, але й і сама поліція позбавляється важливого засобу контролю за законністю дій її працівників, покращення поліцейської діяльності. Важливо і те, що діяльність поліції має бути спрямована на задоволення потреб населення, а довіра громадян до поліції є одним із головних критеріїв оцінки ефективності діяльності поліції, її служб і підрозділів [2, с. 186].

Щодо порядку застосування превентивних поліцейських заходів, то розділ 5 Закону України «Про Національну поліцію» також зазнав деяких змін, які стосуються періоду воєнного стану [1]. По перше, поліція отримала можливість здійснювати перевірку документів та фіксувати дані, що містяться в документах, якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених (п. 1 ч. 1 ст. 32).

По-друге, поліція тепер має право зупиняти транспортні засоби, якщо наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених.

По-третє, за новою редакцією ст. 40 Закону поліція може використовувати у своїй діяльності такі технічні засоби, як безпілотні літальні апарати та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- й відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб і номерних знаків транспортних засобів. При цьому свою фото- та відеотехніку, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень, а також з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз поліція має змогу закріплювати на однострої, у/на безпілотних літальних апаратах, службових транспортних засобах, судах чи інших плавучих засобах, у тому числі тих, що не мають кольорографічних схем, розпізнавальних знаків та написів, які свідчать про належність до поліції, а також монтувати/розміщувати їх по зовнішньому периметру доріг і будівель.

По-четверте, за необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, та усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір, поліцейський має право застосовувати будь-які підручні засоби, а не тільки ті спеціальні засоби, які передбачені ст. 45 Закону (ч. 5 ст. 42).

По-п'яте, під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені ст. 42, стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, які стосуються порядку застосування заходів примусу, порядку застосування спеціальних засобів та порядку застосування вогнепальної зброї (ч. 9 ст. 42). У разі застосування такого примусу, внаслідок чого зазначеним особам було спричинено тілесне ушкодження, каліцтво, вогнепальне поранення, поліцейський за можливості має усно або за допомогою засобів комунікації повідомити про це свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора (ч. 10 ст. 42).

Як бачимо, вказані зміни обумовлені насамперед необхідністю створення єдиного безпекового простору, оперативного реагування на виклики та доступністю поліцейських послуг. У цьому сенсі поліція повинна керуватися новою філософією поліцейської

діяльності, служби та принципів її організації, що базується на служінні суспільству. А це не тільки ефективна діяльність щодо запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням, але й швидке реагування на звернення громадян і своєчасний їх розгляд, тісна співпраця з населенням за принципом «поліція – громадяни – партнери» [2, с. 112].

Враховуючи форми та методи роботи, які зарекомендували себе під час діяльності поліції, необхідно вибудовувати сучасні механізми реалізації прав громадян у межах відносин між поліцією і населенням, забезпечити персональну відповідальність кожного поліцейського за прийняті ним рішення та дії перед громадськістю, адже без довіри суспільства поліція не зможе ефективно функціонувати та виконувати покладені на неї завдання [3, с. 214]. На нашу думку, керівництву Національної поліції України необхідно спланувати й ініціювати розробку та реалізацію комплексних цільових програм, спрямованих на вдосконалення правового механізму захисту прав громадян, зміцнення авторитету Національної поліції України серед громадян, покращення їх взаємовідносин з населенням. Змістом таких програм повинно стати:

- 1) створення та реалізація стратегії розвитку Національної поліції України, спрямованої на підвищення довіри громадян до поліцейських;
- 2) проведення дослідження з метою моніторингу громадської думки щодо діяльності Національної поліції України [4, с. 187];
- 3) розробка та реалізація правового механізму поновлення законних прав та інтересів громадян, порушених поліцією, відшкодування матеріальної шкоди;
- 4) поширення практики прийому громадян в органах Національної поліції та безпосередньо за місцем проживання, відновлення громадського контролю за законністю дій поліції, розробка системи матеріального і морального стимулювання участі громадян у правоохоронній діяльності тощо.

Таким чином, підсумовуючи сказане, зазначимо, що, крім підтримання правопорядку в регіонах країни, важливим напрямом роботи Національної поліції в реаліях воєнного часу є напрацювання ефективних заходів протидії порушенню і захисту прав людини в Україні, вдосконалення адміністративно-правового механізму реагування на порушення прав і законних інтересів громадян, професійне та всебічне надання допомоги тим, хто цього потребує, у складний для країни час. При цьому системна та цілеспрямована діяльність Національної поліції України щодо ефективної реалізації принципу дотримання прав громадян, тісної взаємодії з населенням є необхідною умовою впровадження європейських та міжнародних стандартів у діяльність органів та підрозділів поліції. Тому важливо, щоб дії поліції були максимально прозорими і зрозумілими для населення, а сама поліція здійснювала свою професійну діяльність тільки на підставі закону та в межах закріплених повноважень.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Солнцева Х. В. Деякі питання організації поліцейської діяльності. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 111–115.
3. Гусаров С. М., Салманова О. Ю., Комзюк А. Т. Актуальні проблеми адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Факт, 2022. 452 с.
4. Майоров В. В. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства. *Право і суспільство*. 2020. № 2, ч. 2. С. 185–190.

Сергій Сергійович БАНДУРКА,
доктор філософії, адвокат адвокатського об'єднання «Креденс»

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ МАЄ БУТИ ПРИОРИТЕТНИМ НАПРЯМОМ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Поліція є найбільш численним правоохоронним органом України. В орбіту діяльності поліції тим чи іншим чином потрапляють мільйони громадян України, з представниками поліції пересічний громадянин потенційно має велику кількість контактів з приводу захисту його прав та законних інтересів.

Стаття 3 Конституції України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Права людини це можливість вибору людиною певної поведінки для забезпечення свого нормального існування і розвитку, що закріплені в законах, інших нормативно-правових актах держави і міжнародних документах, визнаних Українською державою.

В ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії кримінальним правопорушенням, підтримання публічної безпеки і порядку. В ст. 50 вказаного Закону визначено, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства прав, який застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. При виконанні своїх завдань поліція має забезпечувати права і свободи, гарантовані Конституцією України та іншими законами та міжнародними документами, ратифікованими Верховною Радою України.

Обмеження прав і свобод людини, в тому числі і в умовах воєнного стану, викликаного агресією російської федерації проти України, допускаються виключно на підставах та в порядку визначеному Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», іншими законами воєнного часу.

Здійснення заходів, що обмежують права і свободи людини носять тимчасовий характер і мають бути негайно припинені, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких порушень прав і свобод людини, особливо до таких як катування, побої і мордування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує честь і гідність, поводження стосовно людини. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти порушення прав і свобод людини.

У діяльності поліції заборонені будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Кожен громадянин має право в будь-який час звертатись за допомогою до поліції. Основною метою поліції є недопущення жодного випадку порушення прав людини, але як показує адвокатська практика, було б наївно вважати, що можна негайно й абсолютно усунути за допомогою поліції випадки порушень прав людини в діяльності самої поліції.

Правоохоронна діяльність нерідко здійснюється в обмежених часових рамках, поліцейські приймають рішення за умов недостатності потрібної інформації, інколи не знають вимог закону або свідомо їх ігнорують, не підтримують партнерських відносин з

адвокатом, що неминусемо призводить до помилок в їх діяльності, а врешті до порушень законності за що їм доводиться відповідати за законом.

Стаття 131 Конституції України визначає, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, незалежність якої гарантується Конституцією України.

Конституцією та Законом України «Про правовий режим воєнного стану» будь-яких змін до застосування цієї норми під час воєнного стану не передбачено.

Працівникам поліції, як і адвокатам та всім громадянам України слід враховувати, що згідно зі ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій введено воєнний стан та відповідні обмеження, здійснюється лише судами, створеними відповідно до Конституції України.

Ніякі інші дії чи домисли про створення спеціальних судів, воєнних трибуналів чи інших форм правосуддя не допускаються і будуть вважатися грубим порушенням законності.

Термін «правоохоронні органи» до яких належить і поліція слід розуміти не як органи, які охороняють право, встановлене або санкціоноване державою (тобто позитивне право), а насамперед, як органи, що охороняють права і свободи людини і громадянина (тобто в сенсі природного права).

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. 3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Ольга Ігорівна БЕЗПАЛОВА,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України,

завідувач кафедри поліцейської діяльності та

публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2886-695X>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ефективність забезпечення прав громадян залежить від наявності дієвого механізму їх охорони та захисту, елементами якого виступають: нормативно-правова база, система уповноважених суб'єктів, правовий інструментарій (форми та методи їх діяльності), гарантії тощо. Одним із ключових суб'єктів, до головних завдань яких відноситься захист прав і свобод людини, виступають органи Національної поліції України. Саме від того, наскільки ефективною буде діяльність органів поліції щодо охорони та захисту прав і свобод громадян, безпосередньо залежить стан законності та правопорядку в нашій державі, тобто функціонування відповідного безпекового середовища в державі в цілому та в її окремих регіонах зокрема. Тобто діяльність органів поліції сьогодні носить соціально-орієнтований (публічно-сервісний) характер, що підтверджується цілою низкою відповідних нормативно-правових актів (Національною стратегією у сфері прав людини, Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», Законом України «Про Національну поліцію» тощо).

Введення 24 лютого 2022 року по всій території України правового режиму воєнного стану у результаті військового вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави визначило особливий порядок функціонування органів державної влади, у тому числі і органів поліції. Варто зазначити, що у зв'язку із введенням воєнного стану перед органами та підрозділами поліції постала низка нових завдань, що не були притаманні їм у мирний час, виникнення яких було обумовлено веденням активних бойових дій, окупацією окремих територій нашої держави та вчиненням окупантами значної кількості воєнних злочинів, юридична відповідність на які передбачена як нормами національного, так і міжнародного законодавства. Зважаючи на це, особлива, підвищена, увага з боку органів поліції має приділятися саме оперативному і своєчасному наданню якісних поліцейських послуг у сфері охорони та захисту прав громадян під час воєнного стану.

Діяльність органів поліції під час дії правового режиму воєнного стану, на відміну від мирного часу, корегується залежно від тих завдань, що ставляться перед ними державою з метою протидії внутрішнім загрозам воєнного стану. Завдання та функції правоохоронних органів, у тому числі і органів Національної поліції можуть коригуватися відповідно до вимог, що висуваються у конкретний період до цих органів, та з урахуванням загроз та небезпек, які на даний момент стоять на шляху до реального забезпечення законності та правопорядку в державі. Слід звернути увагу, що діяльність органів поліції в умовах правового режиму воєнного стану ускладнюється тим фактом, що поліцейські виконують покладені на них обов'язки в умовах підвищеного ризику, що одночасно супроводжується суттєвим емоційним хвилюванням. У даному випадку необхідно, щоб на державному рівні у відповідних нормативно-правових актах було чітко визначено алгоритм дій поліцейських під час активних бойових дій та на деокупованих територіях, оскільки від їх результативності беззаперечно залежить стан внутрішньої безпеки держави. Крім того, важливим моментом, який обов'язково має бути вирішений на законодавчому рівні, є неухильне кореспондування прав та обов'язків поліцейських, які їх надаються в умовах правового режиму воєнного стану, зважаючи на істотне розширення компетенції поліцейських.

Повертаючись безпосередньо до діяльності органів поліції щодо забезпечення прав громадян під час воєнного стану, хотілося б спочатку зупинитися на визначення тих прав громадян, що порушуються під час дії даного правового режиму. До їх числа можна віднести такі: 1) право на життя, захист від катувань та поганого поводження; 2) право на справедливий суд, право на правову допомогу (що було зумовлено, зокрема, обмеженням доступом жертв конфлікту до правосуддя); 3) право на приватність; 4) свобода пересування; 5) право на свободу та особисту недоторканність; 6) свобода думки, совісті та віросповідання; 7) свобода мирних зібрань; 8) свобода об'єднань; 9) право власності; 10) право на гідний рівень життя; 11) право на освіту; 12) протидія дискримінації; 13) права внутрішньо переміщених осіб (зокрема в частині доступу до соціальних послуг та державної допомоги, оформлення документів); 14) права жінок; 15) права дітей; 16) права людей з інвалідністю; 17) права осіб із проблемами психічного здоров'я; 18) право на участь в управлінні державними справами (зокрема шляхом участі у голосуванні). Звісно, що охороною та захистом порушених під час дії воєнного стану прав громадян опікуються не лише органи Національної поліції. Дане питання носить комплексний характер, а отже компетенцією щодо охорони, захисту та відновлення прав громадян наділено широке коло органів державної влади (як центральних, так і місцевих), органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій та інституцій громадянського суспільства.

Що стосується органів поліції, то на них покладається обов'язок щодо недопущення порушення та відновлення (у тому числі фіксація випадків порушення прав громадян, їх розслідування та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності) таких прав громадян: право на життя; протидія катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; право власності; право на свободу та особисту недоторканність (стосується переважно звільнення заручників та відновлення

їх прав, забезпечення прав дітей, зокрема фіксація випадків незаконного виведення українських дітей окупантами на територію Російської Федерації з метою їх усиновлення); право на правову допомогу; свобода мирних зібрань та об'єднань. Варто звернути увагу, що актуальність забезпечення органами поліції саме окресленого переліку прав людини зумовлена тим фактом, що саме вони переважно порушуються під час воєнного стану внаслідок ведення активних бойових дій, окупації окремих регіонів та населених пунктів. Проте, звісно ж, це не виключає необхідності охорони та захисту тих прав громадян, що порушуються внаслідок вчинення так би мовити «стандартних» адміністративних та кримінальних правопорушень (тобто тих правопорушень, що вчинювалися і у мирний час). Звісно, що кількість таких правопорушень істотно зменшилася, що зумовлено низкою об'єктивних факторів: введенням комендантської години, наявністю блокпостів, збільшенням кількості присутності поліцейських та військовослужбовців у громадських місцях, велика кількість переміщених осіб тощо.

Зважаючи на викладене, вважаємо за доцільне окреслити пріоритетні напрями діяльності органів поліції щодо забезпечення прав громадян під час воєнного стану, виникнення яких зумовлено саме дією даного правового режиму, введенного у результаті повномасштабного вторгнення на територію нашої держави:

- 1) фіксація та кваліфікація воєнних злочинів в Україні;
- 2) розслідування воєнних злочинів в умовах активних бойових дій;
- 3) розмінування територій та будівель;
- 4) охорона публічного порядку та забезпечення публічної безпеки;
- 5) виявлення випадків вчинення протиправних дій відносно дітей;
- 6) використання сучасних інформаційних технологій, систем та засобів захисту інформації;
- 7) психологічне забезпечення діяльності органів поліції в умовах воєнного стану та надання поліцейськими первинної психологічної допомоги різним категоріям громадян.

Варто зазначити, що ефективність реалізації вказаних напрямів діяльності органів поліції щодо забезпечення прав людини під час воєнного стану вимагає оновлення існуючих механізмів взаємодії Національної поліції з громадськістю, органами державної влади, військовими адміністраціями, органами місцевого самоврядування, журналістами, волонтерами та міжнародними організаціями. У результаті це дозволить покращити якість правоохоронних послуг та розв'язати значну кількість безпекових проблем.

Вадим Володимирович ВОСКОБОЙНІКОВ,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ольга Ігорівна БЕЗПАЛОВА,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України,

завідувач кафедри поліцейської діяльності та

публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2886-695X>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Запровадження 24 лютого 2022 року на всій території України правового режиму воєнного стану зумовило необхідність запровадження особливого порядку діяльності орга-

нів державної влади, військового командування, військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування, забезпечення належного функціонування усіх сфер життєдіяльності суспільства. Особливої увагу потребує сфера національної економіки, оскільки саме завдяки забезпеченню економічної стійкості держави можливо залучити якомога більше ресурсів для боротьби з ворогом та забезпечити перемогу у воєнному протистоянні.

Слід зазначити, що з початку ведення воєнних дій спостерігається істотне зниження ефективності функціонування державного сектору економіки, що зумовлено, зокрема: зупинкою роботи підприємств в зоні активних бойових дій внаслідок їх часткового або повного руйнування (маріупольські комбінати ім. Ілліча та «Азовсталь», а також «Запоріжсталь», «Арселор Міттал Кривий Ріг»); блокадою морських портів, що негативно вплинула на рівень експорту (пшениці, олії, залізної руди); зупинкою транспортного сполучення у зонах активних бойових дій та повною відміною авіаційного сполучення; руйнацією системи логістичного забезпечення постачань окремих компонентів виробництв; зміною структури попиту та виробництва; втратою ринків збуту та постачання; зниженням податкових надходжень; падінням ВВП країни та дефіцитом бюджету тощо. Як наслідок, наведені вище фактори негативного вплинули на споживчу спроможність населення через втрату робочих місць та істотне зниження рівня доходів (у більшості випадків втрати джерел доходів взагалі). Така ситуація вимагає від держави вироблення комплексу заходів, спрямованих на створення умов для функціонування економіки в умовах війни, орієнтованих, у першу чергу, на збереження і відновлення промисловості, виробництва та робочих місць, підтримку купівельної спроможності та внутрішнього попиту, забезпечення макроекономічної стабільності, запровадження державної підтримки та створення пільгових умов для функціонування малого та середнього бізнесу.

Необхідно зазначити, що функціонування малого та середнього бізнесу здійснює безпосередній вплив на стан розвитку економічної та фінансової системи держави. Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року державна політика у цій сфері має бути спрямована на: 1) створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва; 2) забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності; 3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; 5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян. Звісно, що в умовах введення правового режиму воєнного стану вказані напрями державної політики не втрачають своєї актуальності та значущості, проте потребують свого доповнення та коригування з урахуванням загроз економічній безпеці держави в цілому.

Таким чином, на нашу думку, з метою забезпечення підтримки та розвитку бізнесу в Україні в умовах запровадження правового режиму воєнного стану особливої актуальності набувають такі заходи:

- сприяння реалізації донорських програм та приватних ініціатив, орієнтованих на підтримку підприємців в умовах війни та збереження робочих місць;
- запровадження спільних програм фінансово-кредитної підтримки малого та середнього бізнесу місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування у взаємодії із Фондом розвитку підприємництва;
- покращення логістичної складової, завдяки чому стане можливим відновити розірвані логістичні ланцюги постачання та налагодити комунікацію українських виробників та підприємців не лише на території нашої держави, а й за кордоном;

– забезпечити державну підтримку підприємств, продукція яких орієнтована на потреби населення, виробництво критично важливих товарів та послуг, у першу чергу, будівництво модульних містечок для переселенців, відновлення пошкоджених будинків, мебелеве виробництво, аграрний сектор, фармацевтичний сектор, виробництво одягу та взуття;

– передбачити додаткове фінансування, дотації, гранти та мікрогранти для підприємців, що втратили свій бізнес в зоні ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих територіях та передбачити особливий (пільговий) механізм відновлення бізнесу в інших регіонах держави;

– розробити з урахуванням безпекової складової механізм евакуації підприємств із зони бойових дій, перевезення виробничих потужностей та працівників;

– спростити проходження митного контролю для сировини та матеріалів, які потрібні для виробництва українських товарів, та скасувати ввізні мита на них;

– зважаючи на те, що ефективне функціонування бізнесу приєє своєчасному наповненню державного бюджету, доцільно переглянути практику масового призову громадян з мобілізаційного та громадянських резервів, що працюють на підприємства стратегічного значення;

– переглянути законодавство в частині працевлаштування та звільнення працівників, створення умов для якісної дистанційної роботи та належної оплати праці;

– надання пільг підприємцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб;

– здійснення державного контролю за ціноутворенням на ринку нерухомості, зокрема щодо обґрунтованого формування цін на оренду нерухомості та сплати комісії агентствам нерухомості;

– запровадження механізмів інформаційної підтримки представників бізнесу в межах територіальних громад тощо.

Підсумовуючи викладене вище, хотілося б наголосити на важливості створення умов для реалізації представниками бізнесу свого підприємницького потенціалу, що набуває особливої значущості під час дії воєнного стану по всій території держави, оскільки це дозволить зберегти економічний потенціал України, створити передумови для виникнення нових робочих місць. У свою чергу це стане якісним фундаментом для післявоєнного відновлення нашої держави та зміцнення потужностей підприємств в умовах галузевої трансформації бізнесу.

Ігор Дмитрович ГАВРИЛЮК,

аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОЄДНАНИХ З ОТРИМАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Корупційні злочини, поєднані з отриманням неправомірної вигоди, – це суспільно небезпечні, кримінально карані діяння, які вчиняються спеціальним суб'єктом шляхом використання наданих йому службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди для себе чи інших осіб [1]. Указаний різновид кримінальних правопорушень завдає значної шкоди суспільним інтересам, оскільки «підривають авторитет і порушують встановлений порядок функціонування та нормальну діяльність органів державного апарату, апарату місцевого

самоврядування й інших юридичних осіб незалежно від форми власності» [2, с. 174]. Тому питання про запобігання корупційним проявам, посилення з боку держави заходів контролю та протидії корупційним правопорушенням ніколи не втрачають своєї актуальності. У цьому контексті залишається актуальним і розроблення нових і вдосконалення існуючих рекомендацій щодо своєчасного виявлення й ефективного розслідування кримінальних злочинів узагалі й такого його різновиду, як пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди. Це пояснюється тим, що, по-перше, кримінальне та кримінальне процесуальне законодавства, а також законодавство у сфері запобігання корупції зазнають регулярних змін, по-друге, механізм учинення корупційних злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди вдосконалюється, зокрема видозмінюються способи їх учинення, а значить і слідова картина.

У контексті вищенаведеного важливим завданням криміналістичної науки є формування методики розслідування корупційних злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди. З цією метою варто узагальнити відомості про типові ознаки механізму їх скоєння та сформулювати відповідну криміналістичну характеристику. Якщо ж вести мову про корупційні злочини, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, окремо слід наголосити, що названий різновид корупційних кримінальних правопорушень виокремлено за таким критерієм як предмет посягання. У зв'язку з чим останній займає ключове місце в криміналістичній характеристиці корупційних злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди. Тому завданням представленого дослідження є виокремлення типових ознак предмету виокремленої категорії злочинів.

Так, із самої назви помітно, що предметом корупційних злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, є неправомірна вигода. Законодавче визначення останньої наводиться у законі «Про запобігання корупції» та КК України. Зокрема, згідно з абз. 7 ч. 1 ст. 1 вказаного нормативно-правового акта «неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав» [1]. У примітці до ст. 160 КК України зазначається, що «у цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти продукти харчування, спиртні напої та тютюнові вироби, незалежно від їх вартості, а також грошові кошти, товари (крім матеріалів агітації, визначених законом), послуги, роботи, пільги, переваги, подарункові сертифікати, цінні папери, кредити, лотерейні білети, інші матеріальні та нематеріальні активи, вартість яких перевищує 0,06 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, які на безоплатних або на інших пільгових умовах пропонуються, обіцяються, надаються кандидатам, виборцям, учасникам референдуму або членам виборчої комісії, комісії з референдуму чи одержуються зазначеними особами» [3], а в примітці до ст. 364¹ КК України вказується, що «у статтях 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та 370 цього Кодексу під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав» [3]. З наведеного видно, що по відношенню до корупційних злочинів законодавець пропонує вживати ідентичне розуміння неправомірної вигоди, а дещо відмінне тлумачення наводить по відношенню до кримінальних правопорушень проти виборчих прав і свобод людини і громадянина.

Разом із тим у наукових працях здійснюються спроби, керуючись законодавчим трактуванням неправомірної вигоди, визначити її сутність шляхом виокремлення властивих їй ознак. Як приклад, Г.С. Крайник стверджує, що «можна виокремити такі обов'язкові ознаки неправомірної вигоди: 1.1) майно, у тому числі грошові кошти; 1.2) переваги; 1.3) пільги; 1.4) послуги; 1.5) нематеріальні активи; перелічене: 2.1) обіцяють; 2.2) пропонують; 2.3) надають; 2.4) одержують; 3) це відбувається без законних на те підстав» [4, с. 196].

Більш удале трактування неправомірної вигоди та її ознак наводить сектор запобігання та виявлення корупції Державної аудиторської служби України. Зокрема, він пояснює, що неправомірна вигода вирізняється предметом, метою, розміром і наслідками. Зокрема, вона включає в себе матеріальні та нематеріальні блага у будь-якій формі, а саме: гроші у будь-якій формі та у будь-якій валюті; майно у всіх можливих формах і проявах та права на майно; переваги, пільги, послуги будь-якого характеру, за умови, що вони надаються виключно службовій особі і пересічні громадяни чи інші службові особи не можуть отримати такі переваги, пільги, послуги, або вони надаються на значно кращих умовах, ніж для інших; нематеріальні активи, тобто права на об'єкти інтелектуальної власності, такі як аудіо, відео продукція, книги, комп'ютерні програми, товарні знаки тощо; вигоди нематеріального чи негрошового характеру, як правило, певні дії, які не тягнуть за собою надбання майна чи якихось матеріальних цінностей, економії грошових коштів тощо. При цьому метою неправомірної вигоди є обіцянка, пропозиція, надання або одержання без законних на те підстав. Розмір неправомірної вигоди не має значення, а наслідком її отримання, обіцянки або пропозиції є корупційне правопорушення [5].

Щодо криміналістичної характеристики предмету корупційних злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, то за результатами слідчої та судової практики їх досудового розслідування можна навести наступні групи предметів указаної категорії кримінальних правопорушень:

- грошові кошти (87,6 %), зазвичай, у готівковій формі, в іноземній [6] та національній валютах [7];
- інше майно (матеріальні цінності, транспортні засоби, т. п. – 9,8 %);
- переваги, пільги, послуги (2,6 %) (наприклад, переваги в подачі під навантаження/вивантаження необхідних вагонів або їх необхідної кількості, прискорення або затримка вагонів на залізничних станціях [8]).

Отже, криміналістична характеристика предмету корупційних злочинів, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, формується шляхом виокремлення його типових ознак з урахуванням нормативного визначення неправомірної вигоди, кримінально-правової характеристики предмету досліджуваних злочинів і особливостей механізму їх учинення.

Список бібліографічних посилань

1. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Пчеліна О.В. Щодо криміналістичного визначення злочинів у сфері службової діяльності корупційної спрямованості. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції до 100-річчя від дня народження професора М.В. Салтевського (м. Харків, 8 листопада 2017 р.). Харків, 2017. С. 173–175.
3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Крайник Г.С. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 27. С. 192–201.
5. Подарунки. Неправомірна вигода. Корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. К.: Державна аудиторська служба України, Сектор запобігання та виявлення корупції, 2021. URL: https://dasu.gov.ua/attachments/c3a3167a-b4d5-49f3-9c9d_57a84060b0eb_Подарунки_Неправомірна_вигода.pdf.
6. Справа № 599/1300/19. Судове провадження № 1-кп/599/60/2019. Кримінальне провадження № 42019211180000007. *Матеріали Зборівського районного суду Тернопільської області*.

7. Справа № 638/2972/21. Судове провадження № 11-кп/638/1102/21. Кримінальне провадження № 42020221280000170. *Матеріали Дзержинського районного суду м. Харкова.*

8. Справа № 130/1063/19. Судове провадження № 1-кп/130/61/2020. Кримінальне провадження № 22019020000000019. *Матеріали Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області.*

Ольга Петрівна ГЕТМАНЕЦЬ,

доктор юридичних наук, кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри правового забезпечення підприємницької
діяльності та фінансової безпеки факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4826-5799>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Економічна безпека держави ретельно вивчалася науковцями, оскільки є важливою складовою національної безпеки, від реалізації сутності якої залежить стан матеріального виробництва, обіг товарів та послуг, національний дохід та інші важливі показники життєдіяльності людини, як в мирні, так і у воєнні часи. «Стратегії економічної безпеки на період до 2025 року» (далі - Стратегія) [1], що розроблена Урядом та затверджена Указом Президента України визначає, що державна політики у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями – напрям розвитку та безпековий напрям, досягнення яких пов'язано з аналізом стану економіки, викликів та загроз у конкретних сферах, що складають економічну безпеку та з задачами по їх вирішенню. В умовах війни в Україні безпекова складова життєдіяльності людини, зокрема економічна, виділяється як пріоритетна.

Природа «економічної безпеки держави» залежить від підходів науковців до її трактовки, оскільки залежно від політичних економічних, соціологічних демографічних та інших умов, окремі її складові набувають переважного значення, а правове забезпечення потребує удосконалення.

Цілком слушним виглядає універсальне визначення економічної безпеки країни, яке надається вченими на підставі аналізу вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів. Економічна безпека країни – це складна багатофакторна категорія, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення, з метою збалансованого задоволення потреб власного населення держави на певному визначеному рівні, з метою протистояння дестабілізуючій дії різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників, а також забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій господарській системі [2, с.7]. Однак, враховуючи різні об'єкти економічної безпеки та складові, що її характеризують, а також сенс категорії «безпека» вказане визначення потребує уточнення, особливо у сучасний період, коли держава бореться за незалежність та захищає власні інтереси.

Війна, нав'язана Україні порушила економічні зв'язки, погіршила стан матеріального виробництва і визначила такі загрози економічного розвитку, як енергетична та продовольча криза, загострення та погіршення стану трудових, біологічних, природних факторів виробництва, нарощування воєнних загроз та інші, які мають як прямий так і опосередкований вплив на стан матеріального виробництва, і як наслідок на забезпечення потреб людини. З впровадженням правового режиму воєнного стану, відповідно

до ст. 7 закону України «Про правовий режим воєнного стану» на складові економічної безпеки, як умови забезпечення прав людини критичний вплив мають такі фактори, як:

- трудова повинність для працездатність осіб, що не задіяні в оборонній сфері, що суттєво знижує кількість трудових ресурсів;

- примусове відчуження майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави;

- регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації,

- встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини;

- вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини та інші [3]. Слід враховувати ще і опосередковані фактори негативного впливу на стан економічного розвитку, а саме: руйнування виробничих споруд та житла, труднощі ведення підприємницької діяльності у всіх галузях виробництва, міграцію населення, ускладнення проведення навчальних занять, що відображається на якості підготовки фахівців, зменшення товарообігу, нестійкий стан банківської системи та грошово-кредитного обігу та інші.

Враховуючи вимоги обмеження прав людини та наявні загрози економіки, що склалися в наслідок війни і які мають вплив на подальший економічний розвиток держави, доцільно економічну безпеку розглядати з позицій інституціональної (організаційної), функціональної та інституціональної складової. Досвід економічно розвинених країн свідчить, що при забезпеченні економічної безпеки держави слід зважати на фактори впливу на економічну безпеку особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року : рішення РНБО України від 11.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text> (дата звернення 11.10. 2022).

2. Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки/ Упоряд.: О.М. Кубецька, Я.С. Палешко, Д.Б. Санакоєв. О.В. Неклеса. - Дніпро, ДДУВС, 2019. 312.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 11.10. 2022).

Тетяна Дмитрівна ДЕМ'ЯНЧУК,

кандидат історичних наук, доцент,

докторант Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8908-4356>

АНАЛІЗ І ПРАВОВІ НАСЛІДКИ МЕМОРАНДУМУ ПРО НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Україна перебуває в умовах війни з весни 2014 року. Правовий статус військових подій абсолютно змінився після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року. Якщо до цього часу науковці та громадськість говорили про «антитерористичну операцію», розглядали правові передумови та наслідки проголошення у країні військового

стану, то з лютого ці питання стали закономірними і не викликають жодних дискусійних обговорень. Одночасно, основним питанням після захисту національного суверенітету постало питання дотримання прав людини в умовах війни. Численні злочини російських військ на Київщині, Харківщині, в Маріуполі та інших тимчасово окупованих регіонах продемонстрували, що Україна протистоїть країні і суспільству які не цінують не тільки жодні норми міжнародного права, а й елементарні людські цінності. Збройний напад Російської Федерації на Україну призвів до серйозних і масових порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права, що має катастрофічні наслідки для здійснення практично всіх прав людини в Україні.

8 липня 2022 р. у Страсбурзі, комісія Ради Європи з прав людини затвердили «Memorandum on the human rights consequences of the war in Ukraine» (Меморандум про наслідки війни в Україні для прав людини) [3]. Цей документ став закономірним результатом реакції міжнародної спільноти та міжнародних правозахисних організацій на події, що мають місце в Україні у 2022 році. Зміст меморандуму є цікавим насамперед з точки зору вивчення можливих правових наслідків.

Меморандум є результатом діяльності в Україні міжнародного комісара з прав людини Д.Міатович, яка впродовж 2 – 7 травня провела зустріч з представниками центральних та місцевих органів влади, правозахисниками, представниками громадянського суспільства та міжнародних організацій. Вона також поспілкувалася жителями Київщини, які стали жертвами або були свідками порушень прав людини.

Комісар, зокрема, зіткнувся з переконливими доказами порушення права на життя, включаючи свавільні вбивства та насильницькі зникнення, а також порушення права власності, включаючи масове руйнування цивільної інфраструктури; порушення заборони катувань і жорстокого поводження, зокрема насильства за статевою ознакою та пов'язаного з війною сексуального насильства; порушення права на свободу та недоторканність, включаючи викрадення та довільне затримання або тримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом [3].

Результатом розслідування став однозначний висновок про грубе порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема:

- порушення права на життя, свободу від тортур і жорстокого поводження, знищення цивільної інфраструктури;
- насильницькі викрадення та зниклі безвісти;
- депортація населення;
- сексуальне насильство, пов'язане з війною.

Закономірно, що жодної конкретики або статистичних відомостей про кількість злочинів які вчинили російські військові чи навіть кількість насильно депортованих до Росії осіб, у Меморандумі не наводиться. Це логічно, адже конфлікт не завершений і з багатьма жертвами чи свідками немає можливості поспілкуватися і отримати свідчення про злочини окупантів. Однак ми можемо оперувати статистичними даними які наводять українські офіційні джерела. Так, ще в червні 2022 року віцепрем'єр Ірина Верещук заявила про депортацію до Росії близько 1 млн 200 тисяч українських громадян, з яких 240 тисяч дітей [2]. У жовтні 2022 року президент України В.Зеленський заявив про депортацію понад 1,6 млн осіб [1].

Однозначно, що подібні факти не тільки підтверджують порушення Росією міжнародного гуманітарного права, а й вказують на вчинення злочинів проти людяності. При цьому, ми свідомо не конкретизуємо кількість жертв сексуального насильства чи вбитого цивільного населення.

Цінність аналізованого Меморандуму полягає в тому, що міжнародним комісаром конкретизовано факти порушення прав окремих категорій населення й зокрема дітей. Комісар наголошує, що війна має руйнівний вплив на дітей, які через свої потреби в розвитку, особливо чутливі до довгострокових наслідків, таких як хронічні захворювання,

затримка розвитку, тривала тривога або проблеми з навчанням [3]. Окрім того, в країні зруйновані повністю або пошкоджено сотні дошкільних і шкільних закладів освіти. Додільно також говорити й про дотримання прав дітей, які з батьками або з опікунами вимушено емігрували за межі України. В останньому випадку насамперед порушено право дитини на освіту.

Власне дотримання прав переміщених осіб також стало об'єктом уваги міжнародного комісара. У Меморандумі зазначається, що станом на початок травня 2022 р року загалом були переміщені 12,8 мільйонів людей, більшість з яких – від 7,7 до 8 мільйонів осіб, або приблизно 18% усього населення – були внутрішньо переміщеними особами і ще понад 5 млн. – шукали притулку в країнах Європи [3].

Стосовно правових наслідків такого Меморандуму, то він юридично і відповідно до норм міжнародного права визнає відповідальність Російської Федерації за збройний напад, який спричинив величезні людські страждання в Україні, а також вказує, що і Росія і Україна зобов'язані дотримуватися міжнародного права прав людини та гуманітарного права, розслідувати злочини і піддати правосуддю осіб, що їх вчинили [3]. З огляду на те, що Росія не дотримується жодних норм міжнародного права, декларативні норми такого Меморандуму ні до чого не зобов'язують російських військових злочинців.

Аналізуючи правові наслідки цього Меморандуму, то можна сказати, що він більше впливатиме на норми українського законодавства, адже в ньому піддаються критиці окремі зміни до національного законодавства, зокрема закон №2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права».

Основним міжнародним інститутом який покликаний врегулювати проблему порушення прав людини в Україні в умовах війни, визначено Міжнародний суд з прав людини, який починаючи з березня 2022 р. прийняв низку вказівок до російського уряду стосовно дій держави-окупанта.

Таким чином, сформований в липні 2022 року «Меморандум про наслідки війни в Україні для прав людини» є одним із перших подібних документів, що здійснює не тільки аналіз численних фактів порушення прав людини, а й надає рекомендації стосовно їх усунення та покарання осіб чи держави, що винна у їх вчиненні. Висловлюємо сподівання, що завдяки консолідації українського суспільства, правоохоронної системи, міжнародних інституцій, усі особи, що винні у вчиненні злочинів проти людяності будуть покарані, а Російську Федерацію визнають не тільки державою, що фінансує тероризм, а й державою, що є терористом.

Список бібліографічних посилань

1. Саєнко В. Зеленський назвав кількість депортованих в Росію українців. URL: <https://www.unian.ua/society/zelenskiy-rosiya-deportovala-z-okupovanih-teritoriy-ponad-1-6-milyona-ukrajinciv-12001425.html>.
2. Тищенко К. В уряді повідомили, скільки українців уже депортовано до Росії. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/20/7353670/>.
3. Memorandum on the human rights consequences of the war in Ukraine. Strasbourg, 8 July 2022. URL: <https://rm.coe.int/memorandum-on-the-human-rights-consequences-of-the-war-in-ukraine/1680a72bd4>.

Денис Євгенійович ДЕНИЩУК,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
Маргарита Сергіївна СИРОМЯТНІКОВА,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем наукового забезпечення правоохоронної
діяльності та якості підготовки кадрів
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Цілеспрямована діяльність держави щодо охорони таємної інформації має доволі тривалу історію. Вивченню її розвитку присвячені дослідження таких вчених як: В. Артемов, Б. Бернадський, О. Ботвінкін, А. Гуза, І. Жевелева, В. Окіпнюк, В. Сідак, О. Шамсутдінов та інших. Виникнення необхідності в охороні державної таємниці перед усім дослідниками пов'язується із формуванням у світі достатньо стійкого розвідувального інтересу та потребою держав йому протидіяти.

Зараз чинний Закон України 1994 року «Про державну таємницю» так розкриває зміст терміну «охорона державної таємниці» (охорона ДТ): це «комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв» [1, ст. 1].

Підкреслимо, що процитований документ існує близько 28 років. Наразі він є єдиним, серед численних національних підзаконних нормативно-правових актів виданих за часів незалежності України для всебічного врегулювання питань, що стосуються державної таємниці, який посідає місце закону. Названий закон пережив 24 редакції. Проте, наведене нами визначення лише один раз зазнало невеличкого уточнення (у 1999 році, під час першого редагування закону). Отже, є підстави стверджувати, що основний зміст діяльності з охорони ДТ визначено доволі вдало і на теперішній день він залишається незмінним.

Разом із тим, дослідники доходять висновків, що розбудова системи охорони ДТ пройшла низку етапів свого становлення: напрацювання належної нормативно-правової бази, визначення основних учасників (суб'єктів) системи охорони ДТ, побудова їх організаційних структур, налагодження та відпрацювання взаємодії тощо. З цього приводу І. Жевелева наголошує: «після набуття Україною незалежності тривалий час зберігалася радянська модель захисту інформації з обмеженим доступом, однак після 2014 року активно почала формуватися європейська модель; гостра потреба у появі та подальшому розвитку взаємодії Служби безпеки України із суб'єктами господарювання у сфері захисту інформації з обмеженим доступом з'явилася саме в роки незалежності України з розвитком економічного потенціалу країни, а також усвідомленням того, що забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання є важливою частиною національної безпеки держави» [2, с. 16].

Виходячи з викладеного, логічно припустити, що розвиток системи охорони ДТ ще далеко незавершений. І його перебіг має відповідати вимогам сьогодення та викликам принаймні найближчого майбутнього. Спираючись на це, поставимо собі за мету: визначити вимоги до організації охорони ДТ, що мають відповідати новим підходам до забезпечення національної безпеки.

Говорячи про безпеку зазвичай, перш за все, йдеться про виявлення, прогнозування, протидію та запобігання певним загрозам. Але, що робити в разі коли загрози неминучі, або ресурсів для їх запобігання (чи повного виключення) недостатньо? Наприклад, кібератаки та кіберінциденти відбуваються та будуть продовжуватись завжди (варіює лише їх інтенсивність). При цьому, із розвитком діджиталізації небезпека від них лише зростає. Ще більш загрозливою в такому ракурсі виглядає зміна клімату. Наразі ще невідомі ані прогнозовані наслідки останньої (економічні, соціологічні тощо), ані чи здатне людство взагалі протиставити цій загрозі хоча б щось дієве.

Усвідомивши такий стан справ науковці, практики та посадовці у всьому світі поступово доходять висновків про необхідність мінімізації шкоди від частини вірогідних загроз. Такий підхід призвів до формування концептуально нової ідеї безпеки – виділення критичної інфраструктури та забезпечення її належної безпеки-стійкості.

«Захист критичної інфраструктури як безпековий напрям був започаткований у США ще у період «холодної війни», а на початку нинішнього століття став активно розвиватися у провідних країнах світу як відповідь на різке зростання терористичних загроз» [3, с. 3]. У 2008 році термін «критична інфраструктура» (КІ) знаходить своє закріплення в міжнародному правовому акті виданому ЄС – Директива ЄК 2008/114 від 8 грудня 2008 року «Про ідентифікацію і визначення європейських критичних інфраструктур та оцінювання необхідності покращення їх охорони та захисту». У нашій державі в 2015 році Національним інститутом стратегічних досліджень видана «Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні».

До розробки проблематики КІ долучилось багато зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед них: та А. Біалас, Д. Бірюков, Д. Бобро, В. Волошин, О. Джафарова, Р. Дженкінс, Д. Дубов, С. Іванюта, Т. Келлі, С. Кондратов, А. Лазарі, В. Майєр, М. Мельник, О. Насвіт, М. Перман, О. Суходоля, А. Фекете, Р. Хантер, П. Хокстад С. Шатрава, С. Якубовський та інші. У 2022 році опублікована змістовна монографія О. Резнікової «Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища».

Відповідні нормативно-правові напрацювання зроблені також законотворцями України. Так, ще у 2017 році термін «критична інформаційна інфраструктура» було закріплено в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». А наприкінці 2021 року був прийнятий Закон України «Про критичну інфраструктуру». Нещодавно (у червні 2022 року) цей закон вступив в дію. Зокрема в ньому йдеться про *створення* Уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України, який має забезпечувати формування та реалізацію державної політики в сфері захисту КІ. Разом із тим, наприкінці жовтня в означені норми були внесені зміни (№ 2684-IX від 18.10.2022, розпочнуть діяти з грудня). Згідно останніх, Уповноважений орган не створюється, а *визначається* Кабінетом Міністрів України. Крім того, «під час дії воєнного стану, а також протягом 12 місяців після його припинення чи скасування повноваження уповноваженого органу ... здійснюються Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України» [4].

Висновки. На сьогодні поняття «критична інфраструктура» знайоме майбутньому громадянину України. Проте, із зрозумілих причин розбудова системи безпеки-стійкості КІ відбувається із певними труднощами. Наразі навіть складно визначити перелік установ, підприємств та організацій, які мають належати до КІ. Тим більше важко спрогнозувати, чи будуть об'єкти КІ у післявоєнний час лише поновлюватись, чи відбудовуватимуться у якісно новому вигляді. В цьому контексті важливо звернути увагу на те, що переважна частина об'єктів майбутньої КІ на сьогодні аж ніяк не режимні.

Отже, в післявоєнний період прогнозовано постане потреба уточнювати зміст окремих відомостей, що становлять державну таємницю в системі забезпечення безпеки-стійкості КІ. В свою чергу, для цього майбутньому Голові Уповноваженого органу в сфері захисту критичної інфраструктури України знадобиться статус державного експерта з

питань таємниць. Крім того, з високою ймовірністю слід очікувати зростання кількості режимно-секретних органів (РСО), які потребуватимуть великої кількості якісно підготовлених співробітників. Розуміючи це, вже зараз варто готуватись до проведення масштабної навчально-кадрової роботи.

Таким чином, напрями розбудови системи охорони ДТ залишаються схожими до тих, які вже спостерігались раніше під час історичного становлення системи забезпечення охорони державної таємниці. А саме: структурно-організаційні, нормативно-правові, та навчально-кадрові. Проте, підводячи підсумок, наголосимо, що забезпечення охорони ДТ на об'єктах системи господарювання КІ дуже вірогідно стане одним з наймасштабніших напрямів підтримання інформаційної безпеки вже у досить близькому майбутньому.

Список бібліографічних посилань

1. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 16, ст. 93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/ed20220315#top> (дата звернення: 19.11.2022).

2. Жевелева І.С. Генезис діяльності органів державної безпеки щодо захисту інформації з обмеженим доступом в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 12-16.

3. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2015. 35 с.

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури України : Закон України від 18.10.2022 р. № 2684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2684-20> (дата звернення: 19.11.2022).

Олена В'ячеславівна ДЖАФАРОВА,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>;

Сергій Олександрович ШАТРАВА,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, закріплення в Конституції України положення про найвищу соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки вимагає формування нових підходів до захисту прав людини. Україна проголосила себе правовою державою. А однією з надзвичайно важливих рис правової держави є визнання і дія принципу верховенства права, правового порядку, який ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушеним робити те, що не передбачено законом. Сутність верховенства права втілена у принципах чесності, справедливості, прозорості та відповідальності. Ці

принципи лежать в основі відносин «держава – громадянин». Тому вся діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових осіб повинна базуватись виключно на законах. Межі повноважень органів державної влади встановлені Конституцією та законами України. На громадян покладається обов'язок підкорятись державній владі рівно настільки, наскільки її рішення, розпорядження та вимоги відповідають закону.

Державно-правовий механізм забезпечення права – це загальний, сталий, необхідний і об'єктивний взаємозв'язок всіх заходів, що санкціонуються державою за допомогою правових норм та зобов'язальних суб'єктів державної влади. Структурними елементами державно-правового механізму є: механізм реалізації, механізм охорони, механізм захисту та механізм відновлення конституційного права людини і громадянина на судовий захист.

Чинна «Національної стратегії у сфері прав людини» ґрунтується на положеннях Конституції України, зокрема на ч. 2 ст. 102, згідно якої Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Основною метою Стратегії є удосконалення діяльності щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Зазначимо, що «Національної стратегії у сфері прав людини», затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року і в цьому контексті звернемо увагу на те, що документом, який забезпечує реалізацію Стратегії, є План дій (його розробку організує Кабінет Міністрів України). Відповідно до п. 1 ч. 2 Указу Президента України від 24.03.2021 року № 119/2021 Кабінетом Міністрів України розроблено «План дій щодо реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки». Згідно цього ж пункту, КМУ розробляє та затверджує «відповідні плани дій в подальшому на кожні три роки». Отже, практична реалізація Стратегії й зміна акцентів у її реалізації залежить безпосередньо від Плану, зміст якого безперечно потребує вдосконалення поза встановленими для цього проміжками часу.

Очевидно, що війна спричинила значні переміщення людей та не дає їм змоги повернутися додому. Цей факт представляє з себе соціальну проблему, актуальність якої буде зберігатися щонайменше найближчі півроку – рік. При цьому, сам зміст напрямків сформульований в Стратегії достатньо широко. Вдосконалення, на наш погляд, потребують змістовні заходи з реалізації Стратегії (їх якість та кількість). Виходячи з цього, пропонуємо розширити кількість заходів передбачених «Планом дій щодо реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки» із розрахунку їх збільшення на 2022-2023 рок..

Розвиток України як сучасної, інформаційної держави потребує раціонального використання інформаційного простору для забезпечення модернізації системи вищої освіти. Враховуючи обставини сьогодення інформаційний простір став основним плацдармом для здобуття знань. Тому виникає проблема в представленні навчального контенту, який буде одночасно враховувати загальноосвітні тенденції й залишатиметься ще більш гнучким та доступним. Зважаючи на правовий режим воєнного стану, спостерігається низка негативних явищ, які створюють реальні та потенційні загрози як для суверенітету й територіальної цілісності, так і для інформаційної безпеки України. Тому в теперішніх умовах одним із передових напрямів забезпечення здобувачів освітнім контентом є дистанційне навчання.

З початку пандемії CoronaVirus Disease 2019 змін зазнали всі сфери життя, не минуло це й освітнього процесу. На зміну класичним аудиторним роботам прийшло навчання із застосуванням технічних засобів – сформувалося дистанційне і змішане навчання. Таким чином, такі форми здобуття знань існують у нас довгий час, але до

сьогодні існують питання, щодо як правильно його організувати та які його плюси й мінуси.

Переваги дистанційного навчання. По-перше, доступність та зручне користування. Самостійне опрацювання частини матеріалу робить навчальний процес більш гнучким. Слухачі можуть проглянути його в такому місці та темпі, який зручний саме для них. Формат уроку зазвичай не дає можливості повторити пройдений чи осмислити новий матеріал у потрібному обсязі. По-друге, покращення навчального процесу. Згідно з дослідженнями у різних сферах, система змішаного навчання – більш ефективна, ніж звичайне навчання в класі чи онлайн-навчання, незалежно від напрямку курсу. По-третє, зменшення чи гнучкість витрат. Система змішаного навчання може оптимізувати витрати на використання приміщення чи розробку додаткових матеріалів. Так, учні працюють онлайн і не потребують, наприклад, роздрукованих додатків для певного матеріалу. Змішане навчання також дасть змогу вирішити проблему з наданням підручників, оскільки учні можуть працювати з матеріалами без паперових аналогів.

В умовах воєнного стану дистанційне навчання є необхідністю й можливістю одночасно. Незважаючи на фізичне, моральне, емоційне виснаження, усі учасники навчального процесу намагаються створити найсприятливіші умови навчання для здобувачів як середньої, так і вищої освіти. Здобуття знань, умінь та навичок в умовах інтеграції позааудиторної навчальної діяльності учасників освітнього процесу відбувається на основі використання і взаємного доповнення технологій електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання.

На жаль, нова система навчання виникла в умовах загрозливих для життя суспільства, але це дуже гарна альтернатива традиційного навчання, крім того, діти, не наражаючись на небезпеку, здобувають нові знання та освіту.

Уважно опрацювавши Стратегію треба наголосити, що в умовах сьогодення надзвичайно важливе значення відіграють цінності (духовно-культурні, відхід від карального підходу та перелаштування на гуманність, високу духовність українського народу, що особливо актуально в умовах воєнного стану). У цих процесах надзвичайно важливу роль відіграють права людини, адже стаття 3 Конституції України говорить, що людина її життя і здоров'я честь і гідність є найвищою соціальною цінністю в державі.

Права і свободи людини визначають зміст і спрямованість держави. Доречно закріпити обов'язок служіння людини державі, а держави людині. Так, у Конституції України (ст. 3) говориться, що держава відповідальна перед людиною за свою діяльність. Водночас слід закріпити нормативне положення, що і людина відповідальна перед державою за власну діяльність, цим самим вдасться посилити концепцію обов'язків людини і громадянина, яка на сьогоднішній день є мало розробленою і популяризованою на загальнодержавному та загальносвітовому рівні (вказане положення потребує своєї реалізації і на рівні розглядуваної нами Стратегії).

Слід також зауважити, що термін відповідальність був актуальним для 90-х років, сьогодні ж більш доречно говорити про превенцію (попередження), а головне, обов'язок служіння слід прописати на конституційному, концептуальному рівні. Він подібно правам людини повинен пронизувати усю діяльність держави. Тобто держава повинна служити людині, а людина державі. Зважаючи на колективний суспільний (колективістський) підхід у праві, коли споконвіків людина протидіяла ворожим силам природи і ворогові, агресорові колективно, а не індивідуально, насправді саме у більшості своїй обов'язки повинні визначати права. Під егідою порушення прав однієї людини сьогодні можуть страждати (знаходити бомбардувань) окремі держави. Тому в основу права (зادля їхнього підживлення) повинна закладатися висока духовність народу.

У п. 4. розділу I, говориться, що поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної та екологічної кризи, реформування державного управління забезпечення прав і свобод людини залишається головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності держави в усіх її зусиллях. У кризових ситуаціях ризики непропорційного обмеження прав і свобод людини зростають, що потребує особливого контролю з боку суспільства.

Маємо наголосити, що Розділ 3 не містить окремо визначеного загальноправового принципу пропорційності, а тому в даній Стратегії слід вивести його у ранг загальноправових на рівні окремого принципу, а не відповідного нормативного положення про яке йдеться у розділі I.

Доцільно наголосити на зміні концептуальних цінностей даної Стратегії у напрямку патріотичного, ціннісного виховання, відповідності прав людини демократичним принципам розвитку сучасних європейських держав.

Оксана Махірівна ІВАНЧЕНКО,

курсантка навчальної групи Ф2-304 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Альона Сергіївна БАХАЄВА,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

ЩОДО ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання державної політики у сфері забезпечення прав людини є дуже актуальним, особливо сьогодні, зокрема через те, що в Україні введено правовий режим воєнного стану.

На початку нашого дослідження пропонуємо визначити, що таке «воєнний стан». Так, під цією категорією, згідно статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», слід розуміти «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1]. Саме через збройну агресію РФ та її повномасштабне вторгнення на територію України весь державний апарат і суспільство в цілому були змушені перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Впровадження воєнного стану виступає підставою для встановлення окремих обмежень на конституційні права людини, хоча навіть у таких умовах

захист законних прав і свобод громадян є одним із ключових обов'язків держави. Відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення

воєнного стану в Україні» на період дії правового режиму воєнного стану, можуть бути обмежені конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а саме: недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом; право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право на працю; право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право на освіту [2].

Також, під час воєнного стану можуть вводитися деякі заходи правового режиму, які необхідно виконувати. Серед інших слід виділити: встановлення трудової повинності для населення щодо виконання робіт, які мають оборонний характер, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, що виникли в період дії воєнного стану, а також для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань; використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності; примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави; встановлення комендантської години (заборона перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень); встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів [3].

Отже, в залежності від ситуації в країні можливі розширення обмежень прав людини на той чи інший проміжок часу. Саме тому питання, які стосуються державної політики у сфері забезпечення прав людини в умовах воєнного стану потребують постійного вивчення та контролю, оскільки законодавча база може зазнавати певних змін.

Список бібліографічних посилань

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Пам'ятка щодо забезпечення прав людини, зокрема дітей, в умовах воєнного стану. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/2/7/5/4/6/ae9wtcB0QhCCyXIpeGNa1Y3j48PtitTPwhArgGYn.pdf>.

Денис Олегович КОВНАЦЬКИЙ,
курсант навчальної групи Ф2-307 факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Альона Сергіївна БАХАЄВА,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогоднішні реалії диктують нові правила функціонування нашої країни. Держава опинилася у досить непростих умовах, потерпаючи від збройної агресії РФ. Зараз, коли в нашій країні запроваджено правовий режим воєнного стану, першочерговими завданнями, які постають перед Україною, є відстоювання суверенітету, незалежності та територіальної цілісності країни. Проте не слід забувати про забезпечення прав і свобод громадян, що є також одним із пріоритетних завдань державної політики.

Так, під державною політикою у сфері забезпечення прав людини науковці пропонують розуміти «комплекс заходів органів державної влади щодо забезпечення та захисту прав і свобод людини» [1, с. 25]. Серед таких органів, на нашу думку, слід виділити правоохоронні.

Для того, щоб відповісти на питання, яку ж саме роль у сфері забезпечення прав людини під час дії правового режиму воєнного стану відіграють правоохоронні органи, пропонуємо спочатку визначити, які суб'єкти віднесені до останніх.

Розглядаючи таку категорію, як «правоохоронні органи» слід зазначити, що законодавство не містить прямого її визначення, проте у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а саме у абзаці 1 пункту 1 частини першої статті 2 зазначено, що до правоохоронних органів відносяться: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2].

Поговоримо більш детально про ті підрозділи, які у своїй діяльності, найбільше контактують з населенням.

По-перше, це органи Національної поліції, до основних завдань яких відноситься: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [3]. Як бачимо, охорона прав і свобод людини є безпосереднім завданням вищезазначеного органу. При цьому у чітко визначених законом випадках поліція може обмежити певні конституційні права громадян, проте не маючи права їх порушувати. Зараз, коли в країні введено правовий режим воєнного стану, це питання є надзвичайно актуальним, оскільки в деяких випадках громадяни не розуміють різниці між обмеженням та порушенням їх прав, через що трапляються конфліктні ситуації. Тому, навіть в існуючих умовах, достатньо важливою складовою поліцейської діяльності є проведення загальної профілактики з метою підвищення правової обізнаності суспільства.

По-друге, органи прокуратури. Серед функцій останніх законодавець виокремив саме захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Важливим напрямом роботи прокуратури зараз є проведення досудового розслідування за фактами жорстокого поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій за статтею 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів і звичаїв війни» [4].

Ще один орган, який слід виділити серед інших – Служба безпеки України (надалі – СБУ). Однією з основних функцій СБУ, як одного з органів державної влади, що здійснює правоохоронну діяльність, є підтримка правопорядку та безпеки в суспільстві через запобігання, виявлення та розслідування правопорушень у сфері забезпечення прав людини. Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» «на СБУ покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці» [5]. У свою чергу у ст. 19 Закону України «Про національну безпеку України» зазначено, що «СБУ є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина: 1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України; 2) боротьбу з тероризмом; 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури; 4) охорону державної таємниці» [6].

Як бачимо, не можна недооцінювати роль вищенаведених правоохоронних органів, на які покладено безліч відповідальних завдань, пов'язаних із забезпечення прав людини, які їм потрібно виконувати не залежно від часу, пори року та стану в країні. До того ж, з приходом широкомасштабної збройної агресії РФ проти України зазначені органи стали пліч о пліч зі Збройними Силами України, Національною гвардією та іншими підрозділами, допомагаючи захищати рідну державу.

Список бібліографічних посилань

1. Семьоркіна К. О. Формування державної політики у сфері прав людини в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. 2018. № 2. С. 22-26.
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 №3781-XII.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Кримінальний кодекс України від 02.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

Іван Васильович КРИЩАК,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ

ШЛЯХ ДО КРИМІНОТЕОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ ПІЗНАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО В АСПЕКТІ ЦІННІСНОГО: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ЗРІЗ

Випередити час у протидії та боротьбі зі злочинністю – основний пріоритет. Якщо хтось сумнівається в тому, що істинна творчість від Бога дається, в результаті благочестивості прагнень, почуттів та устремлінь, тоді постараємось спростувати відповідні докори. Часто у творчості мають місце егоїстичні, кар'єрні цілі, які переслідуються. Проте, коли правильно розставлені пріоритети, тоді все легко виходить: «не ради хліба куса, а заради Ісуса», бо ж «кесареве кесареві, а Боже – Богові» (Мф. 22:21). «Иго бо мое благо, а бремя легко есть» (Мф. 11:30); Прослаблю прославлящих мя (1 Царств 2:30); Шукаймо передусім Царства Божого, а все інше докладеться нам (Мф. 6:33) – такі слова-настанови можна почерпнути зі священного писання.

Актуалізація нових смислів кримінального права та кримінології є неабияк важливою з позицій російсько-української війни в аспекті розроблення нового напрямку у кримінологічній науці – кримінотеології з метою вироблення загальнодержавної ціннісної парадигми в означеній сфері з допомогою міждисциплінарного підходу. Порівняльна кримінологія у рамках такого методу наукових досліджень неодмінно сприятиме комплексності загальнодержавної духовно-ціннісної кримінології. Кримінально-правова та кримінологічна політика повинна спрямовуватись у найрізноманітніші сфери наукового знання на засадах принципу рівноправності на засадах поєднання божественного та державного, коли «людина існує (служить) для держави, а держава має послужити людині». Неабияке значення у цих процесах відіграє направленість на молоде покоління, де пріоритетом є освіта, інтелектуальний, духовно-культурний, фізичний потенціал і розвиток особистості і, як результат економічне благополуччя тощо. Формування найзагальніших уявлень про взаємодію багатьох аспектів тактик і стратегій, що спонукатиме до більш детального вивчення важливих питань дослідницької діяльності у кримінально-правовій сфері є неабияк важливим. Стосовно наукометрії в цьому аспекті, слід відзначити, що Бібліотека ім. В. І. Вернадського нараховує понад 10 тис. наукових статей, присвячених кримінальному блоку, і майже 8 тис. – сфері злочинного. Загалом, майже 20 тисяч наукових статей лише українських авторів, що неодмінно спонукатиме до вироблення кримінально-правової та кримінологічної доктрини (політики) у даному напрямку. Широкий спектр матеріалу продуктивний, з урахуванням минулого, сьогодення та необхідності подальшого вироблення прогнозів майбутнього з урахуванням сучасних міграційно-глобальних процесів. За таких умов можна правильно сконструювати кримінально-правову норму, вибудовувати смисли поваги до права через духовно-ціннісні пріоритети, щоб досягати високих рівнів духовних відчуттів, «прозрівати у вічність» через благочестивість образу життя. Дослідження кримінотеології є надзвичайно важливим, враховуючи злети і падіння людства з необхідністю, кожного разу нового «повстання із попелу» – прагнення високого розуміння нинішнього та Вічного.

На наше переконання, до проведення відповідної роботи на якісних засадах розроблення нового Кримінального кодексу України повинно залучатись більш широке коло відповідних спеціалістів кримінально-правового блоку, справжніх фахівців своєї галузі. Досить ефективною площадкою є сайт онлайн-платформи колективного розроблення но-

вого кримінального кодексу, де теоретики і практики, пересічні громадяни можуть вносити відповідні правки, доповнення та рекомендації, надавати пропозиції до вже існуючої (виробленої) конструкції кримінального кодексу. Однак така робота потребує широкого розголосу у ЗМІ. Водночас, робоча група з провідних вчених держави та допомогою відповідних спеціалістів здійснює відповідний моніторинг (відбір) найбільш слушних пропозицій та рекомендацій. Особливо актуальними в цьому аспекті є вироблення рішень до міждисциплінарної взаємодії адміністративного та кримінального права у напрямку конструювання суспільної небезпеки і протиправності відповідних діянь, проступків чи злочинів. Створення подібного роду онлайн-майданчиків, площадок і платформ, за позитивною практикою інших держав, зможуть принести хороші результати у виробленні конструктивістських рішень найрізноманітніших рівнів. При цьому слід врахувати усі недоліки нинішнього кримінально-процесуального кодексу в аспекті глобальних змін та докорінної перетрансформації відповідно до наших реалій, передусім через досить високий рівень корупції, правових колізій, заплутаності законодавства у відповідній сфері, коли попри створення великої кількості нормативної бази та відповідних органів корупція та інші проблеми, пов'язані з нею, як були, так і продовжують процвітати. У багатьох виникає враження, що відповідний КПК України – на стороні злочинного елементу, а не на захисті інтересів держави та людини, щоб не допустити нових війн і потрясінь.

Як виявилось, у процесі нищівної діяльності держави на внутрішньому фронті, так би мовити, коли порушена гармонія «належного відання внутрішніми справами», левова частка відповідальності якої лежить на усіх правоохоронних органах щодо прийняття оперативно-конструктивних рішень і здійснення відповідних дій, які задовольняли б суспільство та відповідали б вимогам права; є бажаними у відстоюванні перемог на фронті, збереженні територіальної цілісності України. Такий прорив здійснила румунська прокурор Лаура Кевеші, коли для топ-корупціонерів віднайдений бажаний статус, у результаті всенародного гніву та обурення, у місцях позбавлення волі з реальним відбуванням покарань. Можливо, такий конструкт є найбільш гуманним порівняно зі смертною карою в Китаї, коли існує загроза втратити державу, а корупціонери як продовжували, так і займають високі посади попри всі зовнішні зрушення та реформи у рамках відповідної протидії та боротьби. Дана проблема набуває своєї особливої актуальності в аспекті взаємодії кримінально-правових та процесуальних смислів крізь призму ціннісної складової багатьох галузей права та суспільних наук (наукометрії), в тому числі й метафізичного пізнання світу. Звідси, нами активно розробляється українська кримінологія, як найбільш перспективний напрям наукових досліджень. Пропонується нова парадигма і доктринальна основа розвитку кримінально-правового, а звідси й процесуального законодавства на засадах духовно-ціннісної концепції право розуміння.

Вибудовування сучасних смислів кримінального права та кримінології. У Франції, наприклад, вважається, що в академічному поділі науки юриспруденції на спеціальності виділяють всього дві з них: спеціальність 01 – «приватне право та кримінально-правові науки», 02 – «публічне право». «Теорія права» міститься в кожній із цих спеціальностей, тобто можна бути «теоретиком права» – цивілістом, «теоретиком права» – криміналістом або «теоретиком права» – адміністративістом, але не можна бути просто «теоретиком права» [1; 2]. Завдяки цьому юристи у Франції займають два почесних «перших місця» у французькому науковому табелі про ранги. По-друге, слід урахувувати той дуалізм права, який існує споконвіку. У цьому контексті немає потреби припускатися помилок, які вже призвели до катастрофічних наслідків у радянській правовій системі. Необхідно спиратись на світові класичні надбання правової науки. Рано чи пізно цю роботу буде проведено і в Україні, але чим більше часу ми перебуватимемо в правовій стагнації, тим страшніші наслідки кризи матиме весь спектр соціально-економічної системи нашої держави й кожного громадянина України [3, с. 78]. Присвятивши понад десять років вивченню та викла-

данню теорії держави і права, досліджуючи її ціннісні смисли, вдалось сформулювати та актуалізувати духовно-ціннісну концепцію (парадигму) праворозуміння. Промислом долі випала можливість досліджувати одну із найбільш важливих (головних) галузей правової науки – кримінологію, яка, що називається, немислима без кримінального права. Роблячи перші кроки в освоєнні нового матеріалу, важливими є слова прекрасної людини, «викладача від Бога» у найкращому розумінні цього слова О. В. Харитонової, яка пригадує вислів класиків про те, що «кримінальне право – це математика юриспруденції», адже в ньому видніється логічна, ясна структура, яка водночас пов'язана з чимось фатальним, приреченим. Кримінальне право завжди стикається з питанням межі, адже йдеться передусім про найсуворіше обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин. Тому своєрідна «левіафанівська» сутність держави, яка здатна карати особу найбільш жорстко, проявляється у кримінальному праві. Ця асоціація найчастіше пов'язана з кровною помстою, знаменитим принципом Таліона «зуб за зуб, око за око», ордалії, випробуванням вогнем і мечем, Божим Судом як способом доказування винності особи, судовими двобоями, дуелями тощо [4].

Сьогодні, фактично з початком Нового Заповіту, слідуючи заповіді «хто вдарив тебе у праву щоку – підстав ліву», діють інші пріоритети. Людина XXI століття вже б мала усвідомити, що зло злом не переможеш: йому можна запобігти добром, примиренням та вибудовуванням державотворчої політики, стратегій і тактик суспільної поведінки на паритетних засадах і взаємовигідних умовах, коли робиться все можливе, щоб не допустити війн, суспільних революцій і потрясінь, а головне – запобігти застосуванню ядерної зброї, що дедалі частіше стає вірогідним. Звідси існує необхідність вироблення альтернативних видів покарань, спрямованих на гуманізацію покарання з одночасним підсиленням духовного навантаження Слова, – з наших переконань, ціннісною складовою. Двотисячолітня християнська історія має багатий досвід перемоги зла молитовними станами, і про це наглядно свідчать євангельські притчі, якими Спаситель навчав людей. Закладаючи в основу наукових досліджень євангельські мотиви, подібно як це робив Моцарт та багато інших видатних композиторів, коли існує можливість досягнення справжньої «симфонії та гармонії» у вибудовуванні відносин держави з інститутами громадянського суспільства, зокрема церквою. Свого часу у Візантії (Константинополі) та «новому Єрусалимі» – Київській Русі, до якої маємо безпосереднє відношення, сповнилися слова апостола Андрія Первозванного: «на цьому місці (київських горах) засіє Божа благодать і сила Божа здійсниться, перебуватиме до кінця світу». Подібно як існує земна церква (войовнича), що веде постійну боротьбу зі злом і в цій боротьбі уособлюється покликання до благочестя всього людства, так існує й Церква Небесна, торжествуюча, яку утворюють мученики і великомученики, преподобні та пустинними, великий сонм святих що угодили Богові та постраждали за віру Христову, – тобто всі, хто свого часу проживали на землі, а сьогодні – допомагають нам у боротьбі земній з ворогом роду людського. Так, намоленість святого місця вимірюється епохальністю багатовікових станів, свідченням чого є нетлінні мощі на київських горах понад 120 угодників Божих: їхні «мироточиві глави» й сьогодні випромінюють велику силу і благодать. Вважаємо, що людство в нинішню апокаліптичну епоху ще апелюватиме до подібних ідей, відродження духовного життя, зокрема і права, зважаючи на занепад і падіння людської моральності, духовно-культурної складової, що неодмінно відобразиться на правовій політиці держави та усьому суспільному житті.

Ціннісна парадигма у науково-практичній діяльності (кримінально-процесуальному праві) та суспільному житті. Особливої уваги Американська асоціація юристів приділяє проблемам, пов'язаним із формуванням суддівського корпусу, до якого долучають найбільш здібних випускників юридичних закладів. Модель формування американського юриста, що є захисником цінностей суспільства найрозвиненішої країни сучасного світу має відповідати догмам гуру американських лібералів А. Шлезінгера молодшого, автора монографії «Цикли американської історії», який вказував, що сутність державно-правової політики його країни слід розглядати скрізь призму ідеології месіанізму. Він заявив

також, що в Америці продовжується «боротьба між капіталістичними цінностями – недоторканністю приватної власності, максимізацією прибутку, культом вільного ринку, виживанням найсильніших – і демократичними цінностями – рівністю, свободою, соціальною відповідальністю та загальним добробутом». Тому, на його думку, велику роль у США приватний інтерес будь-якого громадянина країни-лідера світового співтовариства, бо «в Америці капіталізм включає демократію, а демократія – капіталізм» [5, с. 34-37, 45; 6, с. 278].

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Головним завданням та обов'язком держави у випадку вчинення злочину щодо особи є захист її законних прав та інтересів. Однак саме по собі декларування прав не може забезпечити їх реалізації, тому законодавцем запроваджено правові механізми, які гарантують безперешкодну реалізацію прав та законних інтересів особи. Саме такою гарантією в контексті ст. 3 Конституції України є обов'язок держави провести ефективне досудове розслідування з метою захисту особи від злочинного посягання. [7, с. 27]. Водночас, не можна оминати напруження кримінально-процесуального права, криміналістики, інших наук, які лише в сукупності можуть допомогти сформувати і виробити основні засадничі підвалини ціннісної кримінально-правової та кримінологічної політики держави. Щоб не бути голослівними, відзначимо, що сьогодні даний підхід є вельми актуальним і потребує втілення на практиці.

Міждисциплінарний підхід у кримінально-процесуальному блоці: необхідність адаптації та запозичень. В результаті наукових пошуків важливою є позиція О. Дуфенюк, яка спираючись на розуміння правової аксіології як специфічної сфери філософсько-правової рефлексії «... вивчає ціннісну обґрунтованість та ціннісну наповненість права», і, водночас, наголошує, що аксіологія кримінального провадження вивчає ціннісну обґрунтованість і наповненість кримінально-процесуального права [8, с. 161]. Процесуалісти справедливо акцентують на зміні методологічного підходу щодо наукового дослідження кримінальних процесуальних явищ з переходом його від догматичного до аксіологічного (ціннісного) підходу, який переважає на сьогодні [9, с. 338]. Ціннісний підхід відслідковується і у визначених у ст. 2 КПК України завданнях кримінального провадження, яким є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Саме захист особи від кримінальних правопорушень виведений в системі завдань кримінального провадження на перше місце, у наступній складовій – охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження також визначається ціннісне спрямування кримінального провадження на забезпечення таких цінностей, як права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження [10, с. 287].

Так, аксіологія правових режимів у концепції об'єкт-суб'єктного розуміння визначає таке співвідношення: суб'єктом (ініціатором цінності) є суб'єкт права (деформалізовано сам носій цих прав і законних інтересів, формалізовано – суб'єкт права, наділений повноваженнями щодо їх легалізації у правовому полі), а об'єктом (носієм цінності) – права та інтереси суб'єктів права. Держава нормативно здійснює об'єктивацію такої цінності, забезпечуючи умови для її формування та охорони, захисту. Аксіологічна сутність надзвичайних правових режимів полягає у тому, що вони, хоча і містять у своєму механізмі засоби, способи і специфічні методи правового регулювання, які є більш правообмежувачими, порівняно з ординарними правовими режимами, передбачають розширення повноважень

державних органів, однак їх мета полягає у нормалізації умов для реалізації законних прав і інтересів особи, створенні відповідних для характеру та рівня надзвичайної ситуації гарантій їх охорони, захисту та відновлення [10, с. 284].

Визначення «суспільно-небезпечного» з огляду на історичні умови та нинішні обставин в аспекті кримінологічного та кримінально-правового. Ю. В. Орлов зауважує, що жодна інша наука у світі не вивчає злочинність комплексно як явище та феномен соціальної дійсності, за виключенням соціології злочинності, яка є окремим напрямом соціології. Вчений наголошує, що не можливо обійтись без кримінології, якщо ведуться дискусії стосовно того, що визначати злочином. Йдеться, насамперед, про суспільно-небезпечне діяння. Тут виникає комплекс запитань: що таке суспільна небезпечність діяння, як її визначати, для кого ця суспільна небезпечність має бути проявлена? Тобто на авансцені кримінології з арсеналом її дослідження з'являється весь процес криміналізації і декриміналізації діянь [11]. В іншій лекції вчений розкриває сутність конструктивістського підходу до визначення злочинності, прихильниками якого є знамениті кримінологи Нільс Крісті, Яков Гілінський та інші, які стверджують, що злочинності в природі немає взагалі. Злочинність – це результат соціальних конвенцій, домовленостей. Ю. В. Орлов наводить досить влучний приклад із випиванням спиртного у робочий час – це буде порушенням трудової дисципліни, проступком дисциплінарним (у 30-ті роки XX століття, під час дії «сухого закону» у США, можна бути злочинцем). Натомість у наш час після 19:00 – вже не злочинець. Тобто ми вчиняємо одне і те ж саме, залежно від обстановки, місця, в якому ми знаходимося. Відповідно, змінюється оцінка, ставлення до діяння. Тоді що таке злочин: ставлення до певної поведінки чи певна поведінка? Наприклад, іноземні студенти приїжджають до України з холодною зброєю. У Туркменістані це нормальна традиція – носіння при собі холодної зброї. У нас це злочин. Тобто людина не поводить себе іншим чином, вона просто перетинає кордон, потрапляє в інші правові умови і стає злочинцем. За тих чи інших обставин змінюється оцінка, ставлення до діяння. Тому конструктивісти пояснюють, що злочинність є продуктом соціальних конвенцій (різного ставлення). Так, наш снайпер, здійснюючи приціл на особу, яка вчиняє збройну агресію проти України, виконує наказ, боронить країну. Але за «правовими джерелами» тимчасово окупованих територій, він – злочинець, за інших же умов його поведінка свідчить про соціальну схвальність, хоча одне й те ж саме роблять. Звідси злочинність штучно конструюється, і результат таких конструкцій у різних кодексах, у різних країнах не однаковий [12].

Розмежовуючи моральну та фізичну шкоду і Е. П. Гаврилов, зазначає, що обидва види шкоди заподіюються безпосередньо особі і викликають її страждання, тобто природну форму наслідків заподіяння шкоди особі потерпілого. Їх основна відмінність полягає в тому, що моральна і фізична шкода відбивається в різних сферах людської життєдіяльності: відповідно, – ідеальній (духовній) і матеріальній (тілесній), що передбачає і відмінність використаних переконань оцінки заподіяної шкоди та її компенсації [13, с. 28].

Досить важливим питанням, яке знаходиться на порядку денному є легалізація зброї у ціннісно-культурному аспекті націй і народностей нашої та іноземних держав. Так, серед чинників, які урізноманітнюють практику та наслідки легалізації зброї виокремлюють такі: якість та деталізація нормативно-правового забезпечення, соціокультурні цінності суспільства, структура суспільства, традиції та звичаї, ступінь правової свідомості суспільства, ступінь поширення правового нігілізму та антисуспільної спрямованості серед членів суспільства, структура злочинності, корупція, «культура» володіння зброєю, доступність зброї, насиченість суспільства зброєю. «Культура» володіння зброєю – це сформована у суспільстві на основі загальних правил поведінки практика безпечного поводження зі зброєю. Основними елементами «культури» володіння зброєю є обачливе ставлення та виправдане застосування. Відсутність або недостатність попередньої практики поводження зі зброєю зумовлює збільшення кількості випадків порушення правил зберігання

та носіння, легковажного застосування зброї, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості або смерті внаслідок необережного поводження зі зброєю. Доступність зброї – реальна здатність населення набути у власність легалізовану зброю та боєприпаси до неї. Доступність зброї визначається співвідношенням між її ціною та купівельною спроможністю населення, процедурою, вимогами до особи, яка виявила бажання набути у власність зброю, та складністю їх виконання [14, с. 91].

Кримінологічна діяльність Національної поліції України. Надзвичайно важливим у нинішніх умовах є дослідження теоретико-методологічних та практичних засад кримінологічної діяльності Національної поліції України, визначення на цих засадах місця, ролі і значення поліцейського у багатьох сферах суспільної життєдіяльності, а саме в аспекті профілактики злочинності. Йдеться про широкий спектр роботи з населенням, де присутній злочинний, протиправний елемент; дослідження поведінки злочинця на усіх етапах злочинних посягань, починаючи від криміногенних станів, дитинства і юності, коли доводилось пережити відповідні психологічні травми, і завершуючи місцями позбавлення волі, успішною ресоціалізацією засуджених і вливанням їх у повноцінні колективи.

Серед пріоритетів такої діяльності можна виокремити безліч критеріїв кримінологічної діяльності та характеристик. Йдеться про: загальнонаціональний рівень актуалізації кримінологічної діяльності; визначення провідного місця і ролі національної поліції в системі суб'єктів запобігання злочинності (серед багатьох правоохоронних та державних органів); високий рівень нормативно-правового забезпечення кримінологічної діяльності, вироблення на цих засадах відповідної кримінологічної політики; принципи та функції кримінологічної діяльності; управління (координація) ефективним здійсненням кримінологічної діяльності в аспекті протидії злочинності; тісна взаємодія з інститутами громадянського суспільства; визначення структури та механізму реалізації кримінологічної діяльності; інформаційно-аналітичне забезпечення та науковий супровід кримінологічної діяльності тощо.

Питання впровадження таких методик крізь призму воєнно-стратегічної справи є неабияк важливим. Вони можуть забезпечити успіх та сприяти перемозі у боротьбі з ворогом. Не менше значення мають цінності, вартість людського життя на противагу принципу: «Смерть однієї особи – це трагедія, а багатьох – статистика». Формування школи військового лідерства за допомогою наукових ініціатив та компетентностей може сформувати ідеологію та політику у суспільній сфері держави.

Висновки. За принцип диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання влучно висловився П. Л. Фріс: «Як немає двох абсолютно ідентичних злочинів, а також абсолютно тотожних їх виконавців, так і не повинно бути усередненого підходу до різних категорій злочинів і злочинців» [15, с. 91]. Твердження, з яким важко не погодитись.

Міжлісциплінарна парадигма особливо важлива для теоретиків права, які повинні бути своєрідними «наукометристами» і вміти розгледіти раціональне зерно, яке потребує відповідної актуалізації. Говорячи про галузевий (кримінально-правовий) блок, слід відзначити, що він має безпосереднє значення та взаємозв'язок з дисциплінами, які відносяться до цієї галузі знань. Насамперед кримінологія в нинішніх умовах покликана стати «матір'ю наук» для кримінального та кримінально-виконавчого права, кримінального процесу, криміналістики, судової медицини, судової психіатрії та багатьох інших найбільш пов'язаних з оперативно-розшуковою та превентивною діяльністю наук. У цьому аспекті основна відповідальність покладається на кримінологів нинішнього часу, які й повинні зацікавити, засвідчити широкий спектр знань та узагальнень не лише вказаних дисциплін, але й інших галузевих юридичних наук, а також суспільних, економічних, математичних – скрізь, де у цьому є зацікавленість юриспруденції в аспекті ціннісного, раціонального, вічного. За висловлюваннями класиків, кримінальне право – це математика, де ви-

магається чітка усвідомленість конструювання санкцій, логічність у призначенні покарань. Ще Гегель свого часу писав, що всяке юридичне знання без математики є неповноцінним. Науковець безпосередньо відповідає за інноваційний розвиток юриспруденції, долю країни, нинішні та майбутні покоління.

Проблемою нинішнього дня в науці є відірваність її від практики. Тут важливо керуватись принципом: «воїну слід давати те, що найбільше знадобиться в бою», тобто немає необхідності у великих масивах інформації, що не володіє відповідною теоретичною та практичною цінністю. У таких центрах науково-освітньої діяльності, як Оксфорд і Гарвард, лекції читають практикуючі юристи, судді, успішні адвокати. Також важливою є міждисциплінарність проведення наукових досліджень, як це здійснюється у «селіконовій долині» США.

Більшість науковців, як показує практика, займається дослідженням суто однієї галузі, або ж ведеться гонитва за написанням дисертаційних досліджень. При цьому забуваємо, що наука повинна стати улюбленою справою, плацдармом, де академічна свобода не має меж у продукуванні високих смислів права, виробленні альтернативних видів покарань, шляху криміналізації чи декриміналізації «суспільно-небезпечного» з позицій багатьох кримінологічних факторів і загроз, де зло переходить межі дозволеного.

Список бібліографічних посилань

1. Головка Л. В. Вступительная статья. Кабрияк Р. Кодификации / пер. с фр. Л. В. Головка. М. : Статут, 2007.
2. Петков С. В. Випускаюча кафедра як основа якісної юридичної освіти. Матеріали IV міжнародного освітнього форуму «Особистість вединному освітньому просторі» 11–26 квітня 2013 р., м. Запоріжжя. URL: http://www.virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/3/Petkov.pdf.
3. Петков С. В. Місце адміністративного права в сучасній системі права: концептуальний вектор і сутнісний вимір. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право.* 2014. № 1. С. 72–78.
4. Каф. №1 Кримінальне право України. Загальна частина. к.ю.н., доц. Харитонova О. В. Лекція «Поняття, ознаки, система та функції кримінального права». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VzMxmrrYRsU>.
5. Шлезингер А. М. Циклы американской истории. М. : Прогресс-Академия, 1992. 688 с.
6. Господаренко В. М. Особливості викладання державної кримінально-правової політики США в американських університетах. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2022. Вип. 2. С. 271–283.
7. Жук А. В., Клепка Д. І. Ефективне досудове розслідування як одна з гарантій забезпечення прав потерпілого у кримінальному провадженні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* 2019. № 7(2). С. 26–30.
8. Дуфенюк О. М. Аксиологія кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2014. № 3. С. 160–163.
9. Лоскутов Т. О. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2016. 445 с.
10. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: аксіологічні питання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2021. № 2. С. 284–291.
11. Лекція 1. Yurii Orlov. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6-RirmF5dak>.
12. Лекція 2. Yurii Orlov. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9sMbAtoKKuQ>.
13. Васильева О. С. Психология здоровья человека: эталоны, представления, установки : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М. 2001. 352 с.
14. Фаркаш Я. В. Щодо впливу легалізації вогнепальної зброї на криміногенну ситуацію в державі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* 2018. № 19(3). С. 90–93.
15. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: дис... докт. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2005. 381 с.

Вікторія Сергіївна МАКАРЕНКО,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3310-0684>

НАСИЛЬСТВО ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Сьогодні наша країна зазнає наслідків широкомасштабного вторгнення та наші громадяни щодня страждають від протиправних дій загарбників. Одним із надзвичайно травмуючих факторів є наявність фактів сексуального та фізичного насильства, якого зазнають, в першу чергу жінки та дівчата. Відповідно, таке насильство часто називають насильством за ознакою статі, пов'язаним з конфліктом. Вважаємо за необхідно розглянути це явище та його вплив на суспільство більш детально.

Загалом, гендерно обумовлене насильство або насильство за ознакою статі залишається міжнародним явищем, поширеним по всьому світі. Воно стосується мільйонів жінок та дівчат і є одним з найпоширеніших порушень прав людини. У міжнародному огляді, опублікованому в 2013 році, Всесвітня організація охорони здоров'я підрахувала, що майже кожна третя жінка віком від 15 років зазнавала фізичного та/або сексуального насильства або й того, й іншого хоча б раз у житті [1].

Травмуючі наслідки зґвалтувань під час війни та інших форм гендерного насильства, пов'язаних із конфліктом, включаючи сексуальне насильство над дітьми, широко задокументовані. Насильство за ознакою статі під час конфлікту розрізняється за поширеністю та винуватцем, але жінки та дівчата несуть основний тягар постраждалих. Хоча жінки рідше гинуть у збройних конфліктах у порівнянні з чоловіками, ті з них, хто виживає, є вразливими в інших сферах. На додаток до існуючих труднощів, з якими вони стикаються у мирний час, під час конфлікту жінки можуть зіткнутися з обмеженими можливостями, бідністю та вимушеним переміщенням.

За даними дослідження «Вплив збройного конфлікту на насильство з боку інтимного партнера: свідчення повстанського руху Боко Харам у Нігерії», збільшення ймовірності фізичного або сексуального насильства з боку інтимного партнера у жінок приблизно на 4 відсотки означає, що збройний конфлікт зупинив рух у напрямку зменшення кількості випадків насильства. Існування повстанського руху «Боко Харам» підвищило ймовірність зазнавання жінками контролюючої поведінки з боку чоловіків/партнерів, приблизно на 14 процентів і знизили ймовірність незалежності жінок у прийнятті рішень у домогосподарстві приблизно на 22 процентні пункти. Збільшення свободи волі жінок пов'язане зі зниженим ризиком контрольної поведінки з боку партнера-чоловіка, що свідчить про те, що сприяння економічним можливостям жінок у конфліктних ситуаціях може мати позитивний побічний вплив на норми поведінки [2].

Конфлікт може посилювати патріархальні гендерні норми у процесі мілітаризації, здатної трансформувати значення людей, речей та ідей далеко поза межами безпосередніх бойових дій. Основні положення мілітаризму полягають у тому, що застосування зброї є найкращим способом вирішення конфлікту, людська природа схильна до конфліктів, а чоловіки, які не беруть участь у бойових діях (наприклад, ті, що відмовились від військової служби з міркувань совісті), вважаються непатріотичними та фемінізованими. Мілітаризм і патріархат майже невіддільні один від одного, але перший має тенденцію надавати перевагу іншому, паралельно конструюючи мужність і жіночність, відводячи роль зброї та політики чоловікам, а роль турботи – жінкам. Сексуальне насильс-

тво може бути стратегією збройних груп для створення соціальних зв'язків та соціалізації норм мужності. Розповсюдженість сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, яке обумовлюється маскулінністю, може значно зростати, разом з іншими формами насильства за ознаками статі, включаючи насильство з боку інтимного партнера [3].

Також у суспільстві може зрости сприйняття насильства з боку інтимного партнера у якості норми, якщо насильство загалом нормалізується у контексті конфлікту та якщо більша кількість чоловіків, які беруть участь у збройних діях, сприятимуть структурним змінам. Проте, це більш характерно для довгострокових конфліктів.

Війна має тенденцію знижувати чутливість до сприйняття насильства та формує дегуманізований погляд на постраждалих від нього. Більш лояльне ставлення до насильства також може відбуватися разом з посиленням патріархальних норм. Коли вважається, що чоловіки схильні до застосування сили за своєю природою чи вихованням, насильство з боку чоловіків може бути нормалізоване або виправдане незалежно від того, здійснюється воно військовими чи цивільними особами [3]. Таким чином, існує ризик, що в результаті насильства щодо жінок не буде вважатися реальним злочином, оскільки така поведінка вважатиметься невід'ємною частиною проявів маскулінної поведінки.

На індивідуальному рівні військова травма може спричинити конкретній особі психосоціальні проблеми, які, у свою чергу, можуть призвести до ще більших проявів насильства з боку інтимного партнера, якщо у чоловіків розвивається агресивний паттерн поведінки як патологія адаптації до агресивного середовища.

Останні дослідження у сфері пов'язаності збройного конфлікту з насильством з боку інтимного партнера показують, що в подальшому можна очікувати змін у нормах і поведінці свідків насильства в сім'ях і суспільстві. Реакція на травму, як правило, є різною залежно від статі, оскільки чоловіки більш схильні до розвитку агресії, тоді як жінки частіше виявляють ознаки депресії. Хлопчиків і чоловіків часто вчать придушувати емоції, навіть коли вони стикаються з жорстокістю війни або ризикують ганьбою та смертю [3].

Таким чином, можна дійти висновку, що гендерно обумовлене насильство, пов'язане з конфліктом тягтиме за собою надзвичайно травмуючі та шкідливі для розвитку суспільства наслідки, а відтак, потребує більш детальних досліджень та розробки активних механізмів запобігання та протидії такому насильству на рівні держави, в тому числі, розробки програм надання психологічної допомоги як для осіб, що постраждали внаслідок насильства, так і для чоловіків, що брали участь у активних бойових діях.

Список бібліографічних посилань

1. Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. Geneva: World Health Organization; 2021. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>.

2. Ekhatior-Mobayode,Uche Eseosa; Hanmer,Lucia C.; Rubiano Matulevich,Eliana Carolina; Arango,Diana Jimena. *Effect of Armed Conflict on Intimate Partner Violence : Evidence from the Boko Haram Insurgency in Nigeria (English)*. Policy Research working paper,no. WPS 9168 Washington, D.C.: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/807641583160047607/Effect-ofArmed-Conflict-on-Intimate-Partner-Violence-Evidence-from-the-Boko-HaramInsurgency-in-Nigeria>.

3. Svallfors, S. Hidden Casualties: The Links between Armed Conflict and Intimate Partner Violence in Colombia. *Politics & Gender*, 2021. P. 1-33. doi:10.1017/S1743923X2100043X.

Vladyslava Viktorivna MIAKOTINA,
a first-year cadet of faculty No. 4
Kharkiv National University of Internal Affairs;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7160-6032>
Scientific adviser:
Larysa Serhiivna SAZANOVA,
senior lecturer
Kharkiv National University of Internal Affairs;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3722-2593>

ENSURING HUMAN RIGHTS IN THE FIELD OF NATIONAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF OPPOSING THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION

Ukraine is a European country that has been resisting armed aggression by the Russian Federation since February 24, when Russian President V. Putin announced a «special military operation» with the aim of «demilitarization and denazification of Ukraine». In just a few minutes, missile strikes began all over the territory of Ukraine, including not far from Kyiv.

Russian troops invaded Ukraine near Kharkiv, Kherson, Chernihiv, and Sumy, entering from Russia, Belarus, and Crimea, which is temporarily occupied by Russia. Military aggression by the Russian Federation, which began in 2014, turned into a full-scale war in 2022, and our state was forced to counter new challenges [1].

In connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, martial law was introduced in the state on August 12, by Decree of the President of Ukraine for a period of 30 days. Later the period of martial law was extended from August 23, 2022, for a period of 90 days [2].

In fact, when martial law was introduced for the first time all changes and restrictions in the social order were spread throughout the territory of Ukraine. These factors made lawyers change legislative approaches to the formation of a regulatory framework.

Separate organizational and legal mechanisms of restriction of the basic rights and freedoms of a person and a citizen under the legislation of Ukraine were investigated by I. Prots, and the theoretical and practical aspects of the restriction of human rights and freedoms in modern conditions were analyzed by a team of authors headed by A. Mernyk.

The Constitution of Ukraine provides that in the conditions of war or state of emergency, separate restrictions on rights and freedoms may be established, specifying the period of validity of these restrictions [3].

The right to life, the right to respect for dignity, the right to equality before the law, the right to personal integrity, the right to housing, the right to freedom of marriage and freedom of children cannot be limited in any way (Article 64). The rights and freedoms stipulated by Articles 24, 25, 27-29, 40, 47, 51, 52, 55-63 of this Constitution cannot be limited [3]. Human rights in the field of national security are ensured in various branches of law (constitutional, criminal law, criminal procedural, civil).

The Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» establishes that martial law is a special legal regime introduced in Ukraine or in some of its localities in the event of armed aggression or threat of attack, danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity and provides for the provision of additional powers to relevant state authorities, military command, military administrations and local self-government bodies necessary to avert the threat, repulse armed aggression and ensure national security.

Also, martial law includes a temporary restriction caused by a threat constitutional rights and freedoms of a person and citizen and the rights and legal interests of legal entities with an indication of the period of validity of these restrictions. In accordance with the Law, the military

command and military administrations, which were transformed into regional state administrations by the corresponding Presidential Decree, exercise authority in the territories.

The military command, together with the military administrations, can independently or with the involvement of the bodies of executive power and local self-government implement and exercise within the limits of temporary restrictions the constitutional rights and freedoms of man and citizen, as well as the rights and legal interests of legal entities, provided for by the decree of the President of Ukraine on the introduction of martial law. The following measures of the legal regime of martial law are to introduce a curfew (prohibition of being on the streets and other public places during a certain period of the day without specially issued passes and certificates), as well as to establish a special mode of light masking; to establish a special entry and exit regime, limit the freedom of movement of citizens, foreigners and stateless persons, as well as the movement of vehicles; to prohibit the holding of peaceful meetings, rallies, marches and demonstrations, other mass events; raise the issue of banning the activity of political parties and public associations, if it is aimed at eliminating the independence of Ukraine, changing the constitutional order by violent means, violating the sovereignty and territorial integrity of the state, and harming the interests of the state; to check the documents of persons, and if necessary, conduct an inspection of things, vehicles, luggage and cargo, office premises and citizens' homes; to establish, ban or restrict the choice of the place of stay or place of residence of persons in the territory where martial law is in effect; to regulate the work of mass media, cultural institutions, and printing companies, as well as use local radio stations, television centers, and printing houses for military needs and conducting explanatory work among the troops and the population; to prohibit the operation of receiving and transmitting radio stations for personal and collective use and the transmission of information through computer networks; to prohibit or limit trade in alcoholic beverages and alcoholic liquids, drugs based on narcotic drugs and precursors, weapons; to prohibit citizens who are on military duty to change their place of residence (place of stay) without the permission of the military commissar; to limit alternative (non-military) service [4].

Regarding the provision of human rights under martial law, it is noted that they can be limited only if these rights are expressly defined in the Decree of the President of Ukraine. Therefore, human rights that belong to the sphere of national security are subject to protection regardless of the effect of special legal regimes.

References

1. Prots I.M. Separate organizational and legal mechanisms for limiting the basic rights and freedoms of a person and a citizen under the legislation of Ukraine. Comparative and analytical law. 2020. No. 1. P. 381-384.
2. On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated 04.06.2000 No. 1647-III <https://precedent.ua/389-19>.
3. Constitution of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 141.
4. Mernyk A.M., Kuzmina V.O., Burlakov V.M. Limitation of human rights and freedoms in modern conditions: theoretical and practical aspects. Legal scientific electronic journal. 2020. No. 2. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/9>.

Олександра Володимирівна НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ КРАЇНИ

В умовах глобальної економічної кризи проблема зайнятості населення (у першу чергу безробіття) на сьогодні залишається дуже актуальною, адже ринок праці відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Як вкрай складний розподільний механізм, він забезпечує з'єднання працівників з робочими місцями. Тим самим впливає і на продуктивність, і на темпи зростання, і на багато інших параметрів економіки. Рівень безробіття є важливим показником рівня економічного розвитку країни. Рівень безробіття є економічним показником, одним з основних індикаторів на ринку праці. Він відображає співвідношення між безробітними громадянами в суспільстві і тими, хто має постійну роботу.

Безробіття – суспільне явище, що має чисельне наповнення у вигляді контингенту осіб, які з незалежних від них обставин не можуть знайти підходящу роботу. Оскільки контингент безробітних надзвичайно різноманітний за соціально-демографічним складом, освітнім рівнем, професійно-кваліфікаційним статусом, він може бути за відповідними критеріями згрупований. Зокрема, з практичної точки зору виділяють молодіжний, жіночий контингент, контингент осіб передпенсійного віку, осіб з інвалідністю тощо. Кожен з цих контингентів формується за своїми специфічними закономірностями, має різне значення для ринку праці і домогосподарств, що не може не бути врахованим у механізмі регулювання безробіття шляхом використання адекватних засобів і методів впливу на них, в тому числі і через запровадження певних гарантій соціального захисту [1, с. 108-109]. Вся сукупність взаємозв'язків утворює середовище, яке спричиняє безробіття. Умови, що виражають це середовище, враховуються і водночас регулюються відповідною нормативно-правовою базою.

Таким чином, регулювання безробіття відбувається під дією багатьох факторів, які продукуються державною політикою у сфері зайнятості населення та в інших сферах суспільного життя (демографія, освіта, доходи та заробітна плата, фінансування, кредитування, інвестування тощо), а також під дією загальносвітової економічної кон'юнктури та світових глобалізаційних процесів, що в сукупності створюють середовище, в якому відбувається функціонування і розвиток ринку праці.

Безробіття має негативні політичні, економічні, соціальні та психологічні наслідки. До соціальних наслідків безробіття можна віднести: посилення соціальної напруженості; посилення соціальної диференціації; падіння трудової активізації; ослаблення мотивації до праці; відтік кваліфікованих працівників за кордон. До економічних: скорочення податкових надходжень; зменшення ВВП країни; падіння життєвого рівня, втрата кваліфікації безробітних. До політичних: акції протесту, мітинги, погроми. До психологічних: психологічний стрес, особиста трагедія для людини. В результаті знецінюється людський трудовий потенціал, падає якість життя безробітних та їх сімей, знижується народжуваність, збільшується смертність, спостерігається переїзд кваліфікованих фахівців з застійних регіонів в більш перспективні або за кордон. Але можна виділити і позитивні наслідки безробіття, такі як посилення трудової мотивації працюючих, формування мобільного «резерву» робочої сили. Проте все ж, негативних наслідків безробіття значно більше, ніж позитивних і вони становлять реальну загрозу національній безпеці країни.

Безробіття має негативні соціально-економічні наслідки як для держави, так і для населення. Держава втрачає доходи у вигляді податків, при цьому збільшуючи свої видатки за рахунок виплат по безробіттю. Якщо рівень безробіття зростає більше ніж на 1 % від природного рівня, країна втрачає близько 2-3 % ВВП, як наголошує закон Оукена. Стосовно населення, то виплати по безробіттю незначні і прожити на них досить складно, що має прямий вплив на деградацію суспільства.

Доречно також відзначити, що рівень безробіття в Україні з 2000 по 2018 рр. суттєво не змінився та залишається на високому рівні. Зокрема, якщо у 2000 році рівень безробіття складав 12,4 % (2630 тис. безробітних з 48923,2 тис. населення), то у 2018 році – 9,1% (1577,6 тис. безробітних з 42153,2 тис. населення). Починаючи з 2014 року показник безробіття був на стабільно високому рівні вище 9,5 % (2014 рік – 9,7 %, 2015 рік – 9,5 %, 2016 рік – 9,7 %, 2017 рік – 9,9 %) [2].

За останніми даними, які Держстат опублікував за підсумками 2021 року, рівень безробіття в Україні становив 10,3%. Однак тепер відомство повідомляє, що органи державної статистики не мають можливості проводити дослідження ринку праці, через що інформацію за I квартал 2022 року не буде оприлюднено. У статті Фокусу «Розбір завалів. Що пропонують безробітним на час воєнного стану» своїми оцінками ділиться Ганна Вахітова, професорка Київської школи економіки, відповідно до яких рівень безробіття в Україні під час війни зріс приблизно з 10% до 27-30%, а рівень зайнятості впав — із 56% до 40% [3].

З початком війни в Україні було втрачено майже 4,8 млн. робочих місць. На початку 2021 року МОП оцінював кількість безробітних в Україні в 1,5 млн. – тобто показник збільшився більш ніж утричі. Водночас відновлення сфери зайнятості відбувається дуже повільно [3].

Повної картини, яка відображає реальний стан безробіття в Україні, дотепер не має, оскільки: неможливо врахувати осіб, що втратили «надію на працю» в Україні, які не стоять на обліку в службі зайнятості; статистика не враховує часткову зайнятість. Тих, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи адміністрації, вважають зайнятими; неправдива інформація з позицій безробітних. Велика кількість працівників працюють без офіційного оформлення, тому майже неможливо перевірити тих, хто отримує виплати по безробіттю, й задіяний в тіньовій економіці [4].

Варто зазначити, що зниження рівня безробіття сприятиме економічному зростанню України, однак подолання цієї проблеми потребує впровадження комплексу рішень, починаючи від адекватного професійного спрямування при підготовці спеціалістів у навчальних закладах, закінчуючи проведенням масштабних економічних реформ, залученням інвестицій та створенням робочих місць в галузях з високим технологічним рівнем.

Подолання проблеми безробіття, як однієї із загроз національній безпеці України, принаймні зменшення її рівня, кількості незайнятого населення, вбачається у запровадженні комплексу заходів, основними серед яких має стати:

- бюджетне субсидування робочої сили на діючих підприємствах, в тому числі шляхом кредитування державою заробітної плати додатково найнятих робітників;
- спрощення процедури реєстрації безробітних в службах зайнятості;
- використання в трудових відносинах страхових принципів, при яких у формуванні фонду бере участь як роботодавець, так і безпосередньо сам працівник;
- фінансове заохочення молодіжної зайнятості, в тому числі шляхом надання податкових пільг підприємствам, в штаті яких молоді працівники займають обумовлену частку;
- створення спеціалізованих організацій, що пропонують роботу виключно молоді;
- створення центрів навчання молоді найбільш затребуваним професіям;

– удосконалення організаційно-правових та економічних засад державного регулювання внутрішніх і зовнішніх міграційних переміщень робочої сили на основі проведення моніторингу та оцінки стану її міграційних потоків, сприяння мобільності робочої сили, реінтеграції у суспільство трудових мігрантів та внутрішньо переміщених осіб тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Коваль С.П. Державне регулювання зайнятості та безробіття на ринку праці. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 28(1). С. 107-114.
2. Рівень безробіття в Україні у 2019 році. Офіційна і реальна ситуація URL: <https://1centr.com.ua/riven-bezrobittya-v-ukraini-2019/>.
3. Мільйони безробітних: скільки людей в Україні втратили роботу під час війни URL: <https://focus.ua/uk/economics/521630-millions-bezrobotnyh-skilko-lyudey-v-ukraine-poteryali-rabotu-vo-vremyavoyuny#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B8%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82,%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B2%2010%2C%25>.
4. Кифяк В.І., Лесько Н. В. Соціально-економічний аналіз безробіття в Україні URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/19.pdf.

Олександр Іванович РАДЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1572-8048>

РІВНОПРАВНІСТЬ ГРОМАДЯН ЧИ НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питання пріоритетів державної політики в різних сферах нашого буття і, насамперед, у галузі прав людини, завжди викликало жваві дискусії як серед осіб, причетних до її реалізації, так і в науково-експертному середовищі, а також у суспільстві. Війна, що спалахнула з новою силою 24 лютого 2022 року, значно ще більш загострила це питання.

Одним з таких актуалізованих ще з 2014 року питань є право особи на громадянство, його реалізація деякими категоріями наших з вами співвітчизників. Справа у тому, що починаючи з 2014 року в Україні поширилася практика ухвалення Президентом України рішень щодо прийняття до громадянства України іноземних осіб, зокрема тих, які визнаються публічними. Їхньою «родзинкою» можна вважати той факт, що вони, по-перше, не завжди ухвалювалися прозоро й зрозуміло для українського соціуму; по-друге, досить часто шкодили належному стану забезпечення національної безпеки нашої держави; і по-третє, не завжди з неухильним дотриманням вимог Конституції та законів України. Як приклад, можемо згадати ситуації навколо надання українського громадянства російському олігарху Вадиму Новінському, колишньому Президентові Грузії Михайлу Саакашвілі, колишній очільниці МВС Грузії Хатії Деканоїдзе, російському журналісту Олександрову Невзорову та деяким іншим відомим і не дуже відомим персонам – іноземним політикам, фінансистам, журналістам і навіть олігархам, а також пересічним громадянам іноземних держав.

Наразі загальноприйнятою вважається правова позиція як серед більшості вчених-правників, так і серед політиків цивілізованих демократичних країн, відповідно до якої позбавлення особи громадянства є порушенням її фундаментальних прав і свобод, а відтак є нелегітимним та таким, що суперечить принципам демократизму, гуманізму, правової держави, верховенства права тощо. І дійсно, аналіз законодавства про громадянства країн світу засвідчує абсолютно сталий тренд на невизнання такої підстави (процедури) для припинення громадянства особи як його позбавлення. Більше того, факт легалізації інституту позбавлення особи громадянства є ознакою недемократичності держави. Яскравим прикладом його інтенсивного застосування може слугувати колишній радянський союз, який використовував цей юридичний засіб для розправи зі своїми опозиційно налаштованими громадянами. Заради дотримання принципу об'єктивності, зауважимо, що у сучасному світі цим інструментом послуговуються не тільки держави з авторитарними чи тоталітарними політичними режимами, на кшталт КНДР чи Куби, але й визнані демократичними США та Німеччина. Проте, сфера застосування цього юридичного інструментарію в двох останніх країнах досить вузька і стосується, передусім, осіб, яких обґрунтовано підозрюють у скоєнні геноциду, злочинів проти людяності, військових злочинів у період Другої світової війни. Проте, навіть точкове застосування процедури по суті примусового, всупереч волі особи, припинення її політико-правового зв'язку з державою за ініціативою самої держави, кардинально не змінює її недемократичний характер, який, вочевидь, є відображенням порушення фундаментальних прав і свобод людини, визнаних, зокрема, нормами міжнародного права, що містяться у Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 р., Європейській конвенції про громадянство 1997 р., Конвенції про громадянство заміжньої жінки 1957 р. та Конвенції про запобігання безгромадянства при правонаступництві держав 2006 р. І це не дивно, оскільки позбавлення особи її громадянства державою, з одного боку, несе реальну загрозу для особи залишитися без дієвих національних засобів захисту гарантованих конституцією і законами громадянських прав і свобод, а з іншого – це є прямим порушенням такої фундаментальної засади конституційного ладу сучасної цивілізованої держави як рівність (рівноправність) усіх громадян незалежно від будь-яких ознак соціального, расового, мовного, релігійного, етнічного, а також юридичного характеру. Під останнім мається на увазі рівність громадян у правах і свободах незалежного від часу та способу набуття особою громадянства держави. Саме такий принцип покладено, зокрема, в основу правового статусу громадян України, та закріплено у ст. 24 Конституції України, яка визнає рівність громадян у правах і свободах та виключає існування привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознакам [1]. Під категорію «інших ознак» у цьому випадку підпадає й така ознака, як час та спосіб набуття особою громадянства України. Своє продовження цей принцип знайшов й у п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про громадянство України», яким гарантується рівність перед законом громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України [2].

Запровадження інституту позбавлення громадянства де-факто легалізує існування в державі двох категорій громадян – тих, кого не можуть позбавити громадянства і тих, до кого така процедура може бути застосована. Як правило, до першої групи належать особи, які набули громадянство за народженням. У той час як другу складають натуралізовані, тобто прийняті державою до свого громадянства, особи.

Однак не варто забувати й про зворотній бік беззаперечного дотримання державою зазначеного принципу, а саме про наслідки натуралізації іноземних громадян для безпечної ситуації в Україні, особливо в умовах повномасштабної війни. На превеликий жаль,

вони не завжди були позитивними, корисними для нашої держави. На підставі узагальнення інформації спецслужб України, яка є у відкритому доступі у мережі інтернет, можна констатувати наявність проблеми скоєння деякими натуралізованими громадянами України злочинів проти основ національної безпеки України, зокрема диверсій, саботажу, терористичної та/або колабораційної діяльності тощо. Навіть серед публічних осіб – натуралізованих громадян України – не важко знайти тих, хто відкрито, а подекуди й по-тайки, у різний спосіб завдає шкоди національній безпеці нашої держави та підтримує країну-окупанта. Як приклад, можна детально проаналізувати діяльність натуралізованого кілька років тому народного депутата України Вадима Новінського.

Таким чином, перед державою виникає цілком логічна дилема: реалізуючи державну міграційну політику та політику у галузі прав людини спиратися на неухильне дотримання принципу рівності громадян у найбільш широкому його розумінні, мова про яке йшла вище, або ж максимально жорстко забезпечувати національну безпеку нашої держави та її громадян? Однозначної відповіді на це питання, вочевидь, не може бути. Якщо у мирний час пріоритетна діяльність держави має бути спрямована, насамперед, на реалізацію згаданої засади конституційного ладу України, то в умовах війни все не так очевидно.

На наше глибоке переконання, такий інститут як позбавлення громадянства, має право на існування в Україні, але його застосування має бути жорстко обмежено законодавцем: по-перше, лише періодом воєнного стану, а по-друге, мають бути передбачені ефективні запобіжники можливим зловживанням державою цією досить грізною, у якійсь мірі навіть відчутно болючою для людини, юридичною зброєю. Вона не повинна перетворитися на засіб зведення владою особистих рахунків з політичними опонентами та у жодному випадку не порушувати основоположні принципи міжнародного гуманітарного права. Воно має бути винятковим, останнім у списку юридичним інструментом кримінального покарання державою нею ж натуралізованих (а у перспективі після відповідного широкого дискурсу у політичному, науково-експертному середовищі та у суспільстві можливо й не тільки їх) громадян України за скоєння ними тяжких злочинів проти основ національної безпеки України.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

Андрій Олексійович СОБАКАРЬ,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ КРИТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИДИ

Наявність у будь-якій країні об'єктів критичної інфраструктури ставить на порядок денний актуальне питання їх захисту, підвищення безпеки та стійкості такої системи до всього спектру загроз і ризиків, оскільки саме критична інфраструктура забезпечує життєво важливі для населення, суспільства та держави послуги та функції, без яких неможливі їх безпечне існування та добробут, а також належний рівень національної безпеки

[1] особливо в нинішніх умовах, коли спостерігається загальносвітова тенденція до різкого посилення екстремізму та тероризму, небувале зростання організованої злочинності тощо.

Однією з головних проблем стійкості критичної інфраструктури є високий рівень зношеності основних фондів промислових підприємств, що в середньому становить 60,3%. Значний ризик техногенних аварій пов'язаний із наявністю на території України численних об'єктів підвищеної небезпеки, що використовують в діяльності значні обсяги небезпечних речовин. При цьому аварії на більшості з них можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій державного або регіонального рівня.

В житлово-комунальному комплексі протяжності ветхих та аварійних водопровідних мереж в середньому по Україні становить понад 34%, а теплових і парових мереж – понад 18% від загальної протяжності таких мереж, що впливає на втрати води та теплової енергії при їх доставці споживачам, підвищення тарифів, і як наслідок провокує соціальну нестабільність.

До типових прикладів порушення умов безпечного функціонування об'єктів критичної інфраструктури, їх безперервності та стійкості, що створює реальні чи потенційні загрози національній безпеці, вчені відносять:

по-перше, фізичне захоплення об'єктів при збереженні їх функціональності (наприклад, захоплення енергетичних активів Криму);

по-друге, припинення функціонування об'єктів, у тому числі внаслідок фізичного захоплення, для завдання збитків попередньому власнику чи обміну на «потенційні» переваги в інших сферах (задоволення політичних чи економічних вимог, як-от умови постачання вугілля до України, викуп активів, вплив на ринкову вартість компаній та силовини тощо);

по-третє, розукомплектування окремих елементів інфраструктури з метою отримання кримінального доходу (масові факти різання критичної інфраструктури на окупованих територіях Донбасу для продажу у вигляді металобрухту);

по-четверте, фізичне знищення об'єкта для завдання критичної шкоди, збільшення витрат на подолання стану порушення функціонування інфраструктури (наприклад, неможливість доставити ресурси);

по-п'яте, перешкоджання діяльності з відновлення функціональності енергетичної інфраструктури та формування суспільно-політичного невдоволення;

по-шосте, використання транспортної інфраструктури (зокрема повітряного простору України) для провокацій (як у випадку із трагедією авіарейсу МН178), блокування відновлення критичної інфраструктури в зоні бойових дій, блокування транзиту товарів через російський кордон [2];

по-сьоме, несанкціоновані втручання в роботу не лише енергетичної, але й інформаційно-комунікаційної, комунальної інфраструктури тощо.

В групі загроз природні лиха та небезпечні природні явища слід виділити: метеорологічні або надзвичайні погодні умови (снігопади, ожеледь, хуртовини, зливи, градобій, заморозки, посухи, спека, урагани, шквали, смерчі), гідрологічні (повені, селі, паводки, підтоплення, цунамі), геологічні (небезпечні екзогенні геологічні процеси – зсуви, просідання та карст), епідемії та пандемії. Поміж зазначених видів загроз варто виділити метеорологічні, частота яких в Україні значно збільшилася останніми десятиліттями, зокрема таких як обледеніння, підтоплення, посухи тощо. Найнебезпечнішими гідрологічними загрозами за наслідками для критичної інфраструктури є паводки [3].

Іншими словами постає необхідність виявлення небезпек, оцінювання ризиків та прогнозування надзвичайних ситуацій, що можуть завдати непоправної шкоди охоронюваним суспільним інтересам шляхом створення відповідних загроз національній безпеці країни в цілому. З цього приводу слушно каже О.С. Бодрук, що загроза розуміється

як практично реальна, але не фатальна «можливість заподіяння шкоди, майнових, фізичних або моральних (духовних) збитків особистості, суспільству чи державі» [4, с. 8].

Отже, необхідність розроблення поняття «загроза» визначається: 1) пануванням диверсифікаційного підходу щодо дослідження категорій націобезпекознавства; 2) недостатньою розробленістю поняття «загроза» і питань його відмежування від інших споріднених понять, таких, як «небезпека», «виклик», «ризик», «фактор»; 3) наявністю невирішеної проблеми формування категорійно-понятійного апарату націобезпекознавства, де пропонований нами категорійний ряд «моніторинг - загроза - небезпека - управління - система національної безпеки - національна безпека» посідає чільне місце; 4) можливістю на підставі теоретичних розробок даного категорійного ряду формувати адекватну систему моніторингу і управління загрозами та небезпеками [5, с. 266].

Серед усіх загроз різного походження для безпеки критичної інфраструктури найбільш типовими є: а) природні (незловмисні): повені, екстремальні погодні явища, лісові пожежі, землетруси, епідемії та пандемії, епізоотії; б) техногенні (незловмисні): промислові аварії, ядерні/радіологічні аварії, аварії на транспорті; в) зловмисні дії: кібератаки, терористичні атаки, втрата елементів критично важливої інфраструктури.

Отже, об'єкти критичної інфраструктури відіграють значну роль в економіці багатьох країн. В останні два десятиліття найважливішими критичними інфраструктурними галузями в світі були електроенергетичні системи, транспорт, водопостачання та харчування, сільське господарство та життєво важливі промислові підприємства. У сучасному світі інформація та телекомунікаційні технології, засоби масової інформації, банківська справа та фінанси, а також навколишнє середовище віднесені до критичної інфраструктури.

Кожна держава визначає власні критерії віднесення тих чи інших об'єктів до системи критичної інфраструктури відповідно з вимогами своєї національної політики. Попри те, що ЄС має певні критерії такого розподілу, кожна держава вільна самостійно оцінювати власні критично важливі для країни інфраструктурні об'єкти. Результати практики засвідчують у тому, що найбільш важливими інфраструктурними об'єктами є електроенергетичні системи, енергопостачання, виробництво, транспортування та зберігання небезпечних речовин, транспортна, інформаційна та телекомунікаційна інфраструктури тощо.

Залежно від типу інфраструктури, загрози їй безпечному та сталому функціонуванню прийнято класифікувати на дві групи: фізичні загрози та кібератаки. Зрозуміло, що трубопроводи, підстанції, склади, комунікаційна інфраструктура та промислові заводи в основному піддаються фізичним загрозам. На противагу ним, кіберзагрози піддають небезпеці системи моніторингу та контролю, бази даних, функціональні системи, програмне забезпечення, автоматизовані виробничі засоби тощо.

Для кожної групи критично інфраструктурних об'єктів характерним є свої критерії вразливості. Так, наприклад, генератори, мережі розподілу та інформації та телекомунікаційні мережі – це вразливість енергетичних систем. У джерелах енергії та розподільних мережах – це газ і нафтопроводи, виробництво та склади. У виробництві та поводженні з небезпечними речовинами вразливими групами є транспортування та зберігання речовин. У транспорті та перевезеннях найбільш уразливими є такі споруди як аеропорти, мости та тунелі.

На сьогодні можна сказати, що загрозами критичної інфраструктури є:

недостатній розвиток організаційно-технічного забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури і державних електронних інформаційних ресурсів;

брак спроможностей суб'єктів сектору безпеки і оборони для забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури та боротьби з кіберзагрозами, кібершпигунством, кібертероризмом та кіберзлочинністю, які негативно впливають на їх стале функціонування;

запізнення та неефективність дій органів державної влади та силових структур з реагування на загрозу пошкодження критичної інфраструктури та забезпечення її відновлення тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні : зб. матеріалів міжнар. експерт. нарад / Упоряд. Д.С. Бірюков, С.І Кондратов ; за заг. ред. О.М.Суходолі. К. : НІСД, 2016. 176 с.
2. Суходоля О.М. Захист критичної інфраструктури в умовах гібридної війни: проблеми та пріоритети державної політики України. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3 (40). С. 62-76.
3. Загрози критичній інфраструктурі та їх вплив на стан національної безпеки (моніторинг реалізації Стратегії національної безпеки) (аналітична записка) URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/zagrozi-kritichniyinfrastrukturi-ta-ikh-vpliv-na-stan-nacionalnoi>.
4. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. К.: КИИЦ, 1999. 463 с.
5. Канцір В.С. Терористична діяльність і національна безпека. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 265-269.

В'ячеслав Петрович ШАГАНЕНКО,

курсант 2 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Іванівна ГУДЗЬ,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6950-6136>

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Війна російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, призвела до руйнації звичного ритму життя усіх українців. Щоденні обстріли, руйнування не лише військової, а й цивільної інфраструктури, вимушена евакуація, смерті – усе це стало частиною нашого повсякдення. Найбільше у цій ситуації страждають діти. Навіть у мирний час вони потребують максимального захисту своїх прав та законних інтересів із боку держави і суспільства, а в умовах військової агресії питання захисту прав дітей набувають особливої актуальності.

Основні засади державної політики у сфері захисту прав і законних інтересів дитини знайшли своє закріплення на рівні законодавства. Так, про захист дитинства йдеться у статтях 24, 51, 52 Конституції України [1]. Деталізація положень Основного Закону має місце у Законі України «Про охорону дитинства» (далі – Закон). Відповідно до Закону, дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [2]. З метою посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми, у 2016 році в Законі з'являється нове поняття: дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Зокрема, це дитина, яка через такі дії поранилася, отримала контузію, каліцтво, зазнала насильства (фізичного, сексуального, психологічного), була викрадена або незаконно вивезена за межі України тощо [2]. Очевидно, що держава не стоїть осторонь проблем дітей і намагається

за допомогою нормативних актів реагувати на виклики сьогодення, пов'язані із захистом прав дітей в умовах війни.

Частиною національного законодавства України є й міжнародні правові акти, направлені на захист прав дітей. Серед них важливе місце займає Конвенція про права дитини 1989 р., у якій проголошується, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування з боку держави [3]. Крім того, у пункті 4 статті 38 якої закріплено, що «згідно зі своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними» [3]. Питанням захисту прав дітей в умовах війни присвячені і положення міжнародного гуманітарного права. Це, наприклад, і Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. та Додаткові протоколи до них, і Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів та багато інших документів. Водночас слід зазначити, що положення ні міжнародних актів, направлених на захист прав дітей, ні тим більше положення українського законодавства російською федерацією не дотримуються.

В умовах російської агресії мають місце численні порушення прав і законних інтересів дитини, зокрема право на життя, розвиток особистості, піклування, право на освіту та охорону здоров'я тощо.

За даними Офіса Генерального прокурора, 1279 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії рф. Станом на 23 листопада 2022 р. офіційне число загиблих дітей становило 438, поранених – понад 841 [4]. Сотні дітей у Бучі, Маріуполі, Харкові та інших населених пунктах України втратили своє право – право на життя. А без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Життя є передумовою реалізації всіх прав і свобод людини [5]. Цілком зрозуміло, що наведені цифри навряд чи є остаточними, оскільки після звільнення Силами оборони окупованих територій з'являється ще більше оновлених даних, а росія щоденно скоює злочини проти дітей, порушуючи їх права.

Незважаючи на воєнні дії, порушені права дітей, а також їх законні інтереси мають бути відновлені і захищені. Це є обов'язком Української держави. Проте, як наголошують в Офісі Омбудсмена України, на сьогодні для дітей, які зростають в умовах війни, не передбачено жодних гарантій, окрім безоплатного гарячого харчування в державних і комунальних закладах освіти. Також їм може бути надана безоплатна первинна правова допомога. Крім того, у наукових і політичних колах розглядається питання щодо надання таким дітям права на використання безоплатної вторинної правової допомоги – щоб діти могли захистити свої порушені права в судовому порядку [6]. Зрозуміло, що ця ініціатива має як своїх прихильників, так і противників. Останні аргументують свою позицію, у першу чергу, визначенням «дитина», яке наводиться в Законі. Тож полеміка триває.

В умовах сьогодення для зменшення рівня загрози життю та здоров'ю дітей, які знаходяться на території бойових дій чи окупованій території, держава може і надалі здійснювати ефективну превентивну діяльність. Ця діяльність має полягати, у першу чергу, в удосконаленні евакуаційних механізмів, хоча на цей процес суттєво впливає країна-агресор, оскільки досить часто порушує домовленості про відкриття «зелених коридорів». Як наслідок, під час евакуації колони потрапляють під обстріл і знову гинуть діти... Серед інших кроків удосконалення механізму захисту прав дитини в умовах війни, науковці наголошують на необхідності отримання такими дітьми кваліфікованої психологічної та медичної допомоги [7, с. 102]. Ми вважаємо, що для реалізації цієї мети повинні створюватися дитячі центри реабілітації, де їм буде надана необхідна допомога. Більш широко державою серед дітей має проводитись роз'яснювальна робота щодо правил поведінки під час повітряної тривоги, а також із вибухонебезпечними предметами.

Для цього можна залучати студентів ЗВО, особливо зі специфічними умовами навчання, громадські організації, волонтерів тощо.

Найбільш болючим питанням порушення прав дітей в умовах війни є питання повернення до України депортованих дітей. Держава-агресор не йде на поступки, а тому українська влада, не маючи ніяких міжнародних механізмів повернення примусово вивезених громадян, намагається будь-якими можливими та законними способами повернути цих громадян назад, зокрема дітей. Тому розробка дієвого механізму повернення депортованих дітей додому є вкрай необхідною. На нашу думку, складовими цього механізму мають бути міжнародні урядові та неурядові організації, оскільки вони зможуть більш ефективно сприяти встановленню даних дітей, які були вивезені до росії. І розроблений такий механізм повинен бути у найкоротший строк. Адже за даними Національного інформаційного бюро, у списку депортованих та примусово переміщених – близько 10,5 тис. дітей. Окрім 438 загиблих та 841 поранених, ще 260 дітей вважаються безвісти зниклими. Станом на 9 листопада повернено лише 69 дітей [8].

І це далеко не повний перелік проблем, які має вирішити наша держава з метою захисту прав українських дітей, адже внаслідок воєнних дій тисячі дітей залишаються сиротами, втрачають зв'язок із рідними та потрапляють у складні життєві обставини.

Підводячи підсумок можемо зробити декілька висновків. По-перше, агресія російської федерації проти нашої Батьківщини не звільняє державу від обов'язку захисту прав дітей. По-друге, порушені права українських дітей і їх законні інтереси мають бути відновлені та захищені за допомогою не лише національних, а й міжнародних організацій. По-третє, консолідація держави і громадянського суспільства у питанні захисту прав дитини, може забезпечити саме той результат, який діти очікують від дорослих.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. №2402-III (із змін.) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
3. Конвенція про права дитини 1989 р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Офіс Генерального прокурора: сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/>.
5. Бунчук О. Право на життя в умовах війни?! // Chernivtsi law school: сайт. 04.05.2022. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/>.
6. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база // War Childhood Museum Ukraine: сайт. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/>.
7. Швець Я., Соколова І. Порушення прав дітей під час війни Російською Федерацією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2022. № 71. С. 99–103.
8. До України повернулися 69 депортованих до РФ дітей // Нова українська школа: сайт. 09.11.2022. URL: <https://nus.org.ua/news/do-ukrayiny-povernulysya-69-deportovanyh-do-rf-ditej/>.

СЕКЦІЯ 2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ

Віталій Валерійович СОКУРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6879-7376>

КРИМІНОЛОГІЯ ВІЙНИ ЯК ТРЕНД РОЗВИТКУ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Предметний горизонт кримінології війни виходить далеко за межі суто правничої проблематики, охоплюючи й політологічні, економічні, гуманітарні аспекти сучасного глобального світоустрою, а також регіональних політик, в тому числі й Європейського Союзу. Це дає підстави стверджувати, що кримінологія війни постає інтегративною, міжгалузєвою платформою, простором дослідження війни та її ефектів у спектрі феномену злочинності та її жертв. Цілком зрозуміло, що за такого підходу закономірним є охоплення фокусом уваги кримінології війни і кримінально-криміногенного явища колабораціонізму.

Російсько-українська війна серед низки цивілізаційних, гуманітарних, воєнно-політичних, міжнародно-правових та інших інтелектуальних, метафізичних й цілком онтологічних викликів закономірно і з особливою гостротою актуалізувала проблеми належного правового поводження з учасниками збройного конфлікту. При тому базовим є питання про правовий статус таких учасників, визначення якого, певна річ, залежить від комплексу факторів: починаючи зі спрямованості політик у сфері протидії злочинності, забезпечення національної безпеки й до юридичних оцінок конкретних вчинюваних учасниками збройного конфлікту діянь, їх входження до певних організацій тощо [1, с. 99–100]. Досить виваженою і такою, що йде в ногу з часом є позиція знаного дослідника у галузі кримінології та кримінального права О. В. Орлова, який зазначає, що виходячи з положень усталеної антитерористичної практики, варто продовжити застосовувати норму ст. 258-3 КК України щодо затримуваних учасників воєнізованих, збройних підрозділів аббревіатур «ДНР» та «ЛНР», яких, підкреслимо, навіть у шизоїдній російсько-пропагандистській квазіреальності вже немає. Тобто ми тягнемо «труп» хворобливої свідомості, залишаючи його у полі своєї правової системи. Давно вже пора його позбутися. І спосіб – дуже простий: змінити мислення, сприйняття й перебудуватися нарешті з логіки мирного часу на логіку війни (знову нагадуємо про цю логіку). Не передбачені законом збройні формування та терористичні організації – це плоди і формат логіки мирного часу. Дотримуватись логіки війни означає, найголовніше, бути послідовним у правовій оцінці тимчасової окупації окремих території Донецької та Луганської областей не терористичними організаціями, а конкретною державою – російською федерацією. На окупованих територіях з метою управління ними створюються не терористичні організації, а окупаційні адміністрації. Називати останні можна як завгодно, але їх природа як окупаційних адміністрацій залишається незмінною. Тому участь у збройних, воєнізованих та інших формуваннях, органах окупаційної адміністрації слід оцінювати або

як державну зраду або як колабораційну діяльність за наявності до того підстав. Тим більше, що переважаючий контингент таких формувань й органів – громадяни України [1, с. 101–102].

У забезпеченні основ національної безпеки в умовах військової агресії російської федерації проти України важливу роль відіграє ефективне запобігання та протидія колабораційній діяльності, кримінальну відповідальність за здійснення якої передбачено Законом України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» (далі – Закон 2108). З метою сприяння такій діяльності НАЗК розробило Методичні рекомендації щодо роботи з виявлення фактів колабораційної діяльності.

Законом № 2108 було передбачено кримінальну відповідальність за:

1. Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;

2. Публічні заклики громадянином України до:

- підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора;

- співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора;

- невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Склад цього злочину визначений ч. 1 ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) та передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років.

Зокрема, ч. 3 ст. 111-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також за дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти.

Такі дії караються виправними роботами на строк до 2-х років або арештом на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 3-х років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років.

Частина 4 ст. 111-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Такі дії караються штрафом до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 000 грн) або позбавленням волі на строк від 3 до 5 років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та з конфіскацією майна.

Частиною 6 ст. 111-1 КК України передбачено відповідальність за організацію та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах.

Цей злочин каратиметься позбавленням волі на строк від 10 до 12 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та з конфіскацією майна або без такої.

Згідно з п. 2 та п. 3 Примітки до ст. 111-1 КК України, під заходами політичного характеру у цьому випадку розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо, а під здійсненням інформаційної діяльності – створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

Відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України становить склад злочину, що охоплюється ч. 7 ст. 111-1 КК України.

За цей злочин передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 12 до 15 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та з конфіскацією майна або без такої [2, с. 101–102].

Феномен воєнних злочинів за сучасних умов не може бути адекватно досліджений, описаний, пояснений у традиційних предметних межах кримінології. Є, на наше переконання, потреба у виокремленні окремої галузі (підгалузі) сучасної кримінології – кримінології війни. Остання має охоплювати не лише воєнні злочини, а й, власне феномен, детермінацію, прояви, жертв агресивної війни й супутніх їй злочинів. Кримінологія війни може претендувати на відносно автономний гносеологічний статус у новітніх контурах й глибинах кримінологічних предметного поля, саме того поля, що заграло інакшими фарбами на фоні викликів епохи постмодерну, а надто найбільш гострих та антигуманних проявів диктатур контрреальностей.

Список бібліографічних посилань

1. Орлов Ю. В. Кримінально-правові проблеми визначення правових статусів воюючих учасників збройного конфлікту. Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 10 листоп. 2022 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Є. Ю. Бараш, В. В. Корольчук]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 99–104.

2. Забезпечення основ національної безпеки. 20 червня 2022 року. Головне Управління Держпраці в Одеській області. URL: <https://od.dsp.gov.ua/news/zabezpechennia-osnov-natsionalnoi-bezpeky/>.

Альона Сергіївна БАХАЄВА,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ДИТИНИ-КОЛАБОРАНТА

Говорячи про колабораціонізм, насамперед, прийнято згадувати про події Другої світової війни. Проте враховуючи ситуацію, яка наразі склалась у нашій державі, це питання, нажаль, стало актуальним і болючим й у ХХІ сторіччі. Кожен день з новин ми дізнаємось про осіб, які співпрацюють з окупаційною владою, завдаючи непоправної шкоди нашій країні та її населенню.

Немає законодавчого визначення терміну «колабораціонізм», проте якщо звернутись до словника, то під останнім розуміють «зрадницьке співробітництво з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни» [1]. Дійсно, цей термін виник у Франції в часи Другої світової війни й означав співпрацю населення або громадян держави з ворогом.

Чимало науковців присвятили свої дослідження визначенню сутності такого явища як «колабораціонізм» і зараз називають загальноприйнятим наступне визначення: «колабораціонізм – це усвідомлене, добровільне й умисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі» [5, с. 11]. Наукові дослідження також свідчать про те, що до колаборантів найчастіше належали такі соціальні групи: 1) інтелігенція (вчителі, лікарі, священники тощо); 2) репресовані та їхні родичі (силоміць колективізовані селяни або особи, чиї родичі стали жертвами політичних репресій); 3) асоціальні елементи (люди з кримінальним минулим, пияки, маргінали); 4) військовополонені [2, с. 11]. Проте нинішні реалії дозволяють нам стверджувати, що до цих груп належать також і діти.

Враховуючи те, що в березні були прийняті зміни до Кримінального кодексу України (надалі – КК України), якими колабораціонізм було віднесено до кримінального правопорушення, постає питання щодо відповідальності дітей за вчинення вищезазначеної діяльності.

Як відомо, вік з якого настає кримінальна відповідальність – це шістнадцять років. Проте, існують виключення, у разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 22 КК України (колабораційна діяльність у зазначеному переліку відсутня) кримінальна відповідальність настає з чотирнадцятирічного віку. В усіх інших випадках у разі вчинення дитиною кримінального правопорушення їх батьків буде притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 1 чи ч. 3 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Дитина, що підозрюється або обвинувачується у вчиненні дій, за які передбачена кримінальна відповідальність підпадає під термін «дитина у конфлікті з законом» [3, с. 92]. Проте, незалежно від того, чи перебуває дитина, з якою спілкується поліцейський, у контакті, чи у конфлікті з законом, останній має дотримуватись концепції забезпечення «найкращих інтересів дитини» за міжнародним правом та національним законодавством.

Забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [6]. Якість реалізації вказаного вище принципу певною мірою залежить від

оперативного отримання інформації, в результаті проведення невідкладних процесуальних дій у межах провадження, навіть якщо дитина є правопорушником.

Процес допиту неповнолітнього вимагає від поліцейського спеціальної кваліфікації та особливих навичок, починаючи від бездоганного володіння нормативно-правовою базою та закінчуючи знанням особливостей тактики спілкування з дітьми.

Допит неповнолітніх може проводитись виключно у присутності батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Що стосується часових рамок проведення допиту дитини, то останній не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

Проводячи допит дитини у конфлікті з законом, в тому числі і тієї, що здійснила колабораційну діяльність, поліцейський має дотримуватись відповідної тактики спілкування, а мова спілкування має бути зрозумілою дитині залежно від її вікових, розумових, соціальних, національних особливостей (прості речення-звертання до малолітньої дитини; рідна мова сприйняття дитини; сленг для неповнолітнього, тощо).

Відповідно до Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, для удосконалення системи досудового розслідування щодо неповнолітніх необхідно забезпечити єдиний підхід до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням такої спеціальної методики, як «зелена кімната» [4]. Основною метою останньої є запобігання повторній травматизації психіки дитини, а також сприяння відкритому спілкуванню.

Під час спілкування з дитиною-колаборантом важливо встановити причини, які її до цієї діяльності підштовхнули, адже колабораціонізм може бути вимушеним. Останнє може свідчити про те, що до дитини застосовувався шантаж, фізичний вплив насильницького характеру, психологічне насильство, тощо. Саме тому під час проведення допиту неповнолітнього не слід забувати, що ця людина, перш за все, є дитиною і в повній мірі залежить від дорослої особи.

Список бібліографічних посилань

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/kolaboracionizm>.
2. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. 2019. Вип. 1. С. 5-24.
3. Корнієнко М.В. Деякі аспекти профілактичної роботи поліцейського з дітьми. *VIII наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Копейчикова* : матеріали. наук. чит. 22 лист. 2018 р. Київ: НАВС, 2018. С.92-94.
4. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 року № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.
5. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк, 2020. 121 с.
6. Про охорону дитинства : закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

Ольга Максимівна БЕРЕЖНА,

курсантка навчальної групи Ф1-205 факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Андрій Васильович ВОЙЦІХОВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>

ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ

Розслідування воєнних злочинів в умовах активних бойових дій є дуже складним та небезпечним процесом, з яким доводиться стикатися українським правоохоронцям кожного дня для забезпечення навіть у найскладніших умовах верховенства права та справедливості.

Воєнні злочини – серйозне, свідоме та грубе порушення звичаїв ведення війни, норм міжнародного права, за яке передбачається відповідальність на міжнародному і національному рівні. До міжнародних документів, які регламентують захист прав і свобод людини під час війни відносяться чотири Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та Додатковий протокол I до них від 8 червня 1977 р. Відповідно до них, будь-яка держава, незалежно від місця, часу та громадянства суб'єкта злочину, може притягнути винну особу у скоєнні воєнних злочинів до відповідальності.

Під час розслідуванні воєнних злочинів правоохоронці постійно перебувають під низкою небезпек, а саме: на деокупованих територіях все ще наявні вибухонебезпечні пристрої, є можливість пошкодження електро- і газомереж, загрози обстрілу і подальших руйнувань; держава-агресор, не дотримуючись міжнародних загальноприйнятих норм ведення війни, робить усе, щоб завадити розслідуванню (знищує документи, будь-які докази, поширює неправдиву інформацію) тощо.

На місцях проведення розслідування воєнних злочинів в умовах активних бойових дій створюється спеціальна система проведення такого роду заходу, до якої відноситься: залучення спеціального персоналу (слідчі, трасологи, судові медики, іноземні фахівці, спеціалісти-вибухотехніки, інспектори-криміналісти, та спеціалістів по забезпеченні охорони); їх розміщення, оплату умов проживання, харчування, перевезення; забезпечення спеціалізованим транспортом та пальним (пересувні криміналістичні лабораторії, землерийна техніка тощо); технічні засоби, такі як фото- та відеозйомка, аерозйомки за допомогою безпілотного літального апарату, спеціальний одяг та допоміжні засоби, намети та укриття для тимчасових пунктів збирання доказів тощо.

При документуванні такого роду злочинів встановлюється: час, місце, територія ураження, кількість постраждалих, характер злочинних дій щодо постраждалих, засоби і методи ураження та ін. Підтвердженням того факту, що ці злочини стали поширеною практикою, встановлюється: повторюваність та координованість таких дій, засоби і методи військових атак, наявність ідентичних злочинних моделей дій, створення «фейкових» політичних чи військових адміністративних структур тощо [2, с. 75, 78].

Розрізняють чотири групи значущої, важливої, правдивої інформації стосовно воєнних злочинів: особистісні джерела (показання підозрюваних (полонених), свідків, потерпілих); документальні – накази, розпорядження, плани проведення військових операцій тощо; речові - залишена техніка, зброя, боєприпаси, вибухонебезпечні об'єкти, а

при катуванні, зґвалтуванні біологічні сліди, факти забруднення екосистеми небезпечними речовинами; цифрові джерела, це, в основному, матеріали фото-, відеофіксації подій, геолокаційних засобів тощо.

Розслідування на початкових етапах охоплює: допит (потерпілих, свідків); огляд (огляд місцевості, трупів, місць «масових поховань», речових доказів, освідчування); проведення експертиз ідентифікаційних, класифікаційних, ситуаційних, діагностичних (судово-медичних, молекулярно-генетичних, хімічних, матеріалознавчих, балістичних, вибухово-технічних, пожежно-технічних, фоноскопичних, екологічних, комплексних криміналістичних та інших досліджень) [1, с. 372].

Важливим аспектом при розслідуванні воєнних злочинів є необхідність в ідентифікації трупів, що здійснюється за документами, або за зовнішніми ознаками, або за допомогою досліджень судово-медичної експертизи. Ця процедура може ускладнюватися із-за багатьох факторів: якщо труп вже тривалий час перебував на відкритому вологому повітрі, у вологих ґрунтах; відбувалося переміщення тіла, або значне пошкодження вибуховими, вогнепальними або іншими засобами; у разі масових заховань, коли робота повинна базуватися на принципах максимально шанобливого ставлення до похованих та не допущення завдання шкоди слідовій картині.

Підводячи підсумки, можна зазначити, що розслідування воєнних злочинів в умовах активних бойових дій являє собою особливу систему, яка потребує специфічних методик, залучення іноземців для фіксування правопорушення, створення виняткових умов для проведення таких дій, використання спеціальних техніко-криміналістичних засобів, транспорту та іншого і, яка має на меті у найскладніших обставинах забезпечення верховенства права та відновлення справедливості.

Список бібліографічних посилань

1. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Електричний науковий електронний журнал*. 2022. № 4./2022. С. 369-374.

2. Investigation Manual for War Crimes, Crimes Against Humanity and Genocide in Bosnia and Herzegovina // OSCE : сайт. 13.10.2013. URL: <https://www.osce.org/bih/281491>.

Ліна Владиславівна МИЦИК,

курсантка групи Ф3-302 факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Альона Сергіївна БАХАЄВА,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Через військову агресію Російської Федерації у нашій країні указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 було введено правовий режим воєнного стану. В таких умовах починає діяти міжнародне гуманітарне право (надалі – МГП), або іншими словами «право війни», «право військових конфліктів». Основними завданнями цієї галузі міжнародного публічного права є захист цивільних осіб та тих, хто припинив

брати участь у збройних діях (поранених та позбавлених волі осіб), а також регулювання засобів і методів ведення війни.

Свідоме та грубе порушення законів та звичаїв війни підпадає під воєнний злочин. Досудове розслідування таких злочинів здійснюється в загальному порядку, хоча може мати певні особливості, однією з яких є потреба у фіксуванні доказів не лише в межах національного провадження, а й з огляду на можливе подальше використання їх у міжнародних судових установах. Звісно, не кожен зібраний слідчим доказ буде використаний у міжнародній судовій установі, але це слід мати на увазі.

Особливістю воєнних злочинів є можливість здійснення спеціального досудового розслідування і подальшого спеціального судового провадження (*in absentia*), дозвіл на здійснення якого надається слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора (ч. 2 ст. 297-1 КПК) та головуючим суддею/колегією суддів під час судового розгляду. Питання про спеціальне досудове розслідування порушують на більш пізніх етапах, у випадку, коли слідчий і прокурор дійшли висновку про можливість повідомлення певній собі про підозру, однак вона переходується від українських органів досудового розслідування чи суду на тимчасово окупованій території України, на території держави-агресора, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошена у міжнародний розшук. Спеціальне досудове розслідування, як вважається, є альтернативою зупинення кримінального провадження у випадку оголошення розшуку підозрюваного (ст. 280-281 КПК) [5, с. 334-335].

Порушення законів та звичаїв війни є найбільш розповсюдженим воєнним злочином, відповідальність за скоєння якого передбачена статтею 438 Кримінального кодексу України (надалі – КК України). У диспозиції вищенаведеної статті надано перелік дій, у яких полягає об'єктивна сторона вказаного правопорушення, а саме: жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням; вигнання цивільного населення для примусових робіт; розграбування національних цінностей на окупованій території; застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом; інших порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віданні наказу про вчинення таких дій. Злочин є особливо тяжким, оскільки за нього передбачене покарання від восьми до дванадцяти років. За поєднання наведених вище дій з умисним вбивством встановлено покарання у межах від десяти до п'ятнадцяти років [1].

Як бачимо, вищенаведена стаття КК України є яскравим прикладом банкетної диспозиції, що містить пряму відсилку у формі вказівки на міжнародне право та звичаї, проте не будемо вдаватись у дискусію щодо проблематики бланкетності норм у КК України, загалом погоджуючись із думкою, що повністю уникнути такого положення є неможливим.

Отже, повертаючись до питання джерел МГП, зазначимо, що найбільш значущими серед інших є Женевські конвенції: (I) про поліпшення долі поранених та хворих в регулярних арміях; (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, потерпілих корабельну аварію, зі складу озброєних сил на морі; (III) про поводження з військовополоненими; (IV) про захист цивільного населення під час війни, та Додаткові протоколи до них: (I) стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, (II) стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру, (III) про введення додаткової відмітної емблеми у вигляді Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Слід зауважити, що Конвенції підписані та ратифіковані Україною є частиною права нашої країни, а тому обов'язкові до виконання. До джерел МГП відносять і звичаєві норми, як запобіжник того, що одна з держав може не бути учасником цих Конвенцій, або коли у конфлікті можуть брати участь збройні сили, що діють під егідою організації,

яка формально не є учасником договорів з МГП. Також джерелами МГП є судові рішення, а саме вирки Трибуналів. Актуальним і корисним для практиків лишається рішення Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії у справі Душко Тадіча у частині визначення ознак кваліфікації воєнних злочинів, а також термінології.

Щодо застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, то це також є порушенням вимог, зазначених у наступних нормативно-правових актах: Женевському протоколі про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і рідин та бактеріологічних засобів; Гаазькій декларації про заборону застосування куль, що легко сплющуються і розвертаються у тілі людини; Гаазькій конвенції про встановлення підводних мін, що автоматично вибухають від доторку; Конвенції про заборону розробки, виробництва і нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення; Конвенції про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище; Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що заподіюють надмірні пошкодження або мають невибіркову дію; Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення тощо.

Підсумовуючи все вищевикладене хотілось би зазначити, що під час дії правового режиму воєнного стану наявність знань у правоохоронців у сфері МГП є надзвичайно важливим, оскільки так чи інакше, під час досудового розслідування воєнних злочинів постане необхідність у зверненні до міжнародних нормативно-правових актів й інших джерел права.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Женевська конвенція поводження з військовополоненими : Конвенція ООН від 12. 09. 1949 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : Конвенція ООН від 10.12.1984. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_084#Text.
4. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями : Міжнародний документ від 30.08.1955. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text.
5. Дрозд В.Г. Спеціальне досудове розслідування (in absentia) як диференційована форма кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 333–337.

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Іван Володимирович ІЩЕНКО,
кандидат юридичних наук,
начальник Головного управління
Національної поліції у Вінницькій області

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження адміністративно-правових засад діяльності Національної поліції України щодо реалізації превентивної функції держави в умовах правового режиму воєнного стану має важливе та край необхідне значення. Оскільки нейтралізація як внутрішніх так й зовнішніх загроз в рамках правоохоронної діяльності має бути забезпечена комплексом заходів, організаційного, превентивного, фінансового характеру, широким впровадженням технічних засобів як найважливішого елементу забезпечення безпеки на регіональному та державному рівні. Органи Національної поліції не стоять від цього процесу стороною, а приймають безпосередню участь у реалізації превентивної функції держави, оскільки від їхньої діяльності залежить спокій у суспільстві та нормальне функціонування всіх сфер суспільного життя.

Вченими в монографічних дослідженнях звертається увага, що адміністративно-правові засади превентивної діяльності поліції становлять собою систематизовану сукупність різноманітних правових актів неоднакової юридичної сили, особливе місце серед яких займають норми адміністративного законодавства, які безпосередньо регламентують планування, організацію та забезпечення виконання органами та підрозділами Національної поліції України превентивної функції у сфері підтримання публічної безпеки та порядку, оптимального функціонування дозвільної системи, забезпечення безпеки дорожнього руху на автомобільних дорогах України, дотримання прав і свобод малолітніх та неповнолітніх осіб [1, с. 97].

У свою чергу, вчений доводить, що нормативно-правові засади превентивної поліцейської діяльності становлять собою розгалужена систему законодавчих і нормативно-правових актів різної юридичної сили: Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, підзаконні нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України [1, с. 85].

Не заперечуючи проти такого підходу вченого, варто відмітити, що в цьому контексті відсутня певна особливість поліції щодо реалізації та здійснення превентивної діяльності, оскільки в зазначених нормативних актах закріплюються загальні повноваження поліції та стосуються реалізації, як адміністративної, превентивної (профілактичної), контрольної, оперативно-розшукової, охоронної діяльності так й розслідування правопорушень.

В деякій мірі продовженням зазначеному є наукова позиція В. І. Фелика, який у межах монографічного дослідження наголошує, що сучасний стан правового регулювання профілактичної діяльності Національної поліції характеризується чисельністю

законодавчих актів в цій сфері, що обумовлює безсистемність такої діяльності, її фрагментарний характер. Поряд з цим, відсутній єдиний нормативний акт, який би визначав завдання, методи та форми, порядок здійснення, критерії оцінки ефективності профілактичної діяльності різними правоохоронними органами, в тому числі Національною поліцією, засади їх взаємодії, тощо [2, с. 103]. В той же час, вчений на підставі системного підходу до розгляду питання щодо правових засад профілактичної діяльності Національної поліції України здійснив групування відповідних законодавчих актів на наступні: 1) міжнародні акти; 2) кодекси та закони України; 3) підзаконні нормативно-правові акти; 4) організаційно-розпорядчі та інші управлінські акти Міністерства внутрішніх справ України [2, с. 90].

У зв'язку зі вступом в дію прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про Національну поліцію» формується система нормативно-правового забезпечення, яка врегульовує діяльність у цій сфері. Прийняття нових актів обумовлюється євроінтеграційними процесами нашої держави, тому, в першу чергу, на зміст цих актів впливають міжнародні, зокрема, Європейські стандарти. Нормативно-правова база діяльності Національної поліції повинна бути приведена у відповідність до міжнародних норм права та міжнародних договорів, ратифікованих Україною, і повинна забезпечувати дієвий захист прав людини і основоположних свобод [3, с. 53-54].

Отже, правові засади діяльності Національною поліцією України щодо реалізації превентивної функції держави можна систематизувати у дві групи: загального та спеціального характеру. Перша група становить нормативно-правові акти загального характеру, які врегульовують діяльність Національної поліції України, у тому числі й щодо здійснення превентивної функції держави, це: Конституція України, міжнародні акти, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, накази МВС України та Національної поліції тощо.

Другу групу становлять нормативно-правові акти, які регламентують діяльність Національної поліції за напрямком здійснення превентивної діяльності, а саме:

а) у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку (закон України від 22.06.2000 № 1835-III «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 «Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України», постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію», наказ МВС України від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України», наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад», тощо);

б) у сфері забезпечення дозвільної системи (постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-XII «Про право власності на окремі види майна», Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему», наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», тощо);

в) у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (Закон України від 30.06.1993 № 3353-XII «Про дорожній рух», постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 «Про Правила дорожнього руху», постанова Кабінету Міністрів України

від 21.12.2020 № 1287 «Про затвердження Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року», наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі», наказ МВС України від 04.07.2016 № 595 «Про затвердження Інструкції з автоматизованого обліку адміністративних правопорушень», тощо);

г) *превентивна діяльність з ювенальної превенції* (Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», тощо).

Доречно вказати, що Національна поліція є першою структурою, яка заходить на деокуповану територію, і основна мета її діяльності полягає найшвидше нормалізувати оперативну обстановку та відновлення правопорядку, усунення загрози життю чи здоров'ю громадян, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів суспільства. Підрозділи превентивної діяльності поряд з іншими структурними підрозділами поліції приймають активну участь у відновленні правопорядку на деокупованих територіях, забезпечують публічну безпеку та порядок тощо.

Згідно з пунктом 24 частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його введення на всій території України або в окремій місцевості. Крім того, статтею 24 цього Закону визначено додаткові повноваження поліції та встановлено, що у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

В цілому правові засади діяльності Національною поліцією України щодо реалізації превентивної функції держави становить собою комплекс нормативно-правових актів, різної юридичної сили, становлять сукупність адміністративно-правових норм та спрямованих врегулювати внутрішньо та зовнішньо-організаційні напрями превентивної діяльності поліції в залежності від поставлених завдань, направленні на забезпечення інтересів громадян, суспільства і держави, та створення безпечного середовища, недопущення вчинення правопорушень, забезпечення відновлення порушених прав, а також здатності повною мірою ефективно реагувати на виклики сьогодення, що спричиняються як криміногенною ситуацією, так і ситуаціями пов'язаними з військовою агресією, та передбачає реалізацію в пріоритетності превентивної функції держави.

Список бібліографічних посилань

1. Парханов Г.Р. Адміністративно-правові засади превентивної діяльності Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 238 с.
2. Фелик В.І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Х., 2017. 480 с.
3. Батраченко О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.

Валерія Валеріївна БОНДАР,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3988-1568>

ПРОЦЕДУРА ПРИТЯГНЕННЯ НПУ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ

У зв'язку із повномасштабним вторгненням військових російської федерації на територію України відповідно до пункту 31 ч. 1 статті 85 Конституції України та статті 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Верховна Рада України постановила затвердити Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який протягом війни неодноразово було продовжено.

Відповідно до пункту 6 даного Указу Президента України у всіх обласних, Київській міській державній адміністрації, органах місцевого самоврядування утворені ради оборони, які забезпечують сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану.

У всіх областях України також починає діяти й комендантська година відповідно до пункту 5 ч.1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів [2].

Як зазначив Міністр внутрішніх справ Денис Монастирський «Комендантська година сьогодні — вимога часу. І це не забаганка будь-кого, щоб обмежити пересування людей. Це і питання протидії ДРГ, це і питання переміщення чутливих вантажів, які здійснюються саме під час комендантського часу, це і питання безпеки на вулиці, яка сьогодні потребує саме таких заходів. Тому я звертаюсь до всіх громадян з тим, що потрібно виконувати вимоги, передбачені в кожному регіоні окремо. Вони встановлюються з узгодженням з місцевою владою, і таких правил треба однозначно дотримуватися» [4].

Для забезпечення контролю за здійсненням заходів під час запровадження комендантської години створюється система пропускнуго режиму та за рішенням коменданта (за погодженням з військовим командуванням) відповідним особам видаються перепустки.

Перевіряти документи і, відповідно, встановлювати правомірність перебування на вулицях та в інших громадських місцях під час комендантської години надано патрулям. Забезпечення діяльності поліції під час воєнного стану було доповнено рядом змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [3].

Було доповнено статтю 23 Закону України «Про Національну поліцію» новими пунктами та наділено поліцію повноваженнями, необхідними для виконання покладених на неї завдань, у тому числі в умовах воєнного стану. Зокрема, доповнення стосуються питань взаємодії органів і підрозділів Національної поліції з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними особами державної форми власності, у тому числі щодо військовополонених, забезпечення конвоювання та утримання затриманих осіб, розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, а також представництва в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерпол

За порушення комендантської години передбачена адміністративна відповідальність за статтею 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Адміністративна відповідальність за цією статтею передбачає, накладення штрафу від 136 до 255 гривень, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [4].

Протоколи про адміністративні правопорушення за вказаною статтею КУпАП щодо цивільних осіб, має право складати НПУ, а органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України щодо військовослужбовців.

Справа про адміністративне правопорушення розглядається районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами.

Ч. 2 ст. 268 КУпАП передбачено, що присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності на судовому процесі, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути Національною поліцією піддано приводу [4].

З 12 липня 2022 року у Верховній Раді України (ВРУ) перебуває на розгляді законопроект № 7553 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану». В даному законопроекті пропонується ввести зміни до КУпАП, а саме главу 15 доповнити статтею 210-2 «Порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану».

Закріпивши в цій статті: «Порушення комендантської години, тобто перебування у певний період доби, під час дії військового стану, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток чи посвідчень, - тягне за собою попередження або накладення штрафу від 510 до 850 грн. Ті ж дії, вчинені особою, яка протягом року була піддана адміністративному стягненню за таке саме порушення, - штраф від 1700 до 3400 грн» [5].

Також, раніше у ВРУ було зареєстровано законопроект № 7356 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану». Цей законопроект запроваджує адміністративну відповідальність за порушення комендантської години у межах прикордонної смуги, тобто перебування у певний період доби, у межах прикордонної смуги, без спеціально виданих перепусток або посвідчень, передбачено попередження або накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700 – 3400 грн) (стаття 202 КУпАП). А також запропоновано – за порушення комендантської години, тобто перебування у певний період доби, на вулицях та в інших громадських місцях або рух транспортних засобів, без спеціально виданих перепусток або посвідчень; порушення спеціального режиму світломаскування, передбачено попередження або накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 – 3400 грн) (нова стаття 210-2 КУпАП) [6].

Який із зазначених законопроектів дістане підтримку в ВРУ буде визначено з часом. А поки ці документи доопрацьовуються у профільному Комітеті з питань правоохоронної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

2. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>.

3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-%D0%86%D0%A5#Text>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану № 7553 від 12.07.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39987>.

6. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану №7356 від 09.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2557-IX#Text>.

Орест Андрійович БУДЬ,

доктор філософії,

докторант відділу організації освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/.0000-0002-2845-8780>

АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Удосконалення роботи зі зверненнями громадян в територіальних органах (підрозділах) Національної поліції України постійно перебувають в полі зору як керівництва Національної поліції, МВС України, так і громадськості. У Законі України «Про Національну поліцію» порядок розгляду і вирішення звернень громадян в органах поліції, а також залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських визнано найбільш ефективною формою здійснення громадського контролю за поліцейською діяльністю [Ошибка! Источник ссылки не найден.], та однією із пріоритетних напрямків роботи органів поліції.

Зазначимо, що усі звернення громадян, що надходять до органів поліції, підлягають обов'язковій класифікації за видами, що визначені ст. 3 Закону України «Про звернення громадян». Втім за статистикою найбільш поширеним видом звернення є саме скарга громадян на дії чи бездіяльність поліцейського. Слід зазначити, що за своєю правовою природою подання скарг громадянами передбачає початок процедури оскарження рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб державних органів при здійсненні ними владних управлінських функцій – безпосередньо до них самих чи до вищих за ієрархією органів. В результаті чого, процедурі розгляду скарг (інших звернень) громадян щодо діяльності поліції властиві свої особливі ознаки: 1) регламентується нормами конституційного і адміністративного права; 2) участь уповноваженого суб'єкта щодо розгляду і вирішення звернень громадян; 3) спрямовані на реалізацію громадянами своїх прав, свобод та інтересів та їх захисту; 4) спрямування процедури розгляду і вирішення скарги на забезпечення результативності та ефективності діяльності поліції, виокремлення недоліків у службовій діяльності поліцейських; 5) як форма взаємодії поліції із громадянами на засадах партнерства, визначення рівня задоволення їх потреб у поліцейських послугах.

З аналізу рішень Європейського суду з прав людини можна виокремити п'ять принципів проведення ефективного розгляду скарг відносно поліції, пов'язаних зі ст. 2 та ст. 3 Європейських конвенції про права людини: 1) незалежність (не дозволяються інституціональні або ієрархічні зв'язки між особами, які проводять розслідування, і співробітником поліції, на якого було подано скаргу); 2) адекватність (розслідування повинне мати можливість збирати свідчення про те, чи була поведінка співробітника поліції, на якого подано скаргу, незаконною, а також виявляти і притягувати до відповідальності винних осіб); 3) оперативність (розслідування проводиться швидко і активно з дотриманням принципу верховенства права); 4) громадський нагляд (процес ухвалення рішень повинні бути відкритими і прозорими для забезпечення підзвітності); 5) участь потерпілих (заявники повинні брати участь у процесі розгляду скарг для забезпечення своїх законних інтересів) [2, с. 115-117].

Слід зазначити, що скарга на дії чи рішення органу поліції чи його посадової особи подається у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням - безпосередньо до суду. Громадянин може подати скаргу особисто або через уповноважену на це іншу особу. Скарга в інтересах неповнолітніх і недієздатних осіб подається їх законними представниками. Враховуючи ці обставини, усі провадження за скаргами громадян можна поділити на дві групи:

- 1) які розглядаються в судовому порядку;
- 2) які розглядаються в адміністративному порядку.

Розгляд проваджень першої групи регламентовано відповідними нормами, присвяченими питанням судочинства. Стосовно другої групи - це оскарження до вищого у порядку підлеглості органу або посадовій особі.

Скарга на рішення, що оскаржувалось, може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня протягом одного року з моменту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням. Скарги, подані з порушенням цього терміну, не розглядаються. Пропущений з поважної причини термін може бути поновлений органом чи посадовою особою, що розглядає скаргу. Скарги розглядаються залежно від їх характеру упродовж 30 днів (звичайні); 15 днів (невідкладні); 45 днів (складні, які потребують додаткового вивчення) [3, с. 68].

Рішення вищого державного органу, який розглядав скаргу, в разі незгоди з ним громадянина може бути оскаржено до суду в термін, передбачений законодавством України. Звернемо увагу на те, що подання скарги та її розгляд не передбачає жодних фінансових витрат скаржника.

Таким чином, усі звернення громадян виступають дієвим засобом взаємодії Національної поліції України із громадянами, що має суттєвий вплив на ефективність роботи поліцейських. При цьому завдяки реалізації процедури розгляду скарг від громадян на дії поліцейських забезпечується: дотримання поліцейськими конституційних прав і свобод громадян під час їх професійної діяльності; реалізація права громадян на внесення до органів поліції пропозицій щодо виявлення недоліків у роботі кожного поліцейського; зміцнення законності поліцейської діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. стор. 1970, стаття 379. (в ред. від 15.06.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Адміністративне право України. Повний курс. Підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

3. Адміністративний процес : навч. посіб. / [Салманова О. Ю., Комзюк А. Т., Гусаров С. М. та ін.] ; за заг. ред. О. Ю. Салманової, А. Т. Комзюка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 412 с.

Олена Олександрівна ВАХНИЦЬКА,

курсантка 2 курсу

навчальної групи Ф2-206 факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марина Вячеславівна ДЖАФАРОВА,

доктор юридичних наук, професор,

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5461-4070>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у надзвичайно складних умовах воєнного стану зводиться до сприяння уповноваженим суб'єктам, на які покладено організацію та забезпечення режиму воєнного стану, у безпосередній реалізації завдань щодо оборони країни, територіальної цілісності та збереженні її певних адміністративно-територіальних одиниць. Від виваженої державної політики у сфері забезпечення сектору національної безпеки та оборони, компетентності управлінських рішень та правильно розставлених акцентів у визначенні стратегічних пріоритетів під час дії режиму воєнного стану залежить захищеність державного суверенітету, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Як вірно зауважується на сторінках наукових видань, Національна поліція України посідає важливе місце серед суб'єктів сектору безпеки і оборони, що обумовлено покладеними на неї завданнями та функціями. Так, до основних завдань діяльності поліції в умовах воєнного стану можна віднести: попередження, припинення та ліквідація групових порушень громадського порядку та масових заворушень; забезпечення публічного порядку та безпеки під час значних виробничих аварій, катастроф, токсичних та радіаційних заражень місцевості; забезпечення посиленої охорони особливо важливих та інших об'єктів; участь у рятуванні людей та надання їм допомоги; забезпечення охорони майна, яке залишилося без догляду [1, с. 37].

До основних напрямків діяльності органів поліції можна віднести: адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, охоронну, виконавчу, кримінально-процесуальну. Ці функції утворюють єдиний комплекс діяльності органів поліції щодо охорони громадського порядку, забезпечення публічної безпеки і порядку та боротьби зі злочинністю як головною загрозою цим та іншим об'єктам національної безпеки. При цьому зміст і діяльність органів поліції має визначатися рівнем та напрямом загроз життєво важливим інтересам України.

Примітно, що в умовах запровадження та дії воєнного стану в державі комплекс заходів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, який застосовується з боку уповноважених органів та підрозділів поліції України характеризується гнучкістю та динамічністю. Посилений режим несення служби особовим складом поліції вимагають від останніх відповідної підготовки та навичок, залучення додаткових сил, засобів та

матеріально-технічних ресурсів, комплексного використання правових, організаційних, тактичних та стратегічних форм та методів, взаємопов'язаних у своєму спрямуванні.

У ході виконання покладених функцій та реалізації вищевказаних завдань органи та підрозділи Національної поліції зобов'язані будувати свою діяльність виключно з дотриманням вимог чинного законодавства України у цій сфері. Загальновідомо, що нормативну основу діяльності Національної поліції України складають Конституція України, міжнародні договори, закони України, а також низка підзаконних нормативно-правових актів, які конкретизують окремі законодавчі конструкції. Серед міжнародно-правових актів важливе місце посідає Резолюція № 690 1979 року Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію», яка регламентує етичні засади діяльності поліцейського, його статус та обов'язки під час війни й інших надзвичайних обставин [2].

Законодавцем на даний час також внесено зміни до Закону України «Про Національну поліцію» [3], якими передбачено розширення повноважень поліцейських на період дії воєнного стану з метою проведення заходів, необхідних для як найшвидшої нормалізації обстановки, відновлення конституційного правопорядку і законності, а також ліквідації загрози безпеці громадян. Як приклад, відповідні доповнення стосуються нормативних положень профільного закону, які визначають особливості взаємодії органів та підрозділів Національної поліції з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними особами державної форми власності, зокрема щодо військовополонених, забезпечення конвоювання та тримання затриманих осіб, розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт. Окремі законодавчі трансформації стосуються розширення підстав для зупинки та перевірки поліцейським транспортних засобів, їхніх водіїв та пасажирів.

Разом із тим, успішне виконання завдань, покладених на органи та підрозділи Національної поліції України в умовах реальних та потенційних загроз, особливо – в умовах воєнного стану, можливе лише в разі повного узгодження за часом, простором та алгоритмом дій з іншими суб'єктами сектору безпеки й оборони у межах наданої їм компетенції та відповідно до діючого законодавства [4, с. 134].

Так, за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію в установленому порядку указом Президента України, утворені відповідно до законів України військові формування залучаються разом із правоохоронними органами до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності (ч.1 ст. 16 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [5]. При цьому органи Національної поліції України під час введення режиму воєнного стану сприяють діяльності військової адміністрації, суду, органів прокуратури, юстиції тощо; перед військовою адміністрацією звітують про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про Національну безпеку» місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах наданих повноважень: заслуховують, за потреби, доповіді посадових осіб правоохоронних органів, що знаходяться на відповідній території, про виконання вимог законодавства щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку; контролюють стан допризовної підготовки і відбору громадян на військову службу, правового і соціального захисту громадян, які мають бути призвані на військову службу; взаємодіють з органами військового управління під час планування та проведення (в умовах присутності цивільного населення) потенційно небезпечних заходів за участю особового складу Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та пра-

воохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій, а також ліквідації їх наслідків; інформують громадськість, про свою діяльність у виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони [6]. Отже, до форм взаємодії поліції в умовах правового режиму воєнного стану можна віднести: оперативний обмін інформацією; проведення (участь у проведенні) спільних оперативних нарад керівного складу поліції з військовою адміністрацією, іншими правоохоронними органами тощо з питань підготовки до виконання службових завдань; здійснення спільних заходів з виконання спеціальних службових завдань; проведення спільних навчань, тренувань та занять; регулярний обмін (корегування) розрахунку сил та засобів Національної поліції, що залучаються до спільного виконання завдань під час воєнного стану, забезпечення поліції іншою необхідною інформацією; спільне патрулювання; проведення спільних заходів з метою забезпечення режиму воєнного стану в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць [7, с. 247].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що органи та підрозділи Національної поліції забезпечують публічний порядок і безпеку під час воєнного стану, взаємодіють з іншими правоохоронними інституціями сектору безпеки і оборони. Сутність такої взаємодії полягає в єдності дій (заходів), заснованій на вимогах чинного законодавства, що визначають правовий статус людини й громадянина, основи забезпечення їх прав і свобод за умов дії воєнного стану, а також забезпечення внутрішньої безпеки під час ускладнення оперативної обстановки з мінімальними втратами й заподіяною шкодою.

Список бібліографічних посилань

1. Заброда Д.Г. Права і обов'язки працівників і курсантів навчальних закладів МВС України при несенні служби з охорони громадського порядку: навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2005. 248 с.
2. Декларація про поліцію: Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Нікітін А.А. Деякі питання взаємодії Національної поліції України під час захисту національних інтересів в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 133-139.
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
6. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
7. Ковбаса В.М., Кусько Р.В., Дрозд Т.В. Діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану: окремі проблемні питання. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 6. С. 245-248.

Катерина Олегівна ГУНЬКО,
курсантка навчальної групи КП-133 ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Відповідно до Конституції України, життя та здоров'я, честь і гідність особи є найвищою цінністю, та відносить додержання прав і свобод громадян та їх гарантій до найважливіших функцій України. Але, попри це, для забезпечення законності в країні законодавство України допускає можливе обмеження конституційних прав і свобод людини, шляхом застосування адміністративного примусу.

Відповідно до цього, адміністративна відповідальність є одним із найбільш використовуваних засобів адміністративного примусу. Основну частину проваджень про адміністративні правопорушення здійснює орган внутрішніх справ та притягнення до адміністративної відповідальності відноситься до одного з найпоширеніших засобів забезпечення громадського порядку. Але, нажаль, наше законодавство певною мірою не відповідає світовим стандартам із забезпечення прав людини та суперечить намаганням України до відбудови демократичної держави.

Законодавець дає таке значення провадженню в справах про адміністративні правопорушення – це непідвідомчий та врегульований нормами адміністративного права процесуальні відносини та, які складаються у зв'язку з реалізацією завдань та функцій адміністративної юрисдикції. На підтвердження цієї думки слід зазначити, що адміністративний процес – це порядок вирішення виконавчими та розпорядчими органами державної влади особистих і одноосібних справ у сфері державного управління, у рамках якої зароджуються суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного та процесуального права.

Будь-який вид діяльності держави ґрунтується на відповідних принципах, які мають відображати призначення держави в сучасних умовах, а також її особливості, що визначають Україну як демократичну, соціальну та правову державу. Відповідно, зміст процесу у справах про адміністративні правопорушення визначається системою певних принципів, від дотримання яких залежить ефективність реалізації функцій адміністративної відповідальності.

Визначальними засадами провадження у справах про адміністративні правопорушення є принципи законності та об'єктивності встановлення істини, які зумовлюють необхідність дослідження їх змісту та ефективного способу виконання, особливо в діяльності Служби безпеки. Основними питаннями в цьому контексті є формування такого механізму доказування (джерел доказів, засобів їх фіксації, встановлення достовірності тощо) та винесення на цій підставі неупередженого рішення по справі, а з іншого боку, це виключало б об'єктивну позицію щодо вини, що на сьогодні є одним із головних недоліків процесу у справах про адміністративні правопорушення.

Отже, зробивши узагальнення хочемо запропонувати нове вирішення цієї проблеми, що закріплюється у необхідності вдосконалення провадження в справах про адміністративні правопорушення, а саме принципи та проблеми їх реалізації. Принципи дій у справах про адміністративні правопорушення - це дуже важливі правові норми, які

визначають характер, демократичні принципи і систему адміністративно-процесуальної діяльності, є основою їх практичного застосування та сприяють регулюванню суспільних відносин.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України. Науково-практичний коментар URL: <https://coollib.com/b/340418/read>.
2. Особливості провадження в справах про адміністративні правопорушення та його принципи. URL: https://knowledge.allbest.ru/law/3c0b65625b2bc79b4d43b89421216d36_0.html.
3. Розділ IV. Проведення в справах про адміністративні правопорушення. URL: <https://uristinfo.net/adminpravo/131-ra-kaljuzhnij-naukovo-praktichnijkomentar/3426-rozdil-iv-provadžhennja-v-spravah-pro-administrativni-pravoporushennja-glava-18osnovni-polozhennja.html?attempt=1>.
4. Завдання, порядок і стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення. URL: https://otherreferats.allbest.ru/law/00387090_0.html

Дені Русланович ДРОЗНІК,

курсант 1 курсу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7882-1242>

Науковий керівник:

Ірина Дмитрівна КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО УСУНЕННЯ ПРОГАЛИН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ, ЩО ЗАВАЖАЮТЬ ЕФЕКТИВНОМУ ВИКОНАННЮ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦІЄЮ

Поліцейські органів (підрозділів) Національної поліції України кожен день виконують кропітку, але важливу роботу щодо профілактики та протидії адміністративним й кримінальним правопорушенням, а також аналізу та усунення причин та умов, що сприяють їх скоєнню. Нажаль, у своїй роботі працівники поліції вимушені користуватися постулатом «дозволено лише те, що чітко прописано у законі», між де хто з громадян діють за правилом «дозволено все, що не заборонено законом». Головна причина такої ситуації – це існуючі прогалини в адміністративному законодавстві України. У наслідок чого, у поліцейських виникає ряд проблем під час виконання ними повноважень.

Так, є категорія адміністративних правопорушень, яку ми умовно назвемо «вживання заборонених речовин у громадських місцях» (це, зокрема, правопорушення за ст. 172 та ст. 175 КУпАП [1]). Поліцейський при припиненні таких правопорушень має право згідно зі ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» [2] вимагати від особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу. Проте особа може збрехати, що не має при собі документів, або ж насправді не мати їх при собі. У такому випадку, поліцейський може доставити її до підрозділу (відділку) поліції для з'ясування всіх обставин по справі, встановлення особистості правопорушника. Щодо останнього, то поліцейський має право застосувати адміністративне затримання щодо особи на

строк, який не може перевищувати трьох годин. Але і громадянин, спираючись на ст. 63 Конституції України, в якій сказано, що «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе» не зобов'язана розповідати правоохоронцям про себе, щоб надати можливість її ідентифікувати.

На практиці також непоодинокі випадки, коли через прогалини в КУпАП, якщо особа порушила ст. 175 КУпАП, поліцейський не має змоги притягнути правопорушника до покарання навіть через суд. Адже він не може отримати необхідну інформацію, яка обов'язкова повинна міститися в протоколі про адміністративне правопорушення, а саме: відсутня інформація про особу, або не має способу дізнатися будь яку інформацію про неї, не можливо здійснити адміністративне затримання чи застосувати інші поліцейські заходи. Тобто не всі підстави перераховані в переліку підстав, зазначених у ст. 262 КУпАП щодо адміністративного затримання особи [1].

Таким чином, в умовах сьогодення постала необхідність у внесенні відповідних змін і доповнень до положень Закону України «Про Національну поліцію» та Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» задля того, щоб в повний мірі надати правоохоронцям можливість виконувати покладені на них службові обов'язки, які наразі не можуть у повному обсязі виконуватися. Вдосконалення діючого законодавства, розширення повноважень поліції з урахуванням вимог воєнного часу є необхідними кроками на шляху до вирішення проблеми усунення прогалин у діючому адміністративному законодавстві, покращення превентивної діяльності поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X (в ред. від 16.09.2022). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України* «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. стор. 1970, стаття 379. (в ред. від 15.09.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Анастасія Володимирівна КЛЕЦЬ,

здобувач вищої освіти 2 курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маргарита Костянтинівна МАКСИМОВА,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

В останні роки адміністративно-правова наука зосередилася на проблемах створення нової доктрини та розвитку її концептуальних засад. Серед найважливіших — визначення предмета адміністративного права, розмежування меж адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. У цьому контексті особливо варто відзначити зростання уваги багатьох вчених-адміністративістів до аналізу державного управління. Водночас необхідність запровадження терміна для розмежування предмета адміністративного права викликає багато питань.

Варто пам'ятати, що пошук нових підходів до визначення суспільного призначення цієї галузі права розпочався наприкінці минулого століття, коли наукова спільнота усвідомила, що радянська правова доктрина повинна мати державоцентричний характер, який застарів. Сучасна теорія адміністративного права базується на принципах, орієнтованих на людину. Тому всі складові теорії адміністративного права потребують фундаментального перегляду і, насамперед, визначення їх предмета.

Безсумнівно, слід уникати використання терміна «публічне управління» як узагальнення, оскільки сучасне адміністративне право не обмежується лише регулюванням цих відносин. Так говорять усі, хто писав про адміністративне право та його теми протягом багатьох років. Що має замінити державне управління? Визначення сфери суспільних відносин, що є предметом цього видання, поки що викликає обережність. Не поглиблюючи дискусію щодо його тлумачення, слід зазначити, що адміністративне право завжди було пов'язане з виконавчою діяльністю держави, раніше її здійснювали так звані «органи державного управління». Відповідно до чинної Конституції України виконавчу діяльність здійснюють органи виконавчої влади, а також інші органи, серед яких провідне місце належить органам місцевого самоврядування. Тому має сенс поширити нормативний вплив адміністративних приписів на діяльність усіх цих державних і недержавних органів. Тому доцільно використовувати уніфікований термін «публічне управління» щодо управління (а управління організовує діяльність суб'єктів), яке здійснюється зазначеними суб'єктами. Саме відносини державного управління є узагальненими і є предметом сучасного адміністративного права. Цей факт визнає переважна більшість адміністраторів, і на цьому будується їх сучасна доктрина [3, с. 165; 4, с. 67].

Разом з тим, останнім часом увага науковців все більше зосереджується на проблемах державного управління, яке, на думку декого, повинно замінити державне управління. Проте доцільність і виправданість такої зміни викликає чимало сумнівів, про які варто зупинитися докладніше.

Термін «державне управління» не є новим, він багато років використовувався в економічній та управлінській теорії для позначення певного типу державного управління, що характеризується найвищим рівнем жорсткості, репресивності та бюрократизму. У літературі, присвяченій цьому явищу, бачимо, що більшість авторів, які займаються проблемами державного управління, визнають його складовою управління. Публічне управління як аспект управлінської діяльності існує до тих пір, поки політичні системи функціонують і намагаються досягти програмних цілей, визначених політикою. Державне управління є одним із аспектів більш широкого поняття управління, зміст якого було визначено як певну дію, спрямовану на досягнення конкретної мети» [3, с. 9].

Публічне управління часто ототожнюють з державним управлінням (насправді ніхто не додає йому нового змісту), розглядають його як складову, різновид, різновид бюрократичного управління, як вид бюрократичного управління [4]. Одним із основних формальних аргументів використання терміну «державне управління» є необхідність використання світового досвіду та вживаного за кордоном терміну «публічне управління», що, імовірно, означає саме «державне управління». Водночас незрозуміло, чому переклад англійського терміна українською здійснюється неукраїнськими словами? Варто також згадати думку експертів, які досить переконливо аргументують цю тему: «У словнику ООН подано переклад категорії «державне управління» шістьма мовами. Українців серед них немає, російською це означає «государственное управление». В Енциклопедичному словнику з державного управління 2010 р. зміст цього поняття описано як «Теорія і практика державного управління» [3, с. 5-6].

Тому напрошується однозначний висновок: вживання терміну «державне управління» не дає жодних переваг перед терміном «публічне управління», більше того, для

останнього воно втрачає значення, оскільки є непрозорим, має негативну конотацію, оскільки традиційно визнавався бюрократичним, жорстким, командним управлінням, тому найменш придатний в умовах демократизації, лібералізації, гуманізації влади для позначення виконавчої сфери діяльності держави.

Для юристів особливий інтерес становить термін «публічне управління» як об'єкт і суб'єкт правового впливу. Тому його цікаво використовувати в реальному правовому регулюванні, тобто в чинному адміністративному законодавстві. Аналіз положень Конституції України та багатьох основних законів дозволяє зробити висновок, що в адміністративному законодавстві цей термін, за рідкісним винятком, практично не вживається. Хоча мова йде про те, що наука має вивчати певні явища, які об'єктивно існують, незалежно від того, як ці явища названі в законах, у цьому випадку законодавство вживає термін «управління», яким є саме об'єкт об'єктивної реальності. Чи вдасться «адміністрації» їх витіснити, сказати важко. Тому наукові дослідження, спрямовані на визначення того, як ці об'єктивні явища розвиваються, повинні будуватися на них. Нарешті, слід звернути увагу на викладання адміністрування та права в юридичних школах. Нещодавно на юридичному факультеті запроваджено викладання предмету «Публічне управління». Такий підхід важко зрозуміти, оскільки ця дисципліна не належить до правової сфери. Ніколи раніше, наприклад, юристів не вчили «управлінню державою». Хоча все ще можна зрозуміти існування дисципліни «державне управління», яка могла б замінити «державну будівлю», «державне управління», як і «державне управління» або «державне управління», є міждисциплінарною дисципліною, і юристи повинні вивчати її принципи права впровадження. А це можуть бути конституційно-правові, адміністративно-правові, фінансово-правові та інші правові принципи. Тож досить дивно, що такий підвищений інтерес режисерів до цього явища досить дивний. Замість розгляду проблем адміністративно-правового регулювання різноманітних явищ управління увага привертається до державного управління, яке мало хто вважає адміністративно-правовою справою. У результаті з'явилися численні праці адміністративних професіоналів, присвячені управлінню в різних сферах. При цьому особлива частина адміністративного права (або спеціальне адміністративне право) представлена як сукупність видів управління залежно від цих галузей. Тому термін «закон» там взагалі не вживається. То чи можна це вважати юридичним дослідженням? Певна частина адміністративного права вже давно має бути оформлена у вигляді підгалузей права: адміністративна економіка, транспорт (зв'язок), будівництво, адміністративні засоби, освіта, медицина, військо, поліція тощо. Це має стати одним із основних завдань у становленні сучасної адміністративної юриспруденції.

Список бібліографічних посилань

1. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 2: Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2013. 864 с.
2. Загальне адміністративне право : підручник/Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та ін.; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
3. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб./В. Б. Дзюндзюк, О. Б. Коротич, Н. М. Мельтюхова та ін.; за заг. ред. В. В. Корженка, Н. М. Мельтюхової. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2012. 256 с.
4. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/1/16.pdf>

Роман Вікторович МИРОНЮК,
доктор юридичного наук, професор,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНТРОЛЮ ПОЛІЦІЄЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану в Україні ставить нові виклики перед Україною, які за 30-річну історію існування сучасної незалежної України виникають вперше і зумовлюють застосування критичних (не властивих нормальному розвитку держави) норм, реалізація яких може через обмеження певних прав громадян забезпечити належну обороноздатність країни, створити можливості для відсічі збройної агресії та забезпечити конституційні права громадян, зокрема в тому числі на захист їх права власності [1]. Починаючи з 2014 року з моменту порушення територіальної цілісності України шляхом збройного вторгнення росії і до сьогодні і навіть після завершення війни нагальним є і буде залишатись питання обігу вогнепальної зброї та забезпечення належного контролю за її зберіганням, перевезенням та використанням. Напередодні початку повномасштабного військового вторгнення на територію України Верховною Радою України було прийнято за основу проект Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю», метою якого є посилення дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боєприпасів, врегулювання інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані [2]. Законопроектом пропонується: визначити поняття права власності на цивільну вогнепальну зброю; визначити умови та порядок отримання громадянами України та юридичними особами документів про право власності на цивільну вогнепальну зброю; здійснити класифікацію цивільної вогнепальної зброї; розробити порядок видачі медичного заключення (висновку) про відсутність медичних протипоказань, які перешкоджають отриманню документу на цивільну вогнепальну зброю, який передбачає створення спеціальної інформаційно-довідкової системи з провадженням кваліфікованого електронного підпису особи, яка сформувала висновок; розробити порядок створення та ведення Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї; визначити повноваження суб'єктів єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї; визначити загальні засади цивільного обігу (обороту) вогнепальної зброї та боєприпасів; визначити загальні засади здійснення права і виконання обов'язків власників цивільної вогнепальної зброї; встановити порядок отримання права на цивільну вогнепальну зброю та боєприпаси; визначити порядок страхування цивільної відповідальності власників цивільної вогнепальної зброї; передбачити обмеження щодо права на цивільну вогнепальну зброю та боєприпаси; передбачити використання цивільної вогнепальної зброї для самозахисту; визначити поняття зон вільних від зброї; передбачити державний контроль у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Слід відміти, що цей законопроект, лібералізуючи з одного боку обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні, одночасно посилює відповідальність за її незаконне використання, зокрема пропонується внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) та Кримінального кодексу України (далі - КК) зміни, якими: до переліку видів адміністративних стягнень додати ще один вид позбавлення спеціального права, наданого громадянину - права на володіння цивільною зброєю та бойовими припасами до неї;

доповнити статтю 30 КУпАП після частини першої новою частиною, згідно з якою передбачається «Позбавлення наданого даному громадянину права на володіння цивільною вогнепальною зброєю та бойовими припасами до неї застосовується на строк до трьох років за порушення порядку користування цим правом або на строк від трьох до п'яти років за систематичне (три та більше разів протягом року) порушення порядку користування цим правом»; крім викладення в новій редакції статей 190 - 195 КУпАП, посилити адміністративну відповідальність шляхом збільшення штрафів, встановивши їх у розмірі від п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів. Так, розмір штрафу становитиме від 850 до 85000 грн., зокрема, за: порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу цивільної вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; порушення правил зберігання або транспортування цивільної вогнепальної чи холодної зброї; порушення строків повідомлення про зміну місця постійного зберігання зброї; ухилення від реалізації цивільної вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів; порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу цивільної вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів; порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення цивільної вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів.

В той же час слід зауважити, що цей законопроект є черговою спробою розширення можливостей для реалізації права фізичних осіб на вільне володіння цивільною вогнепальною зброєю, до якої законопроектом віднесено автоматичну вогнепальну зброю – вогнепальну зброю з автоматизованим перезарядженням, з якої, натиснувши один раз на спусковий гачок, можна здійснити більше одного пострілу. Однак громадська думка та думка політиків і правоохоронців розділилися з приводу вільного володіння вогнепальною зброєю цивільними особами, більшість з них з чим погоджуємось і ми визнають, що сьогоденне суспільство навіть в умовах воєнного стану не готове до належного (законного) зберігання та володіння і застосування цієї зброї, досить високий рівень напруги в суспільстві, неможливість якісної підготовки до володіння цією зброєю, низький рівень правової культури та особистої відповідальності можуть в сукупності призвести до неправомірного застосування вогнепальної зброї, що може призвести до летальних наслідків. І з іншої сторони повна заборона використання цивільної вогнепальної зброї і не бажання здійснювати поступові кроки до легалізації вогнепальної зброї (в першу чергу для самозахисту) може призвести і призводить до латентності цивільного обігу цієї зброї, що буде мати значно гірші наслідки. У зв'язку з цим слід підтримати прагнення законотворців та їх однодумців щодо поступового переходу до використання громадянами зброї починаючи від надання дозволу на вільне зберігання вогнепальної зброї для відстрілів гумовими кулями, застосування якої в більшості випадків не призводить до важких наслідків, проведення аналізу практики законності її застосування, і тільки після цього порушувати питання законодавчого урегулювання повноцінного вільного обігу вогнепальної зброї. Саме така ініціатива наразі, з моменту початку війни виникла у фахівців МВС України і сьогодні міністерству поставлено завдання підготовки проекту базового закону про вільний обіг цивільної зброї для самозахисту, який сподіваємось буде першою спробою законодавчого урегулювання права володіння та використання цивільної вогнепальної зброї.

Публічний, зокрема державний контроль за обігом вогнепальної зброї є одним із пріоритетних напрямків діяльності Національної поліції. Так, в статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції віднесено: здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних

правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв. Безпосередню реалізацію своїх повноважень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї Національна поліція здійснює через підрозділи (сектора) дозвільної системи, які входять до структури поліції превентивної діяльності і координація яких здійснюється через керівника управління (відділу) превентивної діяльності НП [3]. Основним інструментарієм діяльності даних підрозділів у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї є Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена Наказом МВС України 21.08.98 № 622. [4]. Цією інструкцією нормативно урегульовані такі форми контролю за обігом вогнепальної зброї, які здійснюють підрозділи дозвільної системи НП: 1) видача дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї; 2) надання дозволів на відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи; 3) обстеження таких об'єктів, погодження укладення трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів і матеріалів; 4) проведення профілактичних заходів щодо попередження та припинення порушень правил дозвільної системи; 5) притягнення осіб до відповідальності в порядку, встановленому законом за вчинення правопорушень, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї. Розділом 3 «Контроль за об'єктами дозвільної системи» цього положення визначено алгоритм дій підрозділів НП у сфері здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї.

Щодо останніх нормативних змін порядку контролю за обігом вогнепальної зброї слід відмітити, що на період дії воєнного стану було прийнято Наказ МВС №170 від 01.03.2022 року, який спростив порядок надання дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану. Слід відмітити, що цей порядок стосується лише мисливської зброї, «травматична зброя» в ньому не підпадає під сферу спрощеного порядку видачі. В той же час варто висловити свою точку зору з приводу такого спрощення, адже спрощення порядку обігу зокрема отримання дозволу на носіння зберігання та застосування мисливської зброї може мати значні негативні наслідки для життя та здоров'я громадян у випадку порушення порядку її застосування, адже травматична зброя має менш вразливі характеристики ніж мисливська вогнепальна зброя, під якою слід розуміти вогнепальну зброю, що відповідає вимогам, установленим до мисливської зброї технічним регламентом, а за його відсутності - національним (галузевим) стандартом, зокрема мисливські гвинтівки, карабіни та штуцери, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці із свердловиною "парадокс" з нарізами 100-140 мм на початку або в кінці ствола, мисливські рушниці зі свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці, що мають поряд з гладкими і нарізні стволи. Не досліджуючи всі технічні характеристики мисливської зброї, а вона може бути досить потужною, а також доволі частими є покращення її потужностей за рахунок незаконного переобладнання власниками зброї, слід резюмувати, що вимоги до отримання дозволу на зберігання, володіння та застосування мисливської зброї мають бути більш високими ніж до травматичної зброї.

В підсумку слід зазначити, що перехід до спрощеної системи надання дозволу на володіння вогнепальною зброєю для всіх фізично осудних громадян має бути поступовий і базуватись на таких засадах: забезпечення легального обігу вогнепальної зброї та жорсткого контролю за реалізацією; створення єдиного реєстру вогнепальної зброї; максимальна ідентифікація власників такої зброї; виключення формальних процедур отримання дозволу на зброю; створення можливостей для навчання власників зброї та надання відповідних документів, які підтверджують високий рівень таких знань та вмінь; належний а не формальний контроль за умовами зберігання даної зброї; запровадження процедури зупинення та позбавлення дозволу на зброю; підвищення рівня культури користування вогнепальною зброєю та ін.

Список бібліографічних посилань

1. Про введення воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року №64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про право на цивільну вогнепальну зброю: Проект закону України № 5708 від 25.06.202. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219896>.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст.379.
4. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України 21.08.98 № 622. Офіційний вісник України офіційне видання від 05.11.1998 р., № 42. Стор. 107. Ст. 1574.
5. Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану: Наказ МВС від 01.03.2022 р. № 170. Офіційний вісник України офіційне видання від 02.03.2022 р. Стор. 5. Ст. 953.

Віталій Борисович ПЧЕЛІН,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9540-9084>;

Оксана Василівна ПЧЕЛІНА,

доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0224-1767>

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНІ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ

У 2015 році в межах реформування правоохоронного сектору держави, зокрема підвищення ефективності його функціонування в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, було здійснено чергову спробу запровадження автоматичної фіксації

окремих з адміністративних правопорушень. Як зазначалося, одним з основних завдань у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні є зниження рівня дорожньо-транспортного травматизму зі смертельними та іншими тяжкими наслідками. Впровадження систем автоматичної фотозйомки і/або відеофіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху дозволить вирішити зазначену проблему [1]. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» від 14 липня 2015 року [2] було внесено ряд суттєвих змін до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року [3] (далі – КпАП України) в частині запровадження автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху. Слід відмітити, що це була не перша спроба законодавця внести схожі зміни до положень КпАП України в цьому напрямку [3]. Зокрема, внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» від 24 вересня 2008 року [4] КпАП України було доповнено ст. 14-1, відповідно до якої до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в разі їх фіксації працюючими в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, відеозапису, притягаються власники (співвласники) транспортних засобів [3].

Разом із тим Рішенням Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 вказану норму було визнано неконституційною з огляду на порушення ряду правових принципів і презумпцій, зокрема індивідуалізації адміністративної відповідальності, наявності вини особи, що вчинила правопорушення тощо [5]. На даний недолік нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин свого часу звертало увагу Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України в своєму висновку на законопроект № 2562 від 19 травня 2015 року, акцентуючи при цьому на недоцільності запровадження приписів ст. 14-2 КпАП України з огляду на порушення принципу презумпції невинуватості [6].

Отже, незважаючи на те, що ст. 14-1 КпАП України [3] була визнана неконституційною [5], вона й досі залишається в положеннях даного нормативно-правового акта, текст якого розміщено на офіційному вебпорталі парламенту України [7]. У ст. 14-2 КпАП України положення ст. 14-1 КпАП України розкрито більш розширено, в окремих випадках фактично здійснюється їх дублювання. Таке положення справ фактично підтверджує тезу відносно того, що чинне законодавство про адміністративні правопорушення досить велике за обсягом, дуже нестабільне [15, с. 5] й у цілому морально застаріле. А з огляду на чинність наведених норм, до цього ж слід додати, що його положення, на основі яких здійснюється нормативно-правове регулювання провадження в справах про адміністративні правопорушення в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, порушують ряд основоположних принципів такого провадження: презумпції невинуватості; індивідуалізації відповідальності та покарання; законності.

Список бібліографічних посилань

1. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»: документ від 06.04.2015 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=54673&pf35401=336749>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: закон України від 14.07.2015 № 596-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 39. Ст. 372.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: закон України від 24.09.2008 № 586-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 10-11. Ст. 137.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху): рішення Конституційного Суду України від 22.12.2010 № 23-рп/2010. *Офіційний вісник України*. 2010. № 101. Ст. 3639.

6. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»: документ від 19.05.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=54673&pf35401=340251>.

7. Верховна Рада України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://t1p.de/8xtje>. 8. Комзюк А. Т., Гуменюк В. А., Джагупов Г. В. та ін. Адміністративна відповідальність в Україні: Навч. посіб. / За заг. ред. А. Т. Комзюка. 3-тє вид., доопр. Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту. внутр. справ, 2007. 80 с.

Олександр Сергійович СКЛЯР,

старший викладач кафедри тактичної
та спеціальної фізичної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-3329>;

Дені Русланович ДРОЗНІК,

курсант 2 курсу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7882-1242>

ДОЦІЛЬНІСТЬ РЕГЛАМЕНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО ТРАНСПОРТУ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ У РОЗПОРЯДЖЕННІ ПОЛІЦІЇ ДІАЛОГУ

Законодавча регламентація транспорту, що знаходиться у розпорядженні Національної поліції України так і не знайшла свого суттєвого втілення. Ще з 2015 року не було встановлено чіткої моделі транспорту, що мають використовуватися певними підрозділами поліції. Наразі є лише документ, що встановлює порядок використання і зберігання транспортних засобів Національної поліції України. У якому не відображені навіть необхідні характеристики транспортного засобу, який буде використовуватись на службі [0].

Поліція діалогу у своїй діяльності має на меті охорону публічного порядку на масових заходах, в особливості коли має місце завідомо суперечливі ситуації (напр., сутички «активістів» з так званими «радикалами», мітинги тощо).

Яскравий приклад маршу-рівності в м. Одеса 2021 року [0], коли масовий захід ходи людей вільних поглядів зустрівся з вороже настроєним натовпом людей протестуючої думки. Відбулася сутичка, в результаті якої постраждали (отримали тілесні ушкодження):

1. учасники мирного заходу,
2. учасники протестуючої сторони,

3. представники охорони громадського та публічного порядку, серед яких були працівники поліції діалогу,

4. стороні особи («зівачи», глядачі).

Службовий транспорт для поліції діалогу має суттєве значення як засіб швидкої мобільності реагування на масових заходах, засіб на якому доцільно доставляти поліцейських діалогу до місця несення служби, як засіб евакуації/відступу у випадку виникнення червоної зони небезпеки на масових заходах. Для виконання службових обов'язків поліція діалогу у різних містах країни використовує абсолютно різний транспортний засіб, що на наш погляд є не зовсім вірно.

Фото 1

Зауважимо, що Reno Duster не відповідає усім вимогам транспорту, який повинен бути на використанні у поліції діалогу. Він не може бути надійним захистом від предметів, які частіш за все у сутичках летять до натовпу, або з боку самого натовпу. Щодо Reno Transit, який відображений на фото нижче, він схожий на Ford Transit, але має характеристики нижчі за нього, особливо якщо розглядати транспортний засіб у якості щита, або засобу пересування підрозділу, бо має менші габарити та вмісткість, але може бути використаний для термінового пересування групи підрозділу поліції діалогу. Розглядаючи інші транспортні засоби, які використовуються поліцією діалогу як службові, було встановлено, що то транспортний засіб, який просто є в наявності підрозділу.

На нашу думку, на даний момент, правильним буде закріплення за поліцією діалогу, як базовим транспортом Ford Transit, який уже використовувався даним підрозділом. Цей транспорт задовольняє потреби під час несення служби, оскільки він відповідає декільком критеріям:

1. Має змогу транспортування працівників підрозділу;
2. Вміщує в себе необхідне екіпірування;
3. Може використовуватися у якості захисної споруди від предметів, що можуть нанести шкоду учасникам масових заходів;
4. Завдяки своїм габаритам, має змогу регулювати напрямок руху масових заходів, у випадках коли є вірогідність, що ситуація вийде з під контролю та течія людей почне вибігати за зазначені кордони.

Марш-рівності в м. Київ 2021 рік пройшов без сутичок

Фото 2

Нажаль випадки сутичок на масових заходах, які супроводжують поліцейські діалогу, не є рідкістю, їх життя та здоров'я в конфліктний момент набуває високого значення. Вважаємо, що відсутність чіткої регламентації службових транспортних засобів, що повинні знаходитися у використанні підрозділу Поліції діалогу може призвести до критичних наслідків в критичній ситуації. Потрібне комплексне вирішення поданої проблеми, яке ми бачимо наступним чином: належне законодавче встановлення характеристик транспортних засобів для підрозділів поліції діалогу Національної поліції України, та комплектування самих підрозділів у повній згідності з встановленими законодавчими вимогами.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Порядку використання і зберігання транспортних засобів Національної поліції України : наказ МВС України від 07.09.2017 № 757. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1198-17#Text> (дата звернення 26.07.2022).
2. В Одесі після ЛГБТ – маршу затримано більше 50 осіб. *Madeforminds*. URL: <https://www.dw.com/ru/v-odesse-posle-lgbt-marsha-proizoshlistolknovenijapolicii-s-provokatorami/a-59016104> (дата звернення 12.10.2022)

Павло Ігорович ТКАЧЕНКО,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
член Асоціації правників України;

Альбіна Олександрівна ТКАЧЕНКО,

провідний фахівець навчально-методичного відділу
Дніпровського гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ СКЛАДНОЇ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Актуальною науково-практичною тематикою залишається організація забезпечення громадського порядку силами правоохоронного сектору. Питання громадського порядку та його особливостей нормалізації, охорони та регулювання розглянуто на достатньому рівні

багатьма видатними вченими правниками. Деякі наукові розробки втілені в практичну діяльність правоохоронних органів та успішно використовуються впродовж довгого часу. На сьогоднішній день лишається питання всебічного дослідження умов, які впливають на забезпечення правоохоронцями громадської безпеки, зокрема до таких умов належить складна оперативна обстановка. Водночас особливістю є дослідження забезпечення громадського порядку в умовах складної оперативної обстановки саме силами Національної гвардії України, яке є військовим формуванням з правоохоронними функціями та перебуває в системі Міністерства внутрішніх справ України. Одним із основних призначень Національної гвардії є саме виконання завдань із охорони громадського порядку (далі – ОГП) та забезпечення громадської безпеки.

З метою доцільного та повного розгляду питання слід надати визначення поняттю оперативна обстановка – це сукупність факторів і обставин, що склалися або можуть скластися на визначений момент часу в районі відповідальності військової частини (з'єднання) НГУ, які зумовлені масштабними явищами соціально-політичного, техногенного або природного характеру і виражені через систему кількісних та якісних характеристик стану злочинності і правопорушень, охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки у співвідношенні зі здатністю військових частин (з'єднань) Нацгвардії та правоохоронних органів своєчасно впливати на динаміку розвитку небажаних процесів. Завданням охорони громадського порядку першочергово є урегулювання правовими та соціальними нормами системи суспільних відносин, забезпечення захисту прав і свобод громадян, їх життя і здоров'я, повагу честі та людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. Надалі завданням охорони громадського порядку в контексті правової точки зору можливо зазначати, надання допомоги органам внутрішніх справ у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, профілактика та запобігання адміністративним правопорушенням, проступкам і злочинам, інформування органів та підрозділів внутрішніх справ про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань, сприяння органам внутрішніх справ у виявленні і розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань, участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою злочинністю, та інше. Отже, виходячи з вище викладеного, можливо зробити по передні висновки щодо необхідності досконалого та ефективного забезпечення охорони громадського порядку. На сьогоднішній день, ефективно відбувається розбудова та дієве реформування Національної гвардії України, котра за своїми показниками переважає та висовується вперед. Тому не дивно, що саме Нацгвардія виконує великий спектр функцій та завдань, котрі мають бути покладені на інші правоохоронні органи [1, с. 104].

Розглядаючи та аналізуючи можливі особливості в процесі здійснення охорони громадського порядку, необхідно зазначити про можливі ускладнення та загострення оперативної обстановки. Ускладнення оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку визначається різними явищами (соціального, природного, техногенного характеру), що створюють для органів поліції незвичайні, особливі умови діяльності. Залежно від умов, що впливають на стан оперативної обстановки, оперативна обстановка на певній території може змінюватись від звичайної, що притаманна повсякденному життю, до такої, що потребує додаткових заходів, у тому числі й силових, для приведення стану до нормального. Тобто виникає необхідність вводити таке поняття як складність оперативної обстановки. При цьому слід зазначити, що в залежності від того, які чинники та умови будуть впливати на звичайну оперативну обстановку, оперативна обстановка буде погіршуватись різноступенево [2, с. 8].

Аналізуючи можливі ускладнюючі деталі, слід зазначити фактори, які змінюють оперативну обстановку. Першою групою обставин, що впливають на зміну рівня оперативної обстановки, будуть події соціального характеру некримінального змісту. Друга

група обставин визначається подіями природно-біологічного характеру (повені, масові захворювання, природні пожежі тощо). Третя група обставин визначається подіями (пригодами) технічного або виробничого характеру. Четверта група обставин визначається подіями соціального характеру кримінального змісту. Проведення заходів за масовою участю громадян у собі не несуть прямих загроз громадському порядку, але ускладнюють режим діяльності органів правопорядку. При цьому оперативна обстановка ускладнюється під впливом таких факторів, як спрямованість масового заходу; масштаб територіального охоплення або просторовий розмах; кількість та склад учасників заходу; тривалість проведення заходу; порушення повсякденного ритму життя району, міста або країни в цілому; прогнозовані наслідки; загроза виникнення групових порушень громадського порядку, масових заворушень, пожежі, пошкодження конструкцій, інші обставин, що створюють загрозу громадському порядку та безпеки.

Завдяки цим факторами органи поліції і військові частини Нацгвардії переводяться на посилений режим функціонування, може змінюватись тривалість робочого часу, через що зростає навантаження на особовий склад правоохоронних органів при виконанні завдань з охорони громадського порядку, виникає необхідність введення тимчасових адміністративно-правових режимів на території проведення заходу, що включають: обмеження руху транспорту, роботи підприємств торгівлі й громадського харчування, ведення іншої господарської діяльності тощо; необхідність залучення додаткових сил, у тому числі з інших регіонів, що у свою чергу ставить перед керівництвом завдання щодо їхнього розміщення й всебічного забезпечення (продовольчого, санітарно-побутового, медичного тощо). У той же час мова йде лише про підтримання громадського порядку, хоча й у посиленому режимі. Такий рівень оперативної обстановки визначається як ускладнений [2, с. 9].

Таким чином, складність оперативної обстановки у сфері ОГП можна охарактеризувати як сполучення рівня і характеру небезпеки, можливих її змін з часом та спрямуванням, а також способів розв'язання конфліктів, які можуть виникати внаслідок загострення ситуації. Різноманітність цього сполучення є багатоцільовою, багатоаспектною й діалектично суперечливою. Таку різноманітність дуже важко формалізувати, щоб можна було застосовувати кількісні методи для її оцінки. Більш того, оперативна обстановка у сфері охорони громадського порядку, з одного боку, залежить від соціально-політичної обстановки, а з іншого впливає на неї [2, с. 11].

Щодо попереджувальної частини в ході проектування або схематики подальшого забезпечення охорони громадського порядку військовослужбовцями Національної гвардії. На попередньому етапі розподілу сил військового наряду, має бути чітко скоординована робота наряду та проаналізована обстановка на маршруті патрулювання. В зміст аналізу обстановки, повинні входити відомості щодо криміногенної обстановки, розшуку певних осіб, особливості, інформаційно-аналітичні відомості у разі їх наявності, відомості та інформативні матеріали районних або міських відділків поліції на предмет кримінальних та адміністративних резонансних справ на території забезпечення охорони громадського порядку. Даний аналіз матеріалів надає можливості цілком ефективно та доречно здійснити підготовку військовослужбовців Національної гвардії з метою успішного та безперешкодного забезпечення ОГП [1, с. 107].

Отже, виходячи з вище викладеного, діяльність із забезпечення охорони громадського порядку можливо трактувати, як охорону систем суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі. Охорона громадського порядку є важливим елементом в забезпеченні нормального функціонування життєдіяльності суспільства. Даний вид діяльності є покладений на компетенцію Національної поліції України але у зв'язку із загостренням криміногенної обста-

новки та концепції застосування діяльності пов'язаною із профілактикою адміністративних та кримінальних правопорушень, до охорони громадського порядку, у відповідності до чинного законодавства було залучено сили Національної гвардії України, котра на протязі всього часу свого існування зарекомендувала себе, як надійне, професійне та міцне військове формування з правоохоронними функціями. На разі наукова проблема, застосування сил Національної гвардії України в охороні громадського порядку в умовах складної оперативної обстановки, становить собою підґрунтя для подальших наукових досліджень та впровадження їх в практичну діяльність.

Список бібліографічних посилань

1. Ткаченко, П., & Ткаченко, А. Застосування сил Національної гвардії України в охороні громадського порядку в умовах складної оперативної обстановки / Сучасний стан та перспективи розвитку науки: матеріали міжнародної студентської наукової конференції, У.: Молодіжна наукова ліга, 2020, 159 с.

2. Організація застосування військових частин НГУ в охороні громадського порядку при ускладненні обстановки та у кризових ситуаціях / Лавниченко О.В., Х.: НАНГУ, 2017, 125 с.

Павло Ігорович ТКАЧЕНКО,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

член Асоціації правників України

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В РАЙОНАХ ПІДВИЩЕНОЇ КРИМІНОГЕННОЇ ОБСТАНОВКИ СИЛАМИ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Забезпечення громадського порядку є значущим для держави процесом та являється одним із основних напрямків діяльності Національної поліції України. В умовах запровадження військового стану як наслідок з'явилися обмеження у вільному пересуванні вулицями та перебування у громадських місцях в період певного часу, зокрема нічного. Так на ряду із впровадженими обмеженнями кількість кримінальних правопорушень вчинених в нічну пору доби збільшується за рахунок відсутності масового скупчення людей, відсутності доцільного патрулювання нарядами патрульної поліції та інших сприятливих для цього факторів. Таким чином, в деяких мікрорайонах та районах міст, селищ, з'являються ознаки загострення криміногенної обстановки, яка проявляється у збільшенні кількості виявлення кримінальних правопорушень.

Аналізом даних з відкритих джерел інформації встановлено, що за час дії воєнного стану в Україні значно знизився рівень злочинів пов'язаних із крадіжками, грабінництвом та іншими «побутовими» злочинами. Водночас, збільшились випадки незаконного заволодіння транспортними засобами.

На думку Афоніна Д.С., в умовах дії правового режиму воєнного стану під час забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку на уповноважені органи та підрозділи Національної поліції покладаються особливі вимоги щодо несення служби. До таких особливостей, наприклад, відносяться несення служби щодо забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку під час комендантського часу, в умовах активних бойових дій під час звільнення окупованих територій; на блокпостах; виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп ворога; під час взаємодії з підрозділами Національної гвардії України та добровольчими формуваннями територіальної громади тощо. Усе це вимагає належного ефективного управління та координації щодо алгоритмів дій у певних ситуаціях, розрахунку сил та засобів, матеріально-технічного забезпечення тощо. Але ефективне управління

силами та засобами Національної поліції України під час забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку неможливо без відповідної підготовки, основою якої є ефективне планування.

Насамперед, розглядаючи питання забезпечення громадського порядку органами Національної поліції України слід зазначити про основні принципи забезпечення останньої до яких відносяться верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки й оборони та застосуванням сили; дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки; розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

Деякі аналогічні (загальні) та специфічні (спеціальні) принципи забезпечення публічної безпеки і порядку впливають із положень Розділу 2 Закону України «Про Національну поліцію», оскільки саме Національна поліція в Україні покликана забезпечувати публічну безпеку і порядок, а саме принципи: 1) верховенства права; 2) дотримання прав і свобод людини; 3) законності; 4) відкритості та прозорості; 5) політичної нейтральності; 6) взаємодії з населенням на засадах партнерства; 7) безперервності [1, с. 21].

Отже, визначившись із організаційно-правовими аспектами, загальними положеннями варто зазначити про служби та підрозділи Національної поліції, які залучаються до охорони публічного порядку. До таких зокрема відносять, поліцію особливого призначення, поліцію охорони, службу дільничних офіцерів поліції. Крім цього, слід наголосити про можливість взаємодії органів Національної поліції з підрозділами Національної гвардії України, регламент якого унормовано Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2016 року № 773 «Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку».

Розглядаючи застосування підрозділів поліції особливого призначення в забезпеченні громадського порядку необхідно вказати нормативно-правове регулювання останнього, а саме відповідно до Наказу МВС України від 04.12.2017 року № 987 «Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення» визначено основні завдання, функції, права, обов'язки та порядок діяльності підрозділів поліції особливого призначення (далі - Підрозділи) головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві.

Діяльність підрозділів ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності. Підрозділи безпосередньо підпорядковуються керівнику ГУНП або особі, яка виконує його обов'язки. Під час виконання завдань поза межами місця постійного несення служби (дислокації) підрозділ переходить в підпорядкування керівника відповідного ГУНП. Методичне забезпечення діяльності підрозділів здійснює Департамент превентивної діяльності Національної поліції України. З метою забезпечення виконання завдань та функцій, покладених на підрозділи, поліцейські застосовують поліцейські превентивні заходи та заходи примусу у випадках та в порядку, визначених Законом України «Про Національну поліцію». Залежно від специфіки, функцій, посадових (функціональних) обов'язків, що покладені на поліцейських, підрозділи в штаті мають відділення, взводи, роти швидкого реагування, які призначені для безпосереднього проведення спеціальних поліцейських операцій із припинення злочинів, пов'язаних з високим ступенем суспільної небезпеки та вчиненням збройного опору, а також для здійснення відповідно до компетенції заходів у сфері протидії злочинності, що пов'язані з підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських та потребують від поліцейських високого рівня фізичної і професійної підготовленості, уміння впевнено діяти в екстремальних умовах. Від-

повідно до своїх функціональних повноважень підрозділи виконують такі завдання: запобігання, виявлення та припинення адміністративних і кримінальних правопорушень; забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів; забезпечення безпеки взятих під захист осіб, членів їх сімей, охорона адміністративних, державних будівель та інших об'єктів на підставах та в порядку, визначених законодавством України; участь в антитерористичних операціях, що проводяться відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [2, с. 41].

Таким чином, вважається за доцільне використання саме підрозділів поліції особливого призначення в районах загостреної криміногенної обстановки з метою забезпечення громадського порядку та безпеки з огляду на специфіку вказаного підрозділу та компетентності, ефективності діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку: навч. посібник. Львів : ЛДУВС, 2021. 204 с.
2. Організація охорони публічного порядку: навчальний посібник / Андреев Д.В., Братель С.Г., Ваньчик Ю.А., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., та ін. / за ред. Кулікова В.А. К.: НАВС, 2019. 164 с.

Поліна Сергіївна ШАПОВАЛОВА,

слухачка магістратури навчальної групи Ф1-101м

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Андрій Васильович ВОЙЦІХОВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>

ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Воєнний стан, це період, що пов'язаний із протидією російській агресії, який зобов'язує ретельно підійти до визначення та застосування повноважень Національної поліції, її структурних підрозділів. Згідно ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. до складу поліції відносяться відповідні ланки з певними функціями, а саме: кримінальна поліція, органи досудового розслідування, патрульна поліція, поліція охорони, а також спеціальна поліція та поліція особливого призначення [1].

Для воєнного часу характерна діяльність поліцейських у посиленому режимі, адже потрібно налагодити роботу блокпостів, здійснювати евакуацію мирного населення, забезпечити перевірку транспортних засобів та документів. Серед важливих аспектів знаходиться пошук й розвідувальна робота по виявленню диверсантів та протидія мародерству.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. регламентує специфіку дій поліції в цих умовах [2]. Виходячи із наявних особливостей, органи Національної поліції сприяють роботі військової адміністрації, органам юстиції, прокуратури, суду. За ними залишається нагальною протидія злочинності, охорона порядку й безпеки, насамперед важливих об'єктів та тих, котрі носять стратегічний характер.

Безперечно, що для ситуації з воєнним станом, суттєвим напрямком є додержання законності. Працівники поліції знаходяться під впливом стресогенних ситуацій, які вимагають максимуму уваги й сконцентрованості, досконалих вмінь щодо виконання

ними функціональних обов'язків. Тому вважаю, що дії поліцейських у період воєнного стану повинні мати належну юридичну компетентність, спираючись на справедливість та законність.

Зокрема, серед основних напрямів патрульної поліції під час воєнного стану вирізняється посилена охорона публічного порядку та безпеки, ведення боротьби з озброєними формуваннями, диверсантами, незаконно створеними формуваннями та мародерами. У цій ситуації не слід забувати і про підтримання правового режиму воєнного стану та співробітництво з територіальною обороною.

Парламентаріями 15 березня 2022 р прийняті зміни до низки законів України в т.ч. «Про Національну поліцію» [1] та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [3], що повинні оптимізувати роботу поліції на період дії воєнного стану.

Ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» доповнено новими пунктами, які необхідні для виконання завдань в умовах воєнного стану. До того ж, знайдено врегулювання щодо питання, котре пов'язано із збором біометричних даних осіб, включаючи і дактилоскопію. Для поліцейських розширені підстави, котрі застосовуються для зупинки транспортних засобів та їх перевірки, у т.ч. водія та пасажирів.

Поміж суттєвих локальних змін у згаданому законі варто зазначити, що до підстав пред'явлення документів поліцейському та підстав зупинення транспорту додано право поліцейського вимагати у особи пред'явлення нею документів, які посвідчують цю особу та підтверджують відповідне право особи чи у разі залишення місця військовополонених. Теж саме стосується і водія та пасажирів транспорту, котрі самовільно покинули місце для утримання військовополонених [4].

Внесені також були певні уточнення щодо змоги використання технічних засобів, приладів та програмного забезпечення. Нині поліцією може застосовуватись інформація, що отримана завдяки ресурсу фото та відео - техніки, технічних приладів та засобів, які перебувають у чужому володінні. Крім того, поліція матиме змогу здійснювати охорону об'єктів права державної власності, застосовуючи у тому числі і договірні заходи [5].

Як передбачає Закон України «Про Національну поліцію», під час воєнного стану атестування поліцейських не проводиться. До того ж поліцейські, котрі мають призовний вік, на весь час служби їх в поліції матимуть відстрочку від призову. В умовах воєнного стану держава гарантує поліцейським безоплатне медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я. Новим розділом доповнився «Дисциплінарний статут Національної поліції України», який присвячений особливостям організації службового розслідування у поліції на період дії воєнного стану. Воно призначатиметься та проводитиметься у формі письмового провадження. За таких умов службове розслідування повинне бути завершено впродовж 15 календарних днів, хоча не виключається й можливість продовження його строків ще на 15 днів [3].

Під час воєнного стану у Національній поліції є змога застосовувати заходи широкого спектру щодо адміністративного припинення, спеціального призначення. Таке застосування відноситься здебільшого до прерогатив поліції, тому відрізняє їх від заходів припинення загального призначення, котрі застосовують суб'єкти адміністративно-правової охорони. В умовах воєнного стану визначені особливості діяльності органів Національної поліції, які виявили потребу у виділенні спеціальних підрозділів, груп або окремих поліцейських, що наділені підвищеною професійною, спеціальною, фізичною підготовкою і матимуть змогу успішно виконувати окремі види адміністративної діяльності [6, с.368]. Подібні організаційні дії покликані удосконалювати роботу органів Національної поліції України.

Окрім прийняття цілої низки законодавчих змін, важливим є досягнення більшої ефективності в діяльності підрозділів патрульної поліції, особливо в умовах різних правових режимів. З цього випливає потреба постійного вдосконалення та доповнення

норм у рамках адміністративного законодавчого поля. Зокрема, в суспільстві є потреба більш відповідально ставитись до вимог комендантської години. Тому існує думка щодо необхідності введення адміністративної відповідальності за подібні порушення. На теперішньому етапі поліцейські, що виявляють таких порушників не можуть притягнути їх до жодного виду відповідальності, оскільки її просто не існує. Ось чому працівникам поліції залишається тільки застосовувати превентивні заходи до правопорушників, які закріплені у Законі України «Про Національну поліцію». Тому, на мою думку, для відповідного дотримання громадянами заходів правового режиму воєнного стану, варто встановити відповідальність за порушення подібних заходів і тим самим посилити дисципліну серед цивільного населення.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 02.11.2022).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 02.11.2022).
3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 02.11.2022).
4. Оновлена доктрина публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони України : кол. монографія/ І.М. Коропатнік, Н.П. Христинченко, І.М. Шопіна, М.В. Ковалів та ін. Львів : СПЛОМ, 2021. 480 с.
5. Моїсєєва А. Які повноваження надано поліцейським на час дії воєнного стану? // Закон і бізнес : сайт. 16.06.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/151773.html> (дата звернення: 02.11.2022).
6. В умовах війни поліцейські отримали додаткові повноваження // LIGA ZAKON : сайт. 17.03.2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210031_v-umovakh-vyni-poltseysk-otrimali-dodatkovu-povnovazhennya (дата звернення: 02.11.2022).

СЕКЦІЯ 4

ВИЯВЛЕННЯ ВИПАДКІВ ВЧИНЕННЯ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ВІДНОСНО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Артур Андрійович БАКІЦЬКИЙ,

курсант 3 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ярослав Сергійович ЄРЬОМЕНКО,

курсант 3 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександр Іванович РАДЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1572-8048>

ПОРУШЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Наразі триває жорстока та кровопролитна війна українського народу проти загарбників з росії. Звичайно, кожний громадянин України мріє та з нетерпінням чекає на нашу спільну перемогу, ціна якої вимірюється у людських життях і долях. Тисячі найкращих синів України полягли за вільну від загарбників країну, домівки сотень тисяч українців ущент зруйновані, сотні мирних жителів загинули від ракетних обстрілів. Назавжди українці запам'ятають 24 лютого 2022 року, день, який для кожного змінив життя.

Звичайно ж, важко порівняти горе, принесене кожному, проте, безперечно, можна сказати, що для дітей події, які зараз відбуваються у них удома назавжди закарбуються в їхній пам'яті, неможливо навіть уявити, як це вплине на їхню психіку в дорослому житті. Усі ми бачили, як маленький хлопчик самостійно перетинав кордон України, адже його батьки не мали змоги виїхати з країни. Безперечно, одним з найбільш жахливих порушень прав дітей в умовах війни можна вважати вилучення окупантами дітей у батьків, роз'єднання родин, застосування фізичного й психічного насилля над дітьми, залучення (використання) дітей до ведення воєнних дій, примусове (насильне) вивезення дітей-сиріт з відповідних спеціалізованих установ на території України до країни-окупанта, врешті-решт загибель від уламків ракет, авіабомб і снарядів ворожої артилерії тощо. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, станом на 30 квітня 2021 року, з початку збройного конфлікту на Донбасі загинуло 152 дитини та 146 було поранено [1]. Реальні масштаби порушення прав дітей наразі важко уявити.

Відповідно до статті 6 Конвенції ООН про права дитини всі діти мають невід'ємне право дитини на життя, життя кожної дитини є найціннішим не лише для батьків, кожна держава повинна забезпечувати виживання та здоровий розвиток дітей – своїх маленьких громадян [3]. Безперечно, кожна людина має право на життя та охорону життя, проте смерть чи дитини – біль для батьків на все життя. За даними ООН, серед загиблих: 1775 чоловіків, 1186 жінок, 128 дівчат і 144 хлопці, а також 41 дитина та 1323 дорослих, стать яких поки що невідома, одержали поранення: 1159 чоловіків, 810 жінок, 127 дівчат та 168 хлопців, а також 176 дітей та 3271 дорослий, стать яких невідома [4]. Отже тільки за офіційними даними можна підсумувати, що близько 800 дітей були поранені або померли внаслідок війни. Реальні показники важко уявити навіть приблизно, адже насправді ця цифра може бути більшою в кілька разів.

З точки зору права кожна дитина, яка проживала і проживає на території України зазнала чи зазнає порушення своїх прав, закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права. Серед основних прав, що були порушені можна виділити основні: право на освіту, право на родину, право на життя, право на охорону здоров'я, право на відпочинок та дозвілля, право на належне харчування, житло й одяг та багато інших прав. Звісно, ці порушення не є нормою в сучасному, цивілізованому світі, проте, нажаль здоровий глузд та гідність відсутні в нашого ворога.

Згідно зі статтею 19 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на освіту, держава гарантує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти в державних і комунальних закладах освіти; надання стипендій та пільг здобувачам освіти таких закладів у порядку, встановленому законодавством України [2]. Право, яке здавалося нам в дитинстві таким нудним та безглуздом, насправді надає кожному з нас путівку в доросле життя, вчить нас базовим принципам життя та є невід'ємним частиною сучасної людини. Наразі це право щоденно порушується в усіх містах України повітряними тривогами, які спричинені, зокрема, масованими ракетними ударами ворога. Звичайно ж, усі ми розуміємо, що педагоги докладають надлюдських сил, аби надати якійсь базову освіту школярам, проте важко вчитися, коли дитина кожного дня відчуває звуки вибухів ракет, снарядів, авіабомб, бачить страждання своїх батьків, в умовах відсутності електрики, інтернету, інших необхідних для реалізації цього права дитини умов.

Стаття 27 Конвенції ООН про права дитини кожна дитина має право на рівень життя, необхідний для її фізичного, розумового та духовного розвитку, що включає належне харчування, житло, одяг [5]. Кожна людина, зокрема й діти, має бути забезпечена житлом, одягом та належним харчуванням. Порушення цього фундаментального права можна легко побачити на прикладі нині окупованого Маріуполя. Люди в місті весь березень не мали технічної води, газу та електроенергії, аби приготувати собі їжу, багато маріупольців на мають житла, адже майже все місто зрушене вщент. Не можна не згадати про дітей з Маріуполя, адже вони мали ті самі умови, що й дорослі, багато з них померли від голоду, переохолодження, антисанітарії та інших жахливих наслідків збройної агресії росії проти України.

Отже, наприкінці хочеться наголосити, що всі причетні до порушень прав та свобод людей, а особливо дітей, рано чи пізно мають бути знайдені та притягнені до відповідальності за порушення як норм національного законодавства України, та й норм міжнародного права. Україна обов'язково переможе, відбудує свої зруйновані міста та забезпечить гідне мирне майбутнє усім маленьким українцям.

Слава Україні!

Список бібліологічних посилань

1. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база: веб сайт. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/> (Дата звернення 16.11.2022).
2. Стаття 19. Право на освіту: веб сайт. URL: https://protocol.ua/ua/pro_ohoronu_ditinstva_stattya_19/ (Дата звернення 16.11.2022).
3. Конвенція ООН «Про права дитини»: веб сайт. URL: <https://bdut.org.ua/pravadytyny/zahyst-prav-ditej/> (Дата звернення 16.11.2022).
4. ООН оновила дані щодо кількості жертв серед мирних жителів України: веб сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/21/novyna/suspilstvo/oon-onovyla-dani-shhodo-kilkosti-zhertv-sered-myrnyx-zhytelivukrayinyhttps://bdut.org.ua/pravadytyny/zahyst-prav-ditej/> (Дата звернення 16.11.2022).

5. Конвенція ООН «Про права дитини»: веб сайт. URL: http://www.zmiivcdut.kh.sch.in.ua/korisna_informaciya/konvenciya_oon_pro_prava_ditini/?pvi=pvi
<https://bdut.org.ua/prava-dytyny/zahyst-prav-ditej/> (Дата звернення 16.11.2022).

Альона Сергіївна БАХАЄВА,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри поліцейської діяльності

та публічного адміністрування факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6498-2213>

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВИПАДКІВ БУЛІНГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право дитини на освіту відіграє важливу роль у формуванні суспільства, бо освічена дитина – це запорука успішного майбутнього країни. Саме тому, держава має створити належні умови для того, щоб навчальний заклад був не тільки місцем, де діти опановують знання, а й простором, в якому вони всесторонньо розвиваються, стають впевненими у собі та вчаться досягати своєї мети.

Сьогодні, коли у нашій країні введено правовий режим воєнного стану через військову агресію Російської Федерації, навчальний процес зазнав певних змін, зокрема для забезпечення безпеки учасників освітнього процесу частина навчальних закладів вимушено перейшла у дистанційний режим. Наразі дитина, незалежно від того, чи перебуває вона на території України або за кордоном, може продовжувати здобувати освіту у дистанційній формі в тому навчальному закладі, де навчалась до повномасштабного вторгнення РФ. Проте, у якій би формі не надавались освітні послуги, заклади освіти, окрім безпекової складової, мають гарантувати комфортну міжособистісну взаємодію усіх учасників освітнього процесу, нетерпимість до будь-яких проявів насильства, булінгу, а у разі виявлення таких фактів – забезпечити ефективно та швидко реагування на такі події.

Взагалі, питанню протидії булінгу за останні роки було приділено достатньо багато уваги. Воно залишається актуальним і зараз, у розрізі запровадження дистанційної форми навчання. Тому, рухаючись далі, поговоримо саме про цю категорію.

Так, згідно визначення, запропонованого у Законі України «Про освіту» булінгом (цькуванням) – є діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1]. Як бачимо із визначення, для того, щоб стати стороною булінгу не обов'язково перебувати безпосередньо в приміщенні закладу освіти або на прилеглих до нього територіях, достатньо бути присутнім на заняттях у «віртуальному класі». При цьому такому суспільно небезпечному явищу мають бути притаманні певні ознаки, а саме: наявність агресивної і негативної поведінки; систематичність; навмисність; наявність сторін (кривдник (булер), потерпілий, спостерігачі), наявність негативних наслідків.

Що стосується суб'єкта булінгу (цькування), то ним є особи, наділені специфічним статусом – учасники освітнього процесу, у тому числі малолітні та неповнолітні особи.

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про освіту» учасниками освітнього процесу є здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти [1]. Отже, булінг може відбуватись між учнями навчального закладу, вчителем та учнем (де перший може виступати як у ролі булера, так і потерпілого), а також між батьками здобувача освіти та іншим учнем того самого навчального закладу. Ключовим є те, що одна зі сторін в обов'язковому порядку має бути малолітньою або неповнолітньою особою.

Серед наслідків булінгу для потерпілого можна виокремити: розлади психіки, складнощі у взаєминах, хвороби. Негативні наслідки булінгу можуть завдати шкоди й кривднику – неблагополучне майбутнє, вчинення домашнього насильства, схильність до вчинення інших правопорушень. Саме тому дуже важливо вчасно виявити та прискікти випадки булінгу. Проте, у теперішніх умовах постають певні складнощі щодо ефективного та швидкого реагування на такі події. Слід відзначити, що проблематика притягнення до відповідальності булера мала місце і до введення в Україні правового режиму воєнного стану. Аналізуючи судову практику можна дійти висновку, що досить велика кількість адміністративних проваджень закривається через неналежним чином складений протокол про адміністративне правопорушення або через недостатність доказів. Так, до суду в якості доказів мають бути направлені наступні процесуальні документи: рапорт про надходження до поліції повідомлення щодо вчинення булінгу; заява батьків (постраждалої особи) до поліції, про притягнення до відповідальності особи по факту булінгу; пояснення осіб, викладачів, дітей; довідка щодо тілесних ушкоджень (у випадках фізичного насильства); характеристика осіб (дітей); повідомлення директора школи; протокол про адміністративне правопорушення за ст. 173-4 КУпАП [2, с. 122]. Як бачимо, перелік процесуальних документів є достатньо широким.

Говорячи про булінг у розрізі навчання у дистанційному режимі слід зазначити, що всі вищенаведені процесуальні документи необхідно так само скласти, але є одне «але»: булер, потерпілий та спостерігачі хоч і навчаються в одному навчальному закладі, проте можуть перебувати в різних регіонах України і навіть за кордоном. Тому є очевидним, що у поліцейського можуть виникнути певні складнощі із комунікацією зі сторонами булінгу. Наслідком такої ситуації може стати: 1) порушення процесуальних строків адміністративного розслідування; 2) не здобуття доказів наявності вини особи у вчиненні правопорушення, що ставиться їй у вину; 3) ігнорування проблеми булінгу під час дії правового режиму воєнного стану. Останнє є недопустимим, оскільки нетерпимість до будь-яких проявів булінгу є невід'ємною складовою безпечного освітнього середовища, створення якого має захистити дітей від несприятливих чинників, які у подальшому можуть негативно впливати на гармонійний розвиток особистості, а як наслідок - на майбутнє суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : метод. рек. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 136 с.

Volodymyr Stanislavovych LIISOVOL,

a first-year cadet of faculty No. 4

Kharkiv National University of Internal Affairs

Scientific adviser:

Larysa Serhiivna SAZANOVA,

senior lecturer of the department

of foreign languages of faculty No. 4

Kharkiv National University of Internal Affairs;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3722-2593>

DETECTION OF CASES OF ILLEGAL ACTS AGAINST CHILDREN IN WARTIME CONDITIONS

In Ukraine, young lives are shaped, or ended, by the ravages of war. War has never left people in peace. There were always those who saw their disfigured and only recently abandoned house. There were those who have lost their loved ones. There were those who are no longer waiting for the return of their children.

Today this grief overtook the Ukrainians and time is dwindling to prevent another «lost generation» – the oft-used expression not only for young lives taken, but also for the children who sacrifice their education, passions, and friendships to shifting front lines, or suffer psychological scars too deep to be healed.

Russian soldiers engaged in sexual and gender-based violence, including various other terrible human rights violations such as torture, sexual violence, and «cruel and inhuman treatment». Children have also been killed and injured in indiscriminate attacks with explosive weapons.

According to the Office of the Prosecutor General, «Children of War» State Portal's Social Advertisement there are 430 dead children, 828 wounded children, 262 missing children, 10,764 deported children, 7,364 found children, and 96 returned children since February, 24 to November, 9 [1]. These quantitative indicators are updated daily.

«Children of War» is the only platform that provides up-to-date and consolidated information about children who suffered because of Russia's war against Ukraine (killed, wounded, missing, deported), and those who were found and rescued.

The Platform was created by the Ministry of Reintegration together with the National Information Bureau on behalf of the Office of the President of Ukraine.

And there you can report about a missing child; about a crime committed against a child; if you found a child unaccompanied by adults; if you know about the fact of the child's deportation; on the forced change of citizenship and documents of the child; about other violations of children's rights during the war.

«More than 452 million children worldwide live with the reality of war. Their injuries and deaths are rarely investigated, and crimes against them are seldom pushed» [2].

The children in Ukraine are among 452 million minors living in war in about 30 countries or territories, according to Non Governmental Organization (NGO) estimates. That is double the number of children compared with 20 years ago. 27 million children cannot go to school and an estimated 250,000 have been forced to fight or otherwise serve fighters, including as sex workers. «The age of victims of sexual and gendered-based violence ranged from four to 82 years» [3].

Many children quickly adapted to what war meant. Throw ropes and toys and running to the bomb shelter when the air was pierced by a warning siren has become a routine as familiar as lunch.

Children at the age above five play an air raid game and when one shouts, «Alert! Danger!» they scramble for hiding places but sometimes the raids are no game.

Many parents worry that children playing war is a sign of trauma that has seeped too deeply into their minds. But psychologists call it a natural response, a way of processing the things they have seen.

The exposure to repeated explosions, crimes, forced displacement and separation from family members deeply affected their well-being and mental health.

Young lives cut short. Families separated. Futures clouded by pain and loss. The trauma of war hangs over a generation of Ukrainian children. About two Ukrainian children die every day, on average in Russia's war. It is impossible to establish the exact number of injured children due to active hostilities and the temporary occupation of part of the territory of Ukraine.

References

1. The Children of War. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/en/>.
2. Volker Witting Children: Forgotten victims of war crimes. URL: <https://www.dw.com/en/children-the-forgotten-victims-of-war-crimes/a-63154302>.
3. INSIDER. URL: <https://www.businessinsider/russia-committed-war-crimes-ukraine-tortured-raped-children-un-investigation-2022-9>.

Ольга Миколаївна МЕРДОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2

Донецького державного університету внутрішніх справ

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ, СПРЯМОВАНОЇ НА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Увагу представників різних державних і недержавних інституцій постійно привертає проблема забезпечення і захисту прав дітей, особливо ці питання актуалізуються в умовах дії правового режиму воєнного стану, оскільки діти є найбільш уразливою категорією населення України. Органи державної влади роблять усе можливе для захисту прав дітей в умовах війни, особливо активну позицію у цих питаннях займає Міністерство внутрішніх справ спільно разом з іншими центральними органами виконавчої влади, що входять до його структури, систематично здійснюючи заходи з метою належного забезпечення безпеки, захисту прав та законних інтересів дітей під час воєнного стану.

Міністр внутрішніх справ України Денис Монастирський одним з пріоритетних напрямів діяльності міністерства визначив реалізацію багатокомпонентного проєкту «Безпечне дитинство», в тому числі проєкту «Безпечна школа», сутність якого полягає в посиленні поліцейської присутності в закладах освіти, зокрема, ювенальних поліцейських, шкільних офіцерів поліції, поліції охорони.

У рамках даного проєкту надано відповідні доручення територіальним органам поліції щодо посилення публічної безпеки і порядку під час відвідування закладів здобувачами освіти, забезпечення безпеки дорожнього руху, профілактики правопорушень, учинених дітьми та стосовно них, що включають такі заходи:

- наближення нарядів поліції до закладів освіти, особливо під час найбільшого відвідування їх здобувачами освіти;

- організацію силами поліцейських ювенальної превенції, дільничних офіцерів поліції, поліцейських офіцерів громад та патрульної поліції комунікації та дієвої взаємодії з адміністраціями закладів освіти, батьківською та учнівською громадами щодо невід-

кладного інформування про надзвичайні події за участю дітей та можливості безперешкодного доступу поліцейських на територію цих закладів для ефективного реагування на правопорушення;

- забезпечення систематичного відвідування закладів освіти та проведення з учасниками освітнього процесу просвітницьких заходів з питань запобігання правопорушенням серед дітей, профілактики нещасних випадків і травмування, протидії всім формам насильства та жорстокого поводження з дітьми.

Вагомим інструментом посилення безпеки для наших дітей під час війни є ініційований Міністерством внутрішніх справ України проєкт «Спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі», який наразі розширює свою географію і можливості, метою якого є забезпечення співпраці поліцейських, рятувальників, місцевого самоврядування, закладів освіти, інших суб'єктів на засадах партнерства з метою створення належного рівня безпеки в освітньому середовищі, запобігання, раннього виявлення, припинення й усунення негативних явищ та їх шкідливих наслідків щодо безпеки учнів. На сьогодні 17 спеціалістів пройшли спеціальне навчання і приступили до роботи на місцях, 25 осіб відібрано та проходять навчання.

Крім того, Міністерством внутрішніх справ України спільно з Державною службою з надзвичайних ситуацій ініційовано проєкт «Клас безпеки», метою якого є ознайомлення дітей з первинними засобами пожежогасіння, порядком евакуації з приміщення, з питаннями горючості предметів та речовин, навчання швидкого та правильного реагувати на пожежу. Наразі, за ініціативою Державної служби з надзвичайних ситуацій та за участі територіальних громад і органів місцевого самоврядування на території України створено: 69 класів безпеки, 48 з яких – на базі загальноосвітніх закладів.

Окремо слід зупинитися на актуальності створення та функціонування інформаційного порталу «Діти війни». Щодня представники Національної поліції здійснюють його наповнення та оновлення актуальною інформацією щодо кількості зниклих та знайдених дітей за період війни, а також відомостями усіх розшукуваних. Так, за даними Національної поліції України станом на листопад місяць залишаються в активному розшуку 281 дитина, і більше 7400 дітей вжитими заходами знайдено та повернуто батькам або законним представникам.

Департаментом міграційної поліції Національної поліції України здійснюється відпрацювання інформації Національного інформаційного бюро щодо повідомлень про примусово переміщених дітей на територію республіки білорусь, російської федерації та ОРДЛО. Із 9423 ідентифіковано 6968 дітей. продовжується ідентифікація 2455 осіб. Через канали Європол до Латвії, Литви, Естонії, Польщі та Фінляндії направлено запити щодо організації взаємодії щодо виявлення та ідентифікації жертв торгівлі людьми, примусової депортації та військових злочинів, серед громадян України, які в'їжджають на територію зазначених країн з російської федерації та республіки білорусь.

Реалізуючи надані відповідно до законодавства повноваження, Державною міграційною службою України проводиться робота із налагодження комунікації та міжнародної допомоги у питаннях повернення українських громадян, зокрема дітей, на територію України.

Отже, як бачимо, Міністерством внутрішніх справ України та центральними органами державної влади, що входять до його структури, застосовується комплексний підхід і широкий інструментарій із реалізації заходів із забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану. Не дивлячись на наявні позитивні результати такої роботи, ряд питань залишаються актуальними і потребують вирішення.

Так, проблемним питанням залишається встановлення даних та місцезнаходження дітей-сиріт та дітей з батьками, які без їх на те згоди були вивезені на територію рф.

З урахуванням того, що під час активних бойових дій відбувався виїзд значної кількості сімей разом із дітьми з місць постійного проживання у більш безпечні регіони України (зокрема західні області), з огляду на це значно збільшилося навантаження на працівників ювенальної превенції на зазначених територіях, саме тому, актуалізуються питання збільшення штатних посад підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України в регіонах.

Зазначимо, що діти, що опинилися у жахливих обставинах війни мають уразливу психіку, проблеми з соціальною адаптацією у новому середовищі, що може призвести до формування у частини них антисоціальних установок, збільшення кількості правопорушень в дитячому середовищі, особливо в регіонах з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, що обумовлює доцільність розгляду питання із введення штатних посад ювенальних психологів в підрозділах поліції, розробку спільно з іншими органами і службами дотичними до проблем забезпечення і захисту прав дітей програм їх соціальної адаптації у новому середовищі. Сподіваємося, що окреслені нами проблемні питання спільними зусиллями як державних, так і недержавних інституцій ближчим часом будуть вирішені.

Олена Валеріївна ПОГОРІЛЕЦЬ,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4739-4441>

СПЕЦИФІКА ПОВНОВАЖЕНЬ ШКІЛЬНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ТА ВИХОВАТЕЛЯ БЕЗПЕКИ, ЇХ ВІДМІННІСТЬ

Статтею 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» визначено безпечне освітнє середовище як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди [1].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» до профілактики правопорушень серед дітей та підлітків мають залучатись працівники поліції та співпрацювати з шкільною громадою на засадах партнерства [2].

На підставі наказу Національної поліції України «Про впровадження експерименту «Шкільний офіцер поліції» від 19.08.2016 № 729» та наказу департаменту патрульної поліції «Про забезпечення реалізації експерименту «Шкільний офіцер поліції» від 22.08.2016 № 2450» в системі нової патрульної поліції Національної поліції України започатковано нову категорію поліцейських «шкільний офіцер поліції», які безпосередньо працюють зі школярами. Це нова модель співробітництва шкіл та поліції. Вона направлена на вирішення проблем підліткової та дитячої злочинності саме через профілактику негативних явищ і правопорушень у шкільному середовищі [3, 4].

Заходи профілактичної роботи передбачають: присутність офіцера у школі та спілкування з учнями шляхом проведення інтерактивних зустрічей зі школярами щодо питань особистої безпеки, профілактики правопорушень, ролі поліції в громаді; індивідуальні бесіди з учнями, проведення тематичних занять з учнями, участь у засіданні батьківських комітетів та інших заходах, що проводить навчальний заклад з метою забезпечення поінформованості та обізнаності підростаючого покоління у питаннях розв'язання конфліктних ситуацій та запобігання їм, сприяння патріотичному вихованню і підготовці молоді до життя.

До обов'язків шкільного офіцера поліції входить: профілактична робота з учнями, залучення їх до позитивних видів діяльності; планування та впровадження разом із відповідальною особою заходів, спрямованих на попередження правопорушень серед учнів; реагування на інциденти, які сталися на шкільній території; допомога жертвам правопорушень; пропаганда законослухняної поведінки серед учнівської молоді; поширення законодавчої інформації в молодіжному середовищі; інформування батьків та адміністрації щодо порядку дій та установ, з якими потрібно зв'язатися у випадку зникнення дитини, консультація постраждалих у разі насильницької поведінки, пояснення процедур поліцейського розслідування та інші обов'язки згідно з чинним законодавством України.

Але шкільні офіцери поліції не замінюватимуть ані психологів, ані соціальних педагогів, ані шкільну охорону ані поліцейського офіцера громади.

Пілотний проєкт «Вихователь безпеки» стартував в Україні з 11 листопада 2021 року та реалізовується за ініціативи Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції у співпраці з Міністерством освіти і науки, Міністерством розвитку громад та територій, освітнім омбудсменом, Асоціацією міст України, Асоціацією об'єднаних територіальних громад, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та власне громадами.

Основна мета проєкту - створення безпечного освітнього середовища для дітей, удосконалення партнерства та комунікації поліції, рятувальників, закладів освіти, громади, батьківського та учнівського врядування, шляхом запровадження посадової особи відповідної територіальної громади в повноваженнях якої будуть акумульовані зазначені функції.

До компетенції вихователя безпеки належить проведення широкого спектру безпекових питань: протидія булінгу (цькуванню); виявлення та припинення в межах компетенції правопорушень у приміщенні навчального закладу та на його прилеглий території; комунікація з адміністрацією закладу освіти, представниками поліції та служби у справах дітей щодо проявів серед дітей суїцидальної поведінки; участь у проведенні індивідуальної профілактичної роботи з учнями, які перебувають на внутрішньошкільному обліку та на профілактичних обліках в Національній поліції; запобігання правопорушенням в учнівському середовищі (проводить індивідуальні бесіди, лекції, інтерактивні заняття тощо); впровадження передового досвіду та інноваційних технік в організації безпеки учасників освітнього процесу, підвищення рівня захищеності дітей, протидії вчиненню правопорушень дітьми та стосовно них у навчальному закладі, в побуті, в Інтернет-мережі; пропагування здорового способу життя: протидія тютюнопалінню, вживанню алкогольних напоїв серед дітей, незаконному обігу наркотичних засобів на території закладу освіти та прилеглий території; інформування спеціальних служб про негативні явища у закладі освіти тощо.

В умовах воєнного стану на спеціаліста, покладатимуться обов'язки щодо вчасного реагування на сигнали повітряної тривоги та переходу в укриття.

21.07.2022 в етері телемарафону «Єдині новини» міністр внутрішніх справ Денис Монастирський повідомив, що МВС України ініціюватиме масштабування проєкту «Спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі», йдеться про діяльність у закладах освіти вихователя безпеки – посадової особи територіальної громади [5].

Вихователь безпеки (спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі) це не поліцейський, а спеціальний цивільний фахівець, вихователь, який після відповідного відбору і навчання на базі навчальних закладів системи МВС працює у навчальних закладах територіальних громад-учасниць програми.

Незважаючи на те, що методики реалізації цього проєкту поки напрацьовуються, у зв'язку з запровадженням посади «вихователь безпеки» існує нагальна потреба у внесенні змін та доповнень до чинного законодавства. Також у підзаконних нормативно-правових актах має бути визначено правовий статус посади «вихователь безпеки» (або

«спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі»), закріплені їхні повноваження, визначені процедурні моменти, пов'язані з питаннями комунікації зі спеціальними службами, поліцією, адміністрацією закладів освіти, батьками та дітьми.

Таким чином, попри що більшість повноважень шкільного офіцера поліції та вихователя безпеки (спеціаліста з безпеки в освітньому середовищі) перекликаються, але їхні об'єднанні зусилля направлені на досягнення єдиної цілі - створення безпечного і комфортного освітнього середовища, забезпечення права на таке середовище, що є також спільною метою органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та адміністрації закладів освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/580-19>.

3. Про впровадження експерименту «Шкільний офіцер поліції»: Наказ Національної поліції України від 19.08.2016. № 729.

4. Про забезпечення реалізації експерименту «Шкільний офіцер поліції»: Наказ Департаменту патрульної поліції від 22.08.2016 № 2450.

5. Виступ міністра внутрішніх справ Д. Монастирського «Про масштабування проєкту «Спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі» (етер телемарафону «Єдині новини» від 21.07.2022). URL: https://znayshov.com/News/Details/u_shkolakh_prat_siuvatymut_vykhovately_z_bezpeky.

Юлія Григорівна ЯЦИК,

аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ДОМАГАНЬ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Охорона дитинства є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави. Зокрема, з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні держава встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини. При цьому охорона дитинства передбачає застосування цілої системи державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав [1]. Проте, на превеликий жаль, не дивлячись на прагнення держави забезпечити найкращі інтереси дитини, часто трапляються випадки порушення прав дитини. Тому для недопущення таких порушень або хоча б зменшення їх кількості суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються під час забезпечення та захисту прав дитини, знаходяться під різного роду охороною держави. Зокрема, особливо суспільно небезпечні діяння проти дитини перебувають під кримінально-правовою охороною. Так, у лютому 2021 року Особлива частина закону України про кримінальну відповідальність була доповнена новим складом кримінального правопорушення, а саме ст. 156-1 КК України «Домагання дитини для сексуальних цілей» [2; 3].

З вищенаведеного помітно, що по відношенню до дитини вчиняються суспільно небезпечні діяння, які посягають на її права, свободи та законні інтереси, в тому числі домагання для сексуальних цілей. Причому вказані посягання скоюються з урахуванням особливостей фізіологічного та психологічного розвитку дитини, яка стає жертвою саме через свій вік і рівень розвитку. Названі фактори також впливають на критерії вибору дитини як жертви домагання, способи вчинення цього протиправного діяння та мотивацію особи злочинця. У зв'язку з чим кримінальні правопорушення, скоєні стосовно дитини, відзначаються специфічним механізмом учинення, а значить і криміналістичною діяльністю. Адже, щоб встановити всі обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо домагань дитини для сексуальних цілей, та зібрати відповідні докази, потрібно розуміти відмінні ознаки механізму вчинення вказаної категорії правопорушень та труднощі, з якими найчастіше стикаються органи досудового розслідування під час їх виявлення, розслідування та розкриття. Зокрема, одним із інструментів, який полегшує діяльність правоохоронних органів і за допомогою вдається оминати чи мінімізувати названі раніше складнощі, якраз є окрема криміналістична методика. Тому в контексті окресленої проблематики вважається актуальним питання про перспективність формування такої окремої, а саме видової, криміналістичної методики як методики розслідування домагання дитини для сексуальних цілей.

Окрім вищенаведеного, на необхідність формування методики розслідування домагань дитини для сексуальних цілей указує низка факторів. Зокрема, основними з них є наступні:

1) виокремлена категорія кримінальних правопорушень відзначається особливою суспільною небезпекою та руйнівним характером стосовно дитячого здоров'я та психосоціального розвитку, що заподіює не просто фізичну шкоду, а порушує нормальні життєві зв'язки неповнолітніх [4, с. 3–5];

2) у зв'язку з розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій зростає кількість випадків, коли за допомогою мережі Інтернет і соціальних груп з дітьми налагоджуються знайомства, спрямовані на «грумінг» – налагодження довірливих стосунків з дитиною з метою сексуального насильства над нею [5];

3) досліджувані протиправні діяння характеризуються високим ступенем латентності;

4) механізм учинення домагань дитини для сексуальних цілей у більшості випадків поєднує в собі ознаки сексуальних і кіберзлочинів;

5) через те, що склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 156-1 КК України, є відносно новим, у працівників органів досудового розслідування відсутній досвід з їх виявлення та досудового розслідування, зокрема в частині визначення вичерпного переліку обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування вказаних протиправних діянь, і правильного окреслення меж доказування; прогнозування поведінки учасників кримінального провадження; планування та організації досудового розслідування; налагодження ефективної взаємодії; тощо;

6) у сучасній криміналістичній науці відсутні будь-які напрацювання з формування методики розслідування домагань дитини для сексуальних цілей.

Отже, вразливість дитини через її вікові й емоційно-психологічні риси перед зловмисниками; зростання випадків учинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією, по відношенню до дітей, особливо з використанням кіберпростору та телекомунікаційних технологій; розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, їх активна імплементація в кримінальну протиправну діяльність; відсутність сформованих методик розслідування домагань дитини для сексуальних цілей і практичного досвіду з виявлення, розкриття та розслідування вказаних кримінальних правопорушень обґрунтовує перспективність побудови методики розслідування домагань дитини для сексуальних цілей.

Список бібліографічних посилань

1. Про охорону дитинства: закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: закон України від 18.02.2021 № 1256-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 20. Ст. 187.
3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Козлюк Л.Г. Кримінологічна характеристика особистості злочинця, який вчинив статевий злочин щодо неповнолітнього: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К., 2019. 16 с.
5. Попов Г. Новели національного законодавства щодо відповідальності за «грумінг». *Вища школа адвокатури НААУ. Курси з підвищення кваліфікації адвокатів*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/novely-natsionalnogo-zakonodavstva-shhodo-vidpovidalnosti-za-gruming/>.

СЕКЦІЯ 5

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Максим Святославович ПАРШИКОВ,

курсант навчальної групи Ф4-203 факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Олександр Іванович РАДЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1572-8048>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЩОДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією із ключових особливостей Закону України «Про Національну поліцію» стало закріплення сервісного характеру діяльності нового правоохоронного органу. Відповідно до ст. 2 закону, одним із завдань поліції є надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Одним із запроваджених новим законом способів реалізації цього завдання є здійснення поліцейського піклування.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року було прийняте рішення про введення воєнного стану в країні. Через ці події досить багато людей були вимушені покинути своє постійне місце проживання, але значна кількість населення залишилася вдома і мусить постійно перебувати в укриттях. Батькам, а також державним органам, на які покладається обов'язок з надання послуг з допомоги населенню, зокрема поліції, потрібно правильно реагувати на емоції дітей, які опинилися в складних умовах, та не робити ситуацію ще гіршою. Для початку потрібно заспокоїти дитину, пояснити що відбувається навколо, які є ризики, пов'язані з життям в цю хвилину, та пояснити, що робити в екстрених ситуаціях. Також важливо підтримувати розмову між дитиною та дорослим, щоб вона не відчувала себе самотньою.

На думку Мінки Т.П. та Миронюка Р.В. поліцейське піклування – це визначені законом, надання в межах своєї компетенції послуг з допомоги особам, які з особистих причин чи внаслідок конкретних надзвичайних обставин потребують такої допомоги. Автори більшість своєї уваги зосереджують на наданні конкретної допомоги, яка надається конкретним особам. Іншої думки додержуються Кубрак Ю.М. та Чишко К.О., які виходячи з аналізу норм Закону України «Про Національну поліцію», констатують, що поліцейське піклування – це тимчасовий превентивний захід, за допомогою якого працівники поліції у межах своїх повноважень та закону надають допомогу особам, які через особисті або соціальні причини потребують даної допомоги. Вони наголошують на тому, що характерними ознаками для поліцейського піклування є тимчасовість, тобто він короткостроковий; піклування є превентивним заходом, який спрямований на попередження порушення, недопущення заподіяння шкоди комусь або чомусь; здійснюється у межах своїх зобов'язань, тут доречно згадати принципи поліцейської діяльності, на яких базується їхня діяльність (законність, дотримання прав і свобод людини, верховенства права), на основі цього, передбачається застосування до особи тільки таких санкцій, які прямо прописані в законі. Отже, додержуючись точки зору науковців, можна визначити

поліцейське піклування як превентивний захід соціальної спрямованості, що застосовується до певної категорії осіб, які потребують допомоги та захисту, а також до особи, яка внаслідок суб'єктивних обставин може створити небезпеку як для оточуючих, так і для самої себе. Підстави, умови та порядок застосування поліцейського заходу регулюються ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію». Наказом МВС України № 724 від 12 жовтня 2020 року було затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування (далі – Інструкція), яка не конкретизує, а дублює відповідні положення ст. 41 Закону [1, с. 208].

Реформування системи правоохоронних органів України є одним із важливих кроків держави в правоохоронній політиці. У ст. 23 прийнятого Закону України «Про Національну поліцію» окреслено коло завдань поліції, якими є: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Виходячи із завдань поліції, у діяльність правоохоронних органів запровадили новий превентивний поліцейський захід – поліцейське піклування. Поліцейське піклування представляє собою специфічний превентивний захід, який застосовується працівниками поліції по відношенню до конкретного кола осіб, які в результаті настання певних особистих, економічних, соціальних обставин, тощо, потребують відповідної допомоги. Одним із суб'єктів щодо яких може здійснюватися поліцейське піклування, згідно п.1 ч. 1 ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію», є: неповнолітні особи віком до 16 років, які залишилися без догляду. Залишається відкритим питання, чому законодавець встановлює можливість застосування поліцейського піклування з обмеженням у віці (до 16 років), адже за чинними нормами Сімейного кодексу України та Цивільного кодексу України, дитиною вважається особа, яка не досягла повноліття (тобто до 18 років, якщо інше не встановлено Законом чи судом). Крім того, вищезазначеними нормативно-правовими актами виділено, за віковою категорією, «статус» дитини, а саме: до 14-ти років – малолітня дитина, від 14 до 18 років – неповнолітня [2, с. 143].

Повноваження щодо здійснення заходів поліцейського піклування покладаються на працівників уповноважених підрозділів Національної поліції, у першу чергу, підрозділів ювенальної превенції. Варто зазначити, що до 2019 року процедурні питання, пов'язані зі здійсненням поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, не знайшли свого належного закріплення на законодавчому рівні, окремі елементи механізму забезпечення прав неповнолітнього та передачі неповнолітнього батькам, особам, які їх замінюють, або органам опіки та піклування закріплено у різних нормативно-правових актах. Ситуація у цьому напрямі була змінена наприкінці 2019 у зв'язку з прийняттям Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування. Варто наголосити, що перш ніж розпочати здійснення заходів поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи, поліцейський повинен переконатися, що чи дійсно така особа знаходиться у бездоглядному та безпорадному стані, оскільки не всі неповнолітні особи за відсутності поблизу батьків або осіб, які їх замінюють, є такими, що вибули з під догляду (наприклад, дитина може йти до навчального закладу, до родичів, гуляти з друзями тощо). Тобто, у даному випадку на першу місце виходить складний психоемоційний стан, обмовлений віком дитини. До числа заходів, що може здійснювати поліцейський в межах поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи, можна віднести надання правової, медичної, психологічної, побутової, матеріальної допомоги, яка має носити комплексний характер [3, с. 77].

Таким чином, можемо виділити такі форми проведення поліцією заходів для дітей:

1. Бесіди на тему війни, що робити в екстрених ситуаціях, як боротися зі страхом та не впадати в паніку. Також до подібних бесід, за можливості, долучити психологів, вихователів.

2. Ігри, а саме малювання, гра з конструктором, ліпка з пластиліну, саме ці ігри заспокоюють та відволікають від того, що відбувається навколо. Також з дитиною можна пройти квізи, онлайн-опитувальники на тему стресу, щоб визначити, яку саме допомогу потребує дитина.

3. Тематичні заходи, концерти у метро та інші заходи зі змістовного проведення дозвілля дітей. Також доречно залучати дітей до організації та участі в них.

4. Проведення бесід для батьків на теми: «Як морально підтримати дитину під час війни», «Як організовувати навчання, дозвілля для дитини» тощо. У нетиповій, стресовій ситуації для дитини дуже важлива реакція батьків. Чим впевненіше поведуть себе батьки, тим більш захищеною себе почуває дитина. Діти виробляють власну модель поведінки, спостерігаючи за дорослими, які їх оточують. 5. Спільні проекти поліції, волонтерів і соціальних служб для допомоги дітям легше переносити стрес, викликаний на фоні війни. Це можуть бути спільні рейди, адресне доставлення гуманітарної допомоги сім'ям, які перебувають на відповідних обліках, соціологічні опитування тощо [4, с. 319].

Отже, питання виховної роботи поліції з дітьми в умовах воєнного стану набувають значно більшої важливості, трансформуються та адаптуються до нових умов життя населення, набуваючи різноманітних форм, спрямованих на гуманітарну допомогу, змістове дозвілля та зниження рівня стресу серед дітей.

Список бібліографічних посилань

1. Берднік І.В. Поліцейське піклування в діяльності підрозділів Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/254755/251895/585876> (дата звернення: 16.11.2022).

2. Бандурка С.С. Поліцейське піклування як форма захисту прав і свобод неповнолітніх осіб. *Проблеми сучасної поліцейстики*. Харків, 2022. URL: <https://zenodo.org/record/6532312/files/Conference-20.04.2022.pdf> (дата звернення: 16.11.2022).

3. Безпалова О.І. Особливості застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб. *Проблеми сучасної поліцейстики*. 2022. URL: <https://zenodo.org/record/6532312/files/Conference-20.04.2022.pdf> (дата звернення: 16.11.2022).

4. Ярещенко С.С. До питання про проведення поліцією виховних заходів для дітей у період воєнного стану. *Проблеми сучасної поліцейстики*. 2022. URL: <https://zenodo.org/record/6532312/files/Conference-20.04.2022.pdf> (дата звернення: 16.11.2022).

Вікторія Олександрівна ШЕВЧЕНКО,

слухачка магістратури навчальної групи Ф1-101м

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Андрій Васильович ВОЙЦІХОВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вторгнення Російської Федерації на територію України змінило як світовий порядок, так і стан захисту прав громадян України. Введення воєнного стану на території України запровадило багато обмежень, а також більше обов'язків співробітникам поліції щодо захисту прав і свобод громадян. Тому актуальним є дослідження особливостей забезпечення і захисту прав громадян в умовах воєнного стану.

Переходячи до дослідження самого поняття «поліцейського піклування», слід зазначити, що серед науковців одностайної думки з цього приводу не має. Шубіна Н.М. під поняттям «поліцейське піклування» пропонує розуміти превентивний поліцейський захід, який застосовується працівниками поліції на підставі та в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», щодо чітко визначених в законі категорій осіб, які через особистісні, економічні, соціальні чи інші обставини потребують відповідної допомоги [1, с. 171].

На думку Мінки Т.П. та Миронюка Р.В. поліцейське піклування – це визначені законом, надання в межах своєї компетенції послуг з допомоги особам, які з особистих причин чи внаслідок конкретних надзвичайних обставин потребують такої допомоги [2, с. 204]. Я вважаю, що ця думка найбільш актуальна в наш час, оскільки «надзвичайні обставини» під час воєнної агресії проти України відбуваються щодня.

З перших днів повномасштабної війни поліцейські почали виходити на новий рівень захисту прав і свобод громадян, а також опановувати нові функції поліцейського піклування, а саме: евакуація мирного населення, у місця де не проводиться бойові дії; доставка гуманітарної допомоги; перевірка внутрішньо переміщених осіб; затримка колаборантів та інших осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, а також осіб, які опосередковано допомагають окупантам; виїжджають на місця обстрілів російськими окупантами; охороняють місця події обстрілів та роз'яснюють жителям громад, як залишатися в безпеці і не травмуватися. Як і у мирний час поліцейські оперативно відгукуються на потреби громади, залучають мешканців до спільної справи.

Специфіка несення служби поліцейського дещо змінилася. Так, завдання стали більш специфічними – це і робота на блок-постах; патрулювання з метою виявлення диверсійно-розвідувальних груп; співпраця із військовослужбовцями, а також виконання таких завдань, які відносяться до територіальної оборони. Але звичайно специфіка поліцейської роботи – це фіксування злочинів, у тому числі військових злочинів, які вчиняються російським агресором на території України, а також допомога населенню на деокупованих територіях [3].

Отже, питання дотримання прав і свобод людини, а також здійснення поліцейського піклування в умовах воєнного стану є актуальною проблемою в Україні. У нинішніх умовах допомога поліцією мирному населенню має плануватися і ґрунтуватися на аргументованій адміністративній основі, із запровадженням іноземного досвіду щодо участі

громадськості у правозахисній діяльності. Узгодження з громадськістю є одним із ключових факторів збільшення ефективності діяльності поліції щодо охорони публічного порядку, виявлення, припинення та профілактики правопорушень під час воєнної агресії проти України.

Список бібліографічних посилань

1. Шубіна Н.М. Поняття та характерні риси поліцейського піклування як превентивного поліцейського заходу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. С. 170-175.
2. Науково-практичний коментар розділу IV «Повноваження поліції» та розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» / Т.П. Мінка та ін.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Харків: Право, 2016. 178 с.
3. «А хто як не ми?»: як працює поліція поруч із лінією фронту на Запоріжжі // Радіо Свобода : сайт. 22.04.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/hulyaypole-obstrily-voyenni-zlochyny/31814356.html>

СЕКЦІЯ 6

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ, СИСТЕМ ТА ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Kostiantyn Stepanovych DOVHAN,
a fourth-year cadet of faculty No. 4
Kharkiv National University of Internal Affairs
Scientific adviser:

Larysa Serhiivna SAZANOVA,
senior lecturer of the department of foreign languages
Kharkiv National University of Internal Affairs;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3722-2593>

CREATION AND USE OF DATABASES BASED ON TELEGRAM BOTS DURING MARTIAL LAW

After February 24, 2022, when there was a full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the issue of verifying the authenticity of any information is acute. Telegram came in handy. Thousands of Telegram channels and Telegram bots were created based on this social network.

Cadets of Kharkiv National University of Internal Affairs were involved in creating the software for these Telegram bots. To increase the efficiency of the work of external teams, the service based on the development of Telegram bot and the interface of the analytics workplace was updated and launched, which is used to check citizens for involvement in war crimes, identify collaborators, servicemen of the Russian occupation forces and their guides, search for criminals, missing persons, stolen vehicles, phones, etc.

Depending on the information provided, in automatic mode, it is checked against arrays of information contained only in open sources, namely: Search resource «Search» of the Portal of the Ministry of Internal Affairs (URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/rozsuk>), is intended to provide assistance in establishing the location of missing persons; searching for mobile phones; searching for persons with memory loss; wanted vehicles; searching for those who are hiding from authorities; searching for a passport of a citizen of Ukraine among stolen and lost ones.

Official Internet resources of state bodies are the Security Service of Ukraine, the Main Intelligence Directorate of the Ministry of Defense of Ukraine, etc.

Other Internet resources including thematic ones are Center «Myrotvorets» (URL: <https://myrotvorets.center>), «War criminals – orkiv.net» (URL: <https://orkiv.net>), «The book of executioners of Ukrainian people» (URL: <https://russian-torturers.com>), «Oprichniki» (URL: <https://www.oprichniki.org/listing-category/mezhdunarodn-y-roz-sk>).

Internet resources that allow you to search for a photo of a person on the Internet, including in social networks, in particular «EasyOsint», «Eye of God», «Quick OSINT», «The Dark L», «Maltego», «WHOIS», «search4faces.com», «www.social-searcher.com».

«Maltego» is a comprehensive graphical relationship analysis tool that offers real-time data analysis and information gathering as well as a node-based graph representation of that information, making patterns and multi-order relationships between specified information easily identifiable. «Maltego» is used by the National Police of Ukraine. Considering that many times we leave many traces of digital information of value to us, both unwillingly and unwittingly. And the third parties may obtain such information using various services or tools, free or paid, such as «Maltego».

«Maltego» can receive data from the third parties over the Internet, such as phone numbers, domains, subdomains, email addresses, names, locations, social media profiles, and others. It is worth noting that «Maltego» is not free software or open source, but it comes in several editions, which include a free and public version called «Maltego Community Edition» or simply «Maltego EU» widely used by many professionals in the Computer Security World. Primarily because it is usually integrated or easily available (installed) on GNU/Linux distributions in the field of hacking and pentesting, such as Kali and Parrot.

«Maltego EU» includes the following features: ability to perform link analysis of up to 10,000 objects on a single graph; ability to return up to 12 conversion results; enable collection nodes that automatically group objects with common characteristics; share real-time charts with multiple analysts in one session.

Graph export options include images (jpg, bmp, and png), reports (PDF), tabular formats (csv, xls, and xlsx), GraphML, and object lists.

Chart import options include Tabular formats (csv, xls and xlsx) and chart copy and paste capabilities.

In general, «Maltego» is a useful and practical tool for collecting information on the Internet. Everything is going, even connections with the third parties, finding user profiles in any social network that may or may not cause suspicion of malicious actions or that are simply of interest to others. Its capabilities include obtaining valuable information using OSINT open sources. «Malta» also has the option of creating its own transforms for searching for information.

«Eye of God» is a bot based on the cross-platform Telegram messenger, specializing in the analysis and systematization of large data from open sources: social networks, messengers, search engines, sites, applications, and more. The solution allows users without technical training to find predictable relationships about the object being searched for, to identify matches between objects, to structure the received data into one search result by analogy with search engines for further analysis. At the same time, it is believed that users do not need special skills to directly use the solution, because all work is carried out in the intuitive graphical interface of the Telegram messenger, and search results are structured in a user-friendly way. Within the framework of the bot, the user can search in various directions and receive information about an individual, organization, vehicle, e-mail or phone number. The bot has become widely used for checking counterparties before concluding agreements, as well as for uncovering various crimes.

«WHOIS» is a website lookup service that searches a database, looks up domain owner and IP address information, and checks dozens of other statistics. It can get all the necessary data about a domain, and everything related to that domain at any time with a single request. «Search4faces.com» is a service for searching people on the Internet by photo. Using neural network technology and machine learning, the police find the right person or a very similar person within seconds. The result is a link to the profile of the found person on the social network vk.com or ok.ru and soon many others will be created. Now four databases have been partially or fully collected: avatars of the social network Vkontakte and main photos of the social network Odnoklassniki, photos of the profile of the social network Vkontakte, avatars of Tiktok users, avatars of ClubHouse users.

If the wanted person is not found by searching on one of the databases, it is recommended to use the search on the other two.

www.social-searcher.com is a service for tracking all public mentions in social networks and the Internet. It can quickly measure and track what people are saying about your company, brand, product, or service with one easy-to-use dashboard that streamlines your online presence tracking and saves you a lot of time. It also searches for users in all known social networks.

References

1. Searchresource. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%88%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B

2. Searchresource. URL: https://support.google.com/websearch/answer/142143?hl=uk&ref_topic=3036132#zippy=%2C%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%B1%D0%BF%D0%BE%D1%88%D1%83%D0%BA%D1%83.

3. Maltego. URL: <https://www.maltego.com/>. Що таке WHOIS? Основні можливості для перевірки доменів. URL: <https://hyperhost.ua/info/uk/shcho-take-whois-osnovni-mozhli-vosti-dlya-perevirki-domeniv>.

4. Social Searcher - Free Social Media Search Engine. URL: <https://www.social-searcher.com>.

5. Око Бора. URL: https://ua.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B7_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B0.

Lev Volodymyrovych ZHAROV,

a fourth-year cadet of faculty No. 4

Kharkiv National University of Internal Affairs;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2975-0596>

Scientific adviser:

Larysa Serhiivna SAZANOVA,

senior lecturer

Kharkiv National University of Internal Affairs;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3722-2593>

CREATING INNOVATIVE SOFTWARE INSTRUMENTS OF INFORMATION WARFARE

Political manipulation of the masses, political consciousness of the masses, and political behavior of the masses have become everyday political practice nowadays.

Creating tools for keeping information warfare requires a large team of screenwriters, analysts, programmers, psychologists, media people who, by their work, will be able to achieve the solution to the task.

At present many people use the Internet and read a lot of news through social networks and messengers. For example, news, advertising, propagand are spread through such popular messaging appliances as WhatsApp, Facebook, Telegram, Viber, and Line, etc.

«Information achieves value by improving decisions. Thus, the role of information in warfare must be to affect strategic or tactical decisions in one's favor. This role is as old as warfare itself; indeed, it might be said to be the very purpose of warfare» [1, p.439].

One of the most obvious instruments used to counteract Russian propaganda nowadays are «StopRussiaChannel | Mriya», «Bot StopRussia | Mriya». They allow to outline the news to users.

From the first days of Russian war against Ukraine the team of «Mriya» developers understands the importance of warfare information support and fight against the propagandists of the Kremlin media.

The experience of blocking resources in the activity of blocking channels for drug distribution in the Telegram has already existed. Telegram has many opportunities to create software for users. Using these capabilities a Telegram Bot was developed. The Bot works out database for users who show civil consciousness and provides users with a link to follow, the link to leave a report, and people can also leave links to channels, groups, bots, and users that spread propaganda.

There is also the latest Viber Bot testing phase that will not differ from the Telegram Bot, but Viber Bot does not have a well-created interaction with the automation of the creation processes. One of the best ways to promote groups is to create groups with many users, as people are prone to watching the news from groups with many users.

Quality can't be achieved by assessing an already completed product. In critical environment of unreliability and poor quality of a software system can kill and can cause disasters. Effective tests will ensure improvement in the quality of software and help minimize ratio of errors.

Therefore, the creation of software is the most important thing at wartime to counteract the methods of information warfare.

References

1. Martin Libicki, Jeremy Shapiro Strategic appraisal: the Changing Role of Information in Warfare. RAND Santa Monica, CA, United States, 1999 p. 437-452. URL: <https://dl.acm.org/doi/10.5555/304383.304398>

Ірина Дмитрівна КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>;

Аліна Вадимівна КОТЕЛЕВЕЦЬ,

курсант 4 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ПРОТИДІЇ ГІБРИДНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ще на початку 2014 року і по теперішній час, в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, наша країна отримала унікальний досвід розвитку стратегічних комунікацій для обміну досвідом, вироблення спільних дій і рішень задля забезпечення кібербезпеки та протидії гібридній агресії РФ. Сьогодні процес створення комунікативних мереж здійснюється на рівні держави через функціонування підрозділів кібербезпеки в системі органів Національної поліції та центрів зі стратегічних комунікацій безпекових і державних інституцій. Важливим є і те, що на державному рівні впроваджуються керівні документи, а саме: Воєнна доктрина (Указ Президента України № 555/2015 від 24.09.2015) та Доктрина інформаційної безпеки України (Указ Президента України № 47/2017 від 25.02.2017). Чим швидше розвиваються інформаційні технології, тим обізнаніше та технічно-оснащені стають злочинці.

Не секрет, що стабільна діяльність банківського сектору, авіатранспорту, великих підприємств, бізнесу загалом базується на комунікації за допомогою електронних засобів зв'язку, а тому вони повністю залежать від стабільності кіберпростору, з яким вони працюють. Втім, сучасний кібер-порушник не обов'язково повинен виходити на вулицю і порушувати закон. Зараз, правопорушниками може бути навіть студент і підліток, які мають ноутбук, відповідні знання та доступ до мережі Інтернет. В умовах війни ці правопорушники стають бойовою одиницею в інформаційній війні, і їх основні злочинні «інструменти» - кібератаки і злами – доволі дієві.

Під час воєнного стану в Україні інформаційна війна та «кібератаки» шахраїв, які вирішили через Інтернет незаконно заволодіти коштами держави чи громадян, завдають не менше шкоди, ніж війна на полі бою. Так, за офіційною статистикою у період з 1998 року по 2021 рік кількість виявлених кіберзлочинів збільшилась майже в 7,5 разів. І це не враховуючи класичні правопорушення з використанням комп'ютерної техніки, а також наявного рівня їх латентності [1]. За часи війни кількість скоєних правопорушень в сфері кіберпростору зросла в два рази. А тому як ніколи гостро постало питання щодо оптимізації діяльності правоохоронних органів в умовах шаленої кількості дезінформації, що поширюється сьогодні, швидко реагувати на фейки та ефективно протидіяти кіберзлочинцям насамперед в соціальних мережах.

З аналізу нормативно-правових актів України основними напрямками державної політики у сфері кібербезпеки визначено: 1) нормативно-правове забезпечення; 2) удосконалення чинних та розробка і прийняття нових нормативних документів з питань технічного захисту інформації; 3) організаційно-кадрове забезпечення; 4) науково-технічний прогрес. І все ж таки пріоритетним залишається саме удосконалення законодавства України щодо діяльності поліції в сфері протидії кібератакам та фейкам.

За законодавством України кіберзлочин (комп'ютерний злочин) визначено як суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена Кримінальним кодексом України та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [2]. Метою такої протиправної дії визнано руйнування або розкрадання інформації в інформаційних системах. Отже, законодавець визнав проблему кібератак в інформаційному просторі аналогічною наслідкам війни, в результаті чого були внесені відповідні зміни і доповнення до кримінального та адміністративного законодавства з урахуванням норм міжнародного законодавства, удосконаливши тим самим підстави та процесуальні механізми притягнення до юридичної відповідальності. Зокрема, були внесені доповнення до Законів України Законів України «Про Національну поліцію» та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» від 24.03.2022 р. за №2149- IX. І рішення щодо посилення відповідальності за протиправні дії в кіберпросторі є важливим.

Тим самим, на законодавчому рівні були розширили межі діяльності Національної поліції щодо протидії кіберфекам та загрозам в інформаційному просторі, а також розслідування кіберзлочинів, передбачених статтями 361, 361-1 ККУ. Можна констатувати, що посилення санкцій та додаткова криміналізація окремих діянь щодо виявлення фейків у соцмережах та недопущення кібератак здатні частково стримати потенційних злочинців від вчинення цих та інших злочинів. Звісно, державна політика у сфері правового регулювання кібербезпеки визначається пріоритетністю національних інтересів, і має на меті унеможливлення реалізації загроз для інформації та здійснюється шляхом виконання положень, зазначених у законодавстві [3, с. 50].

Таким чином, аналіз українського законодавства та практики його застосування в поліцейській діяльності у сфері забезпечення кібербезпеки в Україні дозволяє стверджувати, що підрозділи Національної поліції поряд із заходами захисту інформаційних даних вживає необхідних заходів, спрямованих на протидію комп'ютерної злочинності та кіберзагрозам в Україні за допомогою новітніх технологій. Проте в умовах сьогодення за цим напрямком важливо також визначити систему заходів, спрямованих на те, щоб розібратися та законодавчо закріпити чітке визначення поняття «дезінформації», як вона поширюється у інформаційному просторі, та як її виявляти та протидіяти їй.

Список бібліографічних посилань

1. Боротьба з кіберзлочинністю в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210562_borotba-z-kberzlochinnstyu-v-umovakh-d-vonnogo-stanu-zakon-2149-ix (дата звернення: 05.11.2022).

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 №2163-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T172163?bl=>.

3. Самойленко О.А. Протидія кіберзлочинам: криміналістичний аспект: навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 133 с.

СЕКЦІЯ 7

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПЕРВИННОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ ГРОМАДЯН

Ірина Анатоліївна ШУТЯК,

заслужений вчитель України,

старший викладач кафедри тактичної та спеціальної

фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1237-1055>;

Михайло Васильович ІНШЕКОВ,

старший викладач кафедри тактичної та

спеціальної фізичної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7584-1013>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Цивільний захист населення у будь якій надзвичайній ситуації є складною діяльністю, адже йдеться про надання допомоги натовпу або ж великій кількості людей. У свою чергу, кожна людина особлива та її психологічний стан має свої відмінності й по-різному моделює реакцію на негативні чинники.

Напрямок психологічного захисту населення є важливим для цивільного захисту як превентивного, так і ситуативного характеру з метою якісного забезпечення захисту під час виникнення надзвичайних ситуацій різної природи, а саме техногенного, природного чи соціально-політичного характеру. Відсутність системного чи попереджувального підходу до захисту психологічного стану населення призводить до порушення психічного стану особи чи групи осіб та потреби втручання фахівців.

Динаміка надзвичайних ситуацій різного характеру мають таку важливу ознаку як раптовість, тобто ситуація зазвичай трапляється різко, захоплює значну частину площі за лічені секунди та її темп зростання сили злічується в метрах на секунду. Враховуючи це варто звернути увагу на розвиток превентивних напрямів психологічного захисту населення, яке в разі надзвичайної ситуації орієнтується у просторі щодо здійснення певних дій. Так, адекватна реакція усіх людей є швидше винятком, аніж нормою, але якщо на певну групу осіб буде декілька осіб, які чітко усвідомлюють ситуацію, вже слугує за базу забезпечення оптимального психологічного стану населення. Це діє за принципом наявності лідера, коли людина у скрутній чи складній ситуації бачить реальний приклад витривалості та міцності духу і хтось може цим захопитись та також почати чітко діяти, а для когось це буде просто як заспокійливе. Тим не менш, така група людей буде більш керованою та схильна до меншого негативного впливу надзвичайної ситуації на їх психологічний стан.

Якщо ми маємо певні знання чи навички навіть на базовому рівні, то ми можемо спостерігати, що людина нехай сумнівається у власних силах, але на певному рівні відчуває себе захищеною. Спрогнозувати ймовірний перебіг подій стає простішим, а як наслідок сформулювати певний план дій.

Хоча якщо ми уявляємо якісний план дій у певних ситуаціях, він буде тоді, коли людина або володіє знаннями з деяких галузей знань, або ж в групі людей наявні представники, фахівці чи спеціалісти різних галузей діяльності. В такому разі ми зможемо максимально охопити різні фактори надзвичайної ситуації та змодельовати її ймовірний перебіг подій [3, с. 25]. Чим більше людина розуміє, що вона може зробити і які це має наслідки, тим простіше їй контролювати свій психологічний стан та зменшити рівень паніки.

Серед певного натовпу також важливо відрізнити людей, які постраждали від шокowego стану з моменту початку надзвичайної ситуації. Постраждалими можна вважати не тільки тих, хто був безпосереднім учасником надзвичайної ситуації, але й свідків та рятувальників. Тому і рекомендується у таких випадках відразу надати істеричним людям допомогу, нейтралізувавши прояви істерики [1, с. 202]. Досить небезпечною для життя людей є масова паніка – масовий неусвідомлений жах перед реальною загрозою. Паніка зростає внаслідок зараження та небезпечна тим, що блокує здатність реального сприйняття та раціонального мислення. Зазвичай істерика однієї людини може перерости у масову паніку, тому вкрай важливо забезпечувати населення різними інформаційними матеріалами, що готуються психологами з питань істерики, її джерел та форм прояву, заходів та порад щодо її послаблення та як правильно надавати допомогу таким людям.

Але окрім істерики існує низка інших психічних та фізичних станів, що викликані надзвичайною ситуацією, а саме: страх; плач; істеріку; паніку; апатію; нервові тремтіння; агресію; рухове збудження; ступор [5, с. 3].

Страх найбільш розповсюджений і загальний стан, тому його розуміння, його природи є важливим для формування поведінки. Страх - емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному існуванню індивіда і спрямована на джерело дійсної чи уявної небезпеки [1, с. 80]. Поведінка людини в екстремальній ситуації багато в чому визначається емоцією страху, щодо визначених меж може вважатися фізіологічно нормальною, оскільки вона сприяє екстреній мобілізації фізичного і психічного стану, необхідного для самозбереження.

Не слід розуміти їх як одне поняття чи підводити до одного виду поведінки людини, адже кожен стан спричиняє різну реакцію організму людини, а саме систем органів. Варто враховувати, що існують різні категорії людей, такі як люди із хронічними захворюваннями різної форми чи стадії, люди із певними потребами чи вадами тощо. Ми не можемо проаналізувати кожного, але загальне розуміння окремих станів повинно бути у кожної людини.

Наголошуємо ще раз, що надзвичайна ситуація є раптовим явищем, для якого часовий проміжок триває близько декількох секунд. Не має значення наскільки близько людина була до центру її здійснення, адже певний ефект та вплив на її психічний стан знається, що впливає із реального психологічного стану людини кожного дня. Саме тому усвідомлюючи усі ознаки психологічних станів людини в разі надзвичайної ситуації вкрай важливо здійснювати превентивні заходи та просвітні консультації чи зустрічі щодо важливих та загальних понять психологічного захисту населення.

Список бібліографічних посилань

1. Варивода К. С., Горденко С. І. Цивільний захист: підручник. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2020. 596 с.
2. Васійчук В.О., Гончарук В.Є., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: навчальний посібник Мохняк. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010. 417с.

3. Дмитрук Т.В. Психологічний захист населення у випадку виникнення надзвичайних ситуацій. Методичний посібник. Хмельницький колегіум імені Володимира Козубняка. Хмельницький: Управління освіти Хмельницької міської ради. Інформаційно-методичний центр. 2015. 80 с.

4. Кодекс цивільного захисту України : закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

5. Національний університет цивільного захисту України. План-Конспект проведення заняття з психологічної підготовки. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/slugbova_pidgotovka/navchalno_metoduchne_zabezpechennya/psihologichna_pidgotovka/2.pdf.

СЕКЦІЯ 8

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ, ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Артем Олександрович ЄФРЕМОВ,

кандидат юридичних наук,

начальник Головного управління ДПС у Харківській області

як відокремленого підрозділу Державної податкової служби України

РОЛЬ І МІСЦЕ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Громадськість та інституції громадянського суспільства сьогодні є дієвим інструментом впливу на процес формування та реалізації державної податкової політики в Україні. Саме останні на сьогодні проявляють активно свою громадянську позицію не стоять осторонь та всіляко долучаються до цього процесу. Питання полягає в тому, щоб форми і методи участі громадськості дійсно були ефективними та такими, що сприяють виробленню оптимальної податкової політики, що забезпечить баланс публічних та приватних інтересів. На сьогодні процес залучення громадських інституцій до прийняття суспільно значимих рішень органами публічної влади в цілому то щодо реалізації податкової політики урегульований рядом нормативних актів, які в загальному вигляді дають можливість викормити типові форми. Спробуємо їх виокремити та визначити особливості останніх саме під час реалізації державної податкової політики.

Однією із основних форм участі громадськості в реалізації державної податкової політики є – *право на звернення до органів публічної влади*. Згідно ст. 40 Конституції України [1] та Закону України «Про звернення громадян» [2] громадянин або колектив громадян може звернутись до органів публічної влади, які формують та реалізують державну податкову політики із відповідним зверненням (заявою, пропозицією, клопотанням або петицією). Зазначені види звернень можуть стосуватись різних питань оподаткування: надання інформації з приводу створення «Електронного кабінету» платника податків, звернення у вигляді скарги на неправомірні дії контролюючих органів і питань оподаткування або навпаки запропонувати новації та нові інструменти покращення надання послуг в цій сфері.

Однією із форм участі громадськості у формуванні та реалізації державної податкової політики є – *«місцеві ініціативи»*. Зазначена форма участі громадськості має своє нормативне урегулювання. Так, в ст. 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначається, що члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді будь-якого питання, що належить до компетенції останніх. Тобто, місцева ініціатива, в нашому випадку, може стосуватись перегляду розподілу бюджету громади або встановлення ставок єдиного податку на певній території та ін.

Зауважимо, що розуміючи важливість та значущість участі громадських інституцій в управлінні публічними справами було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року №996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [3]. На підзаконному рівні було спроба визначити основні форми участі громадських інституцій в формуванні та реалізації держав-

ної політики. Трансформуючи вищенаведене на предмет нашого дослідження виокремимо форми участі, які закріплені цією Постановою. Так, до таких форм згідно п. 5 цієї Постанови належать «консультації з громадськістю» та «громадські ради».

Консультації з інститутами громадянського суспільства проводяться у формі публічного обговорення питань оподаткування, електронних консультацій з громадськістю щодо доцільності податкового навантаження на окремі сфери суспільного виробництва, а також з метою вивчення громадської думки щодо введення або збільшення податкових ставок на підакцизні товари.

Що стосується роботи «Громадських рад» то остання є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в цілому та у сфері податкової зокрема.

До складу Громадської ради можуть бути обрані представники громадських об'єднань, релігійних, благодійних організацій, творчих пілок, професійних пілок та їх об'єднань, асоціацій, організацій роботодавців та їх об'єднань, засобів масової інформації, які зареєстровані в установленому законодавством порядку [4].

Так, протягом 2020-2021 років членами Громадської ради при Державній податковій службі України було опрацьовано проекти нормативно-правових актів, які розміщувалися для обговорення з громадськістю на офіційному вебпорталі ДПС, брали участь у їх доопрацюванні разом з фахівцями ДПС в робочому порядку.

Громадською радою при ДПС надано зауваження та пропозиції до проекту наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Змін до форми декларації акцизного податку та Порядку заповнення та подання декларації акцизного податку» та пропозицію щодо формулювання рекомендації в Квитанції про зупинення реєстрації ПН/РК [5]. Активна роль зазначеної інституції відводиться також в питаннях, що стосуються запобігання корупції в діяльності податкових органів.

Підсумовуючи вищенаведене, слід наголосити, що попри наявність різних форм участі громадськості в реалізації державної податкової політики, цей «інструмент» на теренах нашої країни тільки на етапі становлення. Однак, і він не позбавлений корупційних чинників, які закладені в нормативно-правовому регулюванні останніх.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про звернення громадян» : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/393/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-2010-%D0%BF>.
4. Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-2010-%D0%BF>.
5. Про затвердження Порядку проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції : наказ НА запобігання корупції від 29.07.2020 № 325/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0787-20>.

Юлія Володимирівна ДЯКОВА,
слухач групи ПР-103(М)
Юридичного факультету
Національного авіаційного університету
Науковий керівник:

Оксана Олександрівна ПАНОВА,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і процесу
Юридичного факультету Національного авіаційного університету;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3533-5076>

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ І ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ВОЛОНТЕРАМИ ЗА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Традиційна поліцейська діяльність полягає в реагуванні на злочини та вишукуванні злочинців, засвідчує свою низьку ефективність у всьому світі. Дослідження, що проводилися наприкінці минулого століття, показали: просте збільшення кількості поліцейських не призводить до кращої боротьби зі злочинністю, а запобігання порушенням неможливе без допомоги населення. Саме тому народився та розвинувся у цілу філософію підхід Community Policing. Він полягає в тому, що поліція, місцева влада та місцеві жителі ділять відповідальність за безпеку у своєму населеному пункті. Вони обмінюються інформацією, разом патрулюють вулиці своїх міст та селищ, організовують спільні заходи, обговорюють проблеми та розробляють стратегії захисту від потенційних небезпек. Спільні зусилля дають можливість дійсно створювати захищене та благополучне життєве середовище, де усі учасники процесу мають переваги.

Задля ефективного розкриття та протидії злочинності Національна поліція України активно взаємодіє з волонтерськими організаціями.

Волонтери можуть надавати волонтерську допомогу індивідуально, при цьому вони зобов'язані повідомляти отримувачів волонтерської допомоги про те, що вони не співпрацюють з організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів.

З моменту повномасштабного вторгнення на територію суверенної України питання волонтерства набуло своєї найбільшої актуальності за останні часи.

Яку користь волонтерська діяльність приносить в умовах воєнного стану?

- допомагає пришвидшити процес евакуації громадян країни;
- оптимізує процес пошуку загублених людей і тварин під час воєнних дій;
- поліпшує життя біженців і сприяє їх кращому розміщенню у спеціальному місці, таборі для біженців, як на теренах своєї країни, так і на території інших держав;
- налагоджує процес документального оформлення статусу біженця.

Аналіз обсягів допомоги, що надається волонтерськими рухами, дозволив виокремити найбільш ефективні волонтерські організації, серед яких: «Червоний хрест»; «Повернись живим»; «Волонтерська сотня»; «Крила Феніксу»; «Народний проект»; «Армія SOS»; «Підтримка армії України»; «Миротворці України»; Всеукраїнський фонд «Територія Добра»; «Народний тил»; «Герої АТО»; «ДемАльянс допомоги»; «Волонтери без кордонів»; Клуб волонтерів; Союз волонтерських організацій і рухів; Українська служба волонтерів.

Волонтерський рух допомоги українським військовикам — всеукраїнський волонтерський рух із забезпечення ресурсами українських військових (Збройних сил, Національної гвардії тощо), які з 2014 року стримують російську збройну агресію. Виник стихійно з початком військового конфлікту в різних регіонах України.

Волонтери забезпечують українську армію наступними ресурсами та послугами: медикаменти, лікування, техніка, ремонт техніки (автомобілі, бойові машини, літаки), ремонт будівель, модернізація зброї (приціли, тепловізори, ПНБ, тощо), постачання з-за кордону, засоби особистої безпеки, одяг (форма), зимове обладнання, їжа, засоби зв'язку, грошове забезпечення, юридична підтримка, обмін полонених.

Так, наприклад, з початку повномасштабного вторгнення проєкт "МРІЯ" змінив профіль і став спільним проєктом із волонтерами та громадянами для протидії інтернет-пропаганді російського ворога. Так, цей проєкт об'єднав майже 750 тисяч людей.

Найбільша сила цієї спільноти – це підписники, завдяки їм, вдається успішно блокувати та протидіяти російській агресії в інтернеті, наразі в межах проєкту заблокували понад 14 тисяч ворожих ресурсів, які розповсюджують дезінформацію та пропаганду. Загальна аудиторія цих ресурсів становить близько 67 мільйонів підписників.

Кіберполіція спільно із волонтерами заблокувала 14 000 ворожих ресурсів.

На Житомирщині інструктори Товариства Червоного Хреста України долучилися до проведення циклу семінарів-тренінгів з першої допомоги для поліцейських підрозділів Головного управління Нацполіції в області.

Волонтери Житомирської обласної організації Товариства Червоного Хреста України розповіли учасникам про принципи надання першої допомоги, правильність накладання тиснучих пов'язок для зупинки зовнішніх кровотеч, проведення серцево-легеневої реанімації, види ран та травм і про правильність транспортування постраждалого.

Отримані знання поліцейські закріплювали практично з використанням манекенів та інших спеціальних засобів.

Серед волонтерів виділяється - «Мотохелп» — це київська команда волонтерів-рятівників, яка з 2008 року працює на місцях ДТП за участю двоколісного транспорту, надаючи першу домедичну та юридичну допомогу. З початком російсько-української війни 2014 року волонтери почали підтримувати військових, і цей напрям роботи розвинувся ще більше після повномасштабного вторгнення у 2022 році. З 24 лютого 2022 року допомога військовим стала основним напрямом діяльності для волонтерів. Водночас не забувають і про інші свої напрями: доставлення крові, реагування на виклики екстреної медичної допомоги, виїзди на місця ДТП, навчання домедичній допомозі. Ще одна роль «Мотохелпу» — супроводжувати масові заходи та змагання, які під час воєнного стану в Україні частково дозволені.

У межах програми психосоціальної підтримки Товариство Червоного Хреста України проводить на Львівщині заходи з елементами творчості для дітей та дорослих, навчання з психосоціальної підтримки (ПСП) та першої психологічної допомоги (ППД).

Волонтери і співробітники проводили серію тренінгів у Львівській області для людей, які першими реагують на надзвичайні ситуації, зокрема це працівники поліції, ДСНС, лікарі та соціальні працівники.

Підсумовуючи, можна сказати, що співпраця поліції та волонтерів, особливо у даний момент є критично важливою, оскільки разом вони можуть ефективніше доносити до суспільства життєво важливі знання, а також волонтери як ніхто інший допомагають поліцейським та іншим військом у приближенні нашої перемоги, забезпечуючи їх всім необхідним, та допомагаючи тримати ситуацію під контролем в тилу.

Олександр Михайлович ІЛЬНИЦЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком збройної агресії з боку Російської Федерації на території України з'явилися нові виклики для різного роду громадських об'єднань з метою організації протидії агресору, допомоги Збройним Силам України у відбитті нападу, здійснення благодійної та волонтерської діяльності. У зв'язку з цим, об'єднані спільними інтересами та метою, фізичні та юридичні особи почали утворювати нові громадські об'єднання з метою захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів вже в умовах воєнного стану.

Так, до початку збройної агресії Росії, Сили територіальної оборони України формувались за територіальним принципом і визначались як акредитоване громадське об'єднання - громадське об'єднання, яке створене та здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» та отримало право на участь в заходах з підготовки та ведення територіальної оборони України, шляхом проходження спеціальної процедури визначеної Головним цивільно-військовим органом територіальної оборони. А після повномасштабного вторгнення Росії на територію України, були внесені зміни до Закону України «Про основи національного спротиву» і відповідно до нового Закону Сили територіальної оборони почали виконувати завдання територіальної оборони на всій території України, включно з районами ведення військових (бойових) дій, зокрема й на окупованих територіях. Раніше цей Закон передбачав, що Сили територіальної оборони мають виконувати свої завдання передовсім у тому регіоні, де вони створені.

Згідно із Законом, до завдань Сил територіальної оборони входять, зокрема:

- участь у посиленні охорони та захисті державного кордону;
- оборона та захист громади в разі збройної агресії проти неї;
- участь у захисті населення та довкілля в разі надзвичайних ситуацій;
- участь у підготовці громадян України до національного спротиву;
- охорона та оборона стратегічних об'єктів, об'єктів інфраструктури та комунікацій столиці, органів державної та місцевої влади;
- участь у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами та незаконними збройними формуваннями;
- участь у гарантуванні громадської безпеки й порядку в місті.

Після початку повномасштабного вторгнення російських військових на територію України та внаслідок великої кількості ракетних обстрілів з'явилась потреба в наданні допомоги потерпілим громадянам, які вимушено переміщались в більш безпечні регіони нашої держави. Багатьом людям знадобилась різного роду гуманітарна допомога, медичне забезпечення, продовольство та інше. У зв'язку з цим з'являється велика кількість громадських об'єднань у формі волонтерських рухів, благодійних фондів різного спрямування, у тому числі створених для збору коштів та надання допомоги Збройним Силам України у вигляді продовольчого, медичного та матеріально-технічного забезпечення.

Стаття 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає, що благодійна діяльність - добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара.

Відповідно до статті першої Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтерська діяльність визначена як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність,

що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги та є однією з форм благодійної діяльності.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності є Національна соціальна сервісна служба України, яка відповідно до норм Закону України «Про волонтерську діяльність» та Положення про Національну соціальну сервісну службу України, виконує низку повноважень:

- забезпечує реалізацію державної політики у сфері волонтерської діяльності;
- вживає інших заходів для розвитку та популяризації волонтерської діяльності;
- сприяє поширенню інформації про волонтерську діяльність;
- сприяє громадським об'єднанням та благодійним організаціям у їхній діяльності, спрямованій на розвиток волонтерської діяльності;
- поширює інформацію про стан реалізації галузевих та регіональних програм сприяння та підтримки волонтерської діяльності;
- оприлюднює на своєму веб-сайті наявну інформацію про організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема, інформацію про організації та установи, що залучають іноземців та осіб без громадянства для провадження волонтерської діяльності на території України, протягом трьох робочих днів з дня отримання відповідної інформації;
- сприяє здійсненню міжнародного співробітництва з питань волонтерської діяльності, узагальнює і поширює практику роботи у цій сфері.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про громадські об'єднання» Відомості Верховної Ради України (ВВР) 2013, № 1, с. 250.
2. Закон України «Про основи національного спротиву» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст.339.
3. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 25, ст.252.
4. Закон України «Про волонтерську діяльність» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст.435.
5. Положення про Національну соціальну сервісну службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783 (зі змінами).

Тетяна Анатоліївна КОБЗЄВА,

професор кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

ВІДКРИТІСТЬ І ПРОЗОРИСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через повномасштабне вторгнення Російської Федерації та упровадження правового режиму воєнного стану лівова частка правоохоронних органів, у тому числі Національна поліція, залучені до відсічі збройній агресії й до захисту територіальної цілісності та суверенітету України. Поруч з цим низка задіяних у оборонній роботі структур та інституцій у контексті правового статусу передбачають такі принципи і основоположні засади діяльності, як відкритість та прозорість. Метою цього дослідження є аналіз та ре-

презентація дихотомії й балансу допустимості у питанні відкритості й прозорості у комплексі із реалізацією повноважень щодо забезпечення національної безпеки Національною поліцією України.

Звернувшись до змісту положень Закону України (далі – ЗУ) «Про Національну поліцію» [1] слід зауважити, що більшість, норм, які регламентують правові засади організації діяльності Нацполіції у особливий період або режим воєнного стану мають винятково бланкетний характер. Тобто, профільний закон прямо не вказує на особливості застосування його норм при дії воєнного стану, лише уточнюючи, що застосуванню підлягають постулати законодавства про воєнний стан. Так, ст. 8 ЗУ «Про Національну поліцію» не конкретизує специфіку принципів діяльності поліції крізь призму воєнного стану, а тільки відсилає до ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [2]. Аналогічна модель застосована законодавцем стосовно приписів щодо використання поліцейськими спеціальних засобів чи основних повноважень поліції, які на строк введення особливого правового режиму, у тому числі воєнного, окреслюються й розширюються відповідними підзаконними актами Ради національної безпеки і оборони України [3], а також указами Президента України.

Цілком закономірно, що з урахуванням відсутності спеціальної деталізації дії чи самого змісту правових засад, на яких базується робота Нацполіції, прерогатива залишається за тією системою принципів, котра початково закладена у розумінні діяльності й опціях цього органу.

У загальному відкритість та прозорість як з точки зору чинного законодавства охоплюють декілька векторів забезпечення: по-перше, органи Національної поліції мають безперервно інформувати та надавати відповідні відомості суб'єктам владних повноважень і громадськості для забезпечення реалізації тих функцій, що на них покладені, по-друге – публічна інформація, котра перебуває у володінні поліції, має поширюватись і оприлюднюватись у максимально можливому обсязі. Фактично це означає, що вся діяльність поліції повинна бути у відкритому доступі, крім випадків, коли така інформація може бути обмежена (є таємною, службовою чи становить державну таємницю у порядку, передбаченому законодавством). Відкритість та прозорість у діяльності поліції дозволяє правоохоронним органам створювати середовище відкритого діалогу з громадянами і, таким чином, забезпечувати високий рівень довіри з боку суспільства, акцентуючи увагу на питаннях публічної безпеки, а також залучаючи громадян до спільного вирішення проблемних питань. Головні критерії до забезпечення принципу відкритості та прозорості поліцією закріплені у ст. 9 ЗУ «Про Національну поліцію».

Прозорість є ознакою зрозумілості, переконливості, обґрунтованості дій та подальшої зворотної підтримки, без чого неможливий свідомий та результативний вплив громадськості. Відкритість є функціональною характеристикою поліції та виявляє ступінь безпосередньої участі громадян, їх реальний вплив на зміст діяльності поліцейських, активність суб'єктів громадського контролю за її діяльністю [4, с. 17].

Зважаючи на той фактор, що у наукових колах та правовій доктрині принцип відкритості та прозорості вважається механізмом громадського контролю [5] та чинником демократичності органу [6], нівелювання й пригнічення практичного значення даної категорії може спровокувати поглиблення скорочення суспільної довіри до безпосередньо Національної поліції та, як наслідок, негативно відобразитися на самій роботі цього суб'єкта забезпечення національної безпеки та оборони України.

Натомість потенційні ризики, які стосуються особливостей володіння й розпорядження інформацією органами Нацполіції не мають зупиняти чи перешкоджати здійсненню традиційних форм і методів взаємодії поліції та громадськості, адже даний аспект крім прямого забезпечення практичного втілення норм принципу відкритості і прозорості покликаний підтримувати публічний правовий порядок та громадську безпеку,

стимулювати освіченість, обізнаність населення про криміногенну обстановку, окремі риси й нюанси роботи структурних підрозділів Нацполіції тощо,

Керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл для налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення [1].

Звично відпрацьовані стратегії й моделі співпраці громадськості та Національної поліції на час дії воєнного стану можуть бути значною мірою трансформованими на користь недопущення посягань на обмежену інформацію, володільцем якої є підрозділи поліції. Попри необхідність реалізації демократичних стандартів, закладених у самому означенні й дефініції відкритості та публічності як принципу, цільові заходи й державна політика в аспекті діяльності органів влади має передусім складати пріоритет у підтримці превенції розголошення обмеженої інформації чи інформації, що за означенням є публічною, проте у контексті обороноздатності не може поширюватись у встановлений законодавством порядок. Скажімо, систематизація чи збір інформації відносно стану злочинності у певному регіоні або прозорість під час прийняття певного управлінського рішення хоча й ґрунтується на зворотньому зв'язку із громадянами, проте об

Отже, на основі висвітлених тез констатуємо, що створення сприятливих і об'єктивно прийнятних умов для унеможливлення порушення спеціальних режимів, які поширюються на інформацію з обмеженим доступом, та висвітленням інформації, що є публічною, доцільно досягти шляхом оптимізації внутрішньої організаційної структури підрозділів Національної поліції України з дотриманням гарантій та матеріальних форм, обумовлених положеннями чинного законодавства (ЗУ «Про Національну поліцію», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації»).

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n23>. Дата звернення: 25.11.2022.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n5>. Дата звернення: 25.11.2022.

3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України № 183/98-ВР від 05.03.1998. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>. Дата звернення: 25.11.2022.

4. Семерей Б. В. Адміністративно-правові засади реалізації принципу відкритості та прозорості у діяльності поліції України: автореферат кан. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 22 с.

5. Поклад О. В. Громадський контроль за діяльністю поліції: автореферат док. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 22 с.

6. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 120-124.

Максим Андрійович ТЕЛЬНИЙ,
старший дізнавач СД Лозівського РВП ГУНП в Харківській області,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2970-379X>

НЕОБХІДНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній і політичній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Взаємодія влади й суспільства на постійній основі – передумова політичної стабільності й процвітання кожної держави, адже проблеми її розвитку неможливо розв'язати без підтримки суспільства. Це стосується й такого державного інституту, як органи внутрішніх справ, зокрема поліції [1, с. 7]. В умовах війни, яку розв'язала Російська Федерація на території нашої держави проти українського народу, питання взаємодії Національної поліції України з громадськістю, в такий тяжкий для нашої країни час, є вельми актуальним.

Аналіз сучасних праць щодо взаємодії правоохоронних органів із громадськістю вказує, що нині не існує єдиного підходу до розуміння зазначеного поняття. Так, Медведенко С.В. зазначає, що взаємодія Національної поліції України з громадськістю – це соціально зумовлена, узгоджена діяльність, яка виражена у співпраці між суб'єктами взаємодії з використанням відповідних форм і методів для досягнення спільної мети [2, с. 222].

На думку М.М. Майстренко, взаємодія поліції з громадськістю – це орієнтований на суспільство підхід, згідно з яким ефективна охорона правопорядку залежить від охорони і підтримки населення, життя та спокій якого охороняються [3, с. 40]. У свою чергу, Колпаков В.К., розуміє взаємодію правоохоронних органів із громадськістю як «наявність між правоохоронним органом і громадськістю стійких контактів, що виникають і розвиваються на основі загальних інтересів і в цілях боротьби з правопорушеннями, зміцнення громадського порядку і громадської безпеки» [4, с. 54].

Взаємодія Національної поліції з громадськістю є одним із напрямів діяльності органів та підрозділів Національної поліції України, який отримав своє законодавче закріплення. Так, Законом України «Про Національну поліцію» визначено, що поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності [5].

Спільними проєктами поліції та громадськості можна вважати:

- проведення спільних наукових досліджень;
- розроблення інструкцій, програм, проєктів законів тощо;
- проведення спільної експертизи нормативно-правових актів;
- участь поліцейських у роботі громадських приймалень і центрів правової допомоги населенню;
- організація телефонних гарячих ліній, виступів та оприлюднення публікацій у засобах масової інформації [6].

Взаємодія Національної поліції України та громадськості має відбуватися так: поліція виконує свої обов'язки з урахуванням потреб місцевої громади та окремих груп її населення; підрозділи Національної поліції інформують громадськість про стан право-

порядку на підвідомчій території; керівництво територіальних підрозділів поліції проводить зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування, на яких обговорює діяльність поліції, визначає поточні проблеми публічної безпеки громадян та шляхи їх вирішення; поліція та представники громадськості розробляють спільні проекти, програми та заходи для задоволення потреб населення та поліпшення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань; поліція бере активну участь у правовому вихованні населення [7, с. 245].

В умовах сьогодення взаємодія поліції з громадськістю має плануватися і формуватися на ефективній науково обґрунтованій управлінській основі, адже оптимізація взаємодії поліції з громадськими інституціями у контексті правоохоронної діяльності спрямована на основну мету – надати нового імпульсу вітчизняним формам співпраці, що існували раніше, та запровадити перевірений часом зарубіжний досвід участі громадськості в правоохоронній та правозахисній діяльності з використання консультативного механізму та співпраці з населенням в галузі охорони публічного порядку [8, с. 97-98].

Для України втілення і дотримання на практиці партнерських відносин між громадськістю та поліцією стане відправною точкою поліпшення не лише рівня життя населення, а й іміджу держави на міжнародній арені [3, с. 46].

Таким чином, на сьогоднішній день, незважаючи на тривалі воєнні дії на території України, які веде Російська Федерація проти українського народу, актуальними також є подальші наукові дослідження проблем взаємодії Національної поліції України з громадськістю в умовах воєнного стану.

Список бібліографічних посилань

1. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі [Електронний ресурс] : матеріали круглого столу (Львів, 23 листоп. 2017 р.). / упоряд. З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 172 с. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23_11_2017.pdf.
2. Медведенко С.В. Адміністративно-правові основи взаємодії Національної поліції України з громадськістю в правоохоронній діяльності : дис. ... докт. філос. ; Одеський державний університет внутрішніх справ. Одеса, 2020. 283 с.
3. Майстренко М.М. Імплементация концепції Community policing: від філософської доктрини до дієвого стратегічного напрямку. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 2(44). С. 39–46.
4. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков та ін.; за ред. В.В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Редакція від: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
6. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кол. авт. ; кер. авт. кол. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
7. Ізбаш К. С., Домброван Н.В., Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. Південноукраїнський правничий часопис, 2022. 241-246 с.
8. Кейдалюк В. О. Міжнародний досвід взаємодії поліції та громадськості. Південноукраїнський правничий часопис, 2022. 94–98 с.

Катерина Олександрівна ЧИШКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8810-7950>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДОСТАВЛЕННЯ ПОСТАНОВИ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНОГО В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення країни країни-агресора внесло корективи не тільки в життя кожного громадянина, а і змусило керівництво України оперативно змінювати організаційно-правові аспекти регламентації діяльності державних інституцій. Проте, на це знадобився певний проміжок часу. Більш того, окремі юридичні процедури суттєво ускладнюють або взагалі унеможливають роботу цих інституцій, призводять до негативних наслідків для громадян і держави. Забігаючи наперед зазначимо, що інколи такі перешкоди виникають не через прогалини в законодавстві та відсутність необхідних управлінських рішень, а через недостатньо ефективну взаємодію між органами державної влади, як на законодавчому рівні, так і в практичній сфері.

Розглянемо конкретний приклад. У лютому-березні камери фіксації порушень правил дорожнього руху (далі – ПДР) на території України були вимкнені з метою забезпечення національної безпеки, натомість вже у травні-червні вони відновили свою роботу у більшості регіонів, одразу ж, коли була нівельована можливість отримання інформації третіми особами для завдання шкоди державі та громадянам через встановлені камери. Від так, вже в середині літа громадянам почали приходити так звані «листи щастя», тобто постанови про накладення адміністративного стягнення за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі. Зазначимо, що процедура притягнення до адміністративної відповідальності осіб за подібні правопорушення хоча достатньо детально врегульована, зокрема Кодексом України про адміністративні правопорушення та Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13.01.2020 № 13 (далі – Інструкція), але не враховує специфіки реалізації заключних стадій провадження в справах про адміністративні правопорушення в окресленій сфері, пов'язаних із великою кількістю внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) на території нашої держави.

Згідно з положеннями наведеної вище Інструкції адміністративна постанова друкується протягом п'ятнадцяти днів із дня її винесення передається національному оператору поштового зв'язку для доставлення за адресою місця реєстрації (проживання) фізичної особи (місцезнаходження юридичної особи) рекомендованим листом з повідомленням про вручення [1]. Слід відмітити, що попри той факт, що понад 4, 5 мільйона громадян були вимушені змінити своє місце проживання [2], такі постанови продовжують приходити по місцю реєстрації громадян, незважаючи на їх відмінне фактичне місце проживання, відображене в довідці ВПО. Таким чином, особа, котрій приходить адміністративна постанова по місцю її реєстрації не має змоги її отримати та сплатити штраф, здебільшого через те, що навіть не знає про факт існування цієї постанови, наслідком чого може стати звернення рішення до виконання в примусовому порядку з

відповідними правовими наслідками. Підкреслимо, що хоча наразі громадяни мають можливість перевірити та оплатити штрафи за порушення ПДР в онлайн режимі, але ж штрафи про перевищення швидкісного режиму відображаються там не завжди, а деякі громадяни навіть не знають про таку опцію/не користуються нею. Тому, надсилання адміністративно постанови рекомендованим листом дотепер залишається найдивнішим і надійнішим способом інформування особи про вчинене ним адміністративне правопорушення в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху зафіксоване в автоматичному режимі.

Отже, замість того, що б надсилати постанову на фактичну адресу проживання громадянина, з урахуванням відомостей про ВПО, працівники Департаменту патрульної поліції (далі – ДПП) продовжують відправляти їх за адресою місця реєстрації особи. Це свідчить про те, що органи поліції, зокрема ДПП не використовує/не має доступу до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб [3], що на нашу думку, негативно відображається не тільки на роботі ДПП, а і інших підрозділів Національної поліції України з урахуванням актуальної специфіки роботи різних підрозділів щодо виявлення та розшуку колаборантів тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.01.2020 № 13 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-20#Text> (дата звернення 27.10.2022).

2. Кількість переселенців в Україні після початку повномасштабного вторгнення збільшилася втричі / Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3585076-kilkist-pereselenciv-v-ukraini-pislapocatku-povnomasstabnogo-vtorgnenna-zbilsilasa-vtrici.html> (дата звернення 27.10.2022).

3. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: постанова кабінету міністрів України від 22.09.2016 № 646 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-%D0%BF#n8> (дата звернення 28.10.2022).

СЕКЦІЯ 9

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Катерина Володимирівна ПАВЛІЧЕНКО,
заступниця Міністра внутрішніх справ України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Незважаючи на повномасштабне вторгнення країни-агресора органи Національної поліції України (далі – НП України) з перших годин виконували широкий спектр завдань, спрямованих на забезпечення та охорону прав і свобод громадян. Вже за кілька місяців стало зрозуміло, що державні інституції не тільки не припинили свою роботу, а і продовжують реалізовувати започатковані реформи, серед яких досягнення гендерної рівності, що є не тільки міжнародним зобов'язанням, а і важливим інструментом формування кадрового потенціалу поліції, особливо сьогодні, коли наша держава потребує сучасних проєвропейських рішень, у тому числі в кадровому секторі правоохоронних органів.

Сьогодні нашій державі потрібні лідери, в розрізі принципу гендерної рівності перш за все йдеться про жінок-лідерів, адже саме вони частіше стають жертвами гендерного насильства, що негативно позначається на створенні гендерної різноманітності на робочому місці. Гендерне насильство має безліч форм, зокрема мікроагресія. Вона виявляється через повсякденний сексизм і расизм. Причому такі прояви можуть бути як і ледь помітними (наприклад, хтось помилково припускає, що колега молодший, ніж він є насправді), так і мати відверту форму (образливі висловлювання, приниження честі і гідності тощо). Проте незалежно від вказаних проявів і форм, власне мікроагресія – це демонстрація зневажливого ставлення, навмисне підкреслення нерівного становища між працівниками в межах одного та/або різних структурних підрозділів, де страждає людина з меншим обсягом повноважень.

Крім мікроагресії, через яку найчастіше страждають жінки, їм систематично доводиться надавати більше доказів своєї компетентності, ніж чоловікам, саме їх пропозиції та судження піддаються нищівній критиці в той час, коли чоловіки мають перед керівником певний «кредит довіри» у професійній галузі. Об'єктивно зрозуміло, що кожна державна інституція, враховуючи НП України, повинна мати комплексний план підтримки жінок із збалансованими змістовними діями та заходами, який поміж усіх пунктів в обов'язковому порядку повинен супроводжуватися низкою настанов: 1) формування переконливих аргументів на користь гендерної різноманітності; 2) інвестиції в додаткове навчання працівників; 3) справедливий прийом на роботу та просування по службі; 4) створення умов для працівників, коли робота стане частиною їх життя, а не просто засобом заробітку; 5) результативність і відповідальність.

З урахуванням україн специфічних умов, в яких зараз працюють жінки в поліції, доцільно зосередити особливу увагу на четвертій настанові, яка декларує забезпечення жінкам комфортних умов праці, які не йдуть у розріз із їх життям і цінностями. Тут доцільно використати досвід, набутий державами, в тому числі Україною, в період пандемії коронавірусу, коли почали використовуватися моделі віддаленої чи гібридної роботи. Такі моделі мають низку переваг, зокрема сприяють меншому вигорянню працівників, тому вони набагато рідше розглядають можливість звільнення та зміни роботи, що, у свою чергу, позначається на ефективності роботи конкретного працівника та всього підрозділу. Можливість працювати дистанційно особливо важлива для жінок, адже за таких

умов вони майже не відчують мікроагресії та мають вищий рівень психологічної захищеності (безпеки). Водночас вони не можуть стати пріоритетом нівелювання проявів мікроагресії та провідним методом утвердження гендерної рівності в поліції, перш за все з огляду на їх недоліки, наприклад недостатній контакт зі своїми керівниками та колегами, що особливо важливо під час виконання поставлених завдань. До того ж віддалена та гібридна робота жінок не повинна стати перешкодою для їх просування по службі та визнання як висококваліфікованих фахівців.

Тому використання моделей віддаленої чи гібридної роботи як одного зі способів забезпечення гендерної рівності в поліції неможливе без таких організаційних і управлінських дій:

- формулювання конкретних чітких планів і принципів дистанційної роботи (повної та/або часткової);
- підтримання зворотного зв'язку із працівниками шляхом отримання відгуків від них;
- систематичне зміцнення зв'язків таких працівників як у колективі, так і з керівниками;
- створення рівних можливостей у підрозділі як для жінок, так і для чоловіків.

Необхідно наголосити, що такі форми роботи в поліції можуть бути застосовані до окремих посад і переважно в гібридні формі, де працівник може самостійно розпоряджатися власним часом, адже сучасні виклики потребують креативних управлінських рішень, що дозволять сформувати висококваліфікований якісний кадровий потенціал НП України.

Сергій Миколайович БОРТНИК,

доктор юридичних наук, доцент,
проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Однією з найважливіших юридичних гарантій діяльності поліцейських є функціонування в межах правовідносин, що виникають у зв'язку із проходженням служби в Національній поліції України, такого інституту трудового права, як робочий час. Разом із тим у реалізації цього інституту в контексті службово-трудої діяльності поліцейських існує низка проблем, які потребують негайного вирішення. Так, розглядаючи особливості правового регулювання робочого часу поліцейських, слід зазначити, що згідно з ч. 1 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» особливий характер служби в поліції містить спеціальні умови для певних категорій поліцейських. Наведений законодавчий припис оперує таким терміном, як «певна категорія поліцейських». Вважаємо, що використання подібної термінології в законодавстві є недопустимим, оскільки з неї не можна дійти однозначного висновку стосовно того, кого слід відносити до такої «певної» категорії. Законодавством не наводиться ні перелік поліцейських, які можуть бути включенні до такої «певної» категорії, ні перелік підстав включення поліцейського до неї. На недопустимість подібного законодавчого формулювання свого часу було наголошено у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України та в Зауваженнях Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України [1] на проект Закону України «Про Національну поліцію». Вважаємо, що використання

терміна «певна категорія поліцейських» дозволяє віднести до неї будь-якого поліцейського, тому оперування нею в законодавстві є недоцільним.

У ч. 1 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що особливий характер служби в поліції передбачає службу у святкові та вихідні дні [2]. Свого часу підстави для залучення працівників органів внутрішніх справ до понаднормової служби чи у дні щотижневого відпочинку та святкові дні були визначені в Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, затвердженій Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 31 грудня 2007 р. № 499 (наразі цей нормативно-правовий акт втратив чинність). Такими підставами відповідно до вищенаведеного нормативно-правового акта були: письмові накази керівників органів внутрішніх справ; графіки нарядів чергувань, затверджені керівниками органів внутрішніх справ [3]. Слід відмітити, що у чинному законодавстві підстави для залучення працівників поліції до понаднормової служби чітко не прописані. Крім цього, законодавством передбачено таку особливість робочого часу поліцейських, як служба позмінно. Правові засади роботи змінами закріплено у статтях 58–59 КЗпП України. Як свідчить аналіз вищенаведених норм, при змінних роботах працівники чергуються у змінах рівномірно в порядку, встановленому правилами внутрішнього трудового розпорядку. Перехід з однієї зміни в іншу, як правило, має відбуватися через кожний робочий тиждень у години, визначені графіками змінності. Тривалість перерви в роботі між змінами має бути не меншою, ніж подвійна тривалість часу роботи в попередній зміні (враховуючи час перерви на обід). Призначення працівника на роботу протягом двох змін підряд забороняється.

Також, як впливає з п. 4 ч. 1 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію», однією зі спеціальних умов робочого часу поліцейських слід вважати службу в нічний час. Відповідно до ст. 54 КЗпП України при роботі в нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину. Наведене правило не поширюється на працівників, для яких уже передбачено скорочення робочого часу. Тривалість нічної роботи зрівнюється з денною в тих випадках, коли це необхідно за умовами виробництва, зокрема в безперервних виробництвах, а також на змінних роботах при шестиденному робочому тижні з одним вихідним днем. Нічним вважається час із 10 години вечора до 6 години ранку.

Новелою Закону України «Про Національну поліцію» стало запровадження такого аспекту робочого часу поліцейських, як служба з нерівномірним графіком. І. В. Шруб, досліджуючи види та специфіку правового регулювання службового часу поліцейських, цілком слушно зауважує, що в чинному трудовому законодавстві та науковій літературі відсутнє визначення сутності служби з нерівномірним графіком [4, с. 84]. Аналогічні зауваження щодо нечіткості використання термінології в положеннях наведеного акта законодавства можна прослідкувати і з боку офіційних осіб [4]. Законодавець взагалі не розкриває сутності всіх вказаних вище особливостей робочого часу поліцейських. Проте якщо інші можна відслідкувати у приписах інших нормативно-правових актів, скориставшись при цьому аналогією закону, то у випадку дослідження особливостей служби з нерівномірним графіком така можливість повністю відсутня.

Таким чином, однією з найважливіших юридичних гарантій діяльності поліцейських слід вважати функціонування в межах їх службово-трудова відносин такого інституту трудового права, як робочий час. Робочий час поліцейських являє собою визначений розпорядком дня проміжок часу, протягом якого поліцейський зобов'язаний виконувати свої трудові функції. Одним із недоліків правового регулювання робочого часу будь-якої категорії працівників, у тому числі поліцейських, слід вважати відсутність визначення його сутності на рівні закону. Відносно поліцейських чинне національне законодавство взагалі не використовує категорію «робочий час», підміняючи її іншою –

«службовий час», що слід розцінювати як один із найбільших недоліків правового регулювання цього інституту. По-перше, це знаходить свій прояв у відсутності уніфікації законодавчих положень. По-друге, в такому випадку втрачається сенс робочого часу як категорії, яка повинна сприяти захисту прав поліцейських від протиправного збільшення норм робочого часу та, як наслідок, обмеження їх права на відпочинок. Цьому сприяє і інший суттєвий недолік правового регулювання робочого часу поліцейських – відсутність визначення його максимальної тривалості в положеннях Закону України «Про Національну поліцію». Крім цього, встановлюючи особливості, пов'язані з робочим часом поліцейських, законодавець оперує термінологією, зміст якої не розкриває. При цьому не міститься і посилання на інші нормативно-правові акти, що не сприяє зрозумілості законодавства, однаковості його застосування у схожих правових ситуаціях. Усе це викликає необхідність унесення відповідних змін до Закону України «Про Національну поліцію» в частині здійснення детальної правової регламентації робочого часу поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закон України «Про Національну поліцію» // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=55082&pf35401=349732>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

3. Про впорядкування структури та умов грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ : Наказ МВС України від 31.12.2007 № 499 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0205-08>. Втратив чинність.

4. Шруб І. В. Види та специфіка правового регулювання службового часу поліцейських. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3–2, т. 3. С. 81–86.

Андрій Васильович НОВІЧЕНКО,

доктор філософії,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Одним із критеріїв в оцінці діяльності поліції зарубіжних країн є внутрішній та зовнішній контроль. Так, у США, Німеччині, Великій Британії, Австрії, Китаї до внутрішнього відносять контроль відомчої та соціальної спрямованості. Відомча спрямованість властива контролю, що здійснюється керівниками та посадовими особами спеціально створюваних підрозділів системи поліції у вигляді повсякденних перевірок діяльності співробітників поліції. Соціальна спрямованість характерна для громадського контролю, формами реалізації якого є: регулярні опитування громадян щодо роботи поліцейських; систематичні звіти посадових осіб поліції перед населенням; громадський моніторинг проблем у галузі правопорядку; громадське обговорення тощо.

Серед показників оцінки діяльності поліції громадська думка громадян є пріоритетною. У його основі лежить ступінь задоволеності громадян поліцією, яка визначається на основі результатів дослідження опитувань громадян щодо роботи поліції, а також кількості скарг на дії та рішення співробітників поліції. Соціологічні опитування сприяють вивченню причин злочинності, недоліків у роботі посадових осіб поліції. Об'єктивний

показник довіри поліції становить рівень готовності громадян співпрацювати з поліцією, брати дозволenu законом участь у розгляді справ у судах. У західних країнах використовуються й інші критерії соціального спрямування, в оцінці діяльності поліції, серед яких актуальність поліцейської діяльності, ефективність, дієвість, результативність дії, стійкість.

Стосовно вказаних критеріїв оцінки поліції можна сформулювати такі висновки: а) актуальність поліцейської діяльності означає рівень її відповідності потребам суспільства; ефективність – ступінь досягнення цілей; б) дієвість визначається у співвідношенні якісної та кількісної складових отриманих результатів порівняно із витратами; в) результативність впливу складається у виявленні позитивних та негативних змін, отриманих у результаті діяльності поліції; г) під стійкістю розуміється оцінка можливості продовження використання позитивного досвіду у діяльності поліції.

Наприклад, США до основних критеріїв оцінки належить відомчий показник — розслідування правопорушень. На думку законодавців США, зазначений показник є вторинним після громадської думки про роботу поліції, так як кількість посягань залежить від багатьох факторів, у тому числі не пов'язаних із діяльністю поліції, тому визнається, що дані про розслідування кримінальних правопорушень не дають достовірної картини щодо ефективності діяльності поліції.

Водночас у США опублікування звіту про рівень злочинності завжди виявляється значущою подією для громадськості: громадяни сприймають його як звіт перед населенням; журналісти аналізують статистику для штату з показниками загальнонаціонального фону. Відомо, що у США відсутній єдиний кримінальний закон, тому звіт ґрунтується на кількості наступних видів скоєних правопорушень: 1) вбивство; 2) зґвалтування; 3) пограбування; 4) завдання тяжких тілесних ушкоджень; 5) крадіжка із зломом; 6) викрадення автомобіля; 7) підпал; 8) крадіжка без незаконного проникнення до приміщення [1, с. 16].

Динаміка рівня злочинності зазначених кримінальних правопорушень відображає тенденції, характерні для злочинності США загалом. Підвищення лінії тренду чи падіння авторитету поліції у рейтингу штатів викликає серйозне занепокоєння громадськості та позначається на оцінці діяльності не лише поліції, а також інших місцевих органів влади, що може обернутися політичними наслідками. В Австрії рівень злочинності взагалі не розглядається як внутрішній критерій оцінки діяльності поліції. До пріоритетних показників належать такі: кількість правопорушень, скоєних поліцейськими; відомості про поліцію, представлені у засобах масової інформації; кількість скарг на працівників поліції [2, с. 62].

Оскарження дій та рішень співробітників поліції є формою зовнішнього контролю. Примітними є відмінності в суб'єктах його реалізації. Крім прокурорів та суддів у ряді зарубіжних країн, наприклад у Німеччині, діють омбудсмени - посадові особи, уповноважені контролювати діяльність поліцейських. В США з 1990 року створено комунальну поліцію — багатофункціональну соціальну службу, спрямовану на співпрацю з державними органами та суспільством. Громадяни сприймають комунальну поліцію як партнера, який сприяє протидії злочинності.

У Франції з 15 квітня 1999 року діє «Закон Швеннеманна», на підставі якого здійснюється правове регулювання діяльності муніципальної поліції на державному рівні [3, с. 52]. За своїм призначенням муніципальна поліція це «близька поліція». Ще 1980 році у Франції зародилась концепція «близької поліції», у якій передбачається, що така діяльність поліції базується на тріаді «територіалізація, партнерство, конкретність». «Близька поліція» - це муніципальна поліція, що діє на конкретній території в постійному контакті з населенням, у партнерстві з усіма суб'єктами безпеки в рамках контрактів локальної безпеки. «Близька поліція» розвиває стратегію взаємодії з жителями, що дозволяє

досягти потрібного результату: поліпшення відносин із населенням, вироблення комплексних програм дії, адаптованих до місцевих потреб, підвищення якості діяльності поліції.

В Україні останнім часом результати вивчення громадської думки щодо діяльності поліції стало активно використовуватись, шляхом його «вбудовування» у систему критеріїв та показників оцінки ефективності діяльності поліції. Це обумовлено соціальним призначенням поліції, яке закріплено у Законі України «Про Національну поліцію»: забезпечення публічної безпеки і порядку, захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, протидія кримінальним правопорушенням, надання правової та соціальної допомоги, в межах встановлених законом, особам, які потребують такої допомоги.

Список бібліографічних посилань

1. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. / К.Л. Бугайчук, І.О. Святокум, В.В. Чумак. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2016. 52 с.
2. Боднар В. Є. Зарубежный опыт противодействия коррупции в органах полиции: направление его применения в Украине / В. Є. Боднар // Право и политика. Бишкек (Кыргызская Республика) : Алтын Тамга, 2014. № 2/1. С. 59–62.
3. Джурканин Т. Дж. Кадровое обеспечение полиции США : монография / Т. Дж. Джурканин, А. В. Негодченко, В. А. Сергевнин ; под ред. А. В. Негодченко. Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел ; Днепрпетровск : Лира ЛТД, 2003. 260 с.
4. Закон України «Про Національну поліцію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

СЕКЦІЯ 10

СУЧАСНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інна Петрівна ЯЩУК,

директор Департаменту освіти, науки та спорту МВС України

ЩОДО ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Повномасштабне вторгнення росії в нашу державу поставило нові виклики перед Національною поліцією України та всією системою Міністерства внутрішніх справ. Так, лише слідчі Національної поліції України розпочали 44 027 кримінальних проваджень за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил російської федерації та їхніми пособниками, 32 787 [0] з яких кваліфікуються за ст. 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни та звичаїв війни» [0]. При цьому, як свідчить досвід протистояння України збройній агресії росії, значна кількість працівників Національної поліції була не повною мірою готова до виконання своїх функціональних обов'язків в умовах запровадження правового режиму воєнного стану, в тому числі під час перебування на територіях, де велися бойові дії. Такий стан справ обумовлений багатьма факторами, серед яких хотілося б виокремити невідповідність певною мірою напрямів підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання реаліям війни, безпосередньому введенню бойових дій. Саме тому сьогодні вкрай необхідно переглянути існуючі підходи до підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, скоригувати їх під реалії правового режиму воєнного стану, постійної загрози з боку сусіда-агресора.

У першу чергу, має йтися про підвищення безпекової складової як громадян, права, свободи й інтереси яких у своїй повсякденній діяльності охороняються та забезпечуються поліцейськими, так і самих поліцейських під час виконання ними таких завдань. Зокрема, необхідно враховувати підвищену небезпеку, що має місце внаслідок замінування значної території нашої держави, особливо тієї, що була деокупована. Кожного дня уповноважені особи доповідають про знешкодження тисяч снарядів, які залишив агресор. Так, лише Державною службою України з надзвичайних ситуацій щодня в середньому вилучається від 2 до 5 тисяч вибухонебезпечних предметів. При цьому внаслідок ворожих дій масштаби замінованих територій України постійно зростають. І тут йдеться не тільки про правовий режим воєнного стану та безпосереднього ведення бойових дій, а і про мирні часи, оскільки на повне розмінування України після, без сумніву, нашої перемоги за найбільш оптимістичними прогнозами знадобиться декілька років. За попередніми оцінками близько 160 тис. кв. км території України потребує розмінування. російська федерація використовує як застарілі боєприпаси, так і нові засоби вражень. На деокупованих територіях виявляють значну кількість саморобних боєприпасів і встановлення мінних пасток [0]. Лише на деокупованій Снігурівці на Миколаївщині обстежено 16 га території та вилучено 348 вибухонебезпечних предметів [0]. Саме тому одним із головних викликів органам системи МВС України міністр внутрішніх справ назвав продовження гуманітарного розмінування звільнених територій (близько 176 тис. кв. км, що становить 30 % від загальної площі держави) [0]. Міністром внутрішніх справ України було відмічено, що обсяги розмінування, які існували раніше і зараз, не порівняні.

Сьогодні всі експерти, які говорять про розмінування, які приїжджають до нас, не розуміють, як можна настільки швидко розмінувати такі території. При цьому, як наголосив міністр, вони не бачили і половини тих вибухонебезпечних предметів, які знаходимо ми в наших будинках, на дорогах тощо [0].

Такий стан справ зумовлює необхідність унесення змін до курсів із підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Під час такої підготовки незалежно від її напрямку (слідчий, патрульний, поліцейський офіцер громади тощо) слід враховувати наведені вище фактори, що обумовлює необхідність запровадження спеціальних навчальних дисциплін, метою яких буде надання поліцейським знань про основні положення щодо здійснення діяльності, спрямованої на виявлення вибухонебезпечних пристроїв та подальшого алгоритму дії в такій ситуації. Такі ж спеціальні курси мають бути запроваджені в межах першопочаткової підготовки, підвищення кваліфікації поліцейськими, їх перекваліфікації тощо. У межах вивчення таких дисциплін в окремих темах необхідно розглянути основні види вибухонебезпечних пристроїв та їх матеріально-технічну частину, особливості їх застосування, маскування, характерні місця розташування тощо. Окрему увагу слід зосередити на дії поліцейських з інформування громадян щодо мінної небезпеки, роблячи акцент на послідовності вчинення дій при виявленні вибухонебезпечних пристроїв. Частково такі заняття вже проводяться у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Наприклад, особовий склад Харківського національного університету внутрішніх справ взяв участь у заняттях «Вибухові пристрої, боєприпаси та заходи безпеки при поводженні з ними» для працівників Національної поліції України. Заняття проходили у вигляді презентацій, які проводили фахівці з багаторічним досвідом служби у вибухотехнічних підрозділах. Під час заходу були розглянуті види вибухових пристроїв, у тому числі кустарного (саморобного) виробництва, правила поводження та заходи безпеки при виявленні підозрілих предметів, схожих на вибухівку. Інструктори навели багато прикладів зі свого досвіду та корисних порад щодо дій на місці події, де знайдено вибухонебезпечні пристрої або боєприпаси [0]. Такі заняття мають бути закладені в основу подальшої розробки та впровадження спеціальних навчальних дисциплін і курсів підготовки поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Злочини, вчинені військовими РФ, під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 17.11.2022) // Національна поліція України : офіц. сайт. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/zlochyny-vchyneni-viiskovymy-rf-pid-chas-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-v-ukrainu-standom-na-17112022>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Досягнення і виклики системи МВС під час війни // Міністерство внутрішніх справ – Міністерство вашої безпеки. Київ, 2022. 11 с.
4. Комісія ТЕБ та НС розглянула питання розмінування територій // Урядовий портал : офіц. сайт. 12.09.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komisiia-teb-ta-ns-rozghlianula-pytannia-rozminuvannia-terytorii>.
5. Досягнення і виклики системи МВС під час війни. Відкрита лекція Міністра внутрішніх справ Дениса Монастирського курсантам та слухачам закладів освіти системи МВС України // YouTube : сайт. 26.10.2022. URL: <https://t1p.de/nyhlx>.
6. 16 га обстежених територій та 348 вилучених вибухонебезпечних предметів – поліцейські продовжують відпрацювання деокупованої Снігурівки на Миколаївщині // Національна поліція України : офіц. сайт. 16.11.2022. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/16-ha-obstezhenykh-terytorii-ta-348-vyluchenykh-vybukhonebezpechnykh-predmetiv-politseiski-prodovzhuiut-vidpratsiuvannia-deokupovanoi-snihurivky-na-mykolaivshchyni>.

7. Для особового складу ХНУВС проведено заняття з вибухонебезпеки // Харківський національний університету внутрішніх справ : сайт. URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/12726>.

Сергій Вікторович БЕЗПАЛЬКО,

кандидат юридичних наук, начальник Головного управління
Національної поліції в Івано-Франківській області;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2168-060X>;

Сергій Олександрович ШАТРАВА,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>;

Іван Васильович КРІЦАК,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3530-4269>;

Денис Євгенійович ДЕНИЩУК,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0285-8831>;

Олена Валеріївна ПОГОРІЛЕЦЬ,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4739-4441>

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА: НЕВИРІШЕНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Щоб зрозуміти значущість професійно-технічної освіти в нинішніх умовах, слід задатись питанням: а хто після війни буде допомагати відновлювати інфраструктуру нашої держави? Безперечно, цей тягар лягає на спеціалістів-випускників передвищої професійно-технічної освіти та всю громадськість.

І. В. Кріцак

Актуальність розроблюваної проблеми. Сьогодні активно обговорюється проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти, підготовка яких здійснювалася за державним (регіональним) замовленням або за рахунок видатків на оплату послуг з підготовки фахівців у державних та комунальних закладах фахової передвищої та вищої освіти з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад і в договорах про надання освітніх послуг якими передбачено зобов'язання про відпрацювання» [1].

Проект пройшов відповідне **громадське обговорення**, організоване Міністерством освіти і науки України (далі – МОН). Згідно з відомостями офіційного сайту МОН, дані для

обговорення були оприлюднені 29 липня 2021 року, а зауваження і пропозиції приймалися до 13 серпня 2021 року (тобто **майже рік тому**) [2]. Звіт про результати обговорення викладений на сайті МОН зокрема містить пропозиції ХНУВС, з яких одна врахована редакційно, а інша відхилена. Треба наголосити, що давність розробленого Проекту викликає сумніви щодо доцільності його положень у сучасних умовах. Авторами нормотворчих змін у пояснювальній записці підкреслено, що Проект розроблено на виконання абзацу другого частини третьої статті 56 Закону України «Про фахову передвищу освіту» [3], що цілком відповідає дійсності, адже згідно з означеною нормою Порядок працевлаштування відповідної категорії осіб затверджується Кабінетом Міністрів України.

У пояснювальній записці розглядуваного нами проекту Постанови Кабміну також наголошено, що: *«проект акту підготовлений з метою унормування працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти, підготовка яких здійснювалася» за бюджетний кошт; «реалізація проекту акта не потребує додаткового фінансування з державного бюджету...»; очікується, що проект посприяє врегулюванню «питання забезпечення прав здобувачів»; при цьому автори підкреслюють, що «Проект акта не матиме впливу на ринкове середовище, забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави». Отже, пояснювальна записка фактично не містить статистичних або інших обґрунтувань мети та завдань Проекту, окрім того, що лише засвідчує намагання реалізувати вже існуючу норму закону (тобто представляє собою спробу врегулювати відповідний Порядок), жодним чином не пояснюючи чого саме при цьому потрібно досягти в соціальному контексті.*

Водночас, радикальні політичні та економічні перетворення, які відбулися в суспільстві останнім часом, загострили проблеми забезпечення гарантій реалізації права на працю й механізму регулювання трудових відносин. Ці проблеми, передусім, справили негативний вплив на молодь: значна частка молодих громадян потрапила в тіньовий сектор економіки; збільшилися обсяги нелегальної зовнішньої трудової міграції. Тому в сучасний період розбудови соціальної й правової держави проблеми праці молоді є одними з найбільш актуальних. Вони потребують посилення координації зусиль держави і громадськості в цьому напрямі й обумовлюють необхідність наукових досліджень у цій сфері. Важливість наукових досліджень проблем правового регулювання праці молоді визначаються і тим, що молодь представляє собою значну частину трудових ресурсів. Молодь як соціально-демографічна група характеризується не лише віковими ознаками, а й специфікою соціального становлення, особливим місцем у структурі суспільства. Виокремлення молоді як особливого суб'єкта дослідження визначається властивими їй проблемами виховання, освіти, здоров'я, професійного навчання, праці тощо. Для найбільш якісного врегулювання відносин щодо працевлаштування молоді необхідно звертати увагу й на зарубіжний досвід вирішення аналогічних проблем [4, с. 187]. Як показує вітчизняний досвід, значна кількість випускників стикається з серйозними труднощами при переході від навчання до роботи, виявляється зайнятою на некваліфікованих робочих місцях або залишається без роботи, що, своєю чергою, викликає труднощі в економічній сфері, яка не може ефективно функціонувати без наявності якісних трудових ресурсів у необхідній кількості.

До пояснювальної записки. Обґрунтування розробленості питання з наукових позицій. Фахова передвища освіта останніми роками, з однієї сторони, зазнала широких обговорень на рівні наукових конференцій, форумів, різного роду зібрань, а з іншої – спостерігаються виступи видатних особистостей, зокрема академіка В. Г. Кременя, ексміністра освіти України, президента НАПН, які дають фахові відповіді на багато запитань, будучи справжніми спеціалістами своєї справи, присвятивши розвитку освіти більшу частину свого життя. Тому є смисл та необхідність прислухатись до виступів особистостей такого масштабу і на основі їхніх міркувань сформулювати власні позиції, які можуть бути відображеними зокрема і в законодавчій базі. Водночас, слід відзначити, що питання розвитку професійно-технічної передосвіти вивчалось як правило з теоретичного погляду на

проблему. Звідси виникає потреба у законодавчому врегулюванні багатьох питань, де потрібна фахова допомога юристів.

А. І. Коваленко виокремлює поняття «правовий менталітет» у сфері державного управління суспільними відносинами. Вчений підкреслює, що правовий менталітет – це світосприйняття тієї чи іншої соціальної групи, класу, нації, народу і суспільства держави, права, способу їх існування і функціонування. Він відображає особливу роль правової та політичної реальності в житті суспільства. Правовий менталітет – це стан розуму колективного суб'єкта політики стосовно шляху і способу реформування права і держави, їх структурно-функціональних компонентів (правової системи, форми правління, політичного режиму, функцій права і держави тощо). Правовий менталітет соціальної групи, класу, народу, нації визначається матеріальними умовами їхнього життя, рівнем розвитку суспільства загалом, впливом на склад його мислення світового суспільства. Залежно від ситуації, що склалася, правова ментальність того чи іншого суспільства може істотно впливати на державно-правовий розвиток суспільства [5, с. 20].

Загалом треба відзначити, що інститутом професійно-технічної освіти НАПН України проводиться велика кількість науково-практичних заходів, на яких висловлюються професійні експертні оцінки щодо багатьох турбулентних питань порядку денного (інститут здійснює науково-методичний супровід підготовки фахівців у закладах фахової передвищої та вищої професійно-технічної освіти).

У нинішніх умовах висувуються нові вимоги до фахівців та їхніх компетентностей, за таких умов важлива відповідна модернізація якості та підтримки підготовка фахівців для успішної самореалізації в умовах сучасного ринку праці. Сьогодні система передвищої та вищої освіти переживає не найкращі часи. Особливу кризу відчувають регіони. Демографічна криза, масова зміна місця дислокації студентів та викладачів, відтік кадрів за кордон у пошуках кращої роботи і долі стали пріоритетом для багатьох. Безперечно, за таких умов ключова роль належить фаховій передвищій освіті, адже вона формує кадровий потенціал країни. Тут важливо підготувати висококваліфікованих фахівців, щоб вони змогли адаптуватися на ринку праці.

Викладення основних аспектів розроблюваної проблеми. Молодь – одна з найбільш вразливих груп населення на сучасному ринку праці. Саме тому сьогодні основними напрямками діяльності Державної служби зайнятості України та її регіональних центрів є вжиття заходів щодо сприяння працевлаштуванню молоді та зниження рівня безробіття серед людей цієї вікової категорії. Для того, щоб досягти вищезазначених цілей, держава повинна насамперед вдосконалити механізми ефективності діяльності органів державної влади щодо працевлаштування молоді; забезпечити достатню кількість робочих місць у проблемних регіонах країни; організовувати ярмарки вакансій тощо. Роботодавці водночас повинні активно співпрацювати з навчальними закладами, наприклад відвідувати захисти дипломних робіт студентів-випускників з можливістю прийняття найкращих з них на роботу; постійно проводити тренінги, дні відкритих дверей; впроваджувати гнучкі форми зайнятості та програми стажування й практики. Молодь, своєю чергою, повинна насамперед вибирати спеціальність, найбільш затребувану на регіональному ринку праці; відвідувати ярмарки вакансій, майстер-класи, тренінги з отриманням відповідних сертифікатів; брати участь у програмах стажування; розміщувати резюме на різних порталах для пошуку роботи; набувати досвіду відвідування співбесід, удосконалювати вміння самопрезентації. Лише за умови взаємодії усіх цих суб'єктів можна досягти гармонії на молодіжному ринку праці [6, с. 992].

Досвід країн із розвинутою ринковою економікою свідчить про те, що масштаби втручання держави в систему функціонування ринку праці є значними. Особливе місце в політиці зайнятості зазначених країн світу посідають заходи зі сприяння працевлаштуванню молоді, яка не має практичної професійної підготовки. Держави стимулюють роботодавців до прийому на роботу молоді шляхом надання їм спеціальних гарантій, субсидій,

податкових пільг. Велике значення у регулюванні ринку праці молоді у світі надається професійній підготовці та перепідготовці кадрів, оскільки економічні витрати, пов'язані з наданням цих послуг, значно поступаються витратам на виплату допомоги на випадок безробіття. Також, незважаючи на те, що кожна держава при реалізації програм зайнятості молоді враховує свою національну, економічну та соціальну специфіку, всі програми щодо працевлаштування молоді мають головну спільну рису – полегшення процесу входження різних категорій молоді на ринок праці шляхом забезпечення їх професійного навчання, отримання кваліфікації та надання першого робочого досвіду. Важливу роль у цьому процесі відіграють механізми тісної співпраці та взаємодії між системою освіти та ринком праці [6, с. 190].

Відсутність цілісної стратегії розвитку національної економіки, побудованої на принципах гідної праці та технологічного переобладнання, унеможливорює адекватну відповідь на виклики ринку праці та подолання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу, яке є можливим за наступних умов: ефективне державне управління ринком праці як невід'ємна складова соціально-економічної політики; наявність системних прогнозів щодо потреби у робочій силі, заснованих на пріоритетах розвитку економіки, аналізі демографічних та міграційних процесів; міцний зв'язок між системою освіти (зокрема, професійно-технічної) та ринком праці (зокрема проактивна участь роботодавців у формуванні статистичної бази для прогнозів розвитку людського потенціалу, визначенні напрямів підготовки фахівців навчальними закладами та підвищенні кваліфікації працівників); розвиток науки, технології та високопродуктивних наукоємних галузей економіки, відповідно до потреб яких здійснюється підготовка вищими навчальними закладами; запровадження системи освіти впродовж життя, яка дозволяє зменшити розрив між вимогами високотехнологічної економіки та спеціальними компетентностями працівників середнього й старшого віку; активна профорієнтаційна діяльність місцевих органів влади, закладів освіти і роботодавців; особиста відповідальність працівників за власне професійне зростання [7, с. 335].

Зарубіжний досвід врегулювання даного питання. Наприклад, у Швеції прийнято програми, метою яких є забезпечення зайнятості молоді, які значною мірою сприяли зниженню рівня безробіття серед молодих громадян країни. Серед таких програм можна назвати: «Можливості для молоді», «Молодіжні бригади» тощо [8, с. 75–77].

Відповідна політика Німеччини характеризується досить низьким рівнем молодіжного безробіття (8,5 %), має структуровану систему освіти з високим рівнем співпраці та взаємозв'язків на ринку праці. Професійне навчання базується на подвійній системі поєднання освіти з проходженням формальної практики на підприємствах. Учні проводять один або два дні на тиждень у школі, а решту часу отримують робочий досвід на фірмах та компаніях [9, с. 51–52].

У Люксембурзі також розроблено низку програм з метою забезпечення молоді у входження на ринок праці. Так, План дій щодо зайнятості, прийнятий урядом Люксембургу в 1999 році, включає наступні заходи для молодих людей віком до 30-ти років, що гарантують прибуток близько 80% мінімального заробітку: тимчасова зайнятість (12-18 місяців) у державному секторі; тимчасова зайнятість (близько 12 місяців) у приватному секторі; навчальні програми із залучення компаній та підприємств для здобуття молодою людиною робочого досвіду тощо [10].

В Іспанії акценти діяльності уряду щодо вирішення проблеми працевлаштування молоді зміщені із забезпечення вільного доступу для молоді до ринку праці на зниження вартості використовуваної робочої сили й адаптацію системи освіти до сучасних умов національного ринку праці. Урядом Іспанії було затверджено низку законів, сфера регулювання яких зосереджена на впровадженні контрактів з молоддю: необмежений контракт

для молоді віком до 30-ти років; навчальний контракт для молоді віком 16-24 років (впроваджується через школи-майстерні та будинки ремесел для тих, хто здобуває перший робочий досвід); практичний навчальний контракт для молоді з вищою освітою [11].

Державна політика щодо зайнятості молоді в Нідерландах базується на комплексному підході, який включає направлення випускників шкіл та молодих безробітних на роботу або подальшу професійну підготовку. Це досягається в межах національної мережі служб зайнятості. Ці структури розташовані в регіонах та підпорядковані місцевим органам влади, організаціям роботодавців та профспілкам. У країні добре розвинуте нормативно-правове регулювання даної сфери. Основними законодавчими документами є Акт про гарантії зайнятості молоді та Акт про участь безробітних. Також у Нідерландах реалізується програма «Політика стимулювання зайнятості молоді», яка пропонує тести щодо вибору кар'єри, отримання навичок для успішного проходження співбесіди при найманні на роботу, курси професійної підготовки і підвищення кваліфікації та заохочення роботодавців працевлаштовувати молодь [12].

Специфічні риси молодіжної політики зайнятості у Франції полягають у тому, що держава стимулює підприємства до працевлаштування молоді без спеціальності або кваліфікації. Страхові виплати на випадок безробіття і хвороби цієї молоді на термін до одного року держава покладає на себе. Такі пільги дають змогу роботодавцю знизити витрати на робочу силу на 20-25 % [13].

Як бачимо, кожна з країн намагається допомогти молоді опанувати необхідні навички та сприяти успішному виходу молодих людей на ринок праці, вирішуючи тим самим соціальні та економічні проблеми держави. Водночас приватні роботодавці у будь-якій країні не схильні до марного витрачання грошей. Тому, навчання, якщо воно проводиться за рахунок роботодавця, завжди спрямоване на опанування корисних навичок. При цьому, як відомо, жодне навчання не сприяє підвищенню лояльності персоналу (із ростом кваліфікації зростає цінність робітника, і він може продати свої уміння дорожче вже іншому роботодавцю). Тому жоден роботодавець не розраховує утримати персонал за рахунок навчання, а вважає навчання успішним, якщо його результати змогли достатньо швидко окупитись. Із наведеного зрозуміло, що ставлення роботодавців до окресленої проблеми не збігається із підходом держави. А отже, для успішної взаємодії необхідні додаткові заходи та мотивація.

Практична сторона окресленого питання. У випадку, який розглядається нами в контексті опрацювання Проєкту, є одразу 4-ри сторони учасників: розпорядник бюджетних коштів, заклад освіти, роботодавець та особа, яка отримує освіту. Отже, інтереси усіх 4-х сторін сукупно не можуть зводитись до простого гарантування виконання певних домовленостей, а мають носити соціальний характер і додаткову суспільну цінність, які в обґрунтуванні Проєкту відсутні.

Продовжуючи розгляд представлених матеріалів, звернемо увагу на те, що Проєкт постанови визначає два основних положення: затверджує відповідний Порядок та вносить зміни до Типової форми договору про надання освітніх послуг закладом фахової передвищої освіти (тобто до постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2020 року № 736 (Офіційний вісник України, 2020, № 69, ст. 2236) [14]. Проаналізуємо послідовно зміст обох документів.

Представлений Порядок визначає типи осіб, на яких поширюється дія запропонованого до розгляду акта, інших учасників, включених до взаємодії, та їх повноваження. Визначення цих характеристик є актуальним у контексті вирішуваної задачі.

Найбільшу увагу викликає саме Типова форма договору, на якій необхідно зосередитись більш ретельно. Одразу розглянемо зміст пункту 6** частини 9 «Здобувач зобов'язаний» Типової форми договору. Вказаний пункт передбачає визначення та документальне закріплення: найменування посади, на яку буде направлений випускник закладу освіти, а

також цілком конкретне підприємство (установа, організація), до якого ця посада відноситься. Завершується пункт визначенням терміну, впродовж якого випускник має працювати на посаді.

Одразу виникає запитання: оскільки договір типовий, а термін відпрацювання не визначений, то якому проміжку часу має дорівнювати такий термін? Жодних посилань на підставу визначення такого терміну типова форма договору не містить. До того ж незрозуміло, хто саме має визначати тривалість? Чи, може, вона встановлюється на договірних засадах? Чи може вона бути різною в осіб, які навчаються за одним напрямом та спеціальністю? І чи несе хтось відповідальність за некоректно визначений термін? Питання залишаються без відповіді. Принаймні кандидат на навчання не має ніяких даних, щоб знайти нормативно обґрунтовану відповідь.

Ще більше питань виникає із визначенням посади та підприємства. Хто і як повинен знайти таке підприємство? Що робити в разі, якщо заклад освіти не має (не встановив) зв'язків із конкретним законодавцем? Чи може кандидат на навчання запропонувати свій варіант? Чи є вибір у кандидата між підприємствами та посадами? Взагалі, де це підприємство знаходиться територіально? Зрештою, де віднайти однакові посади для всього курсу здобувачів освіти за однаковою спеціальністю?

Проте навіть не ці питання мають вирішальне значення. Важливий той факт, що договір укладається перед початком навчання. Останнє ж зазвичай триває більше року, а то й декількох років. Як роботодавець має зберігати заявлену вакансію, якщо реальна тривалість підбору персоналу може варіюватись у середньому в межах декількох тижнів? До того ж з договору взагалі не витікає жодних обов'язків роботодавця, адже він його навіть не підписує.

Окремої уваги заслуговує частина 19** типового договору. У ньому зазначено: *«Строк відшкодування випускником витрат, визначений у договорі, продовжується на підставі змін, внесених до договору, на період:*

зарахування на навчання для здобуття вищої освіти за денною формою здобуття освіти – до завершення такого навчання;

призову на строкову військову службу до Збройних Сил України або проходження альтернативної служби – на час призову;

прийняття на службу за контрактом до Збройних Сил України – на час дії такого контракту;

прийняття на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період – на час призову...».

Також, відповідно до положення змісту частин 17** типового договору (*«Витрати не відшкодовуються»: «6) у випадку відтермінування випускнику умов Договору в частині про відпрацювання впродовж 3 років»*), в особи, яка навчалась, виникає зобов'язання відпрацьовувати або відшкодовувати витрати на навчання у разі виконання нею свого громадянського боргу у вигляді проходження військової служби. Підкреслимо: остання зазвичай триває менше 3-х років.

Крім того, серед випадків, коли *«витрати не відшкодовуються»*, жодним чином не враховуються такі важливі життєві обставини, як: зміна місця проживання, переїзд унаслідок укладення шлюбу, вагітність тощо.

Висновки. Вважаємо, що запропоновані нормотворчі новації опрацьованого Проєкту не містять достатнього обґрунтування та не враховують реалій сьогодення. Підхід, який використано при складанні Проєкту, занадто вузький та не враховує балансу інтересів усіх учасників і суспільства. Зміст запропонованої Типової форми договору про надання освітніх послуг закладом фахової передвищої освіти робить виконання умов договору якщо неможливим, то щонайменше важко виконуваним (передусім з боку закладу

освіти). Опрацьований Проєкт не може бути рекомендований до прийняття у теперішній його редакції та потребує суттєвого доопрацювання.

Список бібліографічних посилань

1. Міністерство освіти і науки України. № документа: 1/13973-22. Дата реєстрації: 16.11.2022. ЕП: Костюченко Олександр Володимирович. QR Code 24.11. 2022.

2. МОН пропонує для громадського обговорення проєкт порядку працевлаштування випускників закладів фахової передвищої освіти. Опубліковано 29 липня 2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-poryadku-pracevlashtuvannya-vipusknikiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-osviti> (дата звернення 25.11.2022).

3. Про фахову передвищу освіту. Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення 25.11.2022).

4. Нестерович О. С. Досвід зарубіжних країн у правовому регулюванні працевлаштування випускників закладів освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 71. С. 186-190.

5. Коваленко А. И. Краткий словарь-справочник по теории государства и права. 1994. 96 с.

6. Іваницька С. Б., Ушакова Ю. С. Тенденції та перспективи розвитку молодіжного ринку праці Полтавської області. *Економіка і суспільство*. Випуск № 13. 2017. С. 986–992.

7. Мох Мохамад Аль Джавад. Напрями інституційного забезпечення сприяння працевлаштуванню населення. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2018. № 2. С. 347-357.

8. Никифорова А. А. Рынок труда: занятость и безработица. Москва : Междунар. отнош., 1991. 92 с.

9. Бородин С. І., Борисова Ю. В., Літвінова Н. М., Хохрякова І. В. Сучасний європейський досвід формування та реалізації молодіжної політики : навч. посіб. Дніпропетровськ : Пороги, 2008. 116 с.

10. Європейська політика і соціальне партнерство в ЄС : навч. посіб. / за ред. Н. Г. Діденко. Донецьк : ДонДУУ, 2012. 152 с.

11. Перепелюкова О. В., Мохамад Аль Джавад Ахмад Мух. Зарубіжний досвід працевлаштування населення та його значення для України. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6975>.

12. Котвіцька А. А., Живора Н. В., Котенко О. М., Красовський І. В. Дослідження міжнародного досвіду з організації професійної орієнтації та підготовки молоді до працевлаштування. *Соціальна фармація в охороні здоров'я*. 2017. Т. 3, № 1. С. 7-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sphhc_2017_3_1_5.

13. Буда Т. Й. Запозичення позитивного світового досвіду вирішення проблем зайнятості молоді в Україні. *Інноваційна економіка*. 2014. № 4(42). С. 161-165.

14. Про затвердження Типової форми договору про надання освітніх послуг закладом фахової передвищої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України; Форма типового документа, Договір від 19.08.2020 № 736 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.11.2022).

Катерина Євгенівна БОРИСОВА,
курсантка 1 курсу факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3381-3350>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ КІБЕРПОЛІЦІЇ

З надмірно стрімким розвитком сучасного світу в сфері інформаційних технологій матеріальні відносини стають все більш віртуалізованими. Наслідком цього є й віртуалізація кримінальних правопорушень, що є приводом до активного розвитку підготовки кадрів кіберполіції. Проте чим активніший розвиток, тим більше проблем на його шляху/етапах зустрічається.

Однією з головних проблем слід вважати – «швидкість часу», стрімкий розвиток. Проблема полягає в тому, що кваліфікація фахівців кіберполіції має бути щонайменш не гіршою ніж кіберправопорушників/злочинців, у кращому випадку - вищою. Здавалося би, завдання, що покладаються, мають досить реальний характер, проте ситуація ускладнюється тим, що програмне і технічне забезпечення комп'ютерів та комп'ютерних мереж розвивається у дже швидкому темпі. З цього випливає, що постійні зміни можливостей/правил застосування комп'ютерами потребують належного розвитку фахівців боротьби з кіберзлочинністю. Кіберполіцейські, й викладачі, що займаються їх освітою, мають постійно розвиватися: вивчати нові інструментальні засоби, методи, теорії інформаційних технологій, застосовувати їх на практиці, аби підтримувати й підвищувати свій кваліфікаційний рівень.

Як вже зазначалося вище, розвиватися мають й викладачі, що навчають кіберполіцейських, тобто й заклади освіти. Вони мають на регулярній основі оновлювати матеріальну базу й встигати за швидкістю технологічних змін. В першу чергу це стосується тренувальних комплексів, які є інструментальною основою системи підготовки. І це повинні бути сучасні високоефективні комплекси типу «Програмно-апаратний симулятор TnS для підготовки фахівців з реагування на кібер-інциденти та загрози», розроблений компанією CyberBit, Ізраїль. Навчально-тренувальний центр з підготовки фахівців для кіберполіції повинен мати сукупність таких інструментальних засобів для відпрацювання практичних навичок різних напрямів дій фахівців в умовах, максимально наближених до реальних. Використання таких засобів передбачає сучасний рівень технічного обладнання тренінгових центрів. Сучасні тренувальні багатофункціональні комплекси такого типу, як і комп'ютерні комплекси для їх функціонування, коштують не малих грошей, але альтернативою є лише суттєве зниження рівня підготовки фахівців [1].

Також до суттєвих проблем слід віднести - недостатню матеріальну вмотивованість фахівців. Фактор матеріальної мотивації насправді відіграє досить суттєву роль, адже високваліфіковані фахівці, в більшості випадків, обирають місце роботи саме за рівнем належного матеріального забезпечення. Якщо заробітна плата НПУ буде кардинально (в менший бік) відрізнятись від комерційних структур, не новою буде те, що з часом кількість кіберполіцейських з високим рівнем підготовки/кваліфікації буде зменшуватись, і можливо, що даний процес буде досить стрімким. Було б доречним, аби, як фахівці, так й курсанти, що навчаються у закладах вищої освіти з специфічними умовами й є робочою (кадровою) базою для підрозділів кіберполіції, мали б належну заробітну плату (стипендію), вищу ніж зараз, що й стало би підкріпленням їх патріотизму, любові до Батьківщини

(який/яку вони довели ставши до лав Національної поліції), й сприяло би більш якісній роботі в подальшому.

Підсумовуючи, можна сказати: для більш якісної підготовки фахівців з кібербезпеки потрібно враховувати академічні та професійні вимоги до спеціалістів в галузі програмування, комп'ютерних наук та інформаційно-комунікаційних технологій, а також у супутніх галузях. Тому майбутніх кіберполіцейських потрібно навчити нестандартно мислити, добре володіти іноземною мовою, щоб спілкуватися зі своїми колегами з інших країн для ознайомлення з зарубіжним досвідом в галузі боротьби з кіберзлочинністю. Потрібно ознайомлювати курсантів з методиками сертифікації, експертизи та проведення спеціальних досліджень (в тому числі з використанням паралельних та квантових обчислювальних середовищ) засобів і систем кібернетичного захисту інформаційних ресурсів.

Список бібліографічних посилань

1. Бортник С. М. Проблеми підготовки кадрів для підрозділів кіберполіції України. Головна сторінка DSpace. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12904/Problemy%20pidhotovky%20kadriv_Bortnyk_2019.pdf?sequence=1∓isAllowed=y.

Світлана Анатолівна МАСЛЕННИКОВА,

аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА, НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ)

В мовах введення в Україні воєнного стану велике значення надається діяльності поліції щодо оборони територіальної цілісності держави від збройної агресії, наданні допомоги Збройним силам України у гідній відсічі ворогу, а також забезпеченні безпеки громадян, швидкому реагуванню на порушення прав громадян від протиправних посягань, своєчасному і об'єктивному розкриттю адміністративних й кримінальних правопорушень. Отже, ефективне виконання покладених на поліцію завдань залежить від рівня їх професійної підготовки.

Відзначимо, щ на сьогодні для сучасної системи вищої освіти в Україні характерно наближення освітнього процесу до європейських вимог і стандартів підготовки фахівців, особливо якщо мова йде про професійну підготовку кандидатів на службу у слідчі підрозділи Національної поліції.

У руслі розвитку освітніх процесів в країні велика роль відводиться вищим навчальним закладам системи МВС зі специфічними умовами навчання, в яких здійснюється підготовка поліцейських. Проте, є ряд проблем підготовки поліцейських для слідчих підрозділів, а саме: передчасний та неякісний відбір кандидатів на вакантні посади; недосконалість системи відбору кадрів на службу до поліції; відсутність у тексті нормативно-правових актів роз'яснення, в чому полягає відмінність повноважень слідчих та дізнавачів тощо [1, с. 212].

Враховуючи усі ці обставини, на нашу думку, слід звернутися до провідного досвіду країн-членів Європейського Союзу, таких як Польща, Німеччина та Франція, у питанні підготовки кадрів для органів поліції з можливістю використання цього досвіду в Україні.

Під час розробки системи підготовки поліцейських у Польщі, її структури та методів навчання використовувався досвід поліції Франції, Німеччини та ін. Відповідно до Закону про поліцейську службу в поліції може служити громадянин Республіки Польща з доброю репутацією, який не відбував покарання, має середню освіту, а також фізичні та розумові

здібності, достатні, щоб служити у збройних формуваннях і дотримуватися особливої службової дисципліни. Підготовка поліцейських починається з початкової професійної освіти, обов'язкової для початківців. Крім того, підготовкою працівників поліції на базовому рівні можуть займатися відділи та самостійні підрозділи поліції та поліцейські навчальні центри, які можуть створюватися в деяких воєводських комендатурах. У процесі подальшої служби поліцейські можуть підвищувати спеціалізовані професійні знання у рамках професійних навчальних курсів [3].

У свою чергу, у Франції існує досить розгалужена структура поліції – як національної, так і муніципальної. Загальне керівництво цією багатопрофільною системою здійснює Міністерство внутрішніх справ. У його складі серед інших галузевих керівних структур діє дирекція особового складу та навчальних закладів поліції. Вона здійснює загальне управління роботою з персоналом органів і підрозділів поліції, визначає поточні та прогностичні параметри розвитку й організації навчального процесу відомчих закладів освіти [2]. Отже, головними напрямками їх роботи є підготовка кваліфікованих кадрів для адміністративної та кримінальної або судової поліції.

Слід визнати, що слідчі органи поліції Німеччини працює в складі Міністерства внутрішніх справ, яке має компетенцію, значно ширшу за компетенції поліції інших розвинених країн світу, і фактично контролює всі сфери внутрішнього життя країни. У відповідності до цього побудовано і національну систему підготовки кадрів поліції. Усе це накладає свою специфіку на підготовку кадрів поліції, яка здійснюється в навчальних закладах, що традиційно мають назву поліцейських академій. Кадри поліції готуються діяти в умовах жорсткого контролю з боку спеціальних агентств, відповідальних за законність і гласність у роботі правоохоронних органів. Це вимагає особливого професіоналізму, а також високих особистих моральних якостей [3].

Отже, спільним для підготовки кадрів для органів поліції у більшості європейських країн є те, що по своїй суті основні принципи побудови систем підготовки поліцейських відповідають їх типологічним особливостям, якими є:

- соціальна спрямованість роботи поліції (тобто навчання і професійна підготовка майбутнього поліцейського базується на розумінні пріоритету захисту насамперед прав і свобод громадянина);

- розгалуженість поліцейських систем, наявність поліцейських органів у різних міністерствах і відомствах, незалежність їх одне від одного, що означає складність і структурованість побудови системи підготовки фахівців, орієнтованість їх не лише на загальні завдання правоохоронної діяльності [3], а передусім на специфіку конкретної роботи в конкретній поліцейській службі (у такому випадку максимально скорочується період адаптації до професійної діяльності, вона досягає необхідної ефективності);

- глибоке розуміння того, що поліція зобов'язана надати допомогу кожному громадянину у будь-яких надзвичайних ситуаціях; до миттєвих і правильних дій у всіх цих випадках поліцейський повинен бути готовим беззастережно, його навички під час підготовки мають бути доведені до автоматизму;

- позапартійність у роботі поліції, що означає, що майбутній фахівець психологічно готується до того, що обраний ним професійний шлях накладає певні обмеження щодо проявів політичних і партійних переконань, навчається неупередженості у своїй службовій діяльності, усвідомленню й переконаності в тому, що поліція служить народу й державі, а не партіям чи класам;

- високий професіоналізм поліції, який досягається не лише завдяки глибокій професійній підготовці у фахових поліцейських закладах освіти, – поліцейський змушений протягом усієї служби навчатись, від цього залежать його просування по службі, присвоєння спеціального звання, оплата праці, пільги тощо. Тому підготовка в ЗВО повинна закласти не лише знання й уміння, а і здатність до саморозвитку, адаптації до нових соціальних,

інформаційних, технічних і технологічних вимог, кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти – тобто має ґрунтуватись на засадах випереджальної освіти;

Проаналізувавши все викладене вище, можна зробити висновки, що, організація системи підготовки фахівців для слідчих органів поліції у багатьох європейських країнах здебільшого збігаються. Відзначимо, що в Україні активно застосовується зарубіжний досвід підготовки поліцейських. Між тим, слід зазначити, що в системі підготовки поліцейських у ВЗО в Україні застосовується дуже багато схожих принципів, хоча є свої відмінності у способі підготовки. Втім система підготовки українських поліцейських України ґрунтуються на провідному зарубіжному досвіді, що звісно має свої позитивні результати, бо багаторічний досвід підготовки поліцейських інших країн саме за цими принципами позитивно відбивається на подальшій поліцейській діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Іваниця А. В. Підготовка кадрів для органів Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (22). Том 2. 2018. С. 212-215.
2. Мартиненко О. Система підготовки польської поліції (за матеріалами МВС України) // Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://khp.org/index.php?id=1399022448>.
3. Зарубіжний досвід організації підготовки кадрів поліцейських систем // Vuzlib : сайт. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z809_page_69.html.

Оксана Олександрівна ПАНОВА,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального права і процесу

Юридичного факультету Національного авіаційного університету;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3533-5076>

НАВЧАННЯ КРІЗЬ ПРАКТИКУ: ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Підготовка кадрів у вищих навчальних закладах потребує ретельної уваги та організації. Насамперед це стосується визначення спеціальностей та набуття здобувачами вищої освіти зазначених компетенцій по тим спеціальностям, які вони обрали на початку свого становлення в доросле життя.

Підготовка спеціалістів для сектору безпеки та оборони визначається специфічними спеціальностями передусім це залежить від напрямку сектору безпеки і оборони України (сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки), в яких знайдуть своє відображення практичні результати навчання отримані здобувачами вищої освіти.

Так, наприклад, здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» відповідно до «Стандарту вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України № 578 від 30.04.2020 року, повинні набути спеціальну (фахову) компетентність «СК16. Здатність у передбачених законом випадках застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю, тактичні прийоми під час службової діяльності в разі отримання інформації чи безпосереднього виявлення ознак правопорушення перебуваючи на місці події та в інших службових ситуаціях, а також здатність на-

давати домедичну допомогу». На наш погляд, зазначену компетентність можливо реалізувати виключно в практико-орієнтованих дисциплінах таких як «Вогнева підготовка», «Тактико-спеціальна підготовка», «Спеціальна фізична підготовка» та «Домедична підготовка». Для викладання зазначених дисциплін особливої уваги потребує підбір викладацького складу, так як із за специфіки викладання, необхідним є залучення двох викладачів під час занять у групі, проте, слід зауважити, з метою покращення викладання необхідним є залучення практичного працівника, або викладача з досвідом практичної роботи не менше 3 років (за напрямом викладання дисципліни) та одного викладача з професорсько-викладацького складу.

Окрім цього, практичні заняття за практико-орієнтовними дисциплінами необхідно проводити в умовах найбільш наближених до реальних, це можливо досягнути передбачивши проведення практичних занять виключно на спеціалізованих полігонах або спеціалізованих аудиторіях, що дозволить досягнути максимального занурення в реальні події усіх учасників навчального процесу.

Потребує удосконалення проведення підсумкової атестації, адже задача, що стоїть перед здобувачем вищої освіти це здобуття відповідних компетентностей та можливість їх реалізації. Перевірка зазначених знань можлива виключно крізь фахові дисципліни, з застосуванням інноваційних технологій, однією з таких технологіє є квест-технології.

Таким чином, підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони України, особливо в умовах воєнного стану потребує збільшення практико-орієнтовного вектору. Передусім це можливо досягнути завдяки збільшенню кількості практичних занять, залученням до навчального процесу, особливо за фаховими дисциплінами, викладачів з практичним досвідом роботи у відповідній галузі, збільшення кількості спеціалізованих аудиторій та полігонів, а також потребує перегляду процедура атестації та захисту матеріалів практики, які повинні відбуватися в умовах наближених до реальних, життєвих ситуацій.

Вікторія Володимирівна ПІДГАЙНА,

курсантка навчальної групи Ф1-203 факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Андрій Васильович ВОЙЦІХОВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5629-8852>

АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАННЯ ЩОДО МІСЦЯ РИТОРИКИ В ПІДГОТОВЦІ ПРАВООХОРОНЦЯ

Період, який розпочався 24 лютого 2022 р., а саме період повномасштабного вторгнення, приніс для українського суспільства велику кількість проблем. Однією із них стала проблема надання освітніх послуг. Плани навчання були перенесені, а також внесені значні зміни у процес навчання. Звичайно, що така проблема відобразилась й на житті курсантів-правоохоронців.

Важливо приділити увагу тому, що майбутній поліцейський має бути всебічно розвинений в усіх галузях: у практичній діяльності, засвоювати всю матеріальну базу, яка надається, відпрацьовувати практичні навички та набувати аспектів спілкування з громадянами, а саме покращувати культуру мовлення. Звичайно, під час воєнних дій цей ланцюг на деякий час обірвався, але за допомогою електронних носіїв здобувачі вищої

освіти мали змогу приділи увагу навчанню та розвивати свої набуті до цього вміння. Але проблема так і не зникла, якщо з нею не покінчити, то вона розвиватиметься надалі й буде прогресувати з шаленою швидкістю.

Чимало науковців говорить про те, що показник навчання стрімко падає і щоб цьому запобігти потрібно вирішувати проблему саме зараз. Це також відобразилось й у навчанні курсантів. Дилема, яка постає першою – це зниження рівня показника культури мовлення, яке почалося з другої половини XX століття. Світ відчув на собі трагічну епоху, а саме життя у тоталітарному режимі СРСР. Вільний розвиток російської мови, її поширення та пропаганда стала пагубною стороною для забезпечення володіння української мови [1, с. 27]. Це був тотальний утиск у нашу сторону, адже всі хто намагався ідеалізувати українську мову, був жорстко покараний. Після такого свавілля розвивалось вживання табуованої та ненормативної лексики, кримінального аргю, а саме «блатного» жаргону. Боротьба за українізацію принесла свої плоди: запрацювало українське радіо, тайком видавалися книги, та нарешті Україна у 1990 р. перейшла у статус «незалежна». Нажаль, вживання такої лексики не зникло, навпаки почало поширюватися та призводити до пагубної поведінки з боку деяких осіб.

Якщо розглядати більш детально, а саме на прикладі майбутніх правоохоронців, то багато дослідників кажуть: «мова не просто засіб спілкування, а найголовніша форма ідентифікації». Так як, правоохоронець це обличчя народу, то він має бути прикладом для наслідування. Схиляючись до різних методів та показників дослідження, серед службовців переважає вживання суржику та жаргонізмів, у деяких випадках – лайки [2, с. 18]. Спілкування суржиком значно спотворює інформацію, оскільки мовець у цьому випадку може вживати слово в лише йому відомому значенні та ще й у формі, яка не відповідає загальноприйнятим граматичним нормам. Щодо жаргонізмів, то це розмовний діалект, який може бути присутній у кожної людини. Аби не робити діалог пустим, потрібно якомога швидше замінювати більш доцільними словосполученнями. Лайка, у професійному спілкуванні недопустима, адже мовлення має бути красивим та грамотним, а не ганебним. Тому пропаганда та поширення такого лексикону негативно відображається не тільки у навчанні, але і по відношенню до самої людини, тим паче поліцейського.

В умовах воєнного стану дуже важко зосередитися на роботі чи навчанні, бо при масштабних обстрілах кожен з нас концентрує увагу на житті, і це правильно, але у будь-яких умовах потрібно піклуватися про майбутнє. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Освітні плани мають здійснюватись як очно, так і дистанційно, у різні періоди. Інформація, яка попри такий стан не надається в повному обсязі має бути закріплена певними практичними навичками, аби здобувачі вищої освіти мали хоча б уявлення про майбутню професію.

Попри нелегкий стан в Україні курсанти мають розуміти, що вони, в майбутньому стануть правоохоронцями, тому важливо бути досвідченим фахівцем у своїй справі. Аби підвищити свій набутий рівень знань або вдосконалити його необхідно багато читати, аби збагатити свій словниковий запас, звертатися до словника, якщо це потрібно [3, с. 3]. Звичайно, фільтрувати свій діалог та не використовувати жаргонізмів чи суржику, тим паче лайки. Спілкування має бути чистим та доцільним. Вивчення навчальної програми має бути цікавим та раціональним. Це також сприяє усуненню всіляких проблеми та покращує власні показники у суспільстві. А ще ефективна організація нововведень у закладі вищої освіти залежить від розвитку його потенціалу, професійної компетентності науково-педагогічного колективу в умовах пошуку, створенні науково-методичної та матеріально-технічної підтримки інноваційних змін.

Список бібліографічних посилань

1. Риторика загальна та судова: навч. посіб. / С.Д. Абрамович, В.В. Молдован, М.Ю. Чикарьова. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
2. Сагач Г. Риторика. Київ : «Ін юре». 2000. 567 с.
3. Стилїстика української мови : підручник / Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Київ : Вища школа, 2003. 411 с.

Микита Віталійович ПУЗАНОВ,

здобувач вищої освіти 2 курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юрій Миколайович ВЕЛИКИЙ,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКИ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАНАТИ Ф-1 ПІД ЧАС ЛОКАЛЬНИХ ВІЙН І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

В умовах збройної агресії Російської Федерації до підготовки поліцейських висуваються підвищені вимоги щодо розвитку спеціальних професійних здібностей. Реальний стан справ свідчить, що у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України поліцейські можуть залучатися до боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника), воєнізованими або збройними формуваннями, не передбаченими законами України [1]. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання розвитку у курсантів спеціальних знань, умінь і навичок, які б забезпечили ефективність застосування ручних гранат під час локальних війн і збройних конфліктів.

До повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації тема умов та порядку застосування поліцейськими ручних гранат фактично була закритою, хоча вправами № 96, 97 Курсу стрільб для поліцейських – 2019 року передбачено відпрацювання навичок щодо кидання гранат (крім оборонних) з місця та сходу на відстань 25-40 метрів [2].

На сьогодні зазначена тематика, особливості тактичних дій, техніка застосовування ручних гранат поліцейськими під час військових дій стоїть найбільш гостро. Значна частка елементів тактичного застосування гранат або забута, або не піддавалась детальному аналізу та систематизації. Аналіз свідчить, що найбільш потужною зі всіх ручних гранат за убивчою дією, ураженням осколками та руйнівними характеристиками має граната Ф-1. Через це, з незначними конструкційними змінами граната Ф-1 виробляється в різних країнах світу понад 80 років. Ребра на її корпусі існують не для розділення на осколки, як прийнято визнати, а для кращого утримання в долоні, щоб була можливість прив'язати її корпус до чого-небудь, при постановці на «розтяжку». Корпус гранати Ф-1 відлито з так званого «сухого» чавуну, який при вибуханні бризантного заряду розколюється на дрібні осколки різного розміру неправильної рваної форми, з гострими краями. Всього таких осколків може утворитись біля чотирьохсот. Форма корпусу гранати обрана конкретно такою не лише для зручності її утримання. В результаті вибуху гранати на поверхні землі розліт осколків відбувається в основному в сторони. При цьому, тотальне ураження ростової цілі

забезпечується в радіусі 5 метрів, на дистанції 10 метрів, ростова ціль уражується 5-7 осколками, а на відстані 15 метрів: двома – трьома. Враховуючи ці обставини, на близькій відстані від центру вибуху бронежилет не буде здійснювати достатнього захисту поліцейського. Осколками може посікти руки, ноги, лице. Проникаюча убивча дія дрібних осколків зберігається до 100 метрів, а великих - до 250 метрів [3].

У замкнутих приміщеннях крім маси безладних осколків, що рикошетять, ударна хвиля цієї сильної гранати сама по собі викликає контузію і виводить супротивника з ладу. Бронежилет у цьому випадку, також не надає достатнього захисту. За цих причин граната Ф-1 використовується конкретно - для оборони. Особливість застосування цієї гранати в тому, що її можливо кинути достатньо далеко і точно від поясу, або моментально від гранатної сумки, із замахом, або без замаху знизу вперед. Цей спосіб є дуже швидким і цінним тим, що для супротивника буде обмаль часу для аналізу ситуації, і він не встигне второпати, що гранату застосовано відносно нього. Як правило, усі звикли спостерігати кидок, із замахом зверху. Цей спосіб дозволяє дезорієнтувати противника [4].

Безумовно підготовлений ворог дуже швидко визначить факт жбурляння ручної гранати через звук спрацювання запала-уповільнювача. Однак, фактор раптовості усе ж таки буде досягнуто до певної межі. Цей спосіб кидання гранати є достатньо незвичний, але при правильних тренуваннях дальність і точність кидка буде швидко прогресувати.

Існують і інші способи кидання гранати: лежачи по горизонтальній щілині-бійниці від поясу; «з коліна». У разі відсутності можливості попасти у супротивника прямим кидком, граната кидається рикошетом, таким чином, щоб вона відскочила від чогось і впала ближче до ворога, що знаходиться за укриттям. Надзвичайно складна ціль для кидання гранати в окоп, з бруствером. Для її ураження гранату необхідно кидати лише за навісною траєкторією.

Кидання гранат в лісі вимагає далеко більшої точності, чим на відкритій місцевості. Своєрідність лісу передбачає кидання гранат на дистанції бою впритул. При роботі з супротивником, що переховується за деревом, граната кидається так, щоб вона розірвалася у нього за спиною. Щоб влучити у супротивника, що окопався або знаходиться за деревом, граната закидається вгору, в крону дерева. Там вона затримується гілками і, падаючи просто униз на супротивника, вибухає в повітрі, чи поряд з ним [4].

Отже, аналіз тактико-технічних характеристики гранати Ф-1 свідчить, що вона має більш вражаючу дію, що робить її ефективним засобом під-час проведення вуличного бою; контратакуючих дій; при відбитті нападу супротивника на блокпости; інших укріплень; автомобільні та піші колони тощо.

Враховуючи вищевикладене, для набуття спеціальних знань, набуття навичок в поведженні та застосуванні гранати Ф-1 вважаємо за необхідне включити до обсягу навчальної дисципліни тактико-спеціальної підготовки вивчення тем «Тактико-технічні характеристики гранати Ф-1», «Особливості тактики застосування гранати Ф-1», обладнати місця для відпрацювання техніки кидання гранати з курсантами 2-4 курсів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання на практичних заняттях з тактико-спеціальної підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб : наказ МВС України від 26.04.2019 року № 334. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9C%D0%92%D0%A1%20334%20.pdf>.

3. Вогнева підготовка працівника ОВС України: навчально-методичний посібник / С. М. Банах та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 355 с.

4. Тактичне керівництво щодо несення служби в зоні проведення антитерористичної операції, затримання озброєних злочинців, банд та формувань : методичні рекомендації / С. М. Банах та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 154 с.

Анна Володимирівна РУБАН,

курсант ННІ права та підготовки фахівців

для підрозділів Національної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ганна Геннадіївна ДЕКУСАР,

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ЯК МОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В сучасному світі існує безліч мов, але найпоширенішою та найпопулярнішою є англійська мова. Дана мова виступає не лише як засіб спілкування, а й як мова надання послуг, торгівлі, подорожей, освіти та інше.

Так, на сьогоднішній день англійська мова стала міжнародною мовою, оскільки за офіційними даними опитування людей, приблизно чотириста мільйонів людей володіють нею на високому рівні, вона для них є рідною, 300 мільйонів володіють на достатньому рівні – виступає як друга мова спілкування, та п'ятсот мільйонів в якійсь мірі розуміють дану мову.

Набуття такого значення та популярності в світі даною мовою, пов'язано перш за все з тим, що в теперішній час більшість європейських країн надають послуги англійською мовою, в деяких країнах вона виступає мовою дипломатії. Якщо брати до уваги, сферу торгівлі чи фінансів, то варто сказати, що світові біржі та фонди працюють лише англійською мовою, оскільки більшість населення її розуміє, що є зручним для кожного фінансового директора.

Також, варто зауважити, що дана мова виступає мовою подорожей та освіти. Англійська мова є найпопулярнішою мовою не лише в школах, а й у вищих навчальних закладах. Знання англійської мови студентами, дозволяє їм приймати участь у різних міжнародних конкурсах, відвідувати англомовні заклади та бути успішним у розвитку своєї професії.

В Україні дана мова займає третю ланку серед населення, особливого поширення вона набуває серед молоді. В кожній школі, університеті чи академії дана мова викладається. Крім того, студенти більше почали читати книги іноземними мовами, грати в комп'ютерні ігри англійською мовою, ставити в телефонах налаштування на англійській мові, що значно прискорює процес вивчення даної мови.

Також необхідно зазначити, що держані службовці в Україні повинні володіти англійською мовою, оскільки у разі звернення до них громадянина, який не розуміє нашої державної мови, тобто української, державний службовець зобов'язаний надати допомогу чи прийняти заяву про вчинення правопорушення чи іншої надзвичайної події.

Отже підсумовуючи дану тему, можемо сказати, що англійська мова набула значного поширення та популярності серед всього світу. Кожна сфера життєдіяльності людини потребує знання англійської мови. Крім того, можна сказати, що англійська мова є універсальною мовою та мовою світового спілкування.

Список бібліографічних посилань

1. Як англійська мова стала міжнародною. Історичні передумови. URL: <https://tut-cikavo.com/kultura/frazi/514-yak-anglijska-mova-stala-mizhnarodnoyu-istoriya-i-nash-chas>

Larysa Serhiivna SAZANOVA,

senior lecturer of the department

of foreign languages of faculty No. 4

Kharkiv National University of Internal Affairs;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3722-2593>

TRANSFORMING HIGHER EDUCATION INSTITUTION SYSTEM IN WARTIME – THE CHALLENGES OF THE PRESENT

The introduction of martial law in Ukraine with the beginning of a full-scale Russian invasion had a negative impact on all spheres of public life including the cadets' training at institutions of higher education with specific study conditions.

Due to the occupation, active hostilities, rocket attacks, destruction and damage to the premises, higher education institutions with specific study conditions were forced to move to safer regions and continue the training of cadets there. Kharkiv National University of Internal Affairs was forced to relocate from Kharkiv to other regions of Ukraine to continue the educational process in safe conditions because an important task of the government was and remains to preserve the life of a citizen of the state.

There was a need to transform the activities of educational institutions and adapt the educational sphere to the period of martial law. Since the beginning of hostilities, it became necessary to suspend the educational process. The Ministry of Education and Science of Ukraine recommended that all educational institutions announce a vacation for two weeks at the beginning of a full-scale war.

On the 18th day of the war (March, 14), the educational process was resumed in most regions. In many regions of Ukraine there is a threat to life and health and an air alert may be issued several times a day. The ministry recommended organizing the work of educational institutions flexibly depending on the specific security situation. Temporarily suspend the educational process, organize a distance form of education or a mixed form of education.

General issues of the organization of the educational process in educational institutions are regulated by the letter of the Ministry of Education and Culture "On the organization of the educational process in the conditions of military operations" [1].

The organizational transformation affected all segments of the education system of Ukraine which became a serious challenge. Everything possible was done to end the academic year and organize and conduct the admission campaigns and start

Organizational aspects of the activity of educational institutions are provided in regulatory documents (Law of Ukraine "On Organization of Labor Relations in Martial Law") [2].

Improvements in cadets' distance education have taken place. Tasks and recommendations on the University website, social networks (Viber, Telegram.), electronic platforms (ZOOM, Google Classroom, Google Meet), communication on the phone, correspondence via e-mail have increased. State educational institutions have ensured the provision of video materials on the Internet.

The Ministry of Education and Culture has developed several recommendations for the organization of the educational process in institutions of pre-higher and higher education. It was recommended to organize the study of the theoretical part of the educational program with the help of distance learning technologies.

It was recommended to provide special training conditions (an individual schedule, granting academic leave) for those students who are in the ranks of the Armed Forces or territorial defense units, engaged in volunteer activities, and to make changes to the approved schedule of the educational process considering current events.

All the necessary steps have been taken for the successful completion of the 2021/2022 academic year and the organization of the new academic year. Safety is provided for the participants of the educational process in educational institutions, special equipment is installed for notifying an alarm signal, educational and training hours are held periodically.

The admission campaign of 2022 was organized so that everyone had the opportunity to study in the institutions of higher education with specific conditions. An important goal was to provide entrants from temporarily occupied territories and the zone of active hostilities with the opportunity to participate in the national multi-subject testing.

Additional periods of registration for the test have been provided, as well as the possibility of changing the previously indicated place of its taking. A decision has been developed to provide all entrants with the opportunity to take the tests in safe conditions.

An important organizational task was to create the safest possible conditions for all participants in the educational process. That is why joint measures of central and local executive authorities were held with educational institutions regarding the mandatory inspection by specialists of the State Emergency Service of Ukraine of educational institutions and adjacent territories for the presence of explosive objects, readiness of local and facility warning systems (sirens); preparation of civil protection structures and, if necessary, creation new ones; bringing evacuation routes into compliance with legislation, retrofitting the simplest shelters or the arrangement of rapidly constructed protective structures in each educational institution, taking into account the provision of shelter for 100% of the participants in the educational process; creating stocks of materials, equipment, tools, water and medical supplies in educational institutions; carrying out training when the air alarm signal is announced.

The experience gained during the martial law is now used in the educational process. The war against Ukraine significantly expanded the functional responsibilities of the National Police of Ukraine, making it necessary to revise the existing approaches to the training of police officers in institutions of higher education with specific training conditions.

Police officers share practical experience: how to adjust work and develop action algorithms for different situations. Investigators and criminologists show how bodies are exhumed from burial sites, and explosive devices detonate discovered shells. The experience gained during the war is already being used in the educational process. It is the basis of the new program "Actions of investigative and operative groups of the National Police on documenting war crimes."

At the educational bases of the Kharkiv National University of Internal Affairs in Khmelnytskyi and Vinnytsia, locations have been created that simulate the places where war crimes were committed, and where practical classes are held with cadets and students of the master's degree.

References

1. Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій : Закон України від 06.03.2022 № 1/3371-22. URL: <https://hoippo.km.ua/?p=5364>. 2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>

Олена Юрїївна САЛМАНОВА,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри адміністративного права та процесу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6376-1160>;

Марта Василівна МАРЧУК,

курсантка 3 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗВО УКРАЇНИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Прийняття Закону «Про Національну поліцію» не лише змінило призначення інституту поліції в цілому як правоохоронного органу, діяльність якого спрямована на надання суспільству так званих «сервісних» поліцейських послуг, але й визначило новий підхід до системи підготовки кадрів для органів (підрозділів) Національної поліції, організації професійного навчання майбутніх поліцейських в системі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Так, швидкий розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в Україні та у світі загалом обумовили важливість переосмислення інформаційної складової в питанні підготовки кадрів для Національної поліції України. Звісно, спочатку в умовах карантину, а після введення в Україні воєнного стану 24 лютого 2022 року на ефективність діяльності поліції в сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, оперативне реагування на кіберзлочини, попередження і розкриття адміністративних й кримінальних правопорушень в ході бойових дій не в останню чергу впливає використання сучасних інформаційних технологій та автоматизованих інформаційних систем. При цьому належне виконання кожним поліцейським службових обов'язків напряду залежить від його професійної майстерності та здатності використовувати на практиці інформаційні технології.

В умовах сьогодення розвиток процесу діджиталізації освітньої діяльності у відомчих навчальних закладах системи МВС України є вимогою часу та важливим вектором розвитку цифрової трансформації держави. Проте слід констатувати, що впровадження інформаційних технологій у відомчу освіту в процесі підготовки майбутніх поліцейських передбачає удосконалення існуючої системи операцій з накопичення, зберігання, обробки та передачі інформації, які здійснюються за допомогою спеціальних каналах зв'язку з використанням комп'ютерної техніки.

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію» поліція може створювати власні реєстри та бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів поліції, здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, та інформаційно-аналітичні системи (у тому числі міжвідомчі), необхідні для виконання покладених на неї повноважень. Крім того, в поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: 1) формує реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користується реєстрами та базами (банкми) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями; 5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів [1].

Отже, як ми бачимо, поліцейські у своїй роботі використовують інформацію, пов'язану не лише з відомостями про стан громадського порядку і рівня злочинності на певній території, але також і про самі органи та підрозділи Національної поліції, їх сили і засоби, форми взаємодії з іншими правоохоронними органами, громадськістю [2, с. 213]. Відповідно, величезна кількість статистичної, аналітичної і довідкової інформації використовується в слідчій, оперативно-розшуковій і експертній роботі поліції. Для цього застосовують не лише універсальне, але й спеціальне програмне забезпечення, яке слід постійно удосконалювати. Не слід забувати, що темпи, з якими інформаційні технології створюються та впроваджуються в поліцейську діяльність, настільки високі, що іноді навіть ІТ-фахівці, не кажучи вже про інші категорії користувачів не встигають оцінити масштаби й глибину всього, що відбувається. При цьому наявною є проблема розосередженості обліків по окремим відомствам, що створює умови для відомчого впливу, викривлення державної статистичної звітності, маніпуляцій із цифровими показниками, уявної, а не реальної оптимізації діяльності щодо протидії та запобігання злочинності в державі. Існуюча система збирання показників кримінально-правової статистики про злочинність через відомчий підхід до неї не сприяє формуванню об'єктивної і достовірної картини про стан злочинності в країні та про результати роботи правоохоронної системи. Ситуація, що склалася, негативно впливає й на використання статистичних даних для визначення тенденцій, стратегії і тактики протидії правопорушенням.

Крім того, наявною є проблема, пов'язана з щоденним накопиченням бази даних оперативно-довідкового і оперативно-розшукового характеру. У цих базах зазвичай міститься інформація, яка стосується обліково-реєстраційних даних громадян; правопорушень і кримінальних подій; правопорушників і злочинців; викрадених і вилучених речей, а також предметів антикваріату; власників транспортних засобів; власників вогнепальної зброї; громадян, що знаходяться в розшуку та безвісті зниклих громадян, а також інша інформація, що підлягає зберіганню. Уся ця інформація необхідна для ефективної роботи різних підрозділів та органів поліції. Втім умови воєнного часу вказують на масштабність і складність системи інформаційного забезпечення роботи сучасного поліцейського.

Враховуючи усі вказані обставини, у майбутніх поліцейських саме під час їх професійної підготовки у вищих закладах освіти системи МВС України слід формувати професійні навички з цифрової трансформації. Тому важливим завданням сучасної юридичної освіти є озброєння курсантів знаннями та досвідом використання інформаційних технологій, які використовуються в практичній діяльності поліції з урахуванням провідного закордонного та вітчизняного досвіду поліції [3, с. 195]. У цьому напрямку важливо здійснити ряд важливих кроків щодо ефективного впровадження можливостей інформаційних технологій в освітній процес, а саме: 1) забезпечити учасників освітнього процесу електронними освітніми ресурсами; 2) створити належні умови для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти системи МВС, які готують поліцейських, з питань інформаційно-цифрової компетентності; 3) покращити інформаційну систему управління професійною освітою; 4) модернізувати Єдину державну електронну базу з питань освіти; створити онлайн-платформу для комунікації між учасниками освітнього процесу, а також задля оцінки закладами освіти стану своєї цифрової готовності.

Таким чином, щоб виконувати свої функціональні обов'язки на належному рівні, працівник поліції зобов'язаний мати досить високий рівень інформаційної компетентності. І одним з основних напрямків щодо виконання цього завдання є належна професійна підготовка у закладах вищої освіти системи МВС України, формування у кожного курсанта або слухача навиків ефективного впровадження можливостей інформаційних технологій в свою подальшу професійну діяльність.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. стор. 1970, стаття 379. (в ред. від 15.06.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
2. Іваниця А. В. Підготовка кадрів для органів Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (22). Том 2. 2018. С. 212-215.
3. Берестень Д.Г. Особливості професійного добору на посаду поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. №12. С. 193-197.

Артем Миколайович ЧОРНИЙ,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри прикордонного контролю
факультету безпеки державного кордону
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5541-1910>

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИХ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Професійно-спрямовані проблемні ситуації цілеспрямовано використовують викладачі під час занять із застосуванням методики проблемного навчання з курсантами Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ).

Проблемна ситуація – це будь-яка теоретична або практична ситуація, яка вимагає обдумування та не має очевидного відповідного обставинам рішення. В залежності від того, як суб'єкт навчання сприймає цю ситуацію, у ній може мати місце власне постановка завдання. Перехід від проблемної ситуації до завдання зумовлений надситуативною активністю суб'єкта, яка характеризує тенденцію суб'єкта діяти поза межами зовнішньої чи внутрішньої ситуативної необхідності. Навчальне завдання трактують досить широко, розрізняють мислинневі, перцептивні, мнемічні завдання, завдання на розуміння. Навчальні завдання є складовою навчальної діяльності як курсанта, так і викладача. За допомогою навчального завдання викладач здійснює навчальний вплив. Цілеспрямоване використання викладачем професійно-спрямованих проблемних ситуацій, що виникають об'єктивно (без його бажання), і ситуацій, які він особисто створює, є характерною особливістю проблемного навчання.

Розрізняють такі типи професійно-спрямованих проблемних ситуацій: 1) суб'єкти навчання не можуть відповісти на проблемні запитання, не знають способу вирішення завдання, не в змозі пояснити новий факт (найбільш поширений тип); 2) виникнення проблемної ситуації у випадку необхідності використання суб'єктами навчання раніше засвоєних знань у нових практичних умовах; 3) наявність протиріч, які виникають у майбутніх офіцерів-прикордонників між теоретично можливим варіантом розв'язання того завдання, яке ставить перед ними викладач і неможливістю практичного виконання обраного способу вирішення цього завдання; 4) існування протиріч між результатом, якого було досягнуто та недостатністю знань у суб'єктів навчання, наявність яких надасть змогу здійснити його теоретичне обґрунтування [1, с. 114–118].

В процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах воєнного стану практичне відпрацювання професійно-спрямованих проблемних ситуацій

у НАДПСУ має місце під час проведення семінарських занять, групових вправ, ділових (рольових) ігор тощо.

Метою семінарського заняття є закріплення теоретичних знань майбутніх офіцерів-прикордонників, набутих під час проведення лекційних занять та у процесі самостійного вивчення (опрацювання) ними навчального матеріалу. Під час семінарських занять викладач має створити певну атмосферу, а саме спонукати курсантів прагнути застосовувати своє творче мислення в процесі полеміки, дискусії, відстоювання особистих переконань, спростування чи обговорення хибних поглядів своїх колег (опонентів), ведення наукової суперечки тощо.

Групові вправи характеризуються певною специфікою проведення, тому викладачі вищих цивільних навчальних закладів не використовують їх у навчальному процесі. Слід зазначити, що впровадження професійно-спрямованих проблемних ситуацій у процес проведення групових вправ є надзвичайно важливим та перспективним аспектом у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Насамперед, ми розглядаємо групові вправи як засіб прищеплення курсантам первинних командирських умінь і навичок, як спосіб розвитку оперативно-тактичного мислення [2, с. 85–87].

Надзвичайно ефективним засобом розвитку критичності суджень та формування креативності мислення є ділова (рольова) гра. Вона активізує процес навчання, надає змогу розвивати в курсантів самостійність у прийнятті рішень, професійні вміння, навички, якості, які є професійно значущими, змушує майбутніх офіцерів-прикордонників обмірковувати результатів власних дій тощо. Ділова гра допомагає формувати в курсантів такі риси, як наполегливість, відчуття обов'язку, вміння організувати ефективну взаємодію в середині навчальної групи (колективу), дисциплінованість, почуття відповідальності, прагнення досягти успіху, висока мотивація та впевненість у власних силах. Активне застосування професійно-спрямованих проблемних ситуацій в процесі ділової (рольової) гри вчить мислити творчо, нешаблонно, допомагає моделювання конкретні умови оперативно-службової діяльності в процесі навчання та приймати швидкі та обґрунтовані рішення.

Список бібліографічних посилань

1. Чорний А. М. Психологічні особливості проектування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ...канд. психол. наук : 19.00.07. / Нац. акад. Держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2021. С. 421.
2. Шинкарук О. М., Діденко О. В. Проблемне навчання офіцерів-прикордонників: теорія, методика, практика: навчальний посібник Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 100.

Наукове видання

**ЗАХИСТ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН
ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції

(м. Вінниця, 7 грудня 2022 р.)

Українською та англійською мовами

Відповідальні за випуск: *О. І. Безпалова*
Комп'ютерне верстання: *К. М. Салашна*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 10,1. Обл.-вид. арк. 13,9.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080. Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3087 від 22.01.2008.